

CAMIL PETRESCU

Patul lui Procust

I.

Mustrările d-tale sunt fără utilitate, ca mânia cuiva care bate la ușa vecină închisă, în loc de aceea pe care o caută, dar și în scrisoarea trecută, ca și acum aproape, mi-a slăbit voința de a face efortul unei explicații gândul că și lămuririle sunt de obicei zadarnice!

Veneam în ziua aceea cu brațul plin cu flori... Nu mă așteptase... Nu dorisem decât să retrăiesc o clipă... Ceva din trecut și mă supuneam acestui demers cum primești un singur pahar de vin, știind că mai multe nu ai putea suporta. Dar servitorul mi-a remis un bilet când am sunat.

Un plic odios, de un albastru pal, aproape alb. Parcă un gând otrăvit mi s-a împrăștiat în sânge și mi-a uscat pielea. Nu știam ce să răspund, nici n-am citit biletul, pentru că acum conținutul lui mi-era indiferent. Altă-dată mă adânceam în cercetarea motivelor, cum ai căuta izvorul apei neregulat subterane într-o grotă. Mi-era acum numai o milă imensă de bucuria mea și de florile pe care le aveam în brațe. Am regretat pe urmă brusc că am dat drumul trăsăturii – din superstiție – căci eram atât de obosită, că nu mai puteam merge pe jos, și parcă din senin am început să sufăr în tot corpul cum revin durerile dacă a trecut prea repede anestezicul. Mă strângeau pantofii, mi se lipeau nădușite, de-a lungul picioarelor, jartierele. Nu știu de ce mi-a fost rușine să mă vadă servitoarea că aduce flori neprimite acasă și asta era fără temei, pentru că de obicei îmi cumpăr singură flori, pe care le aduc și le risipesc în vasele smălțuite. Dar gândirea mi-era atât de dezorientată și mă puteam folosi de o logică jignită tot atât de puțin cât te poți sprijini pe un picior bandajat. Încruntasem sprâncenele ca să nu-mi dea lacrimile și regretam stupid pe un singur ton, cum, îți aduci aminte când ai fost la noi la vie, cânta neîntrerupt din fluier, aceeași măsură nebunul care se întorcea cu vacile. De ce a făcut asta? Singur m-a chemat și eu am venit să fac un lucru drăguț, nerefuzând să retrăim o oră dintr-un trecut atât de plin de bucurii neclasate încă.

Acasă l-am găsit pe D. Stând pe divan și citind. Socot însă că a luat cartea în mână numai când mi-a auzit pașii în vestibul. M-a scos din sărite și cred că în privire îmi apăruse, ca un câine la poarta ogrăzii, toată indignarea de care eram capabilă. Mi-a fost însă milă de el... Era palid, mai urât ca de obicei, cu ochii tulburi și gura informă, uscată ca o smochină. Aș fi vrut să-i pun din

nou în vedere că nu trebuie să intre și să rămână la mine când nu sunt acasă, dar mi s-a părut că mânia mea i-ar sfărâma nervii, că l-ar deprima ca o insultă nemeritată. De aceea am zâmbit oportun și i-am dat mâna... Mi-a sărutat-o intimidat și a căutat să-mi definească parfumul. Întâia oară mă parfumasem din nou – tot din superstiție – cu parfumul care făcea parte din vechea mea dragoste, ca mirosul dintr-o grădină.

Pe urmă a întrebat stângaci și penibil: „Te superi că te-am așteptat?” Întrebarea lui, care nu avea decât un răspuns, m-a crispat din nou, m-a enervat mai mult decât așteptarea însăși și n-am răspuns. Firește că oricare altul ar fi plecat imediat, jignit, el însă a rămas umilit și cu sufletul ghemuit. Într-o clipă mi-a părut rău de brutalitatea mea și am căutat acum, după ce mi se părea că pusesem lucrurile la punct și stabilisem o înțelegere tăcută între noi, că nu trebuie să mai vie altă dată – să repar puțin din răul pe care-l făcusem acestui trup cu nervi roși de suferință ca un lemn de cari – și am chemat servitoarea, spunând să prepare ceai. Din nou tot corpul i s-a ridicat în privire o strălucire, ca untdelemnul care se înalță din fundul apei. Și-am fost mulțumită de mine.

Mă iubea de cincisprezece ani. Știam că sunt pasiunea lui rămasă din adolescență, cum rămâne puțin illogică și copilăroasă mintea bolnavilor după meningită. Acum cincisprezece ani eram, mi se spune și astăzi, cea mai frumoasă fată din orașelul nostru. E foarte important acest „cea mai” în orașelele mici. Mi-e greu să-ți explic de ce. Dar pentru că te-am văzut iubitor de curse de cai, ca și mine, dă-mi voie să fac o comparație care are să-ți dovedească definitiv, dacă mai era nevoie, că nu aș putea deveni niciodată scriitoare și te va face, sper, să renunți la insistențele dumitale. Simt însă că numai așa aș putea spune exact ceea ce gândesc. Știi că sunt, în general, luate, două categorii de cai. Cei pretendenți la marile premii clasice și cei care se mulțumesc să-și încerce norocul numai în handicapuri modeste. Se întâmplă însă în unii ani că se găsește pe hipodrom câte un cal cu sânge foarte aristocratic și cu toți mușchii neconținut gata de întrecere, care câștigă toate premiile mari, nelăsând celor care sunt abia cu puțin inferiori lui niciunul. Fiecare dintre acești cai nenorocoși ar putea câștiga orice handicap, rareori însă, sau din pricina regulamentelor, sau a mândriei proprietarilor, aleargă în aceste curse. Așa că ei nu se aleg în unii ani cu nici un premiu. Ei bine, într-un orașel de provincie, toate fetele frumoase sunt față de cea mai frumoasă – chiar când deosebirea e tot așa de mică – în situația acestor nenorocoși candidați. Cea mai frumoasă recoltează toate visurile, toate ambițiile adolescenților din oraș. Aș vrea să-ți spun că și mai târziu, și într-altă parte, am văzut că lucrurile se întâmplă tot așa, dar ar fi nevoie de oarecare precizări și simt că nu mi-ar mai ajunge respirația, că aș ocoli prea mult. Eram deci, în strâmtul și proaspătul nostru orașel de munte, cea mai frumoasă fată iubită de elevii liceului, curtată de tinerii magistrați și obiectul cavalerismului ofițerilor din garnizoană.

Fără să fim vecini, casa judecătorului D. Tatăl era în apropierea noastră, pe o stradă bolovănoasă, care urca spre coastă, în pădure la stânga. Grădinile noastre comunicau una cu alta, și un părleaz scurta drumul noaptea vecinilor

noștri, când se întorceau de la noi, de la cărți, acasă. Oarecare dificultate era, pentru că doamna D. Era destul de durdulie și cu greutate, de aceea, ziua prefera înconjurul pe cele două străzi.

E de prisos să-ți mai spun că D. Era mai toată ziua la noi. Știam de la o soră a lui – erau două – cât mă iubește, și poate că iubirea lor pentru mine venea din faptul că era alimentată de pasiunea importantă a fratelui pentru mine. Ceea ce am știut mai târziu – după ce m-am măritat am aflat de la un coleg al lui – e că D. Era invidiat de tot liceul, că avea un fel de nevăzută și emoțională aureolă, pentru că toți colegii lui îl vedeau pe stradă, la tenis, la conferințele Cercului militaro-civil, în apropierea și tovărășia mea și a lor. Ele erau însă urâte. E adevărat că plătea destul de scump această distincție. Îl puneam să-mi scrie lecțiile, să-mi rețină bilete la teatru, să ducă scrisorile direct la gură și să ia răspunderea tuturor lucrurilor prin casă, căci mama era cu mine foarte severă.

Mai târziu, a venit în orășelul nostru, întors din Germania, un tânăr inginer, cu care după câteva luni m-am măritat. Aveam optsprezece ani și D. Nouăsprezece. Când a auzit că s-a hotărât logodna mea, a venit și mi-a spus întâia oară ceea ce știam de la sora lui, că mă iubește și că are să se omoare. Am fost mirată când am aflat câtă poezie făcuse până atunci fără să știu, m-a mișcat durerea lui, am plâns amândoi, dar m-am măritat cu celălalt, care, după cum îmi explica mama, avea o frumoasă carieră. D. Însă nu s-a omorât și, deși mi-a trimis în ajunul zilei de nuntă o poezie tradusă din nemțește de Iosif – ah nu mai stau acum să-mi amintesc autorul, Heine, nu?

— N-a venit la nuntă în giulgiu de strigoi, ci într-un smoching nou, din garderoba pe care ai lui i-o dăduseră și cadou, și pentru că îi era necesară la terminarea liceului. N-aș fi vrut să se omoare, o, deloc, dar m-am gândit uneori ce impresie ar fi făcut în orășelul nostru sinuciderea lui din cauza mea.

Eu am plecat cu soțul meu în Germania. D. S-a dus să-și facă Dreptul la București. Din când în când mama îmi transmitea în post-scriptumuri de scrisori ecouri din necazurile familiei D. Fetele s-au măritat prost, și vechiul meu tovarăș, din vremea cozilor pe spate, nu-și dădea examenele la Universitate, își petrecea timpul prin cafenele și lucra noaptea la o gazetă. Acasă, în timpul acesta, bătrânul D. Își părăsise nevasta și avea o amantă mai tânără, cu care își cheltuia în escapade amoroase la București tot ce câștiga, ba chiar rupea și din mica avere pe care o agonisise până atunci, din care însă apucase să dea zestre fetelor. A urmat o afacere nelămurită, bătrânul a murit, dar să trecem peste asta.

Multe s-au întâmplat de la divorț și de la întoarcerea mea din Germania. Într-o zi de primăvară ieșeam pe strada uscată de vântul nou și inundată alb de lumina proaspătă. Era plină de lume bucuroasă că a părăsit paltoanele și blănille, ca niște șopârle cu pielea nouă. Se purtau buchete de violete și toate privirile erau vii. Coboram pe bulevard spre Cișmigiu, ușoară cercetând interesată rochiile deschise ale femeilor, în tonuri îndrăznețe, așa cum nu eram obicinuită să văd în Germania. Moda cerea mult un galben de culoarea lămâii, care la început mă jignea, dar, când îl vedeam purtat de mai toate femeile frumoase, lăudam croitoreasa care-mi impusese culoarea. În dreptul hotelului

„Palace”, văd că la doi pași înaintea mea se oprește cineva împietrit și atât de brusc, că m-am oprit și eu în loc, ca un răspuns reflex. Aveam dinainte un tânăr într-un palton prea mare, cu buzunarele roase și lăbărțate, cu gulerul soios și decolorat. Aveam maxilarele aproape dreptunghiulare, neras de multe zile, gura ștearsă și uscată dispărea în figura palidă și brăzdată, cum dispar desaturările pe o batistă murdară. Dar când i-am întâlnit ochii, i-am recunoscut nu pe ei, ci privirea.

Era D., devenit bărbat și precoce îmbătrânit. Își frământa figura, își trecea limba peste buze ca să și le umezească, dar nu putea articula nici o vorbă. M-am apropiat și i-am luat mâna, atunci l-am auzit pronunțând, mai mult gâfâit: „Tu!” Dar mâna nu mi-a strâns-o, și a lui rămăsese inertă într-a mea, ca și când toate puterea din ea se consuma în respirația sacadată și în privire. Își trecea mereu limba peste buzele uscate ca să poată spune „Tu!”

La doi pași de noi se opriseră doi domni cărora primăvara le oferea prilejul să apară în sacouri tăiate după noua modă, cu talie strânsă. O doamnă, care aștepta lângă trotuar o trăsură, întorsese și ea capul. Nu știu dacă ai să mă înțelegi, și poate că ai să mă certezi și pentru asta, explicându-mi-o cu severitate; însă nu-mi place să fiu văzută în tovărășia unor bărbați mizeri ca înfățișare, cu ghetele scâlciate și cu mâinile neîngrijite. Dar îmi părea bine că îl văd și, poate și ca să mă pedepsesc puțin, așa cum nu știu care general își pedepsea corpul fricos, i-am luat brațul, am traversat bulevardul și ne-am trezit pe cheiul Dâmboviței, și el cu pavajul uscat de vânt, cu iarba malurilor convalescentă.

Am aflat atunci, și mai târziu după asta, că m-a iubit neconținut. Căci i-am zădărnicit viața.

Într-o zi am fost până la el. Locuia pe Calea Moșilor, într-o curte lungă, mărginită de o parte și de alta de căsuțe mici și dărăpănate, ca o stradă. Intrarea mea acolo a fost un prilej de uimire: ovreici diformate de maternitate ieșiseră în prag, fetele mă priveau de după perdele, iar copiii își întrerupseseră jocul și se luaseră după mine. D. Mă aștepta în fața ușii. Asta mi-a displicut violent. Era ceva grotesc, prin exces.

Am petrecut aproape două ceasuri într-o cămăruță mirosind a umezeală, cu o masă cu picior în mijloc, cu oglindă de perete pistruiată de rugină, cu un pat cu așternutul lăsat la mijloc și înspre margine, din pricină că slujea și de scaun, cu cearșaful atârnat mai jos decât un soi de cuvertură. Mi-a fost imposibil să refuz ceaiul pe care mi l-a dat, dar n-am putut să mănânc niște bomboane săpunose, cumpărate de la o fostă cofetărie de mare lux, de la care totuși cei care cumpără des bomboane știu că nu trebuie să mai târguiești. Mi-a arătat însă lucruri care m-au făcut să retrăiesc clipe din trecut și m-au impresionat. Caiete de ale mele din școală cu marginea albă de două degete, cu scrisul ascuțit și neglijent, pentru care eram neconținut pedepsită, o fotografie luată de primul fotograf ambulant venit în orașelul nostru. Eram un grup care ne întorceam de la tenis, și în dreptul pavilionului „ne-am pozat”, făcând năzbâtii. Și mai erau într-un sertar de șifonier, jos, singurul sertar din casă, o mulțime de alte lucruri de ale mele: batiste, bilețele trimise prin care îi ordonam să-mi reție locuri la conferințe, un volum de Lamartine cu versuri subliniate și

comentate de mine, o altă carte, de germană, pe care eu scrisesem, Dumnezeu știe ce acolo, din Suily Prudhomme:

Ici bas tous les hommes pleurent Leurs amities ou leurs amours.

Je reve aux couples qui demeurent Toujours.

Mi-a vorbit mult, neîntrerupt, cu febră. Și pentru a doua oară descopeream la omul acesta ceva neobișnuit și eram înspăimântată mai mult decât măgulită, ca de o rană ce ți se descopere treptat de sub bandaj.

Nu m-am mai dus niciodată în cămăruța din Calea Moșilor, dar a fost nelipsit de la mine el. Neconținut intimidat, gata să se facă oricând de folos. Am fost într-un rând rău bolnavă și el era disperat. Mă plictisea pentru că niciodată nu înțelegea ce-i spun, încurca totul din exces de zel. Îmi făcea din când în când cadouri care depășeau evident resursele lui obicinuite, de corector de gazetă. Nu puteam să mai vorbesc despre nevoile mele față de el, că mă surprindea cu servicii. Intimidat ca de obicei, într-o zi mi-a rupt umbreluța și până seara disperat mi-a adus alta și cu un mâner mai scump decât cel vechi. Îi interziceam cu înverșunare aceste apucături, dar era zadarnic. De la o vreme mi-era teamă să nu fure de undeva și, nenorocindu-se, să nu mă compromită și pe mine. Aș fi preferat nesfârșit mai mult ca tot ce cheltuia așa să cheltuiască mai bine schimbându-și înfățișarea și hainele, dar, nu știu de ce, niciodată nu m-a ascultat și continua să mă facă să privesc în jurul meu de câte ori mă oprea pe stradă.

Acasă de asemeni nu-mi convenea totdeauna când venea. Eu îl primeam bucuroasă când eram singură, dar când se întâmpla să am lume la ceai, era atât de deplasat între cei câțiva bărbați eleganți, femeile îl evitau atât, că mi-era milă de el. De multe ori mă gândeam să nu-l primesc sau să-i spun să mă aștepte într-o odăiță pe care o am sus la etaj. Dar imediat mi-era rușine de mine însămi că am avut acest gând.

Am încercat să-l fac să-și schimbe viața, să-l transform așa cum spălăcita Thea transformase pe Lowborg, dar n-am izbutit. E iremediabil ratat și, cred, într-adevăr mediocru. Multă vreme am socotit că numai din cauză că eu îl intimidez e așa, dar pe urmă am citit câteva poezii dedicate inițialelor mele, într-o revistă de mâna a șaptea, curente și patetice ca niște sorcove.

Ți-aduci aminte că m-ai privit surprins când te-am întrebat despre el chiar din ziua când te-am cunoscut și când, de altfel, te-am întrebat atât de multe,. Dar cândva am să-ți povestesc mai multe întâmplări din vremea asta. În timpul pasiunii mele pentru * a trebuit, și ce greu mi-a venit, să-i interzic să mai vină la mine. * îmi spunea „că-l plictisește”. Mi-a trimis scrisori disperate și fără înțeles, flori puține în fiecare zi, căci era singurul lucru pe care îi mai îngăduisem să mi-l trimită, îl ghiceam la colțul străzii și mă pândeam noaptea când veneam acasă. De la o vreme i-am permis din nou să vină, dar atrăgându-i luarea-aminte să evite să întâlnească pe *.

N-am văzut însă niciodată pe cineva mai „malencontreux” decât el. E adevărat că și eu uitam uneori că trebuie să vie, dar de cele mai adeseori, tocmai când veneam cu prietenul meu acasă, îl găseam așteptându-mă. Evident că ar fi putut spune că mi-a adus o carte sau că a venit să-mi facă un comision, dar nu spunea nimic. Avea un aer speriat, bâlbâia lucruri neînțelese,

se ascundea când era inutil, compromițător și ridicol. Și el făcea asta ca să-mi evite mie nemulțumirile, căci gândul că e incomod, mai târziu am știut, îl dureau.

Ca și acum, când mă întreba dacă mă supără că a așteptat în salonaș.

Când am cerut de ceai, toată figura lui îmbătrânită s-a iluminat de bucurie, ca o movilă veche pe care cade soarele. Se învârtea în jurul meu împiedicându-mă, îmi ajuta să prepar ceaiul, zăpăcit. Ne așezasem pe treptele divanului, care face colț, dinainte cu ceștile tăiate-n felii alb și albastru – nu scosesem pentru el cești japoneze – pe tava mare de aramă veche bătută, care e transformată în măsuță.

Îi râdeau ochii.

— Ce bine-mi pare că nu l-ai găsit acasă. Am încremenit cu ceașca în mână.

— De unde știi că am fost la el?

— Deși n-ați vorbit de aproape o jumătate de an, știu că azi ai fost la el...

Îl întrebam cu ochii mari și buzele oprite.

S-a dus la biroul mic, la miniatura de birou de domn care ți-a plăcut atât de mult, și dintr-un sertar mi-a scos o scrisoare a mea neterminată. Toată dimineața mă întrebasesem dacă să mă duc sau nu la *. În mine lupta dorința de a-mi da, numai, întârziind o oră în garsoniera care m-a văzut de atâtea ori înflorită de bucurie, prilej de amintiri mai precise, așa cum unii iau opium, știind că își procură doar iluzie trecătoare, dar căutând ca măcar în vis să se simtă aproape de cineva dorit și teama că are să fie o greșeală, că el, lipsind cum de atâtea ori a făcut-o, ar putea transforma acest proiect într-o întâmplare dezagreabilă. Îi scrisesem deci: „Prietene, iartă-mă dacă nu voi veni. După-amiază va trebui să mă duc neapărat...” Și aci ezitasem: să-i pui un motiv serios ca să fie o adevărată justificare, sau să pun dinadins unul fără însemnătate, ca să-i dau impresia că acum, pentru mine, a mă duce să-l văd are mai puțină importanță decât o probă la croitoreasă, un ceai la o prietenă „care nu poate fi refuzată”, sau altceva în felul acesta?

Nehotărâtă, m-am întrerupt și am lăsat scrisoarea pe masă. Am ocolit-o toată ziua, iar pe la patru, când m-am hotărât s-o completez, mi-am spus că acum e prea târziu ca s-o mai trimet. N-am putut măcar să respect nici o altă hotărâre pe care o luasem, aceea de a mă duce cu întârziere, ca să-l fac să mă aștepte, dovedindu-i că-i fac o concesie acceptând invitația.

În mine totul se accelera însă, mai întâi domol, dar o dată coborâtă în stradă, atât de violent, că mi se părea că trăsura merge prea încet, numai la gândul că voi fi acolo.

D. Mă privea înmărmurit acum, pironit de ochii mei, așteptând pentru întâia dată de la mine vorba tăioasă de mânie.

— Ai umblat în hârtiile mele?

Mi se părea că nu mi se poate aduce o jignire mai gravă... Că omul acesta abuza de delicatețea mea. E adevărat că era atât de alarmat, că nu mai îndrăzneam nici să respire, că își trecea limba numai peste buzele uscate ca să și le umezească.

M-am sculat de jos înfuriată și m-am dus la sertar, în care am recunoscut, cu un capăt de dovadă în mâini, că umblase la toate scrisorile.

— Să plec?

Atât a putut articula, scos din tiparele lui.

Nu m-am mai putut stăpâni, căci gândul că libertatea mea, la care am ținut atât, e în joc, mă scotea din sărite.

— Da, și imediat!

Din ochii care nu puteau fixa nici un gând s-a lăsat pe pleoapele înroșite o rouă de lacrimi, pe urmă două șiroaie s-au scurs de-a lungul nasului osos, pe gura fără sânge și fără contur, ca o floare veche de cârpă decolorată.

Am simțit un val de căldură, în piept, în obraji, n-am mai putut respira nici eu și mi s-au mărit și îngreuiat ochii. Pe urmă. Am simțit că gura mi se strâmbă într-un surâs involuntar și trist. M-am apropiat de el și i-am luat mâna, spunându-i pe nume. Din tot corpul acela îmbătrânit înainte de vreme, sucit în el însuși ca o foaie veștedă, s-a pornit un plâns zguduitor, de parcă toată viața din el s-ar fi revărsat lichidă, în lacrimi. Ochii inundați nu i se mai vedeau, doar sprâncenele, îmbinate acum într-un unghi ușor, accentuau că acolo s-a concentrat totul.

L-am luat în brațe și, plângând mereu, s-a lipit de mine ca un înecat de cel care vrea să-l salveze. Pe brațul gol simțeam acum și gura lui, și lacrimile fierbinți. L-am sărutat pe ochi, i-am spus vorbe de mângâiere, mă înlănțuia tot mai strâns și, cum eram acum amândoi pe divan, el mi-a răspuns lipindu-și gura de gâtul meu, de obrajii mei.

Atâta suferință, prin simpatie, ca acele forțe recent descoperite, a înmuiat în mine tot scheletul mândriei. Și mai ales era un gând care acum mi se întindea în sânge, drept, cum se întinde culoarea vărsată în apă. Când eu am suferit atât, când eu am fost îndurerată că * n-a putut face un gest de prietenie și loialitate, cum pot eu lăsa lângă mine atâta deznădăjduită durere din cauza mea?

M-am dezmeticit târziu. Eram pe jumătate goală, dar puțin îmi păsa de asta. El aștepta alături de mine și am simțit, deschizând ochii, că nu m-a acoperit pentru ca, o dată revenită, să nu trec peste un fapt evident împlinit, să se creeze între noi o realitate care să-și caute continuarea. În orice caz îi era teamă să nu regret, considerând totul ca o uitare de o clipă, care niciodată nu va reveni. I-am zâmbit însă fără să fac un gest măcar și atunci, în lumina slabă pe care o trimitea prin fereastră un bec din stradă, l-am simțit mai mult decât l-am văzut cutremurat de bucurie. Mi-a vorbit mult, tot mai încălzit, de această realizare a visului lui, de zigzagul cumplit al zilei acesteia după cincisprezece ani. S-a întrerupt din povestire, adică din această descărcare de gânduri, ca să-și muște pumnul încremenit: „Dacă n-aș fi venit astăzi...?” Și numai gândul ăsta l-a împietrit de groază, de părea în lumina slabă o coloană de lavă stinsă.

Simțeam o mulțumire potolită că am făcut o faptă bună. Mi-a fost milă de el și i-am luat obrajii în palme: „O să rămânem împreună toată noaptea”. S-a lipit de mine, înlănțuitor, recunoscător.

Am trecut apoi în camera de baie și apropierea unei deprinderi igienice m-a străbătut toată cu un fior, ca un pumnal înfipt în cel mai ascuns colț al

trupului meu: „Dacă aş rămâne mamă?” Eu, mama unui copil al acestui om? Și am simțit că mă doare capul, că mi-e rău ca după dezmeticirea dureroasă din visul dat de cocaină. Am întârziat mult, căutând să înlătur orice posibilitate.

Când am revenit, am reaprins lumina, pentru că în întunec omul acesta căruia mă dădusem lua contururi de moluscă uriașă. A venit și m-a luat lângă el, sărutându-mi brațele, în timp ce eu, regretând cumplit ușurința cu care-i promisesem noaptea, mă gândeam cum să-mi reiau făgăduința.

„Știam cât ești de bună. Întotdeauna am gândit că ești bună și cred că este ceea ce am iubit în tine... Nesfârșita ta bunătate.”

N-am mai căutat să născocesc nimic, căci simțeam că n-aș fi avut curajul să i-o spun.

Dar toată noaptea n-am avut decât un singur gând. Să-mi feresc gura de a lui. La început n-a observat, pentru că făceam aceasta cu oarecare abilitate. Dar mai târziu n-am mai putut ascunde nimic. Îi simțeam buzele și calde, și cleioase, ca un corp de melc târându-se de-a lungul corpului meu... pe gât în sus. Nu știu dacă mă lăsasem cu totul dezbrăcată, dintr-o inconștientă cochetărie – cei doi bărbați îmi spusese că am un corp „neasemănat”, de „fausse maigre”, ca și prietenele mele care mă vedeau uneori goală-sau pentru că el mă rugase asta, lipindu-și obrajii de pulpele mele: „Ah, dacă ai ști cum mi-am ars timp de cincisprezece ani închipuirea, ca să mi te văd în minte, în toată intimitatea ta de femeie! Cum nimic, nimic, pe lume nu mi se părea mai neajuns!” Dar poate că era și nădejdea că se va mulțumi cu atât. Într-un târziu, săruturile lui au devenit mai stăruitoare și gura lui lipicioasă și moale îmi căuta buzele. Am avut o crispă a întregului corp. I-am respins toată fața, punându-i mâinile parapet în dreptul gâtului.

Din nou am crezut că se rupe ceva în el, o arteră, un organ vital. S-a oprit uimit: „De ce? De ce asta?”

Și iar n-am avut tăria să i-o spun. Am mințit: „Am o respirație îmbibată de acid fenic. Am fost azi la dentist.” Și încă o dată, la o încercare, mi-a simțit brațul oprindu-i gâtul. Atunci s-a mulțumit cu corpul. Dar eu simțeam că tot ce eram „eu” mi se refugiase în ochi, în obraji; în linia strânsă a gurii, cum se refugiază cineva dintr-o cameră inundată, într-un colț oarecare, pe o mobilă mai ridicată. Îl priveam, simțeam zgâriindu-mi pieptul hainele lui care încă mă dezgustau, și atunci, nădăjduind prin absurd că poate gol îmi va stârni prin deviere un interes oarecare, i-am spus să se dezbrace. Dar am făcut mai rău. Avea toată pielea palidă și neagră de-am înghețat.

Tot corpul mi-a înțepenit, refuzându-se. Dificultățile pe care le spoream cu atât dezgust îl făceau penibil de stângaci și, fără să vrea, brutal. Un cot rău plasat îmi tăia respirația, un genunchi îmi zgâria pielea. Extenuat, s-a ridicat târziu și și-a apropiat figura de a mea.

— Nu mă iubești?

Atunci, ca unui frate, cu vocea îndurerată, cu o sinceritate de început de viață, i-am răspuns:

— Nu.

Abia când l-am văzut devenit livid și cu gura întredeschisă am înțeles că el mă întrebase cu nădejdea unei protestări de negație din partea mea. Dar

simțeam că n-aș putea reveni, și el s-a ridicat amețit. S-a aranjat în grabă și a plecat, după ce cu privirea mi-a cerut, din ușă, un vag da. I-am răspuns cu un surâs dezolat, rigid, ca de lemn.

A revenit după trei zile într-un hal de nedescris. Era dimineață, eram în pat încă și a îngenunchat lângă căpătâiul meu. M-așteptam să se plângă, să amenințe, deși mă rugase să-l primesc, spunând că va fi cuminte. Mi-a spus cu vocea potolită, ca o lumină egală, cu o privire frumoasă cum n-a avut el niciodată, că înțelege că nu pot să-l iubesc, că niciodată n-are să uite cât am fost de bună cu el. Simțeam în mine un suflet de soră. I-am luat mâinile și i le-am mângâiat. Râdea mai pe urmă frumos, dar am simțit cum mâna lui mă căuta, sub cuvertura de lână moale și fină, ca un șarpe care-și joacă limbile. Simțeam că sunt limite peste care n-aș putea trece. Nu mi-am putut feri decât capul, căci am înțeles că toată liniștea lui este liniștea care precede un eveniment neobicinuit, moartea sau nebunia.

Și el a frământat, exasperat, în brațe un trup a cărui inerție îi înnebunea simțurile, voluptate cumplită pe care și eu de atâtea ori am cunoscut-o.

Peste câteva zile, înfrânt, umilit, mi-a ieșit înainte jos, în stradă, căci spusese servitoarei să-i spună că nu sunt acasă.

— Știam că ești acasă și că trebuie să ieși. Aseară am văzut lumină în cameră la tine și nu m-am mișcat de la poartă! Nu m-aș fi mișcat niciodată înainte de a te vedea, căci mă asigurase că ești sus și că trebuie odată și odată să cobori. De ce nu mă primești ca mai înainte sus?... Numai să stau acolo să te privesc.

M-a înfiorat o tresărire de indignare, ca și când mi-ar fi trecut de-a lungul șirei spinării un postav aspru. Cererea asta în rate și perfidă m-a revoltat.

— Pentru că sus n-ai să te mulțumești cu atât... M-a privit cu ochii albi.

— Te dezgust atât de mult?

Am simțit din nou că mă întreabă cu nădejdea absurdă că-i voi răspunde tăgăduind. Dar nici n-am putut să-i confirm brutal primul răspuns. Alături de noi locuia o vecină greu bolnavă de tuberculoză, care întreba pe toată lumea cum o găsește, dar toți primiseră cuvânt de la doctor să nu-i spuie adevărul, căci asta ar fi omorât-o.

Dar am obosit azi, altă dată am să-ți scriu mai mult.

T2.

II.

Să-ți mai scriu despre D. Mi-ar fi greu, căci îți mărturisesc că el nu formează nici pe departe centrul preocupărilor mele de acum, iar efortul la care mă supui este asemeni aceluia care e impus unui convoi, obligat să se abată ca să ia un trecător izolat. De altminteri, nici n-a mai venit la mine decât de puține ori. Ne-am întâlnit multă vreme numai pe stradă și am făcut totdeauna așa ca, deși i-am răspuns cu amabilitate la salut, să nu mă poată opri să stăm de vorbă. Când mi s-a părut că sentimentele și mai ales dorințele lui și-au pierdut din acuitate, i-am făcut din nou posibilă venirea în salonașul cu divan care face colț, cu birou în miniatură și mese din tipsii de aramă bătută.

E adevărat că de când intra, chiar de la ușă, căuta să-mi surprindă privirea, ca să vadă ce intenții am. Și pe urmă, punându-mi întrebări

obicinuite, mă supraveghea continuu, ca un judecător de instrucție care, fumând amabil cu cel bănuț, îl examinează atent. Vream să plec îndată, dar gestul mi se părea brutal și atunci exageram în întrebări binevoitoare, al căror răspuns nu-l așteptam niciodată. Până când, în cele din urmă, el mă întreba, vrând să pară degajat: „Vrei să pleci?” Și așteptând răspunsul meu pe care îl știa inevitabil și penibil prietenos: „Trebuie să mă duc să încerc o rochie, însă n-are decât să mai aștepte croitoreasa”. Dar abia acum plecarea era hotărâtă, căci peste câteva momente, după ce îl mai întrebam ceva fără rost, îmi puneam pălăria: „Mă conduci până la o trăsură?” Conștiința mea era acum împăcată, căci aveam chiar aerul – și asta era important – că am făcut un sacrificiu pentru el, întârziind.

Într-o zi, într-o dimineață luminoasă, cum citeam leneșă încă în pat, a venit și a intrat, profitând că era deschis. Am incremenit și, ca într-un film american din Far-West, privirile a doi dușmani care se examinează brusc din prima clipă ca să-și cunoască intențiile, iar pe urmă își dau familiar mâna, ochii noștri s-au întâlnit. M-am liniștit însă imediat. D. Era trist și transfigurat. Ochii mici aveau o lumină vagă, iar gura veștedă, un surâs care cobora colțul stâng al buzelor. Nu era liniștea imobilă despre care ți-am scris. A așteptat să mă liniștesc și eu, iar când a văzut că sunt dispusă să stau de vorbă cu el, și-a adus un taburet lângă căpătâiul meu și mi-a spus că afară e o vreme de primăvară frumoasă, că toată lumea e pe stradă și că sunt o leneșă dacă sunt în pat la o asemenea oră, chiar dacă e sărbătoare.

Era simpatic și-i vorbeam cu plăcere. Învârtea în mână gânditor o foaie de hârtie, în timp ce-mi răspundea. I-am cerut să văd ce e și mi-a arătat-o bucuros. Era o romanță din cele pe care le vând colportorii prin cafenele, prost tipărită, cu notele greșite și versurile anapoda. Dar era vorba acolo de un bărbat, care spunea unei femei – chipurile în versuri – „o, te-am iubit întotdeauna și tu n-ai prețuit cum se cuvine dragostea mea, dar vei îmbătrâni, toate farmecele se vor duce și atunci vei regăsi, părăsită de toți, pe cel care te-a iubit de când era copil și te va iubi până la moarte”.

— Am auzit-o aseară cântată într-o familie (cred că într-o familie de funcționari de la poștă, cu fete, unde el se ducea de obicei) și azi am cumpărat-o.

Era plin de cântecul acesta și simțeam bine că venise să mi-l aducă, nu ca o pledoarie pentru cauza lui, cât ca să încheie firesc o stare sufletească, stăruitoare în el, ca o lumină într-un interior confortabil. Venise la mine mai mult pentru el însuși, ca să bea tot paharul de vin al coincidenței plăcute.

Din cauză că am înțeles asta nu i-am spus: „dar eu nu sunt o femeie iubită de toată lumea”, ci așa vag: „Vor fi femei iubite de toată lumea?”

El s-a uitat, surâzând mirat, în ochii mei: „Tu”.

Am primit însă răspunsul acesta măgulitor cu conștiința tulbure cu care desfaci un plic care nu ți-e adresat decât din greșeală. M-am întrebat dacă e exact ce spune, sau dacă nu i se pare lui asta, cum ni se pare tuturor că obiectul pe care-l dorim, și ne e refuzat, e dorit de toată lumea. I-am spus îngândurată: „Ți se pare”. M-a privit surprins, cu colțul gurii fixat într-un

surâs, stabilind parcă o concluzie unei lungi discuții care n-a avut loc: „E îngrozitor câți bărbați sunt îndrăgostiți de tine”...

N-am răspuns nimic, pentru că argumentele lui nu m-ar fi convins. De unde să știe d că acei bărbați, și încă ațâți, mă iubesc cu adevărat, când eu nu pot să știu măcar despre unul singur, despre * dacă mă iubește sau nu. Am devenit tristă, căci din tot corpul mi s-a adunat un nod, ca un nucleu, în inimă. Am auzit de multe ori spunându-mi-se că sunt iubită în taină de bărbați și am fost invidiată de asta, ca și când ar fi fost o realitate pentru mine această iubire de a cărei existență nu știu, cum nu știu să deslușesc realitatea unui singur personaj în toată populația Guatemalei, unde n-am fost niciodată, însă știu că există. Dar știu un lucru, că * nu mă iubește, că am suferit din cauza lui aproape mortal. Dacă sunt într-adevăr excepțională, cum de îmi poate prefera pe alta? E numai joc al întâmplării toată iubirea? Și dacă într-adevăr el mă prețuiește ca pe singura femeie al cărei suflet a stat față-n față cu al lui, atunci pentru ce acum e în brațele alteia, pentru ce mie mi se întâmplă ceea ce mi se întâmplă, pentru ce el și eu trăim în medii străine, jucând acolo o viață definitivă, când avem intens și nevăzut același suflet ca doi frați siamezi același pântec? El are metresă, trăiește o viață completă fără mine, apare cu femeii care joacă rolul de soție, de la masa luată în restaurant până la camera de dormit; asta poate până la moarte, în orice caz acum când tinerețea trece. Ochii mi s-au îngreuiat din nou de tristețe, dinții au prins buza de jos și pe urmă am unit sprâncenele în unghi ridicat ca să nu-mi dea lacrimile. O, imposibilă dragoste, suflet fermentat de îndoială, descurajare de „femeie iubită de toți bărbații”.

Aș fi vrut ca D. Să plece, ca să pot sări din pat și să mă plimb agitată prin casă... Dar dacă toți se înșală? Oare nu i se spune oricărei femei același lucru? Sau dacă mi se spune numai mie nu-i poate un malenlendu general? S-ar putea să nu fie vorba decât despre o simpatie anume, nu neapărat erotică, și în privința asta mi-am adus aminte cât de mult m-a neliniștit faptul că, atunci chiar când toți bărbații musafiri, în aceeași casă cu mine, îmi arătau stăruitoarea și indiscreta lor preferință, până la complimentul definitiv și brutal, nevestele lor nu erau geloase. Pe urmă, mi se atribuie anumite „succese” pe care eu știu că nu le-am avut. Nu cumva tot ce mi se atribuie e de aceeași natură? Aș vrea să fiu însă iubită, dorită definitiv și numai eu, în toate privințele, de toți bărbații, numai ca să fiu și mai prețuită de * și ca să fiu sigură că nu e nimic din tot ce oferă celelalte pe care să nu-l pot oferi și eu.

Timp îndelungat am rămas pe gânduri, abătută, uitând de el, cu sufletul ciugulit din când în când de câte o întrebare, ca de ciocul unei păsări cenușii. Pe urmă, ochii împăienjeniți, pe care îi întorsesem cum întorci o scrisoare ca să nu-ți citească vecinul în ea, au rămas ca fixați de roșul viu al unor maci de Luchian. E tabloul despre care ți-am spus că l-am primit dar de ziua mea și pe care n-am vrut să ți-l arăt ca să fac un act de voință. Cu chenar de lemn negru, l-am fixat pe peretele din fața patului pentru că roșul fraged și catifelat al petalelor îmi limpezește privirea somnoroasă dimineța când mă scol, de pot ceti ora la ceasornicul de alături de el. Ți-am spus, de altfel, că în odaia de dormit, văruiată alb și cu vreo două dungi aurii, nu e decât divanul alb, scăzut și vast, tabloul de Luchian, ceasornicul și, la căpătâi, o măsuță albă pentru becul

cu abajur de faianță ca să pot ceti seara. Încolo nimic. Nici covoare pe parchetul lucios ca o oglindă de stejar, nici o mobilă de-a lungul pereților goi, de se vede șipca de stejar care măsoară lungimea podelei jos, nici draperii la fereastră – nu e nici un pericol de vecini – de poate năvăli lumina prin amândouă ferestrele, așa că, dimineața înainte de a trece în camera de baie, iau mai întâi, respirând puternic, o adevărată baie de lumină.

Când mi-a întâlnit privirea, pe care o spiona probabil, D. Mi-a surâs scuzându-mă cu indulgență. I-am cerut voie să mă îmbrac și s-a grăbit să-mi dea dreptate, tresărind. Și-a luat apoi notele și s-a îndreptat spre ușă.

— Trec în salonaș pe divan și te aștept până te îmbraci. Aștepta cu privirea întrebătoare.

— Dar îmi iau întâi baia?!

I s-au strâns trăsăturile feței, iar ochii și-au pierdut lumina egală pe care o aveau.

— Te aștept oricât vrei, citesc ceva – și brusc, ca și când ar fi călcat strâmb – sau poate trebuie să vie cineva...

Întrebarea era stupidă și-mi dovedea că D. Iar s-a tulburat, că e un aparat care funcționează anormal.

— Nu, n-aștept pe nimeni, dar dimineața îmi place să fiu singură în toată casa, să trec în voie dintr-o cameră într-alta, să am astfel impresia că m-am închis ca să nu fiu tulburată. Exact așa fi vrut să-i spun că vreau să am impresia că e o zonă în care sunt inaccesibilă celorlalți... Oricui.

— Uite, plec imediat, nu te speria, că nu rămân să te văd goală, și, spunând asta, era din nou vulgar și în intenție și în glas.

Dar în cadrul ușii albe s-a oprit, și-a frământat buzele ca și când ar fi luat o hotărâre definitivă și pe urmă a revenit lângă căpătâiul meu. Mi-a pronunțat numele cu o voce muzicală și înmuiată în lacrimi:

— Nu e nimic pe lume, nu pot face nimic ca să mă poți iubi puțin? E cu adevărat imposibil?

Întrebarea lui mi s-a părut frumoasă ca un zbor de pasăre și i-am zâmbit. A zâmbit și el ca un pacient care zâmbește unui doctor. Am întors fața spre perete însă, ca să evit un răspuns. Când mi-a luat mâna să mi-o sărute, a lui era leșinată și călduță, ca a unui bolnav de anemie.

T.

III.

Luni de zile n-am mai știut nimic despre el. Mă întrebam uneori ce s-a făcut – mi se pare că te-am întrebat și pe dumneata despre el – cred că pe jumătate bucuroasă că nu mă mai sâcâie cu stăruințele sale, pe jumătate oarecum neliniștită că s-ar putea să fiu uitată de cineva pentru care ani de zile am fost sensul vieții lui, devenită acum indiferentă ca un astru care s-a răcit. Mi se părea că asta ar fi pentru mine însămi o dovadă că într-adevăr poate înceta cineva să mă iubească și că deci ar putea veni o zi când pentru * așa fi o femeie ca oricare alta, pe care o lași pe stradă să treacă fără s-o oprești, adică fără să socoti întâlnirea cu ea un mic eveniment. Într-o seară, la Teatrul Național, venisem înadins s-o văd pe Lucile jucând și-mi era ciudă pe d-ta că ai refuzat să vii s-o ascuți, pretextând că te indispun actrițele care debutează în

piesele în versuri. Ea, săraca, stăruise să te fac să asişti la spectacol și cred că a considerat ca un eșec al meu faptul că nu te-am putut convinge să vii, dar refuzul d-tale n-a fost fără un soi de epilog. Alături de mine, câteva fotolii mai la dreapta, era D., întovărășit de o fată drăguță, dacă vrei, dar amândoi deplasați parcă la fotoliul de orchestră, ca doi eroi din teatru care trebuie să ia din sală parte la acțiune. Nu părea deloc surprins când m-a văzut, și asta m-a enervat puțin, pe urmă am observat că vorbea cu insistență și cu o falsă căldură cu prietena lui. După un timp, ca și când s-ar fi topit în mine o pojghiță sufletească, m-am simțit ușor înduioșată și m-am hotărât să fac un foarte ciudat soi de serviciu amicului meu. L-am chemați a încremenit când a văzut semnul mic pe care i l-am făcutiar pentru că a trebuit să aștept puțin până să mă poată asculta, căci după privire simțeam că îi vâjâie urechile, l-am certat, cu intenție, tare, ca să audă fata care îl întovărășea că m-a uitat cu desăvârșire și că nu a venit să mă vadă. Cu coada ochiului am căutat să știu dacă ea ascultă și am văzut-o urmărindu-ne uimită. Aș fi vrut cu stăruință ca această atenție a mea să-i ridice lui acțiunile de cuceritor asupra ei, căci cu sinceritate aș fi fost mulțumită ca o femeie să-l iubească, să-i dea ceea ce nu-i pot da eu, dar asupra iubirii lor, acomodată în lumea posibilităților, să planeze, superioară ca un vis irealizabil, pasiunea lui pentru mine. D. Era atât de fericit că toate zbârciturile feței îi dispăruseră, întinse de un val de sânge, gura i se umezise și ochii îi râdeau mai înviorați. În antracul următor am primit însă prin omul de serviciu un bilețel al Lucilei prin care remarca mirată lipsa d-tale, îmi închipuisem eu că ai ei erau ochii care cercetau neliniștiți prin gaura practică în cortină și, declarându-se mulțumită că D. E în sală, mă ruga stăruitor să-i cer lui să scrie câteva rânduri despre debutul ei, la gazetă, căci se vede că ea îl crede gazetar influent. Mi s-a oprit o clipă sângele sub piele; am avut pentru mine însămi un gest de dezolare. Mi-am spus, vorbind în gând ca un desen pe aceeași culoare, că pentru nimic în lume nu aș putea să cer lui D. Un serviciu, acum după ce fusesem prietenoasă cu el. Un surâs dăruit e un lucru prea frumos ca să fie măsurat cu vreun echivalent și eu îngheț uneori, chiar când constatarea e ulterioară, la gândul că ar fi bănuir cineva că un zâmbet al meu e interesat, deși, e timpul să-ți spun, mi se pare că din diferite motive lumea mă crede altfel. Cu mândria sufocată ca într-o agonie l-am chemat din nou, la sfârșit, pe D., cerându-i, cu glasul dezarticulat, să scrie câteva rânduri. Într-o gazetă fără tiraj a apărut un articol ditirambic, dar Lucilei nu i-am vorbit luni de zile.

Indispoziția acestei întâmplări, insensibilitatea mea față de D., chiar acum, când era întovărășit de o femeie, au fost apoi, după ce și-a pierdut din acuitate, pentru gândurile care m-au frământat pe drum spre casă, ca o injecție care prepară un corp pentru operație. Era în mine o durere amorțită la constatarea pe care o făceam acum că nici gelozia, că nimic nu poate stimula o dragoste inexistentă, că nici mijlocul acesta recomandat de atâția autori de maxime și de piese de teatru nu mi-ar putea fi de nici un folos dacă aș încerca vreodată să-mi recâștig prețul în ochii lui*. Într-o zi, D. S-a achitat însă de serviciul pe care am încercat să i-l fac, și încă în mod princiar, deși fără să știe. Înainte de Paște plecam cu acceleratul la mătușa mea. Știu că ține mult să mă

aibă de sărbători, pentru că venirea mea e un adevărat eveniment în orașelul lor. Casa mătuși-mi capătă o deosebită importanță, devine centrul vizitelor pascale și mai toate familiile își dau întâlnire în casa în care mergem noi. Cum mătușa mea este o nevinovată cochetă a primirilor gospodărești, e fericită când mă duc la ei. Mă așezasem deci confortabil pe locul meu, lângă fereastră, cu pardesiul încheiat și o tocă ușoară de drum trasă aproape pe ochi. Examinam curioasă pe tovarășii de compartiment, când a apărut în ușă, chemând că a găsit loc, recenta metresă a lui *. Am încremenit cu buzele întredeschise și inima îmi palpita ca o pasăre ce se zbate ca să zboare, în mâna cuiva, și nu izbutește. Crisparea gâtului îmi împiedica respirația. M-am ghemuit mai mult, ca să nu fiu recunoscută, și mi-am întors cu totul privirea pe fereastră. El a apărut primăvărâtecl-am simțit fără să-l văd pe când așeza geamantanul în plasă, pe urmă s-au așezat alături și atunci am întors și eu capul. M-a salutat surprins și amabil, dar era o amabilitate evident voită. Am înțeles mai târziu că mergeau să facă Pastele la Sinaia, am înțeles din întrebările ei nerăbdătoare, dar și din geamantanul care dusesse cândva și sărmanele mele cămășuțe la Sighișoara, tot de Paște. Era o durere pe care nu o mai puteam stăpâni, care îmi măcina corpul ca un voltaj prea mare, un aparat. La fel mergea acum cu o altă femeie, reedita funcțional ca un conductor un drum care în amintirea mea era un refugiu unic de bucurie trecută, căci socoteam cele trei zile petrecute în vremea dragostei noastre, în orașelul săsesc cu aspect medieval și cu cetate, incomparabile în viața lui și a mea. După o examinare amănunțită în care desprinsesem acest episod de tot ceea ce în București fostul meu prieten putea reedita cu alte femei, alesesem din trecut această călătorie, cum ai alege o mobilă care a mai rămas bună printre ruinele lăsate de un incendiu. Am simțit zădărnicia oricărei iluzii, dar abia târziu am putut să surâd pentru mine însămi, și surâsul acesta m-a liniștit cum trebuie să-l liniștească pe oratorul care și-a pierdut penibil șirul, o întorsătură de frază fericită, bună de final. Liniștea mi-a fost însă de scurtă durată, căci peste câteva clipe s-a mai urcat în compartimentul nostru un domn care ți-e prieten și d-tale, și lui *, și mie, dar care are un oribil aer de mizantrop, cu ochelarii care îi cad atât de des pe nas în jos, că a ajuns să aibă un adevărat tic al gurii. Ei bine, când l-am văzut, când am înțeles că studiază penibila întâlnire ca o vulgară dramă și că face în gând ipoteze asupra sentimentelor mele, m-am simțit într-adevăr părăsită și mizerabilă. Cu puțin înainte de plecarea trenului a intrat însă în compartiment un comisioner, cărunț, înalt și cu mustața tunsă pe gura cocoloșită, pe care-l cunoșteam de când îmi aducea flori de la D. Avea acum în brațe un vas, un fel de strachină înșesată de vioarele, ca o floarea-soarelui albastră, închisă în smalt verde. Pe un carton alb D. Îmi scria că socoate că-mi va fi călătoria mai plăcută dacă voi avea dinainte grămada de flori. Un domn de vizavi a și fixat orizontala mescioară a compartimentului, de am pus pe ea vasul cu minunea de fraged albastru care îți împospăta respirația, ca și privirea, ca și gândurile. Pe urmă darul venea, aparent, din lumea tuturor posibilităților și făcea impresie. Cel puțin știam acum că nu mai sunt compătimită.

T.

ÎNTR-O DUPĂAMIAZĂ DE AUGUST.

Luasem masa la restaurantul de pe strada Regală, în-grădină, cu doi scriitori³. Am mâncat tot timpul, enervat, feluri de mâncare sălcie, am băut apă călduță și leșioasă, vin cu gust de limonada. Toate acestea, pentru că n-am avut curajul să declar celor doi scriitori, cu care sunt prieten de altfel, că eu nu pot sta la altă masă decât la aceea la care sunt obișnuit, că nu mă pot înțelege cu alt chelner decât cu cel care mă slujește de obicei. Unii cred că asta e un început de manie (cum mi se spune), oricum, mi-a fost frică să le spun celor doi că nu-mi place să schimb masa la restaurant, căci ar fi zâmbit indulgent și zâmbetul acesta indulgent mi-ar fi tăiat toată pofta de mâncare. Ei sunt doi scriitori cunoscuți tuturor acelor care călătoresc cu trenul și profesorii de limba română, au un fel de certitudine în calmul și în politețea lor indiferentă și comodă, care contrastează cu graba și excesul de zel pe care-l văd eu în fiecare gest când vorbesc cu ei. Îmi spun cu un ton îndepărtat și deferent: „Diplomatule”, „Aviatorule”. Știu că și ei sunt măguliți să stea la masă cu mine, din cauza numelui și a situației mele în Ministerul de Externe, dar e în asta ceva gratuit, așa cum cei care îmbracă un frac de închiriat îl disprețuiesc și îl afișează totuși. La rândul meu, am pentru ei stima pe care o ai pentru lucrurile pe care n-ai să le poți face. Admiram pe cei care joacă tenis și cu destulă trudă am devenit campion regional de tenis, am ținut să se vorbească, să se amestece în convorbire fraze despre modul în care dansez, iar fetele mă anunță la telefon să vii negreșit la bal „și să dansez numai cu ele”. Fac box, am trei cai de curse, dintre care unul a luat premiul „Solon”, premiu fără însemnătate bănească prea mare, desigur, dar pe care îl ambiționează toți proprietarii, din cauză că a fost cucerit de cai iluștri în trecut. Cu atât mai mare e meritul meu că l-am putut cuceri cu un grajd de trei cai numai. Am avut două accidente de automobil despre care a vorbit toată presa și îndeosebi Le Progres (organ al partidului conservator, fondat în 1918 de A. Marghiloman) la cronica mondenă. Am încercat trei recorduri cu avionul, numai după doi ani de pilotaj, căci abia de atunci înapoi m-am decis, cu toate că aș fi avut prilejul încă din timpul războiului, când am fost cerut la un centru de aviație, dar era tocmai în timpul unor lupte grele de cavalerie la Sticlărie, și când colonelul mi-a arătat, zâmbind cu dispreț perfect ascuns, ordinul Marelui Cartier, parcă ar fi plouat cenușă pe mine, așa mă simțeam de prost.

Am rămas la escadron, spre marele necaz al ordonanței care se vedea restabilit la oraș, dar și spre bucuria roșiorilor mei, care mă iubeau ca pe un frate. Toate le-am făcut în viață, și tot ce mi-a stârnit amorul-propriu e trecut în activitatea mea ca într-un memoriu de carieră. Numai scriitor știu că oricât aș vrea, orice aș face și oricât m-aș stoarce, n-aș putea deveni niciodată, și de aceea stau cu sfială alături de cei doi prieteni, căci zâmbetele lor mă umilesc puțin, nu mult, așa cât s-ar apleca o trestie sub apăsarea vântului.

Au bunăvoința să se întrerupă din când în când, într-o convorbire ale cărei date elementare nu le cunosc și care tocmai de aceea îmi pare nesfârșit de interesantă, cum erau convorbirile din biroul tatălui meu, când se rosteau familiar și ca în continuare nume care mi se păreau tot așa de frumoase ca Trebizonda, sau Valdemar, sau Casablanca, numele misterioase ale copilăriei mele. Tovarășii mei de masă pronunțau când cu indignare, când cu „nu e rău”

sau „îmi pare că are culoare”, nume de scriitori și reviste, toate împrumutate de la flori și în genere de la țară, care mă fascinau ca toate lucrurile inabordabile. Aș fi vrut detalii dar nu îndrăzneam să le cer, căci nu mi le-ar fi dat, zâmbind cu indulgență, și mă mulțumeam cu sonorități muzicale care mă limitau și mă sileau să-mi recunosc o reală, netăgăduibilă inferioritate.

Eram strâmtorat, eu atât de sigur de mine de obicei, eram nelalocul meu, nu izbuteam să fiu eu, cum nu izbutești să ai mersul și silueta ta dacă ți-a intrat o pietricică în pantof. Am mâncat în silă o farfurie de salată de vinete cu gust de dovleci tocați și cu untdelemn unsuros, pentru că tovarășii mei de masă mâncau cu prea multă poftă și mi s-ar fi părut inconvenabil ca eu să declar că un fel atât de apreciat de ei nu e comestibil. Au cerut apoi varză cu carne, dar prudent am așteptat să le-o aducă întâi lor, ca să văd despre ce e vorba. Nam regretat această prudență, când am văzut farfuria cu marginile pătate de sos gălbui (poate din pricină că, grăbit, chelnerul aduce mai multe farfurii o dată, puindu-le unele într-altele ca la pension, și de aceea uneori fundul farfuriei intră în sosul celei dedesubt, când nu și degetele celui grăbit). De altfel, am făcut rău că am acceptat să mănânc în grădină. Întâi că umbra era călduță și iradia, dar, mai ales, fiindcă la amiază e totdeauna mai cald afară, chelnerul străbate astfel o porțiune de grădină prin soarele dogoritoriar din pricina asta nădușește de-i curg mici șiroaie pe tâmple și la rădăcina nasului. Îndeosebi sosurile, sub proiectorul arzător al nămiezii, devin vii și calde, capătă un fel de materialitate fiartă care te dezgustă. Caut un refugiu de proaspăt și răcoritor în ape minerale. Dar mai ales varza cu carne de acum mi se pare o monstruoasă culinară; de obicei se face cu carne de purcel mai grasă, ca să fie fragedă, sau cu piept de vacuță, în cazul cel mai rău. Oricum, sosul trebuie să fie scăzut, nu ca în cazul de acum, apos și revărsat, de mai curând o ciorbă leșioasă de varză, în care au căzut la întâmplare bucăți de mușchi cu fibre lungi, ca niște sfori roșcate, roșii numai într-o parte și vinete spre negru, cu o pojghiță albă, pe cealaltă parte. Prietenii mei mâncau însă cu poftă, îmi adresau întrebări binevoitoare, cu surâsuri protectoare și mă îndemnau să beau din vinul cald, pe care chelnerul, neobișnuit cu preferințele mele, nu-l adusesse în baterie cu gheață, iar eu acum nu mai aveam curajul să poruncesc îndreptarea lucrurilor. Eram sincer necăjit că nu pot să beau, când eram îndemnat cu atâta cordialitate, mai ales că aveam pentru unul dintre comeseni nu numai o admirație extraordinară, dar și amintiri frumoase din vremea războiului. După ce luptasem călare în tot timpul retragerii, regimentul nostru, în a doua parte a campaniei, a fost băgat în foc descălecat la Sticlărie, pe valea Oituzului, unde am luptat o bucată de vreme. Rănit, am fost evacuat într-un spital dinapoia frontului, într-un târg moldovenesc. Ofițer intendent al spitalului era tocmai cel care acum era în dreapta mea la masă. Băiat de petrecere, harnic la treabă, după câte se spunea, luptând voinicește cu damigeana cu vin, dar și izbutind să obție totul de la centrele de aprovizionare, așa încât spitalul nostru nu ducea lipsă de nimic. Toată lumea era încântată de el, și mai ales noi, ofițerii răniți, care puteam părăsi patul. Într-un pavilion din fund, unde ocupa două încăperi ofițerul intendent, se încingeau niște grandioase partide de pocher, care țineau uneori de la trei după-amiază până a

doua zi dimineața. Era un bun camarad, cu un limbaj anume al lui, poetic, care de atunci mă umplea de admirație și pe care, umilit de mărginirea mea, l-am regăsit pe urmă în volumele lui de proză. Dar iată că acum începe o adevărată dramă pentru mine. În sosul, sau mai bine zis zeama din farfuria celuilalt scriitor, puțin ascunsă de tăieții de varză, doarme cu aripile strânse, înecată în grăsime, o muscă. Niciodată, nici chiar în război, când am comandat patrulare tari de cavalerie, nici când am fost însărcinat, ca de atâtea ori, cu misiunea de a conduce prin țară diferiți oaspeți de marcă, nu mi s-a pus o problemă atât de alarmant imediată și atât de insolubilă parcă. Să atrag luarea-aminte a domnului, tot atât de reputat scriitor, dar pe care eu îl cunoșteam mai de puțin timp, și care tocmai explica un manifest literar, era oarecum prea târziu, căci și mâncase jumătate din farfurie. Și pe urmă, din același fel de mâncare îmbuca (acesta e cuvântul) și vechiul meu prieten. Ar fi trebuit deci să renunțe amândoi la resturile din farfurie și să caute să-și împace în stomac cum vor putea: mâncarea consumată cu structura și imaginea muștei. De altfel, aveam impresia că, deși mi-ar mulțumi, ar fi totuși enervați și, așa ca în nu știu care filosofie unde realitatea se creează prin însuși faptul cunoașterii, m-ar fi făcut pe minecare prea văd toaterăspunzător de existența micii vietăți decedate în grăsimea din farfurie. Mă simțeam intimidat ca un elev de școală, care n-ar îndrăzni să atragă luarea-aminte profesorului că i se vede rupt ciorapul, deasupra pantofului, la călcâi. M-am hotărât să aștept cu nădejdea că ei vor mânca totul din farfuria și că o întâmplare fericită va face să rămâie în restul din zeamă picolului tocmai porțiunea cu cadavrul muștei. Așa așteptam să se apropie ziua de examen când eram mic, sau inspecția însărcinatului de afaceri când eram detașat. Nervos, nehotărât, obsedat de imagine. Iar când am înțeles că voi asista la clipa inevitabilă, când tovarășul meu va înghiți musca, am devenit palidcred că mi s-au albit buzele. Între-rupându-se atunci din pasionata lor discuție despre programul grupării lor, scriitorul bălai, voinic și plin de voie bună, m-a întrebat dacă nu cumva mi-e rău. Abia am putut să șoptesc, arătând extenuat cu un vârful de cuțit spre muscă. A surâs, și cu un gest secundar, de paranteză, a scos cu furculița musca, a aruncat-o jos și i-a spus prietenului meu, așa în treacăt, cu binevoitoare ironie: „E gingaș domnul”, pe urmă a propus ca manifestul să fie tipărit pe hârtie mai luxoasă, cu desene moderne. Mai târziu a trebuit să ne retragem, cu masă cu tot, mai înspre salonul cel mare, căci cortul întins deasupra se încinsese de tot. Mărturisesc că am recurs la un procedeu destul de inelegant, dar am toate scuzele. Când am propus, prevăzător, schimbarea mesei, eram sigur că prietenii scriitori vor accepta bucuros propunerea mea. Și iată de ce: cam pe la sfârșit, când se goliseră cea mai mare parte din mese, veneau să dejuneze președintele Camerei cu fata lui, una dintre cele mai frumoase fete din societatea bucureșteană. Dar când m-au văzut salutând, cei doi scriitori m-au și întrebat în grabă și cu o mimică extrem de indiscretă, ca și când ar fi fost vorba de o pensionară a localului, cine e domnișoara. Nu puteam nici să nu răspund și nici să răspund, pentru că fata observase întrebarea simultană a celor doi și ar fi ghicit după mișcarea buzelor răspunsul meu. De-abia am așteptat plecarea.

Ne-am despărțit foarte cordial în fața restaurantului, rugându-i să-mi trimită și mie revista pe care voiau s-o scoată. Cred că am făcut și o supremă impoliteță întrebând cum pot plăti abonamentul, ba încă ducând și mâna la portvizit. A fost numai o precipitare mintală. Eu, care sunt dat în cercurile noastre drept model de atitudine degajată și liniște de spirit (pentru că totdeauna mă consider cel puțin egalul celor cu care vorbesc, dar nu în orice caz din aceeași lume cu ei), sunt timid și îmbrăcat în haine prea strâmte în fața celor pe care-i admir. Acum, de pildă, dacă aș fi început așa: „Vă rog să mă considerați și pe mine abonat la revistă”, nu m-aș mai fi simțit obligat să schițez un gest precis, ducând vag mâna la portvizit. Dar pentru că începusem numai așa: „Vă rog să-mi trimiteți și mie revista”, mi-era teamă ca ei să nu înțeleagă cumva că doresc să mi se trimită revista gratuit, mai ales că, deși mai puțin prieten cu unul dintre ei, îmi permisesem totuși să achit eu toată socoteala. A trebuit să fac un gest care să arate cum vreau și am ținut să mă explic, repede. Dar e ceva atât de încurcat, că toate virtualitățile astea mă enervau tot mai mult, tocmai pentru că nu puteam exprima nimic, erau fără coadă și cap, înghesuie în câteva clipe, cum ai vâri cu sila și ai înghemui pe cineva, care s-ar zbate, într-un sac. Nu știi dacă nu-i apeși genunchiul pe gât, nu știi unde-i e capul, nu știi să dai formă unitară sacului, în sfârșit. Și eu, când sunt nelalocul meu, stau în clipă (aruncat în grabă) ca vârat în sac. Nu găsesc nici explicația pe care o caut disperat și nici echilibrul după care mă chinuiesc cu îndârjire. Am fost aproape recunoscător scriitorului voinic și bălan, care m-a bătut pe umăr și mi-a explicat că voi plăti mai târziu. Mi-a însemnat apoi adresa în carnet.

Am luat-o în jos, spre dreapta, cu toată căldura, să văd cum se dărâmă casele pentru deschiderea bulevardului Brătianu. Eram nerăbdător, căci nu fusesem pe acolo din ajun. Casei din dreptul străzii Regale îi ridicaseră acoperișul și rămăsese acum așa, cu pereți tapetați între care fusese viața de familie, de s-ar fi putut uita cineva de la etajul casei Visante să vadă înăuntru, ca într-un corp omenesc, deschis pe masa de operație. Negreșit, mobilier nu mai era, dar albastrul tapetului închisese scene de viață: iubire, necazuri, nașteri, vizite; era întreagă soba la gura căreia stătuse desigur vreo femeie gânditoare, alătura era soneria mică în perete. Și acum era un gol de nămiză până în adâncurile luminoase, arzătoare ale cerului.

O casă fără acoperiș, vara, nu e o casă din care chiriașii se mută ca să vie alți chiriași. E ca o violare. Nu ar trebui să se permită oricui să vadă o casă căreia i se ridică acoperișul, cum metresa care iubește nu lasă slugile să facă patul în care au fost îmbrățișările ei, ci îl strânge și-l aranjează singură, în clipa plecării. Făcuseră un scoc și coborau pe el cărămizile roase și uruitoare, ca buștenii pe jgheabul de munte. Din cauza prafului și a molozului, toți trecătorii se alipeau cât mai mult de gardul de fier al caselor de vizavi (strada veche nu avea mai mult de șapte metri lățime) și își țineau cât puteau respirația. Dărâmăturile acestea de case au fost calamitatea bucureștenilor după război, ca și construcțiile neîngrădite de scânduri protectoare măcar. În dreptul unei clădiri, descompusă în zidărie veche, bârne și fier, trotuarul era desfăcut, trăsurile și automobilele intrau unele într-altele, de nu mai conteneau

claxoanele și înjurăturile șoferilor. Eu veneam însă în fiecare zi. Mă duc oriunde se deschide o stradă nouă. Aștept perspectiva viitoare cu pasiunea cu care jucătorul filează cartea. Întâi nu se vede nimic și de aceea în fiecare zi nu întârzi prea mult. E mai mult o enervare că lucrurile merg prea încet. Dacă urmează o duminică sau o zi de sărbătoare, mi se pare că un proces de naștere s-a suspendat. Mă opresc și fac tot soiul de ipoteze asupra aspectului pe care îl va avea noua stradă după reconstituirea pavajului. Știu bine că un moment nou se va crea. Dar va dispărea unul vechi, iar această tranziție n-am putut s-o prind niciodată, cum, când eram mic, nu pricepeam cum din hârtie și boabe negre pe ea ieșea când un cântec sprinten, când un oftat lung, când o grindină de sunete.

Mă ascundeam după ușă și ascultam cum cânta mama la pian. Toată casa era plină de sunete ca un clopot și eu știam că ea cântă privind, dar cum din boabe negre ca piperul poate să iasă sunet n-am priceput niciodată. În viața mea am rămas cu pasiunea și neliniștea schimbărilor, a trecerilor. Știam deci că acum va fi o stradă nouă, desigur ca orice altă stradă nouă, dar atunci nu va mai fi și cea veche, ca să le poți compara, pentru că ar trebui să fie chiar în locul acesteia; iar imaginile, ca obiectele, sunt impenetrabile. Și noutatea, momentul inedit ar fi tocmai în examinarea comparativă a celor două imagini simultane. Mai bate un vag vânt de mijloc de august, liniștit și fiert parcă, asemeni „porumbelului fierbinte” pe care o țigancă îl oferă oamenilor care dărmă casa, într-o copaie, în care desigur au fost culcați copiii (după ce a fost fiert, neîndoios, în cazanul cu rufe). Mă acoperă praful când mă îndrept spre strada Batiste. Încet, trebuie să ocolesc, căci într-o curte e un depozit improvizat de benzină. „For-duri” vechi de tinichea, jerpelitate ca niște haine de salahori, modele aproape comice, revândute șoferilor, vin să se aprovizioneze, căci parcă ele singure (cele de lux fac siestă) mai lucrează în nămiaza asta de august, împreună cu acei paria care asfaltează, între dogoarea cazanului cu smoală și a cerului arzător albastru. Strada e pustie și înaintea mea e, singur drumeț, o foaie de hârtie, care, luată de vânt, se târăște cu pași mărunți de șoarece, încercând întâi parcă să traverseze, dar se lovește de muchia trotuarului, cu care aleargă apoi paralel departe, pe urmă spre capăt, unde strada ocolește puțin, saltă ca o găscă, încercând să zboare. Dintr-acolo vine cu grabă întinsă un automobil cu geamantane așezate ca niște turnuri oblice alături de șofer, altele turtind genunchii domnului și doamnei, care mai vor, cine știe, să prindă trenul de Sinaia sau de Constanța, unde e prospețime și răcoare.

Și nici prietenii mei nu sunt acasă. Ferestrele au hârtie albastră, pe ușă este scris cu creionul un bilet. Urc trei trepte ca să-l descifrez: „Omul care vine din partea domnului Vasiliu să întrebe la ușa din dos, la bucătărie, că are un pachet și o scrisoare”. Nu țineam prea mult să-i văd, deși femeia e agreabilă când e familiară, după-masă veneam numai așa, ca să am ce face, dar faptul că găsesc acum ușa închisă mă scade sufletește ca o părăsire, ca o neșansă disproportionată. Prezența lor de-abia îmi devine necesară. La întoarcere, puțin amărât, descopăr și rețin toate casele care au geamurile astupate cu hârtie albastră. Casa din colț are obloane moderne cu lame paralele, care se ridică și

se lasă ca la birourile americane. Ca să apuc pe strada Enei, căci viu spre „Capsa”, ocolesc un hotel, în etajele căruia sexualitatea e condensată și toropită în după-amiaza asta de vară, ca gazele care se târăsc în fundul unei mine. Iată, după un croitor sărac, o legătorie de cărți. Vitrina e prea sus, ca pe un podium, dar tot disting neverosimilele adunături de poze. Un portret al arhiducelui Rudolf, rupt din vreo revistă ilustrată, veche, din vremea când se încerca la ilustrate desenul imitând fotografia, trei caricaturi colorate de Jiquid: un cap mare de general cu mustăți enorme pe un trup cât un deget, alta cu un cap cât un măr pe un trup. Tot cât arătătorul: Eugen Stătescu și nu mai știu cine. Cărți poștale gălbejite, înșirate pe sfoară ca mânătărcile, cu muzicieni celebri: Chopin, Schumann, Bizet, Wagner. Câteva femei goale. Una – din ce vreme?

— Cu fusta ridicată în față, dansează cancanul, îndoind picioarele cu pulpele excitante între jartiere, azvârlite din maldărul de dantelărie albă a dessous-urilor. E blondă, grăsuță, cu sânii prezentați pe dantelă, ca perele mari de lux în cutii cu vată. Trebuie să fie faimoasa „La Goulue” sau vreuna din școala ei. E cald, și după-amiaza asta de august e calmă și îmbâcsită, ca în orele de siestă un harem adormit. Încep să-mi simt corpul, aș mânca piersici și aș vrea să văd o coapsă de femeie frumos arcuită, cu pielea albă, ca să ți se lipească de podul palmei. Opresc o trăsură cu cai deșirați și osoși.

Pe lângă strada Plevnei și bulevard e o curte lungă cât o stradelă și acoperită, cu etaje adăogate, cârpit fiecare cu scărițe de lemn strâambe. Sunt locuințe studențești și menajuri boeme. La cișmeaua din curte e noroi, pentru că toată ziua trebuie să vie lumea să ia apă. Cutia cu gunoaie, enormă, e în față, și alături de ea câteva căruțe de lemn, așa că toată casa pare un tren de marfă cu tenderul înaintea.

Mă gândeam cu enervare că s-ar putea ca ușa de lemn, toată, a Emiliei, către care mă duceam, să fie închisă cu cheia, iar la repetatele mele bătăi, întărite, ușa aceasta să rămâie definitiv calmă, egală, ca o barieră între mine, cel de afară, și interiorul baricadat.

Totul în trupul meu era pregătit încă de pe drum și se accentua intens pentru ce avea să vie. Mâna desfăcută ca să-și mărească suprafața de pipăit se încolăcise de pe acum în jurul brațului alb, plinuț al fetei, ochiul juca încă de pe drum comedia enervată a sânilor, care, pe jumătate văzuți, nu rămân așa etern, ca într-un tablou, căci cămașa, prinsă încă la mijlocul trupului, cade de pe ei, dezvelindu-l pe unul complet, iar pe altul pe jumătate, sâni a căror vagă moliciune e parcă provocată de greutatea, senzualității dizolvante, leneșe și lenevitoare ca aerul cald. Cutele pe care le face cămășuța, ocolindu-le rotunjimile de fructe, sunt tot atât de molatice și încolăcite ca și linia lor sinuoasă. Genunchiul încă de pe drum se simte potrivit prin rochie deasupra genunchiului ei, în primitoria adâncitură cu care începe coapsa. Măinile-mi coboară apoi, îmbrățișând femeia cu coatele îndoite și sprijinite în șoldurile ei, cu fața de dinăuntru a brațelor și avanbrațelor cuprinzându-i și simțându-i talia, ca niște sepale vii.

Am bătut în ușă, și sunt surprins de sunetul bătăii auzit înăuntru, de parcă am trimis un sol. Nu va răspunde nimeni; sunetul acesta trimis de mine va fi singurul semn de viață. Se aud pași înăbușiți, însă cineva, topindu-se cu

restul lumii, a mișcat nevăzut clanța, în fața mea la un pas. Sora Emiliei, fără să aștepte să-i dau bună ziua, s-a întors câțiva pași și, din pragul micului vestibul întunecat ca o magazie, de unde o scară duce sus, a strigat-o, fără să-mi spună numele, cum se anunță fetele la bordel: „Emilia”.

Jucau se pare cărți, căci văd pe masă un pachet mic, unsuros, care ar putea să fie și pentru ghicit însă, și acum totul e întrerupt, iar tânărul care e cu ele e nedumerit. E ca o catastrofă liniștit convenită, care în loc să mă măgulească, mă stânjenește, căci deschide ca un hiatus între ceea ce se întâmplă până acum în această sufragerie cu mobile vechi și între cele ce se vor întâmpla în și în prezența mea... Trebuie să găsesc o introducere, oricum. Dar tânărul, după ce a ezitat câteva clipe, neștiind ce să facă, sau poate la un semn, neobservat de mine, al vreuniei dintre femei, se decide și, după ce bălbănește puțin mâinile, se strecoară prin ușa deschisă în vestibul, fără să salute, ca o vietate domestică. Era ca de douăzeci și cinci de ani, cu o figură de lăutar, oacheș de tot, ras, îmbrăcat în haine negre.

Toată mișcarea asta produsă de venirea mea mă stingherește și mă întristează, căci știu bine că prestigiul meu de om n-a câștigat nimic, dar mi-a descoperit, jignind ceva în mine, că există straturi de viață normală mult mai jos decât mine. De ce a plecat tânărul acesta?

Ce inferioritate își simte și acceptă față de mine chiar, care sunt așa cum sunt, care de atâtea ori mă simt mărunț, inferior, îmbrăcat ca în haine străine, de căpătat, cu toată aparența mea de monden? El e poate cel care o conduce pe Emilia în oraș, îi sărută respectuos mâna în stradă, așteaptă îngrijorat să fie invitat, consideră că a fi primit de ea e un semn de importanță în viață, ori ca o duminică. Fac desigur revelionul împreună, iar când își lasă genunchiul prea descoperit, ea se acoperă, sau îl pofteste afară când își îmbracă rochia. Emilia aceasta, pe care am avut-o din noaptea când m-a dus un prieten cu ea la „Luzana”, pe care am chemat-o la mine când am vrut și pe care totuși, în trei ani, am venit cel mult de trei ori s-o am, care de câte ori a fost singură cu mine n-a întârziat, ca să rămâie în cămașă cu coapsele goale, un sfert de oră, fata asta blondă sau mai mult spălăcită, grăsuță și vulgară, pe care au avut-o toți prietenii mei, ca și mine (căpitanul Ștefănescu, în tren, fără ca ea să-și scoată chiloții).

Căci e într-adevăr gravă, impozantă în atitudine, nu știu cum să spun, are ceva de profesoară, un fel de aer sărac cu duhul și sigur de el. Privește serios, aprobator sau dezaprobat, se plictisește, are veleități să conducă discuția, crede în sfârșit că discută. De aci e poate toată drama ei, căci de la înălțimea asta trebuie să treacă la atitudinea femeii pe care o așezi pe pat, dar, fără resurse sufletești, ea nu poate găsi tranziția necesară... Poate că acei din jurul ei nu pot s-o aibă numai din cauza asta (dar nici nu e obligată față de ei), când însă e nevoită de interes, sau din dorință pur și simplu, să se dea, atunci între femeia îmbrăcată și cea goală e o succesiune de momente neangrenate, precipitate, indiscrete pentru deficiența raportului sufletesc dintre cei care vor fi împreună în pat. Totul apare ca un șir de concesiuni și abandonări al căror mobil adevărat se ivește indiscret, jignitor și urât. De aci și disprețul cu care vorbesc cele ca ea de act.

— N-ați mai fost de mult pe la noi? Întrebă sora Emiliei, o femeie ca de patruzeci de ani, căci poate nici nu știe numele celui pentru care s-a revoluționat toată casa.

— Valeria, fă niște cafele, domnului îi place cafeaua dulce și bine fiartă.

Ține minte din seara restaurantului în grădină. Dacă o femeie care m-ar iubi ar ține minte un amănunt ca acesta, aș fi cald măgulit, dar la Emilia n-are „nici o semnificație, ca un accident de memorie, sau ca o bună organizație practică. Îi explic că am impresia că „am deranjat-o”, că am provocat prin venirea mea neașteptată o reală perturbare.

— O, nu, deloc. Îmi face plăcere.

Spune asta rece și plat din lipsă de vocabular analitic. Eu știu bine că e încântată (aș spune, dar Emilia nu poate fi chiar „încântată”, căci asta presupune o anumită fluiditate interioară). E satisfăcută întâi pentru că știe că mâine mă va conduce abil, atât cât poate ea să fie abilă, să-i achit o pereche de pantofi sau, cine știe, se va găsi o formulă să-i las, ca rândul trecut, două mii de lei pe mescioară. De altfel, și în afară de asta, Emilia caută contactul – e un cuvânt din vocabularul ei – cu băieți din lumea bună. Căci ei „lansează” femeile, adică le duc la petreceri unde au șansa să dea peste bancherul bătrân și decrepit care le va subvenționa apoi lunar. Am un coleg care face, oarecum cu metodă, astfel de aranjamente și e plătit în natură de fetele recunoscătoare.

— Nu știu, mi s-a părut că tânărul fusese cam stingherit puțin.

Emilia mă lămuri cu oarecare grabă, atât cât poate ea să se grăbească, dar mai ales cu importanță, ca să înlătore un moment mai degrabă posibilitatea de a fi bănuțată că ar putea fi a celui plecat...

— A, nu, e un coleg...

Și spunea așa, ca și cum coleg ar fi însemnat un eunuc sau un servitor, la care o femeie ca ea nu se poate coborî.

— Mi-a adus o piesă de cetit. L-am rugat pe el să-mi caute ceva, că anul acesta nu mai merge. Dacă nu mi-o da un rol, îi las și plec. Cu șase mii de lei ai lor pe lună de-abia îmi plătesc pantofii pe care-i stric ducându-mă la repetiție. Băiatul ăsta citește cărți, că e și pe la o gazetă, nu știu care...

Nu cunosc, nu pricep prea mult teatrul, deși e una din pasiunile mele, prin culisele lui, dar Emilia spunea firesc și detașat de obiect „l-am rugat pe el să-mi caute ceva” cum ne spunea odată un suplinitor rătăcit la liceu: „Napoleon este foarte important fiindcă a avut mai multe războaie”, sau plutonierul-major, când era escadronul în marș: „Cântați cântecul ăla, cum îi spune, cu soldatul, sau ăla, cum îi zice, cu doamna învățătoare. Hai cântați!” Teatrul e pentru ea ceva necunoscut întâmplător, de unde îți vine aplauze, flori și automobil, în care, „dacă ai noroc”, ai și succes, că piesele ți le aduc, așa, prietenii, cum ți-aduc ciorapi de la Paris. „N-ai auzit de-o piesă... Așa, pentru mine?” Ea spunea că „așa nu mai merge”, pentru că se socotea mereu nedreptățită, că directorii teatrului și regizorii o persecutau, nerecunoscându-i meritele. Aștepta să i se dea un rol, în realitate prin rol ea înțelegea un succes, căci roluri i se dăduseră câteva, dar fusese dezastruoasă, ca o bucătăreasă patetică. Nimic în lume n-ar fi făcut-o să convie că ea n-a priceput cumva rolul, că era vulgară în el, ci

dimpotrivă că „ce, ăla era rol?” Acum așteaptă întâmplarea de la „băiatul” de adineaori. Cred că în realitate Emilia nu citea nici gazeta cu anunțuri.

— Toate rolurile mele le dă Mărioarei S...

Marioara S... era o actriță destul de tânără, care trecea drept foarte frumoasă când privea languros, căci își „făcea” bine capul. N-avea nici un fel de feminitate, oricum însă era și mai vioaie și mai subțire decât Emilia. Nu era lipsită iarăși (când nu vorbea) de o grație reală. Numai faptul că femeia din fața mea nu-și dădea seama ce deosebire e între ea și Marioara S... și tot devenea concludent pentru lipsa ei de bun-simț, pentru incapacitatea ei de a avea impresii cât de puțin întemeiate, de a descoperi nuanțe.

— Crezi că ți-ar fi convenit rolurile Marioarei S?... Am întrebat-o înmuiat și din cauza căldurii, deși ferestrele erau în umbră, căci soarele trecuse înspre dreapta, dar moleșit mai ales din cauza descurajării de a găsi vreodată vreun punct de înțelegere cu femeia asta.

Sora Emiliei tocmai intrase cu o tavă pirogravată pe care erau două cești de cafea, una verde și alta albă, cu dungi aurite, iar alături de ele două dulcețuri, pe farfurioare în formă de frunză de vie.

— Cum, n-ați auzit-o pe Emilia niciodată?... Aaa! Te face să plângi. N-ați fost la teatru? Ia spune, Emilio, scena din Modelul4.

Era totuși cald, iar sufrageria asta săracă, veche, cu fața de masă cu pătrate alb-roșii, cu un bufet de stejar cu florile sculptate, dezghiocate, cu ușile fixate, ca să nu se deschidă singure, prin bucăți de hârtie vârate sub ele, cu pomiere cu mere noduroase, oricum nu te predispune să ascuți scene declamate. În colț, un patefon de lemn, model vechi, lângă un divan deșelat, acoperit cu velințe românești, mă îndemna să mă trântesc pe el, deși perinele, una pictată avea culoarea cojită acum, iar alta deformată și cu conținutul grămădit într-un colț, arătau nu numai că gazdele sunt relativ neatente cu nimicurile materiale ale existenței, dar și că destulă lume se mai trântise pe acest divan. Am rămas deci pe scaun, și-am îngânat vag în contrast cu preciziunea invitației...

— A, nu! Nu am auzit-o niciodată în Modelul. Era să adaog „deși mă duc des la teatru”, numai așa dintr-o nevoie de reacțiune ironică la întrebarea Valeriei, care bănuia că nu merg la teatru dacă n-am văzut-o pe soră-sa în Modelul.

— A ieșit acum cinci ani, la producție cu ea... Emilia, haide, fă scena cu prințesa. După ezitări și surplus de invitații, de altfel destul de reci, Emilia s-a ridicat în picioare, a dat scaunul la o parte, a lipit coatele de corp, strângând pumnii, a făcut o grimasă de durere și dispreț și, aruncând energic capul în profil, pe când corpul era cu fața la noi, a început:

— Nu, doamnă, este amantul meu... Amantul meu – o, cât am suferit pentru el... Aa! Ce știi dumneata? În timp ce dumneavoastră, femeile de lume, trăiați în vârtej (Emilia ezită), vârtejul luxului amețitor, eu petreceam nopți întregi deasupra mașinii de cusut, ca să poată cumpăra a doua zi pânză și vopsele pentru tablouri... (Și din gât, sec:) Ce știi dumneata, doamnă, ce e amorul?”

S-a oprit subit și s-a așezat scurt și liniștit la masă.

— Nu sunt în nervi azi.

Am început să mint gratuit și neconvins.

— Dar nu, dar nu, era foarte bine...

Valeria, corpulentă și cu sânii aproape turtiți unul de altul în strânsoarea brasierii, s-a grăbit, luând notă de aprobarea mea oarecum.

— A, păcat că n-ai auzit-o... A fost aplaudată mai mult decât celelalte și i-au aruncat flori pe scenă.

Acest „i-au” care ar corespunde anonimului „on” etc. Nu era totuși chiar atât de anonim, căci am fost și eu o dată la o producție cu prietenul R., șef de cabinet al teatrului, și știu că fetele și prietenele lor își aruncau flori din sală una alteia, dar nu e mai puțin adevărat că și aci era un soi de ierarhie: cantitatea era în raport oarecum și cu meritul celei omagiate, căci chiar manifestările acestea au limite. Cinematografiștii, de pildă, știu că nu pot face reclamă mare oricărui film. De altfel, cred că multă lume socoate că Emilia are talent. Ba mulți o cred și frumoasă. Are capul rotund de tot, ceea ce e încă mai subliniat fiindcă poartă părul pieptănat lipit și despărțit în două printr-o cărare din creștet până în mijlocul frunții. La spate e răsucit puternic într-un coc mare, ceea ce înseamnă că e deci o coafură grecească. Fruntea ei, fragment de sferă, e așa de limpede, de parcă niciunul dintre milioanele ei de strămoși n-a încrețit-o vreodată din cauza vreunui gând.

Jos e mărginită de arcade ingineresti de geometrie, mai ales că sprâncenele smulse cu trudă sunt trase ca de un penel sigur. Orbitale nete, desăvârșite și ele, ca niște scheme de peștișori cărora li s-au retezat capetele și sunt puse frumos față-n față, nu s-au adâncit niciodată de suferință. Ochiul verzui, mare, le umple perfect. Pleoapa de jos, cu genele făcute cu rimei, se pierde aproape imediat în obrazul plin, iar cea de sus e foarte apropiată de sprâncene, ceea ce dă impresia că Emilia e mereu încrunțată (fără nici o dungă totuși). Nasul e oarecare, dar buza de sus subțire, cu tot șanțulețul ei, pare că e într-o piele prea scurtă; din pricina asta, se vede, Emilia nu poate surâde. De altfel, toată fața îi e parcă îmbrăcată într-o piele albă, frumoasă, dar mult prea scurtă și numai de aceea stă întinsă. Îmi aduc aminte că se spunea despre o fostă „demimondenă” că și-a injectat în obraji parafină ca să-i dispară cutele. Așa parcă a făcut și Emilia. În orice caz, seamănă mult în privința aceasta cu acele capete cu pielea întinsă, cu roșu în obraji, din cărțile poștale ilustrate pe care scrie într-un colț „Souvenir”.

— Dar cum se face că n-ați plecat nicăieri? Mă întrebă, „ca să întreție conversația”, Valeria.

Îi explic că n-am avut concediu (deși de la minister, de când cu zborurile, sunt într-un soi de disponibilitate) încă și nu-l voi avea decât așa cum l-am cerut, între 1 și 30 septembrie.

— N-ați fost nici la moșie? Cu căldurile astea...

Valeria asta simte nevoia să mă scuze cu orice preț față de concepția ei de eleganță și „lume bună” că n-am plecat. În sufletul ei e, probabil, o luptă între noțiunea de om elegant pe care o are ea și aceea pe care i-o ofer eu. Toată „lumea bună”, așa cum o concepe ea, își face un punct de demnitate din a părăsi Bucureștii vara; dar, pe de altă parte, știe, oricât de vag, că „eu sunt

primit în cele mai bune familii”. Știe că „am și parale”. E aci una din acele tranziții care mă pasionează. Pe viitor, Valeria, care are acum 40 de ani, sau va renunța să mai judece eleganța lumii după criteriul de până acum – unul dintre atâtea multele câte o fi avut – sau nu mă va socoti pe mine elegant. Pentru moment e într-un soi de expectativă îndelungată.

Dar Emilia, care se așezase la masă și părea că ia parte la convorbirea începută, se ridică precis, dând din nou scaunul la o parte, și, tot cu capul în profil, cu coatele lipite de corp și cu pumnii strânși, începe dintr-o dată ca și când i-ar fi venit din senin, din nou zguduitor:

— Doamnă, sunteți o mizerabilă... O... cât l-am iubit. E viața... Viața mea, doamnă. Din ochii mari, verzui, prinși molatec cu pleoapele lor grăsuțe în orbitele geometrice, tot timpul îi curgeau două mici fire de lacrimi, nu atât de puternice ca să ajungă la rădăcina nasului, dar destul de adevărate ca să trezească același fenomen și în ochii Valeriei.

Prietenii mei cred sincer că n-am inimă... Și citează cazuri de autentică insensibilitate pe care aș fi dovedit-o adeseori, refuzând de a crede celor în nenorocire. Partea de adevăr e însă că plânsul provoacă în minte o reacțiune de mânie și dezgust... De atâtea ori am fost în pragul morții (de două ori rănit, două accidente de automobil, unul de avion), am fost îngrozitor nedreptățit, totuși știu bine că nimic nu justifică plânsul demonstrativ. Nu corespunde – și m-am gândit mult la asta – nici unui sentiment, nu dovedește nimic. Nu e nici o legătură între el și sinceritatea emoției, sau, mai bine, între el și valoarea simțirii. Emoțiile mortale sunt intense, palide și egale. Cei cu adevărat în stare să sufere sufletește au și orgoliul de a refuza totul, au și durerea inferiorității lor de o clipă – și poate că tocmai această comprimare mistuie și doare mai mult, deci e de presupus că tocmai cei mândri, care își ascund simțirea, sunt cei care, și mai ales prin asta, suferă cu adevărat.

Plânsul demonstrativ mie îmi reamintește de o femeie care și-ar schimba bandajul igienic în public.

Și, în genere, plânsul după „fericire”, orice s-ar spune, nu mă impresionează, pentru că cei care-și clamează aprig și humos „dreptul lor la fericire” și-l doresc mai totdeauna lovind necruțător în alții.

Emilia pretinde însă de la mine un cuvânt, un semn de admirație. S-a așezat din nou la masă, se sprijină în coate și privește aiurea, așteptând. Valeria e de asemeni surprinsă de tăcerea mea prelungită, dar când observă că gândesc, deduce, pare-se, că sunt tulburat. Eu simt una dintre acele impulsii irezistibile de a face ceva inconvenabil și absurd, ca, de pildă, de a mângâia barba mare și mătăsoasă a unui domn grav; sau de a turti cu o palmă scurtă și apăsată cilindrul mătăsos al unui personaj mărginit și important, în sfârșit ceva analog aceluia procedeu de cinematograf de a trânti un castron de cremă în obrazul unei profesoare urâte și solemne. Acum, când am văzut sentimentul Emiliei, când, potolită și pătrunsă de importanța talentului ei, așteaptă un cuvânt de la mine, eu să-i spun, de pildă, calm și firesc, că ar fi bine să se lase de teatru și să se apuce de croitorie, însă nu de croitorie fină, sau, și mai bine, să se facă vânzătoare de cămăși gata și gulere de cauciuc. Dar e prea cald și, la urma urmelor, nici nu merită efortul unei articulări. Fără voia mea, cu

aceeași gratuitate cu care mă pregăteam de țâșnire, mă trezesc zâmbind admirativ: „Foarte emoționant!” Valeria are ochii cei mai dulci din lume.

— N-ai cumva pe cineva la Teatrul Național?

Dar soră-sa protestează, dezamăgită desigur de nenumăratele încercări înfructuoase.

— Valeria, domnul... Nu se ocupă cu teatru.

Mă conving tot mai mult că Valeria, datorită și corpolenței și vârstei, s-a confirmat în funcțiunea de manager artistic al surorii ei.

— Taci din gură, că știu ce spun... Și, întorcându-se spre mine, mai direct: Poți să ai talent cu carul, că dacă n-ai un pic de protecție e tot degeaba. Când te uiți la alea de la Național... Că toate au ajuns. Vezi, una trăiește cu directorul, alta cu regizorul... Valeria se întrerupe, căci surprinde strecurarea unui gând pe figura mea... Rechemat, îmi opresc privirea pe rochia ei albastră cu boabe negre, sub care apar bretelele subțiri, ca niște șireturi, ale brasierii. Cum stă puțin aplecată deasupra mea, îi văd sânii. În loc să fie între ei o vâlcelușă de carne albă și fragedă, nu e decât o cută întunecată, care e singurul hotar între burdufioarele lor molatece, lăptoși cum sunt și lipiți unul de altul ca două emisfere cerebrale. Totuși îmi vine să întreb: Dar, în definitiv, Emilia de ce nu se culfă și ea cu directorul sau cu regizorul, dacă n-o fi făcut-o încă? Îmi dau seama că, chiar în după-amiaza asta îmbăcsită de august, întrebarea e oarecum nepotrivită într-o casă care îți oferă cafea și dulceață și spun deci, senin și degajat, privind umărul Valeriei:

— Frumoasă rochie...

Mint serios și indiferent, căci am pierdut toate punctele de contact logic cu aceste două femei... Într-o convorbire, replicile se angrenează, au corespondențe îndepărtate și, desigur, un convenționalism care presupune că anumite adevăruri și precizii sunt câștigate pentru discuție din însuși faptul că trăim în aceleași orașe, în aceleași zile, că ne îmbrăcăm nemțește. Ceea ce numesc eu dreptate, sinceritate, adevăr, frumos e însă atât de departe de ceea ce corespunde la ele acestor noțiuni, încât niciodată nu vom izbuti să ne înțelegem. O convorbire e așa, ca jocul acela al figurii. De pe dosul oglinjoarei: când nu izbutești să potrivești cele cinci mărgelușe albe în gura turcului, dacă ești înțelept începi să-i admiri mustățile... Sau faci din oglinjoară sfârlează. Deci, ca să accentuez admirația, pipăi puțin rochia Valeriei.

— Este eponj, nu?

Femeia o clipă nu știe ce să creadă, pe urmă are aerul să gândească: „eu totdeauna am știut că mă îmbrac bine, dar iată numai el, că e băiat subțire, își dă seama de asta”. Desigur, o gândește. Toate femeile cred totdeauna chiar cel mai absurd și mai gratuit dintre gesturile de admirație, dacă vine serios, de la cineva care nu e din cercul lor obicinuit. Vai, dacă eu însumi, atunci când nu văd intenția de glumă, sunt înclinat să cred tot binele care se spune despre mine. E ca un omagiu, o recunoaștere necunoscutului. Nimic nu garantează valorile curente, deci noi toți, chiar atunci când gustul și educația noastră ne spun altfel, ne putem permite să credem complimentul care ni se face serios (ceea ce desigur nu exclude minciuna totuși) ca hotărârea unei improvizate Casații, pe care profităm de ocazie ca s-o admitem infailibilă.

Cu toate că e măgulită că-i admir rochia, Valeria nu uită însă că n-am fost în stare să-i ascult tirada începută despre stelele care trăiesc cu directorul... În aerul închis al sufrageriei se mai adaogă și golul unei tăceri. Aș vrea să spun ceva, dar gândurile s-au depărtat de mine că trebuie să le trag înapoi ca pe niște balonașe captive, căroră, dându-le liberă sfoară, s-au ridicat și s-au lipit de tavan. Sunt aici, lipite de tavan, politeța și gândurile mele, dar ca să le pun în frază trebuie să le scurtez sfoara și să le mânuiesc cu interes. Și n-am nici un mobil să fac asta. E acum o tăcere nemișcată, de care Valeria profită ca să aducă întreaga atmosferă la punctul inițial, la ceea ce mă adusesese aci, ca revenirea la dezbaterea unei comisii după o frivolă digresie... Prin urmare se scoală ridicând tot trunchiul în brasieră și centură, lat, întărit ca un sac plin:

— Mă duc la bucătărie să-mi văd de dulceață... Că am luat niște caise, o frumusețe... Tot ce am găsit mai bun în piață...

Nu mă costă nimic să întreb:

— Dar vă pricepeți să faceți dulceață? Naivitatea întrebării mele amuză sincer pe Valeria.

— Vai de mine... Dulceață? Păi asta, pe care ați luat-o, nu-i făcută de mine?... Și, ducându-se la bufet, scoase foaia de hârtie îndoită de sub micile uși care, amândouă, se desfac brusc ca niște aripi de lemn, lăsând să se vadă înăuntru, aliniată ca la cofetărie, o serie de borcane, roșii, galbene, roze, toate etichetate. Să-ți fac eu dulceață... Ia uite ici... Și Valeria le prezintă ca un căpitan al dulcețurilor, pe fiecare mușchetar în parte, după ce mai întâi le citește etichetele. Desigur că ea le cunoaște și pe dinafară, dar mai mult ca să-mi arate mie că e vorba de ceva sistematic și destul de prețios. Uite aici dulceață de cireși amare... Și iar citește, asta-i de vișini... Borcanele astea sunt de caise crude.

— Dar astea care le faceți acum?

Valeria e și mai amuzată de naivitatea mea, iar Emilia intervine doctoral:

— Or fi de caise coapte... Astea-s de caise crude... E foarte pricepută Valeria la gospodărie... Și fără să ia notă de aprecierea mea elogioasă: A, să fi văzut la Bârlad ce cămară, ce casă aveam.

Acum sunt sincer surprins, și cum Emilia a trecut alătura, unde știu că e camera de dormit:

— Sunteți din Bârlad?

Valeria îmi explică așezat și cu oarecare dichis în frază:

— De la Bârlad chiar nu... De pe lângă Tecuci... Dar bărbatul meu era la prefectură la Bârlad.

Sunt bucuros, căci de la Bârlad e prietenul meu, scriitorul.

— Atunci îl cunoașteți pe G...?

— Cum să nu?... Cum să nu? Doar eram prieteni, buni vecini... Și cu conu Nicolăiță, și cu coana Verona... A, parcă-l aud pe conu Nicolăiță: „Duducă Valeria, mă rog matali, să ne trimiți și nouă din cozonacii matali... Că madam G..., așa-i zicea el nevastă-si, madam G... niciodată nu mi-i rumenește așa.” Că așa cum îi potriveam eu din făină și aluat, cum presarăm stafidele grase și aurii... Nu orice stafide... Pe urmă, cozonacii, trebuie să știi...

Și uitând că se întorsese la punctul inițial al vizitei, răpită, de timp și de amintiri, ducea Valeria, tot în picioare, a devenit foarte mobilă.

— A, o dată la Sfântul Grigore... Ziua lui bărbatu-meu... Ce-a fost la noi... Dascăli, ofițeri... Judecătorul... Că toată lumea venea bucuroasă... Că ni se dusesse vestea. Mă rog matale... Să mănânci ghiveci făcut de mine... Că îl făceam scăzut în oală de pământ. Numai așa merge ghiveciul. Și trebuie să pui de toate. Unele fac ghiveciul numai cu piept de vacă, dar nu iese bun. Nu-nu. Trebuie să adăogi și o jumătate de carne de berbec, vreun kilogram de momite, daa!... Altfel iese fără grăsime... Nu mai spun că nu trebuie să lipsească nici un fel de legumă și zarzavat!... Firește... Și dacă crezi matale că ajunge! Aș... Trebuie să știi să-l potrivești din foc... Dacă-l pui pe un foc prea iute, s-a isprăvit, iese fiertură... Trebuie un foc domol, ca să pătrundă bine, și lași patru-cinci ceasuri ca să scadă de tot, că ghiveciul care are zeamă nu mai e ghiveci.

Competența cu care Valeria vorbește de arta culinară nu e de disprețuit, și dacă nu izbutește să mă convingă de personalitatea ei (mai e și divanul acesta deșelat), bănuiesc aci în ecuație o necunoscută pe care nu o găsesc și las totul nerezolvat, cum facem desigur de atâtea ori în viață.

Când Emilia s-a întors, Valeria care (numai mi se păruse mie) nu uitase să plece, nu iese totuși până nu mă invită din prag să vin la ea la masă odată.

Am rămas singur cu Emilia și simt că, în trei capete, în casa asta, e, neprecisă, cam aceeași preocupare. Afară trebuie să fie mereu tare cald, căci soarele e încă foarte sus, trotuarele sunt încinse de dogoare, iar zidurile fierte încă în aer toropitor... Ar trebui să deschidă puțin ferestrele, căci mobila și aerul au ceva de apă încropită... Dar Emilia se gândește la altceva...

E un fel de impresie evidentă că toată conversația de până acum a fost doar un epifenomen, iar acum venim la obiect. Gravă, actrița mai încercă un capăt de convorbire. Acum înțeleg cât de lipsită de resurse e... Nimic n-ar fi mai ușor decât o introducere... O glumă, o amenințare șăgalnică, un surâs ar fi ca un fir, după care luându-ne, am ajunge până la pat. Nimic nu mi-ar fi mai ușor decât să fac eu această tranziție, dar nu vreau... ca un examinator rău, care nu vrea să ajute pe candidatul incurcat... Emilia nu știe să glumească sau, ceea ce e și mai deplorabil, trebuie să aibă gluma atât de vulgară, încât, intimidată de așa-zisa mea situație mondenă, nici nu îndrăznește să fie ea însăși... De surâs Emilia nu surâde, căci e prea gravă. Frumusețea ei caligrafică e, hotărât, injectată să rămână tare. Într-un anumit sens, e dezarmată, căci nu are niciuna din acele arme ale feminității menite să mascheze intenții materiale și să coloreze situații delicate. Sau, nu, desigur că le are, însă brutalitatea cu care eu îi îngreuez situația, cruzimea cu care m-am agățat în gând de masca ei gravă și de sentimentul ei de adineaori mă fac să rămân amorf, silind-o pe ea să fie ea, adevărata ea, aceea care se dă fără nici o justificare sufletească... Din mobile cu totul străine iubirii. Mai încercă vreo două întrebări care nu duc la nimic.

— L-ai mai văzut pe Vasiliu?

Mă joc cu cărțile de joc (și ea ar putea porni de aci), răspunzând calm:

— Nu.

— Nici eu... Și acum mă fixează.

Nu numai capul, ci toată e alcătuită din rotunjimi ca o pisică mare, plină și bălană, dar fără gratia pisicii, căci e prea gravă. Umerii îi sunt și ei frumos arcuiți în jos. Poartă o rochie cafenie, decoltată la gât în formă de elipsă, mare, croială chimono. Însă pe spinarea umerilor și a brațelor lipsește din mâneci o fâșie longitudinală, iar marginile sunt prinse numai prin câteva șuvițe transversale. Așa că rotunjimi și piele albă, umăr și braț încadrate lung sunt oferite ca mostre din trupul ei îmbelșugat. Hai s-o ajut.

— Când începeți repetițiile?

Ar putea răspunde cu o frază răsturnată și provocatoare, cum răstorni o femeie cu poalele în sus, dar Emilia e normală ca un scris de dictando.

— La 15...

Mai tace puțin... Eu mai privesc capacul de la sobă, „covorul” de pe divan... S-a sculat de pe scaun, a rânjit puțin, căci, vrând să zâmbească, pielea scurtă de deasupra buzei nu i-a permis, nu mai găsește nimic, și mi s-a trântit pe genunchi, îndesat ca să-i simt toată greutatea feselor, în cupa coapselor... Vrea să fie șăgalnică, se pare, și, simțindu-mă excitat, după ce se convinge, cuprinzând cu mâna, se întoarce, atin-gându-mi cu bărbia obrazul, și îmi dă o palmă de profesor care glumește cu elevul lui, prins în flagrant delict. Mereu cu schema ei de surâs. Asta e Emilia.

E în mine o lămurire mare și egală ca într-o sală vastă de muzeu. Îmi arată spre camera de dormit de alături, îi răspund cu un gest din aceeași gamă, arătând cam înspre bucătărie... (oricum e acolo soră-sa, probabil atentă), ridică din umeri și mi se scoală de pe genunchi, întâi cu un picior și, întârziat, apoi cu celălalt.

Situația e atât de brutală, atât de dezbrăcată de orice convenție, că mă jighește. Sunt mai întâi stingherit ca om, căci nu vreau să mi se știe momentul exact când sunt cu o femeie, când sunt în exercițiul virilității mele. Și nu se poate ca femeia de la bucătăria vecină să nu știe, să nu bănuiască ce se petrece în același interior cu ea. E penibil să fii închipuit în exercițiul funcțiilor fiziologice, oricare ar fi. Totuși trecem în dormitor. Emilia se dezbracă tăcută. A ridicat deasupra capului cu brațele întinse rochia cafenie, apoi combinezonul și a rămas goală, cu mijlocul plin, cu o carne molatecă și puțin mai fumurie, care nu așteaptă decât o înclinare a corpului ca să se îndoie în dungi groase. Sâni îi sunt prinși, ca la dansatoare în carapace, în cupele de plasă neagră ale brasierii (plase care amintesc de acelea pe care bărbații le pun ca să-și fixeze părul). O centură albastră îi presează puțin pântecul, și de ea spânzură lateral jartierele care întind ciorapii. Încadrată între centură și cele două jartiere care coboară în interiorul coapselor, o floare mică bălaie, pe o perniță de carne, echilateral triunghiulară din cauza lățimii pântecului tânăr, e centrul magiei ei de femeie. Dezbrăcarea asta mi se pare neverosimil de precisă, e pentru mine un fel de prag trecut, căci știu cât de lung e uneori drumul până aici, cât de incert. N-am fost înșurat, n-am fost nici măcar „colat” și orice femeie care s-a dezbrăcat simplu, pentru mine, mi-a fixat, uimit, tot ui în mine, cum ți se fixează respirația în pragul unei așteptări. Femeia aceasta voinică, albă, care a simțit că-mi place să văd o femeie goală, își desface de la spate centura, care se

desprinde cu tot aparatul de panglici late și elastice, lăsând trupul gol, ca spatele unui cal tânăr, după ce i se ridică hamurile. S-au desprins acum și scufele de plasă de pe sâni. Vede că mă uit la ea și mă întreabă mirată, așa cum ai întreba pe cineva dacă nu stă pe scaun, cu ochi mari și fără strălucire, ca niște ape verzi stătute: „Nu te dezbraci?” Așteaptă trântită pe patul larg, conjugal, de pe care a dat un colț al cuverturii verzi la o parte, și după ce a pus prevăzătoare sub perină un prosop mic. În îmbrățișare o simt străină, corp aparte, poate pentru că sunt puțin obsedat de gândul ca sora ei din bucătărie să nu descopere evoluția acestei vizite (deși e cert că tocmai de aceea nu va veni, că e o înțelegere între ele), dar și pentru că Emilia dă ceva programatic acestui fapt care în această împrejurare își merită termenul de dicționar, act.

Rămân uscat și simte această neparticipare a mea. Ca să mă antreneze face, rece, exces de zel. Se mișcă sacadat, zvârcolit, își dilată nările, își îngreunează respirația până la gâfâială. E inutil dramatică, de-mi amintește de întâia dată când am văzut-o. Dădea concurs la o reprezentație în beneficiu, a unor colegi, la un teatru popular, într-un sfârșit călduros de primăvară... I se dăduse rolul principal dintr-o dramă și cred că numai din această cauză primise să joace. Și atunci, ca și acum, era pasionată, excesivă, inutil zbuciuată. Ea m-a făcut să înțeleg mai bine expresia „lyrisme à froid”, pe care mi-o reamintesc și acum, când simt ca o pernă grea, amorfă, pântecul acestei femei agitate lipit de al meu. E o voluptate „à froid”, cum sunt acele fripturi de cauciuc pe care le cumperi ca să faci farse musafirilor. Îmbrățișarea cu Emilia nu mai înseamnă un dialog senzual, în care fiecare gest și mișcare sunt ca niște replici ale corpurilor, răspunzându-și într-o piesă bine scrisă și în care zbuciumarea c uneori o îndoială, o apropiere, un surâs al voluptății, un moment de încordare, o descurajare care primește o dojana surâzătoare, o luptă unde fiecare mișcare are precizia unui schimb de lovituri de floretă, o senzație de înfrângere căreia imediat îi răspunde un va! De duioșie. O îmbrățișare adevărată a corpurilor e frumoasă ca o convorbire între două inteligențe, în care nici un moment una nu pierde înțelegerea cu cealaltă, sau ca o carte citită cu pasiune, în care fiecare amănunt e priceput și justificat. Îmbrățișarea Emiliei e însă aproximativă, în contratimp, pierzând contactul, ca în gestul când, punând agitat mânușile, le-ar pune greșit, pe cea din dreapta în stânga, și invers, apoi ar reveni, ar insista și, fără să-și dea seama, le-ar schimba din nou tocmai când era să le pună bine, din pricină că nu mai are nici un mijloc de control; în sfârșit, i s-ar părea că tot mai bine erau întâi și ar pierde totul, și mai agitată încă. În acest „teatru”, Emilia e tot atât de bine intenționată, tot atât de excesivă și de falsă ca și pe scenă, când joacă furios și prea drastic, cu nădejdea că totuși „talentul” ei e apreciat. Aceeași lipsă de gradație, aceeași extenuare inutilă și aceeași impresie de platitudine. Cred că e preferabilă pasivitatea absolută a unei prostituate clasate acestui joc dezordonat care trădează nu numai sărăcia sufletească, dar și intenția ei de a fi altfel decât ceea ce este în realitate (iubirea Emiliei jignește cum jignește conversația ei atunci când vorbește cu importanță și cu „radicale”). Mă cuprinde o silă imensă de mine, o deprimare (care, drept să spun, mă cam îngrijorează, căci mi-e teamă că e și un semn de bătrânețe), mă copleșește un

fel de seacă tristețe pentru virilitatea zadarnic și josnic risipită. Nu vorbesc. Neștiind ce să mai facă după ce și-a sfârșit rolul, Emilia caută să introducă acum un soi de familiaritate apropiată împrejurării. Are aerul să-mi spună cu un surâs scurt și cu o șăgălnicie rigidă, rezumată: „Ștregarule, ce-ai făcut?” și asta mă dezmeticește. Scăderea care m-a doborât e socotită, după cât îmi pare, de Emilia ca o nivelare, și ea, care nu îndrăznise să mă sărute, mă sărută acum neconvins, puțin profesoral... Dar a ales rău momentul, căci dacă înainte de îmbrățișare evit să o sărut-cum aș evita să beau dintr-un pahar streinacum mi-e și mai simțită impresia lipi-coasă că sunt într-un local josnic, din vițiu. Nu e acea tristeță „post coitum”, e mai mult un moment, e o constatare de coborâre, ca o piatră kilometrică pe un drum.

Emilia, după câteva încercări inutile de a obține comunicație cu gândurile mele, se scoală de lângă mine, ca să revie peste câteva clipe, după ce a întârziat după un paravan.

— La ce te gândești?...

Și parcă dându-mi cu mâina în dreptul ochilor, ca după o albină, ar vrea să-mi sfășie material pânza gândurilor. Îi zâmbes gratuit și glacial. Se apropie de mine înșelată de surâs și o simt caldă ca o mâncare, respirația îi e prea încărcată, fața din pricina transpirației îi e prea lucioasă, iar când se apasă pe mine, pielea i se lipește de a mea, încât mișcarea devine parcă jupuire. Mă sustrag cu silă încercării ei de a mă săruta.

Emilia simte că nu o apreciez, iar gravitatea ei caligrafică e jignită, pasionată cum e în vanitate (căci asta-i e, socot, caracteristica, pentru că numai asta explică și aerul ei important, și faptul că prețuiește prea mult lumea bună, ba, mai ales, dovedește asta chiar faptul anume că s-a făcut actriță). Caută deci să mă intereseze cu orice preț. Mă apostrofează, ca un picior dat mingii, la fotbal, greoi, șăgalnic:

— Te-am văzut la „Chateaubriand” cu Miți Mărculeanu. Îți place?

Întorc puțin capul spre ea, mirat, căci Miți Mărculeanu nu-mi place deloc, iar dacă eram cu ea la restaurant 2 pentru că, din motive pe care am să le spun altă dată, simt de vreo doi ani nevoia să fiu văzut totdeauna cu câte o femeie.

Emilia nu vrea să mă creadă însă și-mi spune rece:

— Escrocule, nu te-am văzut eu cum făceai pe cocoșul în jurul ei?!

Emilia a spus asta cu un glas fals, dezacordat... Nu e deloc adevărat că „făceam pe cocoșul în jurul ei” acelei femei. Abia dacă aveam atențiile impuse de o elementară politețe față de ea. Iar interpelarea „escrocule”, ca să poată fi spusă unui bărbat, trebuie să presupuiască oarecare familiaritate, un fel de numitor comun al conversației. Sună însă în gura Emiliei ca o insultă între doi străini, și mai ales adresată mie acum dovedește o lipsă de angrenare a convorbirii, stupefiantă.

Emilia a pronunțat, de altfel, întreaga frază: „Escrocule, nu te-am văzut eu făcând pe cocoșul în jurul ei”, cu o nesiguranță care nu numai că-i da materialitate (și-i agrava astfel înțelesul; aceeași nesiguranță care face ca unii actori să sporească fără să vrea trivialitatea unor expresii pe scenă), dar dovedea și că ea, acum, doar o „experimenta” în lipsă de altceva. Era o asociație

nouă de idei la ea, vrea să imite pe Miți Mărculeanu, al cărei stil bănuia că-mi place. Miți Mărculeanu, o mahalagioaică frumoasă și voinică, gen florăreasă, care se specializase în roluri de cocotă și nu izbutea decât în ele, afecta trivialitatea, convinsă că asta îi dă un frmec irezistibil în ochii bărbaților. Înjura ca soldații, spunea anecdote pornografice și scatologice și tranșa multe situații, la cel mai animat supeu, cu o apostrofă pe care un ministru o lansase cu succes vieții politice de pe însăși banca ministerială. Nu pot să-mi dau seama ce efect are asupra altor bărbați vulgaritatea voită (dar voită și din cauza ușurării pe care i-o aduce femeii ce o speculează, permițându-i să fie ea însăși, cum un suflet de spion se simte bine agent de siguranță), pe care, de altfel, o sublinia și printr-o eleganță a rochiilor exagerată, dar mie îmi înfățișa și mai mult prostia de acasă a acestei actrițe. De altfel nu făcea decât să imite și ea searbăd (cum imita în toate) pe o mare și frumoasă comediană, după cum aceasta însăși adoptase o modă-dându-i strălucire și savoare, ca și toaletelor pe care le adopta-modă recentă, adusă în teatru, după câte știu, de un celebru actor român, de la Comedia Franceză. În acești trei ani, în care am căutat consolare și pretexte, înverșunându-mă să pătrund în viața actrițelor și deci să cunosc și teatrul, am înțeles însă că libertatea de a folosi un limbaj verde era proporțională oarecum cu importanța fiecăruia. În plină scenă, de pildă, aveau dreptul acesta – știu de la repetiție – numai regizorii și vedetele. Așa cum elevii din școala militară își fac un ideal din locotenentul instructor și-l imită în oraș cu orice prilej, cu convingerea că în modul acesta dovedesc o reală superioritate, toate actrițele și mai toți actorii necunoscuți căutau să-și dovedească în cercul cunoscuților lor „cachet-ul profesional” printr-un limbaj degajat. E adevărat, trebuie să spun, că libertatea cuvântului și a gestului nu erau mai niciodată jignitoare la marea comediană. Dar asta are nevoie de o explicație. Un cuvânt sau un gest pot să jignească sau nu, după felul sufletesc al celui care-l face.

Gest trivial, propriu-zis, nu există, numai feluri de a fi triviale. O întâmplare mi-a limpezit cu totul această presupunere... Pe la sfârșitul lui april, într-o seară călduroasă ca de vară, m-ara dus cu prietenul R. (șeful de cabinet al Naționalului) în cabină să luăm la masă, căci vream să mergem cu mașina la o grădină afară, la Șosea, pe Miți Mărculeanu și pe o camaradă a ei. Jucau amândouă în ultimele zile ale stagiunii la un teatru particular. N-aveam subiect de vorbă, sosisem prea devreme și, în timp ce se îmbrăcau pentru primul act, cele două actrițe, care aveau aceeași cabină, „ne dădeau o șuetă de bârfeală”, după cum declarau ele însele. În timp ce colega făcea glume cu o invidie vulgară (glume care întâlnind același fond de invidie vulgară la auditor aveau totdeauna succes) pe socoteala unei colege, Miți Mărculeanu a scos de sub masă un soi de cutie de tinichea (ca aceea din care se dă de băut la rațe) și ne-a invitat net: „Ieșiți afară, că vreau să mă...” Și spune cuvântul pe nume, așa cum eu nici între prieteni la vespasiană nu-l pot spune. E adevărat că și marea comediană, într-altă împrejurare, tot la acest teatru, ba când afară de noi mai era în cabina ei directorială și Miți Mărculeanu-venită aici, de la ea, ca în salonul de musafiri al cabinelor ne invitase afară pe toți, îmi amintesc că aproape cu aceeași frază. Dar gestul ei se integra unui alt fel decât acela al

unei actrițe imitatoare... Pe ea o știam, e drept, familiară, și amatoare de expresii neocolite, dar mai știam și cât de mult suferise din cauza unei iubiri dezinteresate, în care jucase totul, carieră și mijloace materiale; știam că de multe ori punea în situații desperate pe directorul teatrului, anunțând că nu joacă din motive ridicole (ca să facă o escapadă sentimentală, într-un rând invocase o indispoziție strict femeiască), dar mai știam că, fără urmă de rivalitate, își sprijinea camaradele, le obținea roluri, că un mic roi de fete se foloseau de garderoba ei, de la ciorapii de mătase până la mantoul de blană, că într-un rând, ca acei comandanți de vas care se salvează în urmă, deși nu era obligată, nici măcar moralmente, acceptase să nu fie plătită ea, ca să-și primească salariul actriței din-trupădeși circula pe seama ei anecdota că în ziua când un extrem de înalt personaj nu i-a trimis cadoul, bizuindu-se pe extrem de înalta lui situație, care ar fi trebuit s-o măgulească pe strălucita comediantă, ea îl silise cu ajutorul unei fotografii dedicate să se execute numaidecât. Ceea ce n-a împiedicat-o odată să-și vândă casa aproape pe nimic, dacă nu chiar pe nimic, unei rude sărace. Pe când felul Miții Mărculeanu era altul; știam că acasă își controlează servitoarea, acru, până la centimă, că în vremea de la începutul crizei monetare își alegea amantii după capacitatea lor de a-i da indicații la Bursă. (Drept e că după ce făcuse vreo două milioane din joc, dar mai ales din afaceri, soluționate în dormitorul ei, pierduse tot, absolut tot, ca și Emilia aflat mai târziu în falimentul unei bănci mici, ale cărei dobânzi mari le tentaseră lăcomia, că luase amantul unei prietene prin intrigi și lămuriri de amănunte fizice, care îl despărțiseră de iubita lui.) Cât despre condițiile de plată, atât de incerte la micile trupe neconsolidate, se spunea despre ea că e plătită întotdeauna înaintea servitorilor și a mașiniștilor chiar, că e singura pe care „n-o păcălește nimeni” din cauza îndârjirii plate cu care obține tot ce i se cuvine.

Toate astea n-o împiedicau să fie pentru Emilia un fel de ideal, căci și idealurile sunt ierarhizate pe o adevărată scară a valorilor. Fără îndoială însă că Emilia ar fi putut să nu aleagă indicele abia superior ei, ci un altul mai înalțărind în modul acesta câteva trepte; dar inteligența ei era prea mărginită, nu vedea nimic mai departe decât vecinătatea și pe Miți.

Dar lunga mea absență, deși sub pretextul fumatului, o neliniștește. Nu mai are curajul, după insuccesul frazei de adineaori, să mai spuie ceva și simt, așa cum stau cu fața în sus, cu mâinile sub cap, că mă spionează... Că urmărește în fixitatea privirii mele, în jocul imperceptibil al mimicii, să ghicească la ce gândesc. Întorc privirea și-i surâd binevoitor, dezolat parcă de caracterul definitiv și aproape involuntar al disprețului meu, cum medicul zâmbește în treacăt unui bolnav incurabil. Apoi revin la marea comediantă și prin asociație de idei la alte întâmplări în apa gândurilor mele...

Emilia încearcă din nou seducția fizică. Se lipsește de mine, dar, fără să vreau, fac o bruscă mișcare într-o parte; nu s-a șters bine după paravan și cămașa pe care a pus-o îi e udă de apă, la mijlocul corpului... Se apropie de urechea mea, e caldă și hotărâtă, dar tot fără simțul realității, fără ocol, ca în teatru când joacă.

— Nu mai vrei?

Nu pot spune: nu; ar fi o brutalitate, nu prea dureroasă pentru ea, dar pentru felul meu de a fi obicinuit... A început să se dea unui calcul vulgar de excitare metodică, îmi gădilă sfârcul cât o boabă de linte al pieptului, și nu simte că ori de la cine ar veniși mai ales de la ea-mi-e dezagreabilă această mângâiere. Nu i-o spun însă, ea de asemeni nu simte, nu pricepe, și repetarea acestei neplăceri mă face să-mi simt toată pielea corpului, din picioare până la rădăcina părului, străină de această femeie greoaie de lângă mine. Ca să creeze un fel de alibi, sau mai curând ca să devieze într-o justificare cel puțin tăcerea mea, Emilia ia de pe mescioara de lângă căpătâi două țigări, din care una mi-o potrivește mie între buze, deși abia arunca țigarea, iar alta o aprinde pentru ea... Acum cel puțin tac pentru că fumez, deci demnitatea Emiliei e relativ împăcată. Țigarea e plăcută, în căldura după-amiezii mă simt încă bine, gol și lungit în patul foarte comod, care se bucură de atenția deosebită a stăpânei casei, ca o sculă profesională, deși cearșafurile străine mă enervează. E larg, conjugal, cu tăblii gălbui, imitație de palisandru. Trebuie să-i spun ceva plăcut femeii de lângă mine... Examinez puțin odaia... În dreptul patului e un șifonier mare, tot gălbui, cu oglindă. De-a lungul marginii din stânga, între cadru și oglindă, câteva fotografii: o actriță prietenă, deasupra un actor de cinematograf, a treia e un domn cu mustăți gen sergent-major, scrie pe ea câteva rânduri, de dedicație, greu de descifrat de aci. Ultima, sepia, e o femeie, pe care nu o pot recunoaște din cauză că nu-i văd decât jumătatea de sus a capului, restul e acoperit ca și jumătatea oglinzii de tăblia gălbuie a patului... Îmi ridic ochii spre abajurul din colț, suspendat pe un picior mare aproape cât o umbrelă de soare. E de mătase galbenă, pictată, și seara, când e aprinsă, lumina trebuie să cadă într-o difuziune conică, pe o parte din cameră și pe covor, dând musafirilor culcați ai Emiliei impresia unui interior poetic. Mint dintr-o inexplicabilă perversitate (nucumva e acea ieșire din personalitate pusă în contul vițiului meu care zăpăcește totul, și nu cumva sunt și eu tot atât de incapabil ca și Emilia, în felul ei, de a găsi unitatea de simțire salvatoare?).

— Foarte elegant abajur... Trebuie să fie o frumusețe, seara, când se aprinde becul și se văd picturile de pe el.

Deși era un paravan în genul unei mode perimate, Emilia fu foarte mulțumită că am găsit ceva care să-mi placă în casa ei.

O privesc cu indiferența degajată cu care privești de sus o omidă mișcându-se pe potecă. Un reflex, numai din simpla constatare a situației, mă îndeamnă să-i mai spun ceva agreabil și gratuit de stupid:

— Ia uite câte cărți ai... Le-ai citit pe toate?

Și mă întind peste largul patului până la noptiera gălbuie de la căpătâi, care formează garnitură cu patul: Jertfa de Rădulescu-Niger în ediția „Biblioteca pentru toți”. Emilia e mereu satisfăcută că mă interesează lucruri din dormitorul ei și mă lămurește cu o importanță neglijentă: „Jertfa o citește Valeria, eu am citit-o...” Cobor până la etajera cu cărți și, uitând că sunt gol, din pricină că femeia de lângă mine mi se pare atât de puțin femeie, caut să descifrez broșurile care stau strâmb, într-o rână, din cauză că nu sunt destule ca să umple rafturile.

Două feerii, desigur, de la clasă: Trandafirii roșii⁵ și înșir-te mărgărite⁶², două volume din Anna Karenina, în traducere de domnul Brateș... Un roman moldovenesc, din biblioteca „Minerva”, Farmecul iubirii, versuri de Orthansa Constantinescu, Ce este monismul? De dr. Leon, Producția petroliferă în anii 1922- 1923, Români la Mărășești de Gh. Ștefănescu... Și încă altele la fel.

Anna Karenina ajunsă până în dormitorul Emiliei... Privesc din nou din pat, acum cu o melancolie uscată, neangajată cu nimic, volumul fără copertă, numai cu pagina de față, îndoită la colțuri, de parcă ar fi uscată de singurătate.

— Ți-a plăcut?

Emilia stă rezemată într-un cot, cu sânii întinzându-i cămașa, ca niște punguțe albe în care ai turnat apă; are, grav, o grimasă:

— Are sfârșitul trist, nu-mi plac cărțile care se sfârșesc rău...

Când luasem cărțile, smulsesem și fotografia tipului brun cu mustăți războinice din marginea oglinzii, ca să citesc dedicația... Cu cerneală violetă, pe partea mai albă, dedicația are patru rânduri cursive, aproape caligrafice, dar repede scris, și relativ mare: „Drăgălașei domnișoare Emilia Răchitaru, în semn de simpatie din partea mea, V. Constantinescu”. Toate majusculele sunt bogate în curbe și ochiuri ca la dictando, iar parafa e atât de abil întortocheată, încât îți face impresia că autorului i-a fost frică să nu i se imite iscălitura pe o fotografie dedicată.

Privesc fotografia, o fixez și pe ea.

Stă alături într-o rână, voinică și cu piciorul dedesubt îndoit în așa fel, încât nu-l mai încapă cămașa care s-a ridicat întinsă deasupra lui, cam până în dreptul unde vine de obicei prins ciorapul de jartiere, împins spre mine, genunchiul apare gol, formând cu piciorul de deasupra lui, lungit, descoperit și el de sub cămașă, dar mai puțin, un culcuș triunghiular de carne bogată, albă și molatecă. Solicitată de privirea mea, Emilia îmi dă lămuriri cu grija cu care ar face o prezentare: „E logodnicul meu”.

Sunt într-o clipă năpădit de un sentiment uitat, care mă pătrunde tot, ca o erupție pe întreaga piele... Îmi amintesc de când cu confrății mei liceeni frecventam bordelurile cele mai mizere, așa cum numai într-o capitală orientală pot fi murdare și mizere niște bordeie.

Căsuțe mici cu porți de lemn întredeschise, prin fața cărora treceam de câte cinci șase ori, până când mă decideam să intru, ca să nu fiu văzut, nu de vreun cunoscut, dar nici măcar de trecătorii necunoscuți și indiferenți... În casele astea nu atingeam nici un obiect căci toate îmi dădeau aceeași impresie pe care de copil o aveam, când mi se spunea despre carnea de cal că e spurcată... Îmbrăcat, și femeia de asemenea îmbrăcată în capot, ritualul amorului venal se reducea la gesturile și vorbele strict necesare. Ei bine, adeseori întâlneam în aceste odăi cărți poștale ilustrate și fotografii, pe care multă vreme le-am crezut așa, adunate de pe stradă, răpite destinatarilor, numai ca să împodobească odaia femeii, dându-i iluzia vieții de familie. Dar într-o zi am descoperit că aceste ilustrate erau adresate chiar femeilor la care veneam, cuprinzând date autentice de familie: „Să trăiești și să-ți dea Dumnezeu sănătate și ție, și lui Costică”, sau agramat și insistent: „Salutări de la Galați, ceai făcut cu ceam vorbit...; despre haine nu spune nimic... Eu cum

iau concediu viu acolo, vezi trimiteți vorbă Marii”. Era o lume care nu numai că nu intra stânjenită pe poartă, ci și scria, avea legături de viață normală cu aceste femei și aceste camere; atâția, nu numai că nu căutau să distrugă orice urmă că au trecut pe acolo, dar se recunoșteau prieteni sau rude în scris. Aveam impresia că descopăr un tărâm nou al simțirii. Fotografia cu dedicație a logodnicului îmi amintea de toată această lume, cu femeii care, dacă, extrem de rar ziua, treceau în trăsurii și le cunoșteai, nu numai că nu le salutai, firește, dar le priveai străin, de parcă ar fi fost deținute plimbate sub escortă la tribunal.

— Și unde e acum logodnicul tău? Ați rupt cumva...?

Emilia e extrem de sigură de ea, încât uitând că e în cămașă udă, are o privire orgolioasă.

— E acum detașat în Ardeal, la o administrație financiară... Dar ne scriem foarte des. Tresar, căci aud că a intrat cineva alături în sufragerie, însă numai mi s-a părut. O privesc pe femeia de lângă mine și mă întreb ce fel de cap și simțire ar putea avea un om care o iubește... Cum ar putea fi construit... Dacă atunci când scrie pe o carte poștală, stă la masă, palid, dacă zâmbește, ce sens are la el „bună ziua”, sau „la revedere”? Gândirea îmi relaxează trăsăturile, și femeia mă crede mai abordabil. Începe să-mi sărute adâncitura molatecă dintre umăr și mușchii pieptului.

Întreb cu o nuanță de uimire, căci îmi e peste putință să cred că Emilia poate fi iubită, convins, de altfel, că are să-mi dea, chiar ea, un răspuns abil, ocolit.

— Logodnicul tău te iubește?

— Te cred... Îmi scrie mereu de acolo... Și e de o gelozie teribilă. Când ies cu el pe stradă, se uită bănuitor la toată lumea... E mereu pornit pe ceartă.

Ascult cu interes de poveste americană, și Emilia e foarte sigură că mă interesează în ipoteza de femeie iubită... Se încălzește puțin, descoperă că mă impresionează mai mult succesele ei de femeie cu alții decât săruturile de bumbac pe umeri.

— Și te iubește cu adevărat?

— Parcă e singurul... Pe mine m-a iubit foarte mulți.

Spune asta fără nici o emfază. Și cred că e sinceră, din cauza greșelii de gramatică... Observă cineva că evreii au accent numai când se înfurie... Emilia, care de obicei vorbește corect, greșește, se vede, când e mai cu plenitudine ea însăși.

— Și cum te-au iubit?

Nu înțelege și mă privește mirată, fără să încrunte sprâncenele desenate, cu ochii mari, verzi... Dar e bucuroasă că mă interesează ceva.

— Așa cum se iubește, cum să mă iubească...?

Încearcă acum, când vede că a găsit ceva care să mă intereseze, să mă sărute din nou... Sunt mai răbdător, căci vreau să știu cu adevărat cum poate fi iubită Emilia... Îi mângâi culcușul frământat ca o gutuie, de carne, pe care-l face genunchiul mare al piciorului ei stâng îndoit sub ea.

Are ca o lucire bucuroasă de explorator... A găsit ce poate trezi în mine dorința. Căci e ceva care depășește bunăvoința mea. Oricât de mult aș fi atârnat

și tulburat când viu pe drum, a doua oară, parcă trezit, dezmeticit, simt că n-aș putea-o avea. Fără îndoială că ea speră însă că un fel de gelozie bărbătească m-ar putea face s-o doresc din nou... Cu destul dispreț, de altfel, căci socot că Emilia nu prețuiește pe nimeni, însă, când are nevoie, se pretează la ce e necesar, îmi spune că logodnicul ei „nici n-a atins-o”, fără să-și dea seama că expresia asta circulă înzestrată cu anume sens, căci ea îi dă înțelesul nefigurat: că o adoră ca pe o icoană. Asta mă uimește și mai mult...

— I-am spus într-o seară când mă conducea acasă... De la cinematograful lămurit: „Mai întâi pe la biserică... O sărutare, două, acolo, treacă meargă...”

Parcă aș descoperi o lume nouă... Această delimitare... Această măsurare în pasiune... Mă uimește... Cum o acceptă el? Ce crede? O socoate pe Emilia fată?... Mi-e cu neputință să cred... Toată sensibilitatea mea se cabrează.

Până la capăt o asemenea presupunere mi se pare de necrezut... Trebuie s-o întreb...

— Ascultă, Emilia, el crede, și aici șovăi în glas puțin, că ești fată?

— Treaba lui... Puțin îmi pasă... I-a lăsat Valeria să înțeleagă că directorul teatrului m-a necinstit... Dacă-i place... Dacă nu...

Ea păstrează gravă, academică, un desăvârșit echilibru și nu-l ține, inutil, la curent cu întâmplările ei sentimentale.

— Nu e bine să spui tot bărbaților... Treaba lor dacă află... Eu tăgăduiesc totdeauna... Nu mă costă nimic... Dacă se supără, pleacă... Și cu o metodică filosofie: Ce vrei să le fac...?

Încep să am un fel de sensibilizare a propriei mele puteri... Femeia aceasta care minte pe toți bărbații... E sinceră cu mine, vreau să zic indiscretă, palavragește numai din cauză că nepăsarea mea a scos-o din fâgașul ei... Altfel, disprețul ei pentru ceilalți oameni trebuie să fie nemărginit, căci e așa de convenabil voinică și grea, că pare nutrită cu dispreț pentru lume... Pe mescioara-toaletă din fața oglinzii mari (tot gălbuie, garnitură cu patul), alături de periuța de rimei, de pensă, de mașina de ras, de cutioara cu roș de obraz, o sticlă de „Origan Coty”, și apa de colonia, toate aliniate, e și purgativul „Grain de Vals” ținut acolo, căci Emilia nu concepe că poate fi ceva de disprețuit la ea... De altfel, e convinsă că numai „intrigile” o împiedică să fie cea mai mare artistă a României.

E adevărat că instinctul ei nu se înșală... E în mine un început de dorință, o vagă sensibilizare.

Din cauza căldurii suntem nădușiți amândoi. Când a vrut să mă îmbrățișeze, grea și udă, s-a frecat de piciorul meu, de am crezut că-mi julește pielea... Asta m-a potolit iară... Căci senzațiile nu erau de același fel. Dar acum știe care e coarda sensibilă.

— E unul care m-a iubit îngrozitor, săracul...

Am zâmbit mirat și ea a crezut că zâmbesc numai neîncredător... Pe urmă s-a ridicat în genunchii plini și cărnosi când erau îndoșiți și care, împreună cu pântecul plat, elastic, cu încă un pântec turtit de grăsime tânără, suprapus în mijlocul celui alt, de parcă ar avea un mic început de sarcină, erau tot ce-mi plăcea la Emilia. Stând pe brânci, fără să se dea jos din pat, s-a întins cât mai mult și a tras sertarul de sus al toaletei, arătându-și șoldurile pline și

sănătoase, pe care nu le mai ajungea cămă-șuta moale, care spânzura de ele, la întâmplare. Cutia pe care a scos-o era plină de scrisori și amintiri de tot soiul... Tăieturi din ziare și alte mărunțișuri.

— Valeria are grijă să le strângă toate... Spune că trebuie păstrate...

Emilia are insensibilitatea leneșă, puțin lălâie, pe când Valeria e foarte pedantă și atentă la anumite, dar numai la anumite detalii.

Cronicile, mi-am aruncat ochii peste ele, erau din diferite ziare. Unele cu litere și hârtia cunoscută a marilor cotidiene... Altele cu hârtie mai scorțoasă și litere mai mari... Foile mici, probabil necunoscute... În cele mari, totdeauna numele Emiliei era subliniat cu roșu, într-o listă de alte nume, din interpretarea pomenită în treacăt... În celelalte, care păreau în întregime dedicate Emiliei, se vorbea de o mare artistă care în Legea iertării⁷ a zguduit sala și a emoționat-o, impresionând-o profund.

„E una din nădejdlile teatrului românesc prin vocea ei clară și puternică, prin gesturile ei elegante...”

Îmi amintesc că am fost și eu la teatru o dată, când Emilia dubla un rol într-o piesă originală, căci interpreta se îmbolnăvisese... Ea voia să dea „celor de la Național” pesemne „o lecție de ce înseamnă teatru adevărat”... Articula fiecare silabă, făcând-o să vibreze ca un bob de fier într-o nucă de tablă... Ținea umerii drept... Și nu ridica brațul decât până la înălțimea lor... Se mișca foarte încet și majestos... Rolul era însă al unei sârmane croitorese, care, părăsită de iubitul ei, cu un copil, căuta sfioasă de lucru... Din tot rolul Emiliei nu se mai pricepea astfel nici un cuvânt, și aproape nimic din tot actul acela... Căci nimeni nu înțelegea de ce doamna solicitată nu dădea afară pe scară o solicitatoare atât de bătoasă și arțăgoasă... Și cu o durere atât de cruntă.

Mai era un program de la spectacolele Emma Gramatica și, în regulă, diploma de absolvire a Conservatorului, împreună cu certificatul claselor primare... O pipă... Într-un loc erau cărți de vizită, trimise probabil cu flori...

După ce m-a lăsat câtva timp să admir cutia... Emilia a scos ea singură un pachet de scrisori, cam gros, legat în cruce cu o panglică roză... Deasupra avea pusă sistematic o fotografie ca un indiciu despre conținut, cum se pune la pachetele de pesmeți pe deasupra imprimatul reclamă...

— Sunt tot de la logodnicul tău? (Și de-abia mă rețineam să nu pun logodnicul între ghilimele.)

— Dar nu e logodnicul meu...

Am privit mai cu luare-aminte și am înghețat, căci deși semăna în mod surprinzător cu logodnicul ei, chipul din fotografie îmi părea acum cunoscut... Dar cum nu-mi venea a crede, întrebai cu jumătate de glas:

— Cine e?

Și-a așezat puțin o perină sub ea... Întoarsă spre mine, cu mijlocul sucit, accentua o dungă de carne plină, oblică peste coaste, în dreptul coatelor, căci șiretul cămășuței îi lunecase de pe umăr până jos, pe braț.

— Un tip pe care nu-l cunoști... Era puțin cam haloimăs, dar era simpat. Surâde strâmt.

— Ce e haloimăs?

— Nu știi... Serios?

— Spune-mi!

— Nu știu cum să-ți spun... Dar se zice de cineva care e așa... Și gândindu-se, cu buza scurtă: Cum să-ți spun? Și hotărât: Haloimăs!... Așa, cu figuri.

— Parcă l-am văzut undeva, am spus înmuiat, cu nădejdea contractată că totuși mă înșel. Ridicând sprâncenele subțiate, prea puțin arcuite, pe orbita desăvârșit geometrică:

— E unul Ladima... A murit.

Priveam fotografia cu uimirea și groaza cu care se examinează foaia venită de la un examen – pozitiv – al sângelui.

— Semăna cu logodnicul meu, dar era blond și foarte înalt... Pe urmă nu avea mustățile așa în sus decât rareori... Săracul, era mereu necăjit, și atunci mustața îi cădea pe gură... Nu cred că l-ai văzut vreodată...

Când s-a întors, șiretul cămășii, întins de braț, s-a rupt, și cămașa i-a căzut toată într-o parte pe coapse, de a rămas goală.

Are pântecul prins sus într-un corset de grăsime robustă, ca Venus a lui Rubens, și care numai când e culcată se lărgește puțin.

Ladima să o fi iubit pe femeia cu respirația groasă de lângă mine, de care mă încălzesc acum ca de o pernă prea îndesată? Era el în fotografie, așa cum îl întâlnisem la Movilă... Înalt, slab, cu ochi rotunzi și orbite mari, adâncite... Cu o mustață de sergent-major și cărare de frizer, cu haina lui neagră, de alpaca, iar cămașa albă, și cu gulerul totdeauna prea larg, scrobită, cu manșetele mari, rotunde, ca niște burlane, prinse cu butoni roz de cămașă, pe când ceilalți butoni erau mici bețișoare, desigur de aur – cine știe ce amintire... Ar fi fost un cap frumos, de n-ar fi fost atât de demodat... Nu cred ca avea mai mult de 35 – 40 de ani... Dar la vârsta asta câțiva negustori mari știu să fie aproape la modă, cu fața complet rasă, cu cămașă de mătase, cu manșetele moi strânse pe încheietură, cu cravate tinerești, strict înnodate, sus sub gușă, iar părul pieptănat lipit pe spate și totdeauna tuns cu grijă, ca să le dea un aer sprinten.

Acum îl vedeam în fotografia veche, deși murise numai acum trei luni, ca pe o cruce de marmoră, încadrată în ramă de sârmă galbenă. Dar tot nu-mi vine să cred că dedesubt în pachet e cu adevărat îngropat misterul lui, căci a fi iubit pe femeia de lângă mine e a fi îngropat sufletește. Poate că Emilia exagerează, cine știe. Ea desface funda roză cu oarecare grijă.

— Valeriei nu-i place neregula... Le-a aranjat cu grijă, în ordine, după date... Spune că o femeie trebuie să păstreze totul...

E cu adevărat scrisul știut... Mare, aplecat spre dreapta, cu literele subțiate puțin ca să încapă mai multe. Literele mari sunt făcute din linii trase lung, dar fără colaci. Cozile termină mereu spre dreapta, apăsate, de parcă fiecare rând ar sfârși într-o parafă. Îmi dă o impresie de halucinant acest scris subțire, aplecat mult spre dreapta, aproape foarte mare și în același timp cu literele foarte înghesuite... E, cel mai adesea, un scris cu cerneală violetă.

Mă uit peste tot teancul mare, gânditor. Emilia vrea acum să le dea la o parte.

— Pierdem timpul... Lasă-le...

A întins mâna și, când s-a aplecat, sânul mic atârnă sub braț ca o gutuie molatecă.

Îmi aprind, pe gânduri, căutând să nu răsară deasupra cât sunt de abătut, o țigară, și zâmbesc fals, de teamă să nu trădez un prea mare interes. Întreb nemișcat, ironic, punând între ghilimele:

— Sunt „pasionante”?

— Te cred, numai citește una dintre ele. Da spuneai că ești grăbit? Sunt gol, lungit pe spate. Ea e lângă mine, aproape de tot, întreagă, mai sus, ca să-și poată petrece mâna în jurul gâtului meu... Sâni i se apropie acum voinici, fără să se diformeze prea mult... Banul cel mare, cafeniu, ușor bulbucată din jurul sfârcului drept, e pe din două tăiat de marginea de sus a cămășii pe care a ridicat-o, din nou, doar într-o parte. E în jurul cafeniului, ca o aureolă alburie, vizibilă numai când privești atent, irizată mai în alb încă decât restul pielii. Scot teancul de scrisori surâzând.

Le măsoară cu privirea, le resfiră ca pe un pachet de cărți de joc, jucând teatru.

— Multe sunt, dragă... N-ai pierdut din ele? Emilia e flatată.

— Era cam aiurea, scria mereu...

Am desfăcut panglica, gânditor, cu teama că voi face o greșală, dar cu dorința abia stăpânită de a citi.

— Dă-mi să-ți dau eu dacă vrei să citești una... De pe la mijloc. Tresar în mine și îi fac semn gânditor:

— Lasă, că citesc vreo două... De la început.

Una... Două?... Le voi citi absolut pe toate, cu pasiunea cu care surprinzi prin fereastra de vizavi o discuție mută, firește, între vecina aproape goală și amantul ei. Nu vrei să pierzi nimic. Dar acum, când o lume nebănuită mi se va dezvălui...?

Domnișoară, Știam că primăvara asta o să-mi aducă numai bucurii... M-ați căutat-ieri și alaltăieri la redacție... Înșelat acum o săptămână de soarele prea timpuriu al acestui început de martie, ieșisem din casă fără palton (nu pot să-l sufăr mai ales că e cam vechi). M-a surprins însă zăpada moale de alaltăieri și am răcit, a trebuit să stau în casă... Am fost destul de pedepsit, pentru că nu v-am putut admira la noi în redacție... Și nu m-am putut ameți de parfumul...

Fumează, dintr-un portțigaret lung de două palme de baga, roșiatic, și mă lămurește grav:

— Era un „Coty”... Îl promisem cadou de la Zăgănescu.

Atât de rar al mâinilor d-voastră... Tot zâmbetul de azi nu mă poate consola de surâsul dumneavoastră pierdut...

Îmi scrieți că v-arfi de folos, la clasă, piesa între amor și prietenie... Că ați vrea să dați producția cu ea... Nu-mi spuneți însă autorul... Si, cum probabil e tradusă... Titlul exact în franțuzește...

Dacă s-a publicat... E posibil s-o găsim sau la Fundație, deși acum, cu greva studenților, mi-e teamă că Fundația e închisă, sau la Academie... Măine voi fi pe la 10 la redacție... Nu îndrăznesc să vă deranjez acasă. Dacă veți trece

pe la ora 1 să mă luați... Am putea lua aperitivul împreună la vreuna din bodegi.

Să sper? Cu respectuoase sărutări de mâini, G. D. Ladima

— Când era asta?

A întors spre mine ochii mari, verzoși, care nu spun, din pricina gurii de manechin, nimic.

— Acum doi ani, când am dat producția.

Așez scrisoarea pe noptieră și parcă-mi rămâne pe degete o pulbere ca de la un cadavru de fluture. Sunt nerăbdător să iau alta, căci vreau să știu ce-i putea scrie Emiliei, dar nu trebuie să mă trădez, deci, ocolind, mai fac gesturi gratuite. Apoi:

Domnișoară, A plouat întreaga săptămână și n-am ieșit din casă... Când plouă zile întregi, e ceva întunecat și humos în mine, de parcă îmi umblă râme pe tot corpul... Firește că v-am tradus actul pe care mi l-ați cerut... Emile Fabre nu e un autor care să-mi placă, dar gândul că textul acesta va fi interpretat de d-voastră a mai luminat pentru mine pustiul ceasurilor de ploaie. (Din păcate stau cu camera și prea sus, sub streșină, de văd cum se scurge apa.) La redacție n-am fost decât o jumătate de oră pe zi să-mi scriu articolul, deși mi-e silă să scriu cu picioarele în ghetete pline de noroi, ca în bandage ude.

V-am văzut ieri trecând cu o mașină mare, albastră, pe Calea Victoriei. Ați ocolit-o pe strada Regală... Era o mașină de casă, albastră, și v-am făcut semne disperate ca să vă atrag luarea-aminte, dar nu m-ați văzut.

Cu oarecare dispreț domestic:

— Îl văzusem, dar am întors capul, că eram grăbită... Era mașina lui Berdiceanu, trimisese să mă ia, și el mă aștepta.

Mi-a părut grozav de rău că nu m-ați văzut. Era o bucurie care a trecut pe lângă mine, cât să întind mâna, dar fără s-o pot opri în loc.

Mâine viu să vă aduc piesa... În Calea Plevnei, nu? Sunt atât de curios să vă văd locuința... Am emoție... Vreau să mergem pe urmă la cinematograful. Un coleg entuziast îmi spune de o actriță tânără în Gosta Berling, la Lipsani. Zice că tot filmul e admirabil. Am oprit biletele.

G. D. Ladima.

Întorc capul spre ea, care e rezemată în cot, într-o rână, aproape cu fața-n jos. Acum burta cea mică i se lasă ușor spre cearșeaf. Nu trage din țigare. Pun și foaia asta pe noptieră... Frunzăresc scrisorile din cutia pitită între trupurile noastre, așa, de formă, căci le iau tot la rând.

E un bilet scurt, cu creionul.

Mi-a părut rău că nu v-am găsit acasă. Mi-a spus doamna Valeria, sora d-voastră, că ați fost chemată de profesor acasă, în vederea producției... Am făcut însă o cunoștință prețioasă, în persoana doamnei Valeria, care e o admirabilă gazdă și o încântătoare moldoveancă. Am gustat cel mai bun șerbet din viața mea... Am râs... Am glumit... Ce bine ar fi fost să fiți și d-voastră...

„Șerbet făcut de Valeria...” gândesc eu.

Scrisoarea care vine pe hârtie gălbuie are rândurile mai neregulate, pe patru pagini.

Scumpă domnișoară și prietenă, Cât de greșită ești... Dar n-am fost deloc supărat... Sau în sfârșit... Dacă vrei... Am fost puțin îndurerat... A fost atât de minunată masa noastră în doi la grădina aceea de pe Ștefan cel Mare, pe care numai gustul dimitale ales a putut-o descoperi... Toată seara am avut impresia că sunt amețit de atâta frumos. După filmul cu Jannings, care mie mi-a plăcut foarte mult, și el și Lya de Putti... Boschetele acelea de trandafiri mici sunt o invenție de poet. Să trăiască. Ura... Nășicu... De vreme ce așa îl cheamă...

— Mergeam câteodată acolo, cu un avocat... E foarte frumoasă... E așa cu boschete și cu lăutari... Nu e lume multă niciodată.

Nu mai văd de aseară, în toată viața mea, decât seara asta de mai, cu boschet de trandafiri de primăvară, cu pui fripți, cu brânză nouă, cu vin și lăutari.

Poate că ar fi fost mai bine să rămânem acolo... Cu toate că plimbarea la Sosea, singuri, pe sub teii înfloriți, a fost încă una din puținele bucurii ale vieții mele îngrozitoare... De altfel, totul a pornit de la mine...

Eu am avut ideea nefericită să propun să luăm înghețată la „Flora”. Acesta mi-a fost totdeauna norocul. Excesul de fericire mă face nerod...

Ridică de umerii arcuiți în jos, care după ceafă sunt legați ocolit, în, grumazul lucios.

— Recunoștea singur că spunea prostii câteodată...

D-ta ai refuzat, recunosc... Și politetea d-tale m-a impresionat și m-a îndârjit... Dar, de ce naș spune? Mi s-a părut penibil caprin lumea aceea de snobi ai cunoștințe de care te ferești... Un copil ca d-ta... În localul acela!

Ciudat era că totuși el stăruise să meargă acolo... Crezând probabil că o înfiază... Bietul Ladima.

Am văzut că asta te-a indispus... Dar n-am fost supărat... Sau, Doamne, poate că mai bine a fost așa... Prețul împăcării a fost un dar dumnezeiesc care răscumpără totul, chiar și necazurile unui biet scrib urgisit.

Devotatul G. D. L.

— L-am sărutat, ce era să fac, nu-i așa? Când veneam pe jos, pe alee, la întoarcere... Mi s-a părut că e supărat din cauza tipilor de la masă... Căci nici nu-i cunoșteam măcar... Dar mi s-a părut unul foarte bine și mă uitam la el... Ladima era cam amețit, însă a simțit ceva... A cerut să plătească și am plecat repede.

Totuși parcă Emilia exagerează... Chiar așa de pasionat, nu... Scrisorile sunt, așa, cu întorsături de scriitor... Are un aer degajat de om care nu prea pune la inimă. M-aș fi mirat. Sunt probabil scrisori obicinuite pe care ea și Valeria, din politică, le-au transformat în amor mare... Pe o hârtie de un mov aproape alb, tot cu cerneală violetă:

Prietenă scumpă, Te-am așteptat să vii până la 1 1/2. Înțeleg cât de preocupată ești și cât de agitată din cauza producției... Doamna Valeria spunea că de două zile nu mai mănânci de îngrijorare... Ne-am închipuit că din cauza ploii ăsteia, care n-a încetat o clipă de azi-dimineață, n-ai mai venit... Noi numai despre producție am vorbit. Dacă ți-aș spune că numai când am dat bacalaureatul am mai fost atât de emoționat, n-ai crede... Sâmbătă la ora 6 V se joacă nu numai cariera d-tale, ci și norocul meu... Am dat ieri în gazetă o

notă despre d-ta... M-a tulburat dragostea cu care a tăiat-o d-na Valeria ca s-o păstreze. Sunt atât de fericit să-ți văd numele tipărit... Tot atât, crede-mă, ca atunci când mi-a apărut întâia poezie semnată... Aș vrea să fac totul pentru d-ta. Am o încredere nemărginită în talentul d-tale și o teamă vagă că nu vei fi înțeleasă... E așa de greu să faci artă adevărată la noi în țară... Stai mâine liniștită în casă până după-amiază... Voi veni și eu, dar te vom lăsa să te odihnești singură în dormitor... Voi juca tabinet cu d-na Valeria... și vom străjui lângă d-ta... Aș vrea să fii aclamată, să fii acoperită de flori...

G. D. L.

P. S. Domnul acela mărunț și bătrâior cu care ți-am făcut cunoștință ieri la Salonul Oficial...

— Începuse să mă poarte pe la expoziții... Spunea că „e neapărată nevoie pentru un artist”.

Și Emilia are pentru pictură, ea care seamănă cu modelele voinice ale moderniștilor fără să știe, disprețul unui bucătar pentru prăjituri. Cred chiar că am venit la ea și mai viu, nu știu cum, și dintr-un soi de curiozitate provocată de faptul excitant că seamănă cu nudurile pline, făloase, ale unor pictori pe care un coleg de la Quai d'Orsay mi le arăta la expozițiile de scandal ale pictorilor noi. Mă gândesc la Picasso, mai ales la Favorv.

M-a întâlnit ieri la cafenea și mi-a spus surâzând cu prietenie afectuoasă: Foarte drăguță prietena d-tale... Mi-au dat lacrimile de bucurie, Emy. (Uite, e stupid să spun, dar sunt fericit, Emy). Prietena mea... Prietena mea... L-am rugat să dea o notă și la ei în gazetă... Mi-a spus s-o scriu singur că o dă el... Închipuie-ți cu ce grabă am scris-o.

Diseară (ah, dacă ai ști cum aștept să se facă 9 seara, ca să viu la d-ta!).

G. D. L.

Emilia mă lămurește cu oarecare pedanterie, căci a observat că o ascult cu interes.

— Începusem pe vremea aceea cu „unchiul”. Nu venea decât între 5 și 7, așa că aveam serile libere și stăteam cu Ladima, care venea în fiecare seară după masă... Lua de multe ori bilete de cinematograf de la gazetă. Sau ieșeam să ne plimbăm în trei cu Valeria pe bulevard prin dreptul Pompierilor. Asta îi făcea mare plăcere...

Vineri, ora 6

Azi... (mai sunt din „azi” șase ore grele, ăsta seară...) Pe urmă, de la 2 la 8, alte șase mai ușoare (căci vor fi de somn, dacă voi putea dormi) și pe urmă toată ziua de mâine, paralizată de emoție...

Pe diseară... G. D. L.

P. S.- Cu I. N. Am vorbit ieri la „Capșa”... A surâs cu mutra lui de tătar cumsecade și mia promis că va fi foarte atent... Ce admirabil prieten este acest N. Pe Ștefănescu nu-l cunosc... Dar va vorbi cu el un coleg de redacție... Îmi spui că ești îngrijorată de cronică Scenei? Voi căuta chiar mâine să reiau cunoștința cu criticul ei. De altfel, voi vorbi și cu directorul ei, care mi-a cerut colaborarea... Am făcut toate acestea pentru că mi le-ai cerut tu... Dar crede mai bine în steaua și talentul tău...

G.

Întind mâna obosit, îmi trag piciorul de sub genunchiul greu al Emiliei așezat pe coapsa mea și spun așa, în glumă:

— Dar ăsta a luat-o în tragic! Căci într-adevăr Ladima se autosugestionează într-un mod întristător.

Ea are aerul să-mi spună:

— Nu-ți spuneam?!

— Stai să-ți arăt eu una... Și încearcă să caute în cutie. Tot indiferent, întinzându-mă.

— Lasă că o citesc... Că am timp... Tot e cald afară... E plăcut aci la tine... Îmi place șifonierul mult, de unde ai luat mobile? E mulțumită de asta și mă lămurește cu importanță.

Din scrisori lipsește ceva... Nu a clar... I-a fost sau nu amantă? Îmi vine s-o întreb, dar știu că întrebările acestea n-au sens, pentru că adevărul nu se spune, iar dacă provoci o minciună, se falsifică una dintr-altă, tot ce urmează, ca un calcul în care s-a greșit la început o cifră. Poate să aflu mai jos, poate să surprind lenea Emiliei cu vreo mărturisire.

Dragă, scumpă Emilia, Bine că s-a terminat... Eram intoxicat... Eram paralizat ieri în întunericul sălii... Când a bătut gongul pentru Casa de lut, când s-a făcut întuneric în sală de a rămas numai cortina tivită pe jos cu lumină... Să nu ia foc teatrul... Nu știu de ce ai întârziat intrarea în scenă... În clipa aceea mi s-a dilatat tot sufletul de emoție...

Toți recunosc că ai fost admirabilă... Pe mine m-ai emoționat până la lacrimi... Păcat că n-ai avut parteneri demni de tine... Tânărul acela... Demetriu... Cum D-zeu îl cheamă?... Parcă are bragă în vine... Ai fost tot atât de aplaudată ca și băiețușul acela Rosen, care a jucat pe Smerdiacoff din Frații Karamazov.

E așa de frumos azi, s-a înseninat după atâtea zile de ploaie, că te implor să mergem diseară la o grădină să mâncăm... Am impresia că toată lumea te va privi, biruitoare. Și dacă vrei și eu... Să săruți seara, pe aleea întunecată a unui parc, o gură care a înfiorat o sală de spectatori...

Abia aștept cronicile, care însă nu vor apărea decât mâine, luni, fiindcă se publică numai a treia zi... Azi a apărut numai a noastră, căci m-am dus în cursul nopții la tipografie și am scos un articol economic, ca să-i dau drumul...

Trec azi pe la voi.

G. D. L.

Trecerea asta de la dumneavoastră, dumneata, la tu, înseamnă că au devenit amanți? Emilia se dă atât de ușor, că mi se pare ciudat atâta literatură, ca să stea cineva cu ea în pat.

E aproape insuportabil ca un om atât de serios, un profesor ca înfățișare, care făcea oricui, chiar așa demodat, o impresie de reală distincție, cu care nu se putea glumi niciodată, să se ducă la tipografie, ca un funcționar mărunț amoretat, numai ca să facă un serviciu unei eleve de Conservator.

De-abia mă rețin să întreb pe Emilia dacă i s-a dat...

Știu că e de prisos.

Scumpă, neasemănată prietenă, E o copilărie... Să plângi pentru asta... Căci aproape era să plângi... Dacă îți spun că aici o cronică n-are cea mai mică

importantă... Ascultă-mă, e o copilărie... De altfel, nici eu nu pricep nimic... Toți mi-au promis... În sfârșit, n-are nici o importanță. Totul e însă angajamentul. Am aproape certitudinea că vei fi angajată... Directorul s-a uitat în program, când ai terminat tirada... Sunt sigur că a vrut să-ți reție numele... Dacă te-aș fi găsit acasă. Mi-e dor... Trebuie neapărat să te văd... Azi... Până mâine e o imensitate.

Dezolat, G. D. L.

Omul acesta așa de grav, pedant de binecrescut și atât de lipsit de orice familiaritate, că se ridică în picioare la masă, de teamă ca musafirul, venit să-i vorbească, să nu ceară loc să stea jos, a putut să fie atât de copilăros? Parcă nu mai e el.

Iau din teancul dintre noi doi.

Scumpa mea, Cum s-au schimbat toate... Trebuie să te văd... Îmi lipsești ca lumina unui neurastenic... De o săptămână nu putem sta ca lumea de vorbă... În fiecare zi te-am așteptat... Noroc că sora ta e atât de bună... Îi sunt nesfârșit recunoscător... Lămurește-mă ce e cu plecarea asta la Bârlad... Simt că înnebunesc... Nu, nu... Vom face tot posibilul să mergem la Tekirghiol... Eu am nevoie de băi calde pentru reumatismele mele... Sper că voi aranja ceva. Și în sat e bine... Am auzit că la Movila sunt curenți... Pe urmă poți merge cu bacul de la sat la mare oricând vrei... Gândul despărțirii mi-e absolut imposibil de realizat, cum nu pot gândi un cerc pătrat... Vom avea atâtea de lămurit... Nu ca femeie, nu de corpul tău duc lipsă, Emilia. Prezența ta sufletească îmi e necesară... Trebuie să fim împreună... E foarte frumos acolo... Un prieten care a fost la sat mi-a spus că vine acolo foarte multă lume bună... Trebuie să vii, Emy. De la 1 la 30 iulie... E cel mai frumos sezon.

Ieri m-am întâlnit cu amicul, știi care, cel cu cronica din Dimineața și aștepta să-l salut... M-am făcut că nu-l văd... La gazetă am o mulțime de plictiseli... Aș vrea să plec... Totul mă dezgustă... Aș vrea să fim amândoi într-un oraș străin, mare, curat... Ieri, când am fost la voi, te căuta și Cina... Nu știu ce vrea să-ți spună. E foarte drăguță și cred că te iubește mult. Ea ți-a aruncat flori pe scenă... E drept că și tu i-ai zvârlit un braț de garoafe... Prietenia asta mă înduioșează... E așa de rar lucru...

Scrie-mi două rânduri, G. D. L.

Trebuie s-o iau prin surprindere pe Emilia, mai ales că mi se pare că afirmația din scrisoare mă ajută. Spun deci o enormitate:

— În definitiv, tot i te-ai dat, de ce nu te-ai fi măritat cu el?

Îmi răspunde cu mimică, apăsând în jos buza de sus, depărtând-o de nas, ca un cioc de rată, a mirare și dispreț.

— Așa o dată... Treacă-meargă... S-a înfruptat el... Pe urmă mă plictisea... Nu era om de înțeles, cum era să mi-l iau pe cap?

Îngheț de nedumerire. Parcă pipăi stofe proaste. „S-a înfruptat el o dată”. Mă uit lung la ea. Emilia are conștiința, deci, că reprezintă un ospăț de carne? Are conștiința valorii animalității ei... Exploatează totul rece, cu rânduială și socoteală; gândește vulgar și grijuliu despre sexul ei, ca un țăran despre marfă și hambar.

Chiar dacă n-a iubit-o, ceea ce e penibil e că un om ca Ladima poate să scrie unei astfel de femei, fără să gândească nici o clipă că faptul acesta, dacă s-ar afla, l-ar compromite... Aci vii, dar după ce termini pui o monedă sub scrumieră, pe noptieră, și pleci cu grija să nu lași nimic compromițător la fața locului.

— Nu mai citești?

— M-am plictisit, mint și mă întind... Mai sunt țigări?

Fumez mult, îngândurat. Se deșteaptă în mine, chemată de asta, cum se cheamă stafiile, viața mea proprie, pe care o comprim greu, îndurerat. Când Emilia încearcă să mă sărute pe gură, deși nu i-am îngăduit asta niciodată, reiau lectura.

Scumpo, Sunt mulțumit că te simți atât de bine acolo, la Bârlad... Trebuie să luăm bucuriile așa cum sunt... Mi-e totuși atât de greu să-mi închipui că te poți simți bine într-un oraș în care nu sunt eu. Pentru că mi-e toți fără nici un Dumnezeu, când știu că nu ești în același oraș cu mine... Nu știu... ai să zâmbești poate... Dar mi separe îngrozitoare fraza ta... „Aici petrecem admirabil... Ziua, într-o familie unde e mult tineret... Dansăm, jucăm tot felul de gajuri. Seara ne plimbăm prin grădina publică și mergem des la cinematograf...” Dar eu... Eu, Emy... Unde sunt în toate astea?

Sunt obosit, sunt disperat... N-am putut să plec la întâi... Am avut neplăceri la ziar... Nu s-aii plătit chenzinele, dar până acum eu nu eram lăsat printre întârziatii care pot să aștepte pentru că eventuala lor plecare nu ar însemna o pagubă... Directorul, sau mai bine zis proprietarul politic al gazetei, s-a supărat zilele trecute de un articol al meu prin care ceream să se mute capitala în Ardeal... Însă articolul a avut ecou, și un inginer mi-a trimis o broșură a lui, prin care arată posibilitățile tehnice ale strămutării. A fost un succes personal mare. Ți-l trimit, articolul pe care l-au reprodus vreo două gazete, să-l citești... Țin foarte mult la părerea ta... Arată-l și Valeriei... Am fost încă de joi la adresa dată de tine, dar n-am găsit pe nimeni... Am fost hain nou după ce am primit cartea poștală... Pachetul era pe numele meu (?), mi l-a dat un fecior... L-am dus și-am avut plictiseli la poștă... Mi-a spus că nu 2 bine împachetat, că trebuie desfăcut...

În carton nu e admis împachetatul decât dacă e flexibil și bine legat în sfori, ca într-o plasă... Că e preferabil în pânză... Mi l-a făcut însă, pentru un bacșiș, fără să-l mai desfăcă, un om de serviciu de acolo. Am rămas surprins de acest exces de precauții.

G. D. L.

— Zău, a fost o adevărată nebunie din partea mea... În pachet erau jartierele și combinezonul. Îi venise la Zăgănescu dama de la cinema. N-am avut timp decât să pun ciorapii, pantofii și rochia; combinezonul și jartierele le-am lăsat acolo, în grabă, că nu le găseam... Dacă desfăcea! Mai ales că era și o scrisoare, și ce scrisoare, a lui Zăgănescu⁸. Acum urmează patru pagini fără titlu.

Aici e cald și urât, Emy... Singura bucurie sunt scrisorile tale. Sunt destrămat sufletește... Dement din cauza lor... De câte ori vin spre casă am obsesia lor... Mă întreb: „Mi-o fi pus-o coana Marița pe masă? Sau poate o

găsesc pe noptieră?” Săptămâna trecută a fost ceva nemaipomenit... Deschisesem ușa gâfâind... Nu m-am uitat direct la masă, de frică să n-o văd goală... Am întors capul încet și totuși pe jurnalul care acoperea fața de masă nimic... Mai aveam o șansă pe mescioara de la căpătâi... Mi se strângea pieptul de parcă nu mai făcea parte din mine... Era un animal viu deosebit... Nimic... A fost pe urmă o stare de prostație. Totul era pustiu și cu miros de leșie... Am încercat să o citesc și tocmai când îmi trecuse durerea și-mi erau gândurile într-o amorțeală împăcată, am văzut jos pe dușumea... la două palme de ușă, așezat pieziș acolo pe linoleum, plicul dreptunghiular, alb, atât de așteptat... Am sărit nebun de bucurie... Întâmplarea m-a amuzat enorm... Parcă era o glumă... Un joc de-a surpriza... Era așa de plăcută această farsă de nesfârșită grație. Întâmplarea n-o poate realiza singură... E o mână mai înaltă care angrenează toate... Știu, poștașul negăsind pe nimeni, a vârat scrisoarea pe sub ușă... Totuși scrie-mi mai des... Scrie-mi mult, Emy... Scrie-mi ce-ți trece prin cap...

E trist fără tine, G. D. L.

P. S. Am citit scrisoarea pe care i-ai trimis-o Ginei... Mi se pare atât de straniu că o întreb dacă se mai află în București și ce fac, dacă-i vede, atâția domni pe care nu i-am cunoscut... Cum să-ți explic? Am avut Impresia dureroasă pe care o ai când cineva vorbește prin semne din spatele tău...

Iar trebuie să mă întrerup. Mă trag gândurile ca o apă. E ceva care răspunde din mine. Propria mea viață, și toate întâmplările pe care le știu trecute se desfac din nou ca un strigoii care ar ridica o lespede pusă deasupra lui. O lacrimă adevărată provoacă totdeauna alta, în alți ochi, pe deasupra rațiunii instinctele se cheamă și înțeleg acum că și amintirile altora și ale tale îți răspund din inconștient, cum își răspund paznicii sau câinii din noapte. În camera asta ca o insulă în căldura zilei, gol, aș vrea să fumez mereu și să gândesc, cu o voluptate de neîntrerupt. În 1926... În 1926... Dar, trebuie să citesc mai departe.

Îți scriu, dragă, scumpă Emy, de la Tekirghiol... N-am putut pleca decât la 5 iulie... Aveam neapărat nevoie... Mi-au dat chenzinele amândouă și pe cea trecută... Dar am plecat... Timp de trei zile mi-au amânat un articol... Am crezut că e o întâmplare... Am cerut lămuriri secretarului de redacție... Care mi-a spus că are ordinul direcției să nu-l puie deloc... Mi-am dat în aceeași clipă demisia de la gazetă... Am pus o singură condiție... Să mi se dea și pe trecut tot ce am de luat... Am încasat deci trei chenzine... Una am dat-o la chirie... Cu alte două fac băi de puțină la Tekirghiol... N-aș spune că spectacolul bolnavilor în putini sau pe lacul abia adânc la mal ca o mocirlă e încântător. Ține de scalda bivoliilor și de baia morților.

Este ciudat că m-am obișnuit și cu mirosul de ou clocit, care crește în timpul căldurii, scăzând spre seară, puțin... E un miros nefățarnic, ca un miros de grajd... Perfect acceptabil în felul lui... Infame sunt mirosurile de trezit, de canal acru, de closet, pe care le degajă străzile capitalei.

Mi-am găsit aci prieteni: un profesor, invalid din război, care face băi calde, ca să-și întindă piciorul, și un inginer bătrân, care a căpătat reumatism pe șantier. Și el, și nevastă-sa fac băi calde... După ce facem câte două ore

sudație, ne întâlnim la plimbare pe cheiul lacului, ca să zic așa, care e promenada locală. Are galantare instalate în dughene, cu toate mărfurile sezonului, fotograf, frizer etc. Mâncăm într-o bucătărie baracă mare verde, asortată ca orice restaurant mare din București. Un lăutar și un țambalagiu ne cântă și la prânz, și seara.

Pe la 6, cei care n-au plecat la mare cu bacul, jucăm table în fața cafenelei puțin, sau șah...

De ce nu ești aicea, Emilia? Singura mângâiere a absenței tale e că lucrez puțin... Am scris o poezie la care aș vrea să mai cizelez încă. Ți-o trimit totuși. Aș fi bucuros să știu părerea ta... Dacă ar fi aci, îți jur că aș lucra de două ori mai mult⁹¹. Cu oboseala mistuitoare de a nu te ave aci, Am rămas iar pe gânduri, cu ochii ficși, cu brațul încordat, uitând în mână scrisoarea. Emilia îmi flutură mâna grăsuță în fața frunții, ca să-mi readucă privirea acasă. În după-amiaza asta caldă se adună în mine durerea ca un cheag străin în inimă. Zâmbesc Emiliei ca să-mi dea voie să gândesc. Am intrat acum în propria mea viață.

— La ce te gândești?

Aprind o țigară ca să pot spune când mă întrebă iarăși:

— La nimic; fumez. E plăcut la tine aici.

Nu mint când spun că e plăcut. Sunt bățai care aduc cu masajele și sunt dezgusturi care atrag irezistibil, ca vederea unui șarpe mare, te apasă tristeți la care n-ai renunța. Nu mă mai obosește nici Emilia, care e încântată când îi spun că-mi place la ea...

— Vrei să mai luăm câte o cafea cu apă rece?

Ideea cade la timp ca un minutar, mă voi putea părăsi în voia gândurilor, dar nu văd cum o să avem cafeaua...

— Ai tu aici... Mașină și spirt? Îmi spune firesc și masiv:

— Nu... O face Valeria...

— Atunci trebuie să ne îmbrăcăm?

— De ce? Nu e prea cald? E mai bine așa... Mă duc eu să-i spun.

Mărturisesc, bănuiam că Valeria nu e într-adevăr plecată... Dar cel puțin se convenea că ignorează că suntem goi în dormitor... E un minimum pe care-l puteam închipui pentru a salva pudoarea ei de soră. Deci... Spun așa, fără rost, nu știu de unde, rărit, ca un actor abătut: „Bietul Ladima”.

Ea s-a dat jos, a îmbrăcat peste șoldurile doldora, care se prelungesc cu coapsele, voinicește, într-un spate rotund ca o pâine dublă, care tremură în întregime, când calcă apăsat, pătrunzător, un chimono de satin lucios roșu, imprimat cu flori galbene; și chiar înainte de a-și petrece în față o pulpană peste alta, ca să-l înnoade în șold, a ieșit în sufragerie.

În anul acesta, 1926, în luna aceasta, l-am cunoscut, ca să zic așa, pe Ladima, într-o seară, către miezul nopții, la hotelul „Popovici” de la Movilă... Aci se aduna seara tot tineretul, care se prăjea ziua pe plaja îngustă și sinuoasă. Femeile, aproape anonime în lumină, când dormitau lungite lănced pe cearșafuri albe, în costume de baie, oarecum toate la fel, ca niște oi într-un obor sau, dacă vreți, unele ca niște flăcăi la recrutare, altele ca niște „girls” de operetă, deveneau seara „doamne”, îmbrăcate, căpătau siluete proprii, o

biografie și un nume de obicei foarte cunoscut, căci pe vremea aceea veneau la Movilă mai toți cei care alcătuiau bunăstarea și mondenitatea bucureșteană... Ograda selectă, mărginită spre maidanul șoselei de un gard viu, cam sălbatecii, avea, la marginea bătăturii de la intrarea hotelului cu aspect de-han de munte, alt gard de soci rari și șezlonguri de nuia, dincolo de care era spre stânga grădina oarecum țărănesc de neîngrijită, cu mesele restaurantului.

Un fel de umbrar-pavilion, și, mai spre stânga încă, adăpostind într-un colț jazul, slujea seara pentru dans. Situat ceva mai sus decât mesele din grădină, era ca o scenă de vară, iar în vreme de ploaie, era, la rândul său, transformat în restaurant... Ierarhia socială, după anarhia și devălmășia senzuală de pe nisip, se restabilea aci...

Numele cu patină aristocratică, și uneori princiară, se adunau la o parte. Domnii și doamnele care după siestă jucaseră întreaga după-amiază bridge, în costume albe sau pulovere colorate, după ce terminau masa începută devreme, se retrăgeau, unii în șezlonguri, alții plecau să facă plimbări cu mașina, iar câteva cucoane apăreau la ferestrele deschise ale hanului-vilă, căci toți erau pensionarii lui, cu camerele reținute cu un an înainte, și priveau ca la teatru. Consideram toți cu aceeași curiozitate în fiecare seară pe cei care veneau după masă să ia desert, cafele sau vin; să danseze sau să privească, și ei, pe dansatori... Între nouă și jumătate și zece și jumătate, toate celelalte restaurante se goleau, dar grădina „Popovici” era ticsită, căci se adăogau mese pretutindeni, iar când nu se mai putea nici așa, cunoscuții își cereau îngăduința să se așeze de nevoie la mesele celor sosiți mai din vreme. Ba unii priveau și de afară, peste gardul viu. Mai ales că în vara asta venea uneori seara, de la Constanța, să ia masa aci și uneori dansa principele Nicolae.

Sâmbăta, ca și duminica de altfel, se mai făcea o nouă schimbare... Toți cei care aveau mașini plecau în diverse excursii pentru o zi, două și apăreau democratic cei de la sat, încât o actriță – căci erau aci vreo cinci-șase – vorbea cu dispreț de „publicul de sâmbătă și duminică”, asemănător, pare-se, celui de la teatru... Noi plecasem în sâmbăta asta, un grup întreg, încărcat în Austro-Daimler-ul meu... Rabla, cum era poreclită de băieți și fete din spirit de antiteză, căci altminteri, cu cei opt cilindri ai lui, era o torpilă mare, botoasă, de nichel alb-albastru și piele cafenie la fotolii. Aveam în față, alături de mine, o fetiță a unui petrolist american, foarte dulce, foarte descreierată, care bea mai mult cointreau și whisky într-o seară decât toți membrii unui echipaj la un loc. (Noi am crezut multă vreme că e o femeiușcă neastâmpărată de 21- 22 de ani, înotătoare și „nudistă” pasionată, căci atât ne spunea ea că are, dar târziu am aflat de la un servitor că nu a împlinit decât 15 ani). Tot în față, lângă Mouthy, era actrița șatenă – grecoaica – pe care nu putea s-o sufere Emilia în ruptul capului... În spate erau înghesuiți trei inși din cei cinci, care alcătuiau „banda noastră”, „băieții teribili” ai Movilei... Un fel de gasconi, dansatorii cei mai buni, cu corpuri elastice de atleți ușori, băutori strajnici și destul de scandalagii. (Dar văd că iau lucrurile în serios... Știi că a început să-mi placă să scriu?... Voi fi păcătuind cumva împotriva gramaticii, probabil că folosesc mereu unele cuvinte, cum mi se spune că fac și cana vorbesc, dar altfel nu e greu. Vreau acum să știi totul. Povestind în scris, re trăiești din nou aceleași întâmplări

bucurii, întocmai, dar parcă le simți altfel, apar acum luminate de alt înțeles, care le face și mai vii, pentru că știi și ce sa întâmplat în urmă.) Plecaserăm pe la șase după-amiază, după ce făcusem de dimineață plajă, iar după-masă flirt, toți șase grămadă. Mouthy vrea să vadă cămile, pentru că auzise că într-un sat, în jos, țărani ară în loc de cai și vite cu cămile... Luasem și două sticle de whisky, căci sifoane găseam pe drum la cârciumi, câteva pachete de țigări „Caporal”, fiindcă nu fumam toți decât din astea, și o pornisem razna, nebunește, dând drumul eșapamentului de înfioram văile moi și largi, și mai ales, asta vrea Mouthy, stricam siesta burghezilor... N-am găsit satul cu cămile, de altminteri de la o vreme nici nu mai știam pe unde mergeam. Luam până la 100 pe oră, treceam vâjâind, urlând, înjurați de cei cu căruțe care abia aveau timp să tragă în șanț... Opream numai la umbrare de cârciumi de ceream sifoane... Înghesuiala ne încălzea plăcut, căci eram toți în haine ușoare. As fi preferat să am lângă mine pe actrița șatenă, care era foarte frumoasă, deși nici Mouthy nu era mai urâtă, dar prea o cunoșteam bine, chiar dormisem de câteva ori împreună... Gândesc că aș fi iubit-o poate dacă nu era atât de nebună, dacă n-ar fi plictisit-o, cred, să fie iubită, și dacă nu ar fi fost în viața mea întâmplarea care a fost. Poate din politeță față de Mouthy, poate din timiditate, poate fiindcă vrea să evite familiaritatea înghesuiei, căci ne cunoșteam abia de câteva zile, Lena Coremati întârziase să se suie în mașină, iar americana, pentru că ținea să fie lângă volan, se grăbise să se urce lângă mine, făcând loc, lângă ea, pentru actriță.

Pe drum, mai ales după ce mai băuserăm puțin, Mouthy se deda unui fel de ațâțare nebunesc. Avea un trup durduliu de mică bacantă, cu picioarele puțin cam grosicioare sus, căci glezna jos era foarte fină, dar tocmai din cauza asta parcă mai pline de poftă, cu talia lungă și sânul mic... Ședea sprijinită de cotul meu și potrivită așa, ca, de câte ori întorceam volanul, să-i izbesc de sus în jos sânul, care elastic scăpa totuși zvâcnind deasupra și păstra un fel de mișcare vibratorie... Când întoarcem la loc volanul, izbeam iar sânul viu și gol sub cămășuța și rochița de pânză liliachie, acum de jos în sus, și iar vibra... Corpul și-l ținea puțin arcuit și îndepărtat cu socoteală pentru ca toată senzația să aibă un punct de centrare... Mergeam nebunește și așteptam cu un fel de panică prilejurile să întorc volanul... Când a simțit că mă tulbură nebuneasca ei ispravă, mi-a aruncat după gât brațul gol și ars de soare, până devenise din innegreală, auriu, de părea de bronz, ca o cariatidă de lampă aurie, așa cum era toată din cap până în picioare. Încercam diferențe de căldură, căci brațul ei îmi acoperea ceafa și simțeam de unde, sfârșind rochia, începe pielea fierbinte. Eram parcă îmbătat de viteză, de trepidațiile ritmice, nervoase, ale mașinii și mai ales de fluidul acela care se strângea în sânul stâng al femeii după ce parcurgea ca într-un circuit amândouă corpurile... Deși amețiți, băieții, alarmați, au început să protesteze... Didi Ghenovicescu, foarte îndrăzneț la vorbă, dar uluitor de prudent la fapt, a început să strige în ton mârâit și să întindă de jachețica de jerse pe care o luase cu ea și o purta pe umăr, ținând-o cu un deget de agățătoare:

— A nu se vorbi cu conducătorul... Strict interzis pipăitul în timpul mersului, în persoana șoferului...

Pe urmă era un adevărat hai:

— Mouthy, ai înnebunit?... Lasă băiatul în pace...

Și o trăgea de moțul băștii albe, care la trupul ei de bacantă mică îi dădea un cap de gheșă de 6 ani. L. C. Era palidă și surâdea nervos, ca să arate că nu-i e teamă, dar buzele îi deveniseră subțiri... Părea un cățeluș sprinten, într-o rochie de olandă albă, tunsă absolut băiețește, cu ochii castanii, obrajii albi, tari. Avea jumătatea feței îngustă, ieșită puțin în afară, o dată cu nasul acvilin, ca un botișor aristocratic. Era o frumusețe proaspătă și sfioasă, care contrasta cu tunsul ei de licean, mai ales când surâdea dulce și făcea gropițe în obrajii frumos arcuiți, căci avea gura mare. Acum nu privea decât înainte. Aprinsă, învâpăiată, Mouthy se agăța mai puternic de gâtul meu... Deși Ghenovicescu căuta să-i desprindă brațul.

Din când în când șoseaua șerpuia ca să urce vreo coastă, dulce de altfel, dar oricât, mai ales din cauza grămezilor de pietriș, menite reparatului, era cu adevărat pericol să ne răsturnăm sau să derapăm... La întoarcere, pe dreapta și pe stânga mea, nu mai vedeam de la o vreme decât linii de întuneric. Deschisesem iar eșapamentul, pentru ca bubuiturile lui de mitralieră să ne facă drumul liber. Farurile foarte puternice, de mașină cu pretenții, luminau trei sute de metri înaintea noastră... Dar dacă în stânga și în dreapta, dacă înaintea mea chiar, la zece metri, nu mai vedeam nimic, îndelungata obicinuință cu mașina ținea treze reflexele și deprinderile strict necesare... Putea Mouthy să se atârne greșoară de gâtul meu, să-și apese sâni de mine, privirea îmi era fixată la două sute de metri înainte... Picioarul pe frână, chiar dacă era strâns între genunchii rotunzi, plinuți ai ei... Mâna urmărea strâns volanul, chiar dacă ea îl izbea din când în când.

Eram parcă o rachetă lansată trepidând în noapte.

Ghenovicescu se trezise de groază... Se ridicase spre spătarul fotoliului nostru și căuta să ție pe Mouthy care întărită și îndrăcită se întindea ca un șarpe încolăcitor să-mi ajungă la gură...

Pietrele de pe șosea trosneau în jerbe de sub roți, de parcă ar fi fost simplu noroi. Mărginoiu, care era mult mai curajos decât Ghenovicescu, îl consola:

— Lasă, dragă, că-ți plătește petroliferul picioarele, dacă ți le rupi, în dolari. Malatu, care moțâia în fundul mașinii, cu pardesiul pus și gulerul ridicat până la urechi, Dumnezeu știe de ce, a întărit părerea:

— Dacă-ți rupi picioarele, dai lovitură... Te ia Mouthy de bărbat. Unsprezece milioane și un fotoliu, cu motor, ca să te plimbi singur prin grădină.

Dar Mouthy, cu capul rotund și obrajii bucălați sub ochii oblici puțin, cu breton până la sprâncene, ceea ce o făcea să semene uimitor a păpușă, a întors capul, placidă și cu accent:

— Dragă, din partea mea nu căuta să faci pe interesantul... Că nu te iau, nici cu picioare, nici fără picioare...

Ghenovicescu, exasperat și infuriat, căutând să-și păstreze rolul de conducător și umorist, cu tot caraghioslâcul fricii lui, schiță gestul s-o strângă de gât:

— Lighioană erotică, și întorcându-se revoltat: Jur că în viața mea nu mai merg cu proștii la drum... fi luase basca și o trăgea de păr: De gâtul unuia inteligent nu te-ai agăța așa.

Știu că lumea și prietenii chiar mă cred prost... Bineînțeles că nimeni nu mi-o spune în față... Singur Ghenovicescu, „are, pentru că e spiritual, își permite orice, mă apostrofează așa, uneori, dar firește că nimeni nu-l ia în serios și nu am de ce să mă supăr.

Acum e furios:

— Dacă n-ai fi atât de prost, aș suferi grozav când văd femeile murind după tine... Dar așa nu contează... E ca și când m-ar înșela nevastă-mea cu lacheul dansator.

Iar Mouthy îmi șuiera cald, atingându-mi lobul urechii:

— Săraca dama ta... Să poată sta așa, ce fericită ar fi...

M-am supărat și i-am spus că e o glumă de prost gust să mi se vorbească de femeia aceea care mă plectisește îngrozitor.

Ghenovicescu făcea de obicei pe socoteala acelei doamne, dimineața pe plajă, glume răutăcioase:

— Mă, Fred, ca să scapi de asta, trebuia să-ți aduci aeroplanul. Nu-i chip să te slăbească așa cu una, cu două... Uite-o că vine iar.

Crispat însă, încearcă acum s-o reție din când în când pe Mouthy, dar, prudent, își dă seama că orice mișcare a lui ar putea tulbura reflexele mele.

Descreierata mi se atârname, de la un timp, de gât insinuantă, cu ceafa ușor sprijinită pe dosul mâinii cu care țineam volanul și, cu fața în sus, îmi sorbea buzele... Trebuia să ții gâtul înțepenit, ca să-i susțin greutatea și ca să-mi păstrez privirea în conul de lumină la două sute de metri, pe șosea.

— Ascultă, Fred, sar jos... Să știi, m-arunc jos...

În sfârșit, Mouthy s-a potolit puțin... Ghenovicescu o supraveghea însă, iar când a văzut că are de gând să reia, a apucat-o de gât, și, paralizându-i astfel mișcările, a tras-o, cu genunchii ei goi și rotunzi, cu șoldurile plinuțe, peste grămada din dos... Nu i-au mai dat drumul, deși se zbătea, dar cred că ea exagera mișcările tocmai pentru că-i plăcea lupta asta. Eu am fost și mai mulțumit, deoarece L. C. A venit aproape de mine... Vorbea foarte așezat, fără gesturi, privea mereu înainte și-mi arăta astfel profilul ei cu botișor aristocratic. Am domolit mersul și am discutat tot timpul despre teatru.

Din când în când, întorcându-se, surâdea pe gânduri: obrajii înalți se arcuiau frumos, schițând doi vagi S de o parte și de alta a gurii, făceau gropițe și i se vedeau dinții albi din față. Mi-a spus că m-a văzut uneori chiar la repetiții și i-am explicat că sunt prieten cu șeful de cabinet al Teatrului Național. Rochița de olandă albă, cu țesutul ei de minuscule pătrățele, îi închidea, cum era moda, într-o elipsă mică, tăiată de roșul șiragului de coral, gâtul lung și vânjos de fată. Aș fi vrut s-o sărut acolo unde ceafa se topește în umăr, așa era de cuminte și de serioasă...

Cu toate astea, când am început să intrăm în jocul prăfuit al luminilor, din fața prăvăliilor de fructe și mărunțișuri balneare, în hărmălaia de lângă „Hotelul Băilor”, mia spus:

— Știu că toată lumea o găsește ridicolă pe doamna aceea care caută mereu să fie lângă dumneata, mie mi se pare însă foarte interesantă și aș vrea s-o cunosc.

— Dacă aș vorbi cu ea, aș fi bucuros, domnișoară, să vă fac această plăcere... Și întunecat: Dar mă agasează...

— E așa de singură și tăcută... E numai între cucoane bătrâne. Ghenovicescu, suit deasupra ca să facă loc pentru Mouthy acum potolită, a devenit rău:

— E logodnica lui fără speranță... A visat la cinci ani, de Bobotează, un cap de vițel distins, iar acum are impresia că și-a descoperii: destinul.

Era atât praf și larmă pe șosea, mai ales că mașini treceau necontentit, încât nu auzeam și nu vedeam nimic, ca într-o ceață deasă străbătută de fâșii de lumină opace... Aproape să dau din pricina asta într-o căruță cu pepeni, pe care n-o văzusem... Am virat brusc și am intrat în șanț... Noroc că mergeam la pas... Mașina nu s-a răsturnat, dar oprindu-se prea brusc înclinată, dintre cei care erau îngrămădiți la spate, Ghenovicescu și Mouthy s-au rostogolit în șanț, aproape unul în brațele altuia. Mouthy a început să-l palmuiască orbește pe amicul nostru care, revenit din spaimă, a spus rar, ca un doctor care știe ce spune:

— Te-am supraevaluat, Mouthy. Tu răsturnată pe volan n-ai putut să-l zăpăcești atât cât a făcut-o domnișoara Coremati, stând ca o fetiță cu mâinile pe genunchi. Și cu un dispreț nemărginit: N-am să-mi iert niciodată că te-am crezut periculoasă...

Am intrat în stațiune pe la primărie, ocolind după „Hotel Movilă”, la stânga, făcând nebunii. Luminam brusc, cu farurile, aleile în sus și în; jos, ca să denunțăm pe îndrăgostiții care profitau de economia de lumină a, primăriei, sau perechile ascunse în automobile.

La „Popovici” plecase lumea străină și rămăseseră, umplând pentru a treia oară grădina, mai mult obicinuiții... Încât veneam acum ca în familie și toți ne priveau ca pe întârziati. Era la o masă o frumoasă doamnă, soția unui avocat bătrân și tare cumsecade din București... La început fusese mereu singură, dar cum aci singurătatea era socotită ca un semn de lipsă de aptitudini de seducție (încât o femeie singură era totdeauna socotită ca bolnavă sau ca ocolită de ceilalți), sfârșise prin a-și face un menaj de băi, cu trei engleji de la o societate petroliferă de pe la Moreni, bărbați tineri, colțuroși și plini de manii, dintre care cea mai surprinzătoare pentru cei care umblau toată ziua în halate, iar seara dansau în cămăși albe, cu mânecile îndoite la jumătatea brațului, era că, oricât ar fi fost căldura de mare, cei trei apăreau seara în smochinguri negre cu rever lucios, ceea ce făcea ca doamna R. Să apară și ea în toaletă de seară...

La o altă masă mare erau vreo două familii cu fete frumoase, îmbrăcate înadins fără pretenții, numai în jerseuri sau fulare colorate, una din ele aproape băiețește, și care totuși din cauza tinereții lor nu erau anonime nici pe plajă, nici aci... Chiar printre celelalte erau câteva care găseau mijlocul să fie deopotrivă de cochete și pe plajă și la restaurant... Aceste câteva erau probabil singurele care știau că un costum de baie nu se ia la întâmplare din întâiul

magazin, ci se studiază din vreme, ca o rochie, după revistele de modă... Halatul de asemeni nu-l luau „de-a gata” aproape bărbătesc, ci își alegeau cu o lună-două înainte și culoarea, și croiala... De altfel, le cunoșteai pe cele câteva femei care făceau un fel de francmasonerie a eleganței, pentru că în anul acela erau singurele care aveau în loc de halat un fel de pelerine de culori vii (de pildă, Mouthy, L. C., chiar doamna când mă urmărea), cu gulere mari ca în picturile flamande și care le țineau capetele ca în vase smălțuite, pelerine pe care le lăsau să fâlfâie libere de tot în jurul corpului, pentru ca astfel să iasă în mai mult relief plinul subțire și robust al trupurilor tinere. Și acum chiar, de îndată ce am sosit, fetele noastre s-au dus sus în camerele lor să-și schimbe rochiile... Eu, de asemeni, cu toate protestările băieților, m-am dus și am pus un sacou de flanelă cenușie, la care purtam cravata roșie sau neagră, pieptănându-mă cu grijă, pentru că mai ales aveam oroare să-mi fie părul în dezordine...

Când am coborât, băieții aleseseră o masă de nuiele spre colțul de la intrare, instalaseră pe ea o sticlă mare de whisky și câteva sifoane... Pe urmă porniseră la dans, căci intrarea lor fusese salutată cu priviri strălucitoare de toate fetele și urmată de invitații prin semne... Într-o gheretă-fotoliu de nuiele, cam cât o cabină telefonică, căci erau vreo cinci-șase pe de margine, Mouthy, care se scoborâse cea dintâi, fuma ascunsă de nu i se vedeau decât picioarele grăsuțe, foarte tulburătoare, fără ciorapi, și mai ales genunchii goi și molateci ca o îndoitură de trup de șarpe gros, auriu, și, ca și șarpele, erau mai negri pe spinare, deasupra, și mai aurii, mai moi dedesubt.

Mă făcuse să-i promit că nu voi dansa decât cu ea toată seara și acum mă aștepta... E adevărat că ne și potriveam foarte bine... Se spunea de altfel și aci că dansez deosebit de frumos... Dansam foarte liniștit, puțin absent, dar aplecat ușor deasupra femeii, fără nici o mișcare inutilă și fără nici o strâmbătură de gigolo. Ea privea atentă de tot, înălțată în vârful picioarelor, spre fața mea; îi împingeam puțin brațul drept, ca să-i vie cotul mult înapoi și în felul acesta umărul gol venea, căutându-mă, spre mine, plin de o viață nemișcată... Femeilor le stă bine să aibă un aer puțin afectat în timpul dansului, căci asta face parcă să circule în ele un fluid de sensibilitate dirijat. Alunecam așa amândoi, fără mișcări, dar ritmic, pentru că Mouthy, deși delicios izmenită, cu capul ei de gheișă, era de o pasiune concentrată și plină de liniște.

Nu vorbeam niciodată, bineînțeles, în timpul dansului, și nici chiar Mouthy, oricât de vorbăreață, uneori numai, căci alteori sta tăcută ca un șarpe ore întregi pe plajă, fără să privească pe nimeni, dospindu-se în soarele fierbinte de amiază, nu vorbea. De data asta însă mi-a șoptit, glumind cu un ton fals, teatral diabolic:

— Platonica „dumitale” te înșală... Uite-o, dansează cu un tip.

Doamna aceasta T., despre care toți spuneau că a venit după mine la Tekirghiol, fusese până acum foarte retrasă. Până la amiază sta de obicei jos în nisip s-o ardă soarele ca pe o plantă, singură aproape, dindos de „Popovici”, unde plaja e mai mare, dar mai puțin căutată, căci e cam pustie. Seara, cu o eșarfă triumfiulară de batic asortat pe umeri, în rochie de casa verzuie, jad

degradat în pătrate întretăiate, spre alb (sau dimpotrivă de culoarea fragilor degradată), lua masa împreună cu o doamnă bătrână, vecină de cameră, prietenă de aci de la „Popovici”, și pe urmă stau amândouă în șezlonguri ca să privească dansul și lumea care venea. Astă-seară dansa însă, iar americanca mi-a strâns mâna cu unghiile tari.

— Ce e? Ți-a venit rău?... Te vaiți că se (âne după tine și acum cazi din aeroplan pentru că o vezi dansând cu altul? Și Mouthy făcea un cap de copil cu breton, mirat.

N-am spus nimic... Când a încetat muzica, iar perechile s-au desfăcut brusc, așa ca niște jucării demontate, Mouthy, întorcându-se de la jumătatea drumului spre gheretele noastre de plajă și văzând că nu sunt în spatele ei, a început să mă strige... Credea că am greșit drumul... Simțeam însă nevoia să știu la ce masă se duce doamna T. O pierdusem din privire în înghesuiala în care coborau perechile și acum o căutam cu ochii la toate mesele, mereu recunoscând cunoscuți, pe care fără să vreau trebuia să-i salut... Nu știu de ce, parcă mi se înfipsese o gheară în inimă și îmi simțeam gura strâmbată de un surâs.

N-am putut-o descoperi, iar pentru că Mouthy mă striga prea tare, m-am întors. E iritant de indiscret și inelegant să-fi auzi numele strigat într-un restaurant. Triumfând în mod comic, izmenită, s-a instalat în ghereta ca un tron de nuia, și-a vestit pe ceilalți:

— A văzut-o pe damă dansând... Și și-a pierdut globulele roșii din obraz.

Au început să facă toți glume de prost gust, care îmi erau penibile, dar nu erau nici atât de precise sau triviale ca să justifice o izbucnire de sportiv, prea violentă. Simțeam însă acum că dacă nu mă stăpânesc cu totul, provoc un scandal, care mă îngrozea înainte, căci nu sunt în stare de un simplu duel de spirite și înțepături ca Ghenovicescu, de pildă.

Puseseră mese în toate părțile grădinii, adică până în fundul ei, spre căsuțele cu pridvor, printre duzi și lilieci... Unele din ele nu le puteam vedea și m-am sculat, dând o raită să văd dacă nu cumva doamna T. Este la vreo masă după colț, în spatele orchestrei.

Totul era răsturnat și voia bună din mașină era acum ca o intoxicare a sufletului. Abia când m-am întors am văzut-o. Era la o masă aproape vecină cu noi, tot în marginea dinspre fațada de chălet a hotelului.

Era, în afară de doamna bătrână, cu care lua masa de obicei, împreună cu trei domni pe care îi cunoșteam, de altfel. Unul, un deputat oltean, cu o mutră rotundă de amorez de mahala, blond, cu o mustăcioară mică tunsă și cu ochi puțin cam copilăroși, altul, un economist și dansator monden, cam în vârstă, cu cioc mic și mustață arcuită, mătăsoasă, de dandy demodat, iar cel de al treilea, un avocat voluminos și amabil din București, care poate era soțul doamnei bătrâne.

Stătea cu spatele la noi și nu avea scaunul cel mai bun, împotriva obiceiului deci, căci politețea bărbaților la masă nu se arată față de doamna în vârstă, ci față de cea frumoasă, care, dacă ar pleca, reuniunea n-ar mai avea rost pentru ei... E de mirat că femeile în vârstă acceptă această capitulare... Sau, cine știe, le e teamă că, altfel, nu ar mai fi scoase în lume. Dacă doamna

T. Era cu spatele la noi, așa încât era cu profilul spre grădină și nu putea să privească în toate părțile și, mai ales, ceea ce voiau frumoasele, să fie privite din toate părțile, însemna că ori refuzase cu delicatețe locul, ori vrusese anume să stea cu spatele la noi...

M-am întors la masă și mi-am turnat din sticla de whisky cât să fac două pahare... Lipsa sifonul și asta m-a înfuriat arzător. Simțeam că dacă nu fac gestul de a turna sifon, orice alt gest aș face, m-aș trăda...

— Dragă, e ridicol să fii atât de enervat din pricina unei femei pe care nu o cunoști măcar. Și despre care recunoști că te plectisește cu insistențele ei.

Tânăra actriță, care se gătise cu multă grijă – și asta mi-a făcut o mare plăcere – îmbrăcase o rochie de mătase albă înflorată verde-pal, cu mânecute, care-i măsurau rotunjimea fragedă a brațului ceva mai jos de umăr. S-a interesat atentă, dar pudrându-se, despre ce e vorba.

Mouthy a lămurit-o, lăsând palul din gură, încovoiată însă asupra mesei...

— Suferă” din pricină că l-a trădat Platonica. L. C. M-a întrebat uimită:

— Poți fi atât de vanitos încât să suferi fiindcă o femeie care te adoră și se ține după dumneata ca o umbră își permite să danseze și să stea la masă cu altul?... Și sincer, profund uimită: Sunt îngrozitori bărbații.

Mouthy era dezgustată, însă și din alte motive.

— Măine îți fac cunoștință cu ea... Să se termine o dată comedia asta. Am protestat aproape speriat:

— Nu... Nu... Nici nu mă gândesc... Mă plectisește cu insistențele ei...

Înțelegi?

L. C., frământându-și buzele puțin, mă privește ironic și drăguț ca un băiețaș, dar făcând numai pentru atâta gropițe în obrajii înalți:

— Înțeleg deocamdată că te plectisește că... Nu mai insistă...

Mărginoiu, lungan cu fața rasă, brăzdată de cute ca un actor, venise de la o altă masă, aducând paharul, ca să-și toarne din sticla de whisky. De obicei, băieții își stabileau un soi de domiciliu teoretic la masa noastră și pe urmă colindau mesele burgheze, familiale, venind numai să-și umple paharul, dar unii veneau pentru asta chiar când erau ei înșiși cu familia, știind că pe masa noastră e totdeauna o sticlă de whisky, sau crușoane. Asculta, și în timp ce-și turna, lung, negricios, îngâmfat:

— Mă duc s-o invit la dans.

După război, până anul acesta, „moda” permitea să inviți la dans o femeie fără s-o cunoști, chiar atunci când era cu bărbatul ei, pe care, nici pe el, nu-l cunoșteai. Mouthy, mirată și sincer binevoitoare, cu gura cât un bănuț:

— Știi că a mai refuzat pe alții în alte seri? Să nu te întorci cu steagul, plecat...

— Se păstrează pentru vițelul de aur... A întrerupt acru Ghenovicescu, care nu uita spaima și enervarea de pe drum.

Am devenit mai palid, dar nu pentru că insulta lui m-ar fi atins... Asta era genul lui și nimeni nu-l lua în serios. Uneori era în insultele lui chiar un ton de admirație, ca în împrejurările dintre prieteni. „Vițelul de aur” era firește aluzie la bogăția mea și, dacă vrei, și la pretinsa mea frumusețe; în realitate mi-

a fulgerat prin minte o bănuială, răspândită apoi în sânge ca un lichid de injecție. Am închis ochii, căci mi s-au crispat mâinile.

Mărginoiu se aplecase ceremonios în fața doamnei T., încât Mouthy a încremenit, sorbind din pahar, așa cu coatele pe masă, acum, și cu pumnii grăsuți, sprijinind căpșorul cu fața încadrată de breton până la sprâncene, și buclele negre care-i cădeau în jos, arcuite peste urechi, acoperindu-le.

— Tâmpit mai e... Vrea să-l turtească mai în plin refuzul. Putea să încerce mai discret...

Dar doamna T. A răspuns surâzând cu toată figura, puțin grăbită și absentă, încât toți am rămas mirați... E o femeie frumoasă, deși poate fără stilul modei, dar când e serioasă are trăsăturile cam tari puțin, încât uneori pare urâtă. Când surăde însăvag îndurerat totdeauna trece parcă la o altă extremitate și devine de o feminitate fără pereche. Ochii albaștri, aproape violeți, când e veselă, de culoarea prunii brumate alteori, și apropiați puțin, strălucesc dintr-o dată, împreună cu albul dinților de sus, căci gura îi e mult mai mare. Toată fața i se colorează brusc, încât până și părul puțin cam uscat și des, ca de negresă, devine dintr-o dată parcă mătăsos și viu. Are un surâs care se vede departe în mulțime și individualizează.

Când dansa cu deputatul blond și cu mustăcioară, făceau o pereche puțin cam provincială... Mărginoiu e însă un dansator desăvârșit, înalt, se apleacă ușor deasupra femeii, parcă s-o protejeze în timpul dansului. Doamna T. Nu avea aerul acela afectat, și nu era îmbrăcată și nici pieptănată ca femeile mondene – părul lins, cărlionți mici răsuciți ascuțit pe obraz în dreptul urechii, ca dansatoarele spaniole, așa cum cerea moda, sau „bubikopf” ca Mouthy, sau băiețește ca L. C. Nu avea aerul acela nervos că e strânsă prea de aproape și vrea să se depărteze dând umerii înapoi, creând o linie oblică de la umăr la strâmtura taliei, atunci când dansa cu deputatul. Mărginoiu, ținând însă brațul stâng îndoit de la cot, și de acolo perfect paralel cu pământul, împins și puțin în față ca tulpanul alb cu care își făcuse un fel de turban în loc de pălărie. Îi îndulcea mult fața, i-o împlinea, feminizându-i-o. Toată lumea îi căuta cu privirea.

Orchestra cânta un tango argentinian, la modă, de o pasiune molatecă, de tenorino vag sentimental, al cărui farmec era tocmai în această destindere voită, care dădea legănării muzicale ceva din gratia aeriană a mișcărilor de pisică și un mister, cam ieftin, de lampă scăzută.

Gâlgojanu, altul din bandă, care urmărea perechea împreună cu toți cei de la masa noastră, și-a aprins țigara și a privit-o lung ca un cunoscător.

— Ești un dobitoc dacă eviți să cunoști o femeie ca asta... Și observând că-mi caut o țigară nervos, s-a grăbit să-mi dea tabachera din dreptul lui.

Mouthy și-a țuguia buzele, privind spre ea, și pe urmă s-a întors concludent și disprețuitor:

— Are un surâs absent și binevoitor, de regină care vrea să se facă populară... Și-a turnat whisky și mi-a turnat și mie din nou...

Am dansat pe urmă cu ea, numai pentru ca la întoarcere să-mi schimb locul și să iau un scaun de unde să văd mai bine pe doamna T... Americanca a înțeles și m-a privit mirat și compătimitor cu mimică, făcând ochii frumoși și

oblici, mici, lipind buzele intenționat și ermetic... Aducând umerii arcuiți în față. Întorsesem scaunul și încălecasem pe el, cu coatele pe spătar și obrazul culcat pe brațe. Doamna T. Era mereu cu spatele la mine.

De multă vreme curioșii de pe la gard pleaseră să se culce, unele mese erau acum goale. Mouthy m-a întrebat, izmenindu-și căpșorul, sprijinit în mâna de madonă grăsuță, peste buclele căzătoare în pătrat:

— De ce nu te duci, dragă, s-o inviți la dans?

L. C, care se instalase mai demult în ghereta-jilț, însă, m-a sfătuit să nu fac asta, dacă n-o cunosc, căci pentru mine ar fi mai grav să fiu refuzat.

Mouthy, uimită:

— Să-l refuze, scumpo? Dar ea moare după el... De asta a venit să-l caute la Movilă... Ar fi o fericire pentru ea s-o danseze.

Peste câteva timp, bănuiesc că deputatul a propus o plimbare pe malul mării, căci au plecat escortați și de economistul brun...

Gălgojanu, grav, a făcut propunerea să mergem și noi pe malul mării.

— Pe cuvântul meu, ai neapărat nevoie de o baie rece...

Mouthy a sărit în sus, bătând din palme:

— Hai cu barca! Hai la turc.

Spre indignarea lui Ghenovicescu:

— Ați înnebunit? În halul ăsta? Nu vedeți că sunteți toți beți ca niște cizmari sâmbătă seara? Nu merg nici dacă știu că stai goală la proră, sub lumică.

Mouthy, tot mai excitată, s-a arătat încântată s-o facă și pe asta... Câteva clipe Ghenovicescu m-a examinat cu intenție și milă și m-a amenințat apoi că, dacă mă mai frământă atât, mă domolește stropindu-mă cu sifon.

Lumea de la mesele vecine ne privea amuzată și indulgentă, bucuroasă probabil că mâine poate povesti pe plajă „alta” cu banda beată a lui Fred Vasilescu (sau dacă vreți „Lumânăraru”), convinsă desigur că asemenea petreceri nu sunt lipsite de eleganță. Dar eu sufeream.

Peste câțva timp eu reintrat pe poarta de lemn cu zăbrele vechi a grădinii cei trei. Când s-au așezat din nou la masă, foarte mulțumiți și bine dispuși, doamna T. S-a așezat cu fața la mine... Am privit-o furios în ochi și atunci a băut ostentativ, ciocnind paharul cu toți... Nu-mi scăpa nici o mișcare. Ei, în orice caz, erau mai beți decât noi... Cum muzica era în pauză, deputatul, după obiceiul cârciumilor, a cerut să vie un lăutar să cânte la masa lor... A fost refuzat politicos de către maître d'hotel.

Toată lumea observase acum modul sfidător în care, călare pe scaun, cu coatele pe spătar, priveam pe cei de la masă. Aș fi vrut să fie cât de puțin obraznic vreunul dintre bărbați ca să-l pălmuiesc... De la un timp, deputatul aproape se lipise de doamna T. Și când lua obiecte de pe masă brațele lor se împleteau parcă în treacăt. Surâdea mereu, cu buzele umede, cu ochii vioi, mari, strălucitori, cu toată fața înmuiată viu, minunat încadrată de acel turban alb.

M-am uitat furios la el, m-a privit disprețuitoare, în timp ce el îi așeza eșarfa de batic pe umeri, pretext ca să-i cuprindă ușor în podul palmelor. Am băut iar, până când n-a mai fost nimic în sticle, și am cerut altele. Urmăream

așa de hotărât ce se petrecea la masa aceea, că toți de la noi văzuseră că nu mai e glumă și mă priveau tăcuți, cu destulă nedumerire și așteptare.

Doamna T. Era viu amețită; când însă deputatul a voit să-i dea să bea din paharul lui, nu m-am mai putut stăpâni, și cam împleticindu-mă, m-am dus acolo, am bătut cu pumnul în masă, strigând indignat:

— Doamnă, ești o nerușinată.

S-a ridicat în picioare cu fața puțin lungită de uimire, cu ochii mari... De-abia mai respira... Își frământa degetele lungi, parcă puțin uscate, vii.

— Cine ești dumneata? Ce vrei? Parcă m-ar fi pălmuit.

— Cine sunt? Ce vreau?... Ai uitat când frământam cu dumneata droturile divanului meu? (Și stăm gata să lovesc în oricine.)

Toată grădina incremenise... Multă lume se sculase în picioare... Cei trei însă nu mișcau niciunul, reputația mea de boxeur și bun scrimieur îi înghețase pe scaune... Doamna T. A închis ochii și toate trăsăturile feței i s-au frânt, doar dunga ușoară dintre sprâncene s-a înălțat... Avea gura îndurerată, întredeschisă... De i se vedeau puțin dinții frumoși de deasupra. Pe urmă a deschis ochii, plini de lumină, lichizi, înlăcrimați. Atunci s-a sculat de la o masă un tip de lăutar sau doctor, așa ceva, cu mustața de plotonier, cu manșete scrobite ca două burlane, pe, care nu-l mai văzusem niciodată, sa oprit în fața mea, m-a privit în ochi, aprig, și mi-a spus șuierat, tare, amenințându-mă cu arătătorul:

— Domnule, ești un gujat... Și, dacă n-ai fi beat, te-aș pălmui.

Am vrut să ridic mâna... Mi-era moale... Am vrut să injur, dar i-am întâlnit ochii, am început să-mi plimb limba uscată peste buzele arse, nu puteam articula o vorbă... Se așezase iar jos, când m-am dezmeticit puțin și am făcut doi pași până la masa lui, bălbâindu-mă:

— Te rog... Să-mi dai adresa dumitale. M-a privit cu același aer de matador:

— Vila Victoria... Tekirghiol-sat.

Doamna T. S-a sculat de la masă și fără să privească pe nimeni, cu ochii duși, a dat bună seara și, împreună cu doamna bătrână, s-a urcat în hotel.

A doua zi, duminică, Mărginoiu și Costescu s-au dus cu mașina mea și i-au cerut să constituie cartelul... Au luat apoi contact cu un căpitan de infanterie și un profesor de liceu. Au căzut de acord asupra pistolului și toată după-amiaza Mărginoiu a cutreierat Constanța ca să găsească arme. S-au întâlnit din nou și au convenit să se amâne o zi ieșirea pe teren, iar Mărginoiu s-a dus seara la București de unde a adus pistoale. Miercuri, după ce am încercat vreo două terenuri, fiindcă întâlneam mereu oameni, la muncă, pe ogoare, urmându-ne în două mașini, am luat-o pe după „Hotelul Băilor”, în sus, ocolind în fața bisericii la dreapta, apoi pe un drum de care, în marginea unei tarlale de porumb... Am ieșit într-o câmpie de la capătul lacului. Am schimbat trei focuri, eu trăgând în sus și cred că la fel a făcut și Ladima.

Mărginoiu mi-a mărturisit mai târziu că a doua zi doamna T. I-a cerut stăruior o întrevvedere și i-a spus că acest duel nu trebuie să aibă loc... Pe urmă, când el i-a explicat că e inevitabil, l-a implorat să facă așa ca să nu existe victime... A stăruiat atât, a plâns aproape – mi-a spus el uimit – încât și-a

dat cuvântul de onoare că armele vor avea încărcătură insuficientă... N-a fost greu, mi-a spus, să-i convingă și pe ceilalți trei, niciunul dintre ei nedorind să-și provoace complicații în caz când unul dintre noi ar fi fost ucis.

Așa l-am cunoscut pe George Demetru Ladima, despre care am aflat tot atunci că e ziarist în București, și acum, sub fotografia asta legată cu panglică deasupra unui teanc de scrisori, îl descopăr parcă într-un mormânt. Să gândesc că a iubit-o pe Emilia, să-i gândesc alături mi-e aș; a de greu, cât îmi venea în școală să adun caii cu găștele.

Când am venit în București, îl vedeam adesea pe stradă... Într-o zi, îmi aduc aminte că, în fata cafenelei „Capsa”, ne-am salutat, am vrut să-l opresc.

Emilia s-a întors, își scoate chimonoul, căci e cald. O așteptam, căci îmi dam seama că scrisorile își capătă înțelesul, numai când ea le comentează și opune și punctul ei de vedere...

— Vine Valeria cu cafelele numaidecât... Ai dormit?... De ce nu te odihnești puțin?

— Nu... Mă simt bine și așa... Mai bine mai citim scrisori.

Se suie lângă mine, de trosnește patul când pune pe el întâi genunchiul voinic... Pe urmă se ridică mult spre căpătâi.

Iau o nouă scrisoare, cu cerneală violetă (probabil o luase cu el la Tekirghiol, scriitor cu tot felul de manii).

Nu mai înțeleg nimic, pentru D-zeu... Aștept de două săptămâni o scrisoare de la tine... Eu plec de aci la sfârșitul lunii... Trebuie să vii și tu neapărat la 15 august. Căci atunci încep repetițiile la National... A fost pe aci un poet cunoscut al meu și bun prieten cu directorul... Am vorbit în treacăt cu el... Are o piesă în versuri frumoasă, și l-am rugat, în cazul când vei fi angajată, ceea ce crede și el că vom obține de la V. Care e foarte simpatic, să-ți dea un rol în piesa lui. Eu poate să plec și mai devreme, căci am cheltuit mai repede decât credeam banii... Tot H. Crede că va obține pentru mine o traducere în versuri de la teatru. Aștept toamna asta... Îți spun drept, cape o primăvară a vieții mele... Vino, Emy dragă, în str. Plevnei mai curând, să învingem amândoi. Îți trimit și vreo două poezii pe care le-am scris aci... M-ar bucura mult să le găsești pe gustul tău...

G. D. L.

Foarte târziu am aflat că Demetru Ladima a fost poet... Pot spune că abia când s-a sinucis, citind vreo două necrologe pe care le-am înregistrat cu o adevărată uimire (mai ales că vorbeau despre el ca despre un geniu neînțeles).

E puțin probabil însă că poeziile au fost pe gustul Emiliei, căci văd că nu le-a păstrat.

Acum fumează privind fix, dar nu-mi vine să cred că gândește, nici că se plictisește, pentru că știu că planurile ei sunt satisfăcute de vreme ce găsesc măcar aceste scrisori interesante în casa ei. Stă așa, cum ar sta un pește în borcanul cu apă, fără nici o nevoie de gândire sau mișcare, cu fata în sus... Sâni i s-au revărsat ușor înspre coaste cu banii arămii, moi, lățiți.

Dragă Emy, Speram să te mai găsesc acasă... Vin direct de la teatru. Am stat până la 2 V, Valeria îmi spune că ești invitată la masă la „Enescu” de către un unchi al tău și că ea n-a vrut să meargă. N-am putut face nimic, căci

aștepta o lume imensă, iar directorul a venit de la minister abia pe la 12 Vi și biroul șefului de cabinet și biroul de așteptare erau înțesate... Cei mai mulți erau nervoși, parcă erau la un doctor de boli nervoase... Am întâlnit vreo doi scriitori, multe actrițe tinere, care povesteau fel de fel de lucruri, cum au petrecut la băi... Era și directorul unui teatru particular, căruia vream chiar să-i vorbesc despre tine, dar m-am răzgândit, căci cred că e mai bine pentru tine la Național... Emy, am cunoscut un bătrân admirabil, cu care am petrecut o oră aproape, plină de farmec... După ce ne-am cunoscut, în mod foarte simplu de altminteri, căci m-a văzut că privesc atent, în biroul șefului de cabinet, un tablou alcătuit de el din fotografii de ale actrițelor celor mai mari, care au ilustrat Teatrul Național, Eufrosina Popescu, Aristizza Romanescu, Măria Ciucurescu, Tina Barbu, Lucia Sturză și altele. Un tablou foarte interesant, pentru că e neașteptat de variat și bogat, dar puțin cam comic pentru că unele din actualele stele sunt acolo îmbrăcate după moda de la 1906, cu mâneci cu bufanți, cu părul claie, peste care e pusă, cam spre creștet, pieziș, o pălărie de fetru bărbătească prinsă cu un ac, încât cred că – vorbesc de cele care trăiesc – bucuroase ar renunța la cinstea unui astfel de tablou istoric. M-a invitat, când a văzut că mă interesează, sus la bibliotecă să-mi arate alte lucruri colecționate de dânsul... Afișul de la premiera Fântâna Blanduziei, fotografii de-ale lui Pascaly, Grigore Manolescu în Hamlet, Matei Millo în Lipitorile satului... Un adevărat muzeu adunat de acest domn mărunț, cocoșat puțin și cu fața zbârcită ca a lui Voltaire... La plecare, după ce mi-a povestit o mulțime de întâmplări, domnul Basarabeanii – așa se numește – mi-a cerut și fotografia ta, căci, încântat de cordialitatea lui, i-am mărturisit ce caut la teatru, ca s-o puie în tabloul istoric. Emy... Emy, sunt sigur că va fi bine...

G. D. L.

Emilia ridică din umeri cu o nedumerire disprețuitoare.

— Acum înțelegi? Se dusesse la National, și în loc să caute să vorbească cu directorul și-a găsit tocmai pe Basarabeanu ca să discute... Seara i-am spus-o... Și mi-a promis că a doua zi vorbește neapărat cu directorul. Eram necăjită, căci tocmai atunci venise în București un fost deputat de la Bârlad, care nu-mi lăsa un minut liber. Vreo trei zile a trebuit să iau masa și la prânz și seara cu el.

Haide, încă una, pe hârtie luată de la tutungerie.

Scumpa mea, Scumpa mea... Scumpa mea... Vestea bună... Vei fi angajată sigur... Când (i-am spus că mă duc... Am fost... Azi era lume tot atât de multă ca ieri. Directorul a venit tocmai pe la 1 și un sfert... A primit întâi pe directorul teatrului particular, în urmă a intrat regizorul la el și a stat până pe la 2. După asta a primit pe doamna M. R., pe care șeful de cabinet a chemat-o la telefon de acasă... Începusem să devin nervos... Toată lumea se înăcrise de așteptare... Unele doamne rugau stăruitor pe șeful de cabinet, un tânăr blond și foarte amabil. Cu toate că se făcuse ora două și ceva... A renunțat și la masă și la tot, a dat ordin să fie introdusă toată lumea... Ne-am aliniat în cabinetul lui, ca soldații la raport. Chiar ca la raport a început cu cel din dreapta. Mărturisesc că aș fi vrut să-i vorbesc între patru ochi. Așteptam destul de stânjenit să-mi vie rândul... Era cât pe aci să-i vorbesc despre altceva, mai ales că vreo două

fete înaintea mea, absolvente, ceruseră să fie și ele angajate și abia după multă răzgândire le spuse să vie mâine¹⁰.

M-a recunoscut, mi-a zâmbit foarte amabil, cu figura lui de mandarin chinez, dar când i-am spus ce vreau, s-a cam întunecat. I-am explicat că e vorba desigur de unul dintre cele mai mari talente ale teatrului nostru. S-a întors zâmbind către Horia Dumbravă, care era și el de fată, dar se vede intrase pe altă ușă, că eu nu l-am văzut când a venit... A trecut pe urmă la cei din stânga mea. Horia mi-a făcut semn să aștept...

Tot timpul directorul era gânditor și parcă mă uitase cu totul... Și-a luat pălăria, și-a pus-o pe vârful capului, iar fără să scoată nici o vorba... Dumbravă mi-a făcut semn să viu după el... Când m-au văzut plecând cu directorul, servitorii m-au salutat respectuos și parcă mirați. În strada aștepta automobilul și înainte de a se urca, V., care stătuse mereu pe gânduri, de era să plec fără să dau bună ziua, ca să nu-l mai trezesc din reveria lui, m-a întrebat, dintr-o dată: „Domnule Ladima, nu vrei să faci o traducere pentru Teatrul Național?” Am rămas uimit... I-am explicat că aș face-o bucuros, că aș avea chiar nevoie... Atunci mi-a întins mâna și mi-a spus să trec mâine pe la teatru... L-am întrebat însă ce face cu tine... M-a privit mirat, pe urmă a clătinat din cap și mi-a spus: „Spune-i domnișoarei să vie la teatru la mine”.

O întreb surâzând:

— Te-a angajat?

— Până la angajament a mai trecut o lună... Mergeam în fiecare zi amândoi ca la școală, la director acasă – unde aștepta și mai multă lume, că era și avocat. Era însă un tip foarte bine și până la capăt tot m-a angajat.

Cât de neașteptată e toată străduința omului acesta, cu manșete rotunde ca niște burlane și mustața de notar – dacă n-aș ști că s-a sinucis, toate necazurile acestea ale lui mi s-ar părea comice.

— Tot mai citești? Mă întreabă Emilia.

— Cât e ceasul?

Întinde mâna să ia brățara. Cum s-a întors cu fața în jos talia i s-a sucit pe șolduri. Sânul mic ca un fruct mare, molatec între subsuoara brațului întins și pântec...

— E patru și jumătate.

Iau un aer plictisit, ca și când m-aș întreba pe mine însumi, pe urma așa, fără interes:

— Mai am timp, mai stai... Până la opt n-am ce face.

— De ce nu dormi puțin?

Insistă atât să dorm și nu știu de ce... Ar fi o acceptare din partea mea, o găzduire care ar crea o situație de egalitate, sau are ceva de făcut? Pe un petec de hârtie cu creionul:

Dacă vii înainte de cinci acasă, treci pe la teatru... Am vorbit cu regizorul să-ți dea să dublezi pe Porția din Shylock. E, pe la șase, la teatru.

— M-am dus în fugă și am căutat pretutindeni până l-am găsit pe Soare. Mi-a spus că habar n-are... Că și-a bătut cineva joc de mine. Ce-am pățit până să mi se dea un debut. Îmi venea să-mi dau demisia... M-am dus la director și am vrut să-i arăt gazetele de producție... Nu le-a citit și mi-a spus că are în cap

o piesă de mare succes cu un rol pentru mine... Haloimăsuri! Venise Sfântul Dumitru, și eu nici nu apărusem pe scenă, la repetiție măcar.

„Sfântul Dumitru”... Din nou se adună ca o figură de nori în mintea mea. Dacă aș gândi m-aș simți poate bine, ca după o lăsare de sânge. Dar nu... Alt bilet.

Dragă Emy, ieri am întâlnit la teatru pe autorul Sufletelor tari, care mi-a spus că nu te cunoaște, dar că în principiu nu are nimic de obiectat dacă vrei să dublezi pe doamna Filotti... L-am cerut să-mi scrie două rânduri către regizor, să spună că el crede că ești indicată pentru rol. Știu că autorii au dreptul să-și aleagă interpreții... Prin urmare, de Sf. Dumitru vei juca sigur 11.

— A trecut și Sfântul Dumitru și tot nu mi s-a dat rol, îmi explică Emilia, care, sprijinită într-o rână, citește cu mine.

Se aud bătăi în ușă și rămân încremenit, când aud glas îndreptat spre noi:

— Emilia!

Mă lămurește în mod firesc... Făcându-mi semn să stau liniștit.

— E Valeria care ne aduce cafeaua.

Aș vrea să mă acopăr. Mi se pare nemaipomenit... Ce gândește, exact, femeia aceea, despre ce e înăuntru? I se pare firească această situație? Ce crede ea despre gândurile mele? S-o fi întrebând asta?

Emilia și-a pus baboșii, a strâns în jurul șoldurilor doldora chimonoul roșu și a întredeschis ușa. Mă acoperisem până la gât. A primit tava cu ceștile frunză și pahare cu apă, pe urmă a ieșit din nou. Am aprins țigara și m-am gândit așa, în mod stupid, întrebându-mă dacă Ladima o fi bănuțit vreodată scenele acestea.

„Sfântul Dumitru”... L-am întâlnit iar, dar fără să știu nimic din ceea ce știu azi. Ce ciudat mi se pare să leg, deodată, de viața mea trecută o altă viață, la întretăiere, la o dată anumită. Știi ce făceai acum un an la data cutare, pentru că viața ta trece, așa ca un fir, și prin data asta. Dar să descoperi că prin aceeași dată, altă viață trece cu firul ei și se pare ceva din altă lume... Ai impresia asta, când citești în ziar despre o dramă recentă... „Se cunoscuseră anul trecut la curse... la Derby”... Și numaidecât... „Dar la curse la Derby anul trecut eram și eu... Stai, ce făceam în ziua aceea...?”. „Au venit și au luat masa la un restaurant de pe 11 Iunie”... Nu, eu am fost la masă într-o familie... Iată ce făcea deci Ladima, care-mi apărea din neant, parcă, la 26 octombrie, când firele noastre s-au întretăiat iar. Alerga după regizorii Teatrului Național.

Eram cu „rabla” într-un șanț, în dreptul unui loc viran dinspre capătul parcului Filipescu, spre Calea Dorobanților, târziu de tot, după miezul nopții... Fusese o zi călduroasă de toamnă, ca de vară... Pe la unele cafenele mai erau mese afară... Mâncasem la un restaurant de la Șosea, unde stătusem până pe la patru, cu prietenii. Plângeam – cu cotul pe volan – cu capul întors pe spătarul fotoliului. Cineva s-a apropiat de mine și atunci m-am oprit din plâns, fără să ridic însă capul.

— Domnule, ce naiba și s-a întâmplat?... Ești rănit?... Sergent, ei sergent!... Vino încoace.

Sergentul i-a strigat de departe:

— Lasă-l, domnule, că e beat...

Străinul, a cărui voce îmi era totuși cunoscută, dar n-o puteam identifica, a stăruit:

— Beat, beat... Dar s-o fi rănit. Sergentul a răspuns din nou:

— Lasă-l, domnule... Țsta e obiceiul lui... Nu e întâia oară... Lasă-l în pace...

Abia când mi-am dat seama cine e, în lumina lunii târzii, la ora aceea, m-am înfiorat. Era domnul de la Movilă cu care mă bătusem în duel... Parcă era un strigoi, desprins de cele pământești. Am ridicat încet privirea.

— Bună seara, domnule... Și deschizând portița mașinii... Nu vrei să stai puțin lângă mine?

S-a urcat cu oarecare dificultate, căci mașina, băgată în șanț, era destul de înclinată... N-aș putea să spun ce bucurie m-a cuprins, ca o înseninare stelară, o dată cu venirea omului acesta, care încă de la Movilă îmi dăduse o impresie de loialitate și bravură... Îi simțeam ca pe un frate bun.

L-am întrebat însă abia după un timp:

— De unde vii...?

— Umblu așa năuc... Uneori noaptea... Cutreier mahalalele, ca o stafie, când toți dorm... Stau tocmai pe Rahovei... Dumneata?

— Am umblat și eu cu mașina înspre Ploiești... Veneam spre casă... Mi-era teamă să nu mă întrebe de ce plângeam... Dar mi se păru straniu, din punctul lui de vedere, că nu mă întreabă totuși... Calea Dorobanților la ora aceea era de obicei neumblată... Însă de când se stricase șoseaua Jianu... Multe mașini treceau pe acolo, spre oraș, claxonând din pricina căruțelor care veneau cu alimente spre piață și luminând cu farurile. Noi eram însă cam la cincizeci de pași din drum. M-a întrebat tăcut:

— Ai țigări?

I-am întins tabachera și mi-am scos și eu una... Bricheta însă nu lua foc...

— Ai chibrituri?

— Nu.

A venit sergentul care ne-a dat să aprindem, și, după ce și-a aprins și el țigara oferită:

— Văd că sunteți cunoștințe?

— Da, ne cunoaștem.

— Bună seara... Și s-a depărtat, călcând cu tocuri grele...

Ladima a fumat țigara toată în tăcere, întors cu fața când înainte, când răsturnat, spre cer... Când trăgea, îi vedeam figura palidă cu orbitele adânci, cu mustața ridicată. Lumina lunii pline făcea ca formele să aibă oarecare limpezime, dar totul era scaldat ca într-o umbră cromo... A zvârlit mucul de țigară.

— Mai stai mult aici?

— Nu știu...

A urmat apoi iarăși o lungă tăcere. Cum dincolo de șosea erau case mici de mahala, se auzeau din când în când lătrături de câine. De altfel, e probabil că și puținele vile care se clădiseră aci, în plin câmp, după un plan de parcelare

pe care pentru moment nu-l puteai ghici, erau păzite de câini. Prea erau departe de oraș.

— Cum îți convine... Să plec? Sau să mai stau?

— Dacă vrei, mai stai, până se stinge lumina de la fereastra aceea mare de colo.

— Aștepți vreo femeie...?

— E acolo o femeie... Dar n-o aștept... E doamna de la Movilă pentru care ne-am bătut în duel.

N-am putut să-i văd fața, dar am simțit că a tresărit, după cum și-a încleștat mâna în spătarul gros al fotoliului.

— Cum? O cunoști?

Am zâmbit și am simțit ca o voluptate grea, cu gust de pelin și doctorie, să-i spun omului acesta pe care-l ghiceam un suflet deosebit de al mulțimii, înțelegător ca un duhovnic lumesc, să-i afirm răspicat și greu, cu ostentație.

— O iubesc de patru ani.

De când vreau să ajung odată aci, la această spovedanie, de aproape doi ani... A rămas iarăși îndelungă vreme pe gânduri... Atunci încercam să ghicesc cam ce gândește, cum aș fi așteptat fără răsufare o sentință, dar azi, după aceste scrisori, știu mai bine.

— De ce i-ai spus vorbe atât de grele la Movilă...?

— Pentru că îmi era cu neputință să văd alți bărbați ciocnind paharele cu ea, cu înțeles...

Aș fi vrut din tot sufletul ca omul acesta să mă întrebe mai mult... Era singurul pe lume căruia i-aș fi încredințat taina, pe care n-o știu nici părinții mei, faptul cumplit care e cancerul vieții mele, care mă face să fug de o femeie iubită. Posibilitatea de a povesti cuiva cât sufăr m-ar fi ușurat poate ca filtrarea sângelui. Aș fi vrut să-i spun că de un an și jumătate viața mea e o viață de spion și condamnat... Aș fi vrut să-l rog eu să-mi ceară să-i povestesc, căci deși era atât de tăcut și îndepărtat, îl ghiceam în stare de o mare prietenie... Mi-a spus rar, nedumerit:

— Mi s-a părut, la Movilă, că nu vă cunoașteți.

— Ne cunoșteam, dar nu ne vorbeam... Pentru ea venisem acolo... Ca s-o supraveghez... Îmi venea să-i spun: „Dar ca să înțelegi, ar trebui să-ți povestesc multe... Ar trebui să știi cutare și cutare lucru.” Azi îmi dau seama că putea oarecum să mă înțeleagă și fără să-i spun nimic...

Acum luna apusese și era răcoare... Fereastra, foarte mare, mai mult decât dublă, era mereu luminată. Vila, modernă de tot, se distingea albă, umbroasă, cu linii geometrice și balcoane dreptunghiulare. Fereastra era ca un far în noapte, spre câmpul dinspre Floreasca înspăimântător de plin de viață, la etajul al doilea, ultimul, căci nu erau decât două.

— Crezi că e cineva înăuntru?

— Nu știu, dar câtă vreme e lumina aprinsă nu-mi vine să plec. Poate că e un bărbat, poate că, singură, citește...

— Poate să fi uitat lampa aprinsă?

— Poate și asta...

— De când ești aici?

— De vreo două ceasuri.

— Și ai văzut mișcare în cameră? Cred că s-ar vedea umbre mișcându-i se pe perdea.

— Nu... N-am văzut nimic.

— Atunci nu e nici un bărbat... Dacă ar fi un bărbat înăuntru ar fi oarecare mișcare în cameră...

— Așa mi-am zis și eu... De dormit, chiar în doi – și mai ales – se doarme mai bine cu lumina stinsă...

Mărturisesc că și eu, singur, raționasem așa... Dar nu-i spuseseam lui Ladima, îmi era teamă că, dacă totuși ar fi altfel, dacă totuși ar fi fost un bărbat înăuntru, aș fi fost ridicol, așa, în fața nimănui, a golului, dar aș fi fost.

— Are obiceiul să citească seara în pat... Așteptând aci îmi pare că sunt cu ea... Nu vorbim „din cauză că ea citește”... Vrei să mai stai cu mine...?

— Mai ai țigări?

În clipa aceea, s-a mișcat o umbră la fereastră... S-au ridicat storurile și a apărut ea... S-a rezezat în coate pe chenar, și-a aprins o țigară...

— Am tremurat de coincidența țigărilor, căci parcă ar fi știut ce vorbim noi, parcă ar fi continuat, apărând dintre culise, scena noastră... Era îmbrăcată într-un chimonou alb de mătase care lucea în lumină și care-i înfășa bustul oblic. Apusese luna... Era înspre zori un întuneric pufos acum, cețos... Era cu neputință ca ea să ne vadă în șanț... Îmi venea totuși să urlu, exasperat, de acolo de jos: „te iubesc” și să fug apoi în noapte... După ce a sfârșit țigara a plecat de la fereastră și, fără să lase storurile, a stins lampa.

Emilia, care se întorsese, mă întrebă uimită de ce nu beau cafeaua, că s-a răcit.

— O beau rece, îmi place să fumez aci la tine.

În realitate am așteptat-o, căci doream să citesc scrisorile neapărat împreună cu ea, ca s-o fac să-mi dea mereu amănunte fără să-și dea seama, deși altfel e de o șiretenie frustă.

Am întrebat pe Ladima dacă vrea să mergem până la Sinaia. Știam că a doua zi e Sfântul Dumitru și că nu are, probabil, gazetă...

Mi-a spus că îi e indiferent... Merge oriunde... Nădăjduiam, gândul meu intim era că pe drum vom avea mai mult de vorbit... Că are să mă întrebe, că va exista un om căruia să-i spun tot ce adunat, dospit în mine, îmi arde sufletul fără legătură cu nimeni, fără drept de vorbă... Dar nu m-a întrebat nimic. Toamna era bogată, iar Sinaia l-a impresionat mult, căci despre ea devenise vorbăreț.

— Ai avut o bună idee. E o melancolie limpede, regală, în aceste vile splendide și goale, în soarele acesta care luminează viu, dar slab, bulevardele. O mai fi vreo pereche întârziată pe aci, neîndurându-se să sfârșească o poveste frumoasă? La București melancolia are ceva mizer. E cu ploaie, cu lemne în stradă și canale desfundate, cu ziduri leproase, cu trotuarul spart, care te stropește, cu străzile sucite.

Aș fi vrut să-l socotesc invitatul meu, cum era, dar mi-a fost cu neputință să plătesc pentru amândoi nota la masă... A plătit singur, trebuind să se

deducă după listă... Avea ceva de „monsieur”. De atunci am mai fost de câteva ori în parcul Filipescu, și pe urmă aiurea, cu mașina.

Tresar, căci Emilia strânge pachetul de scrisori.

— Ce faci, de ce iei scrisorile?

— Mai vrei să citești?! Întreabă mirată și mulțumită. Îți plac chestiile astea? Parcă te gândeai la altceva.

— Ce vrei să facem? Afară e prea cald...

Soarele, deși a trecut spre apusul cardinal și deci a ajuns pieziș spre ferestrele dormitorului, cum suntem în vară, e încă sus și pătrunde prin storurile de pânză gălbuie.

Aleg o nouă scrisoare și întreb, ca să-mi creez o introducere:

— Asta când ți-a scris-o?

— Nu știu, să vedem ce e. Se apleacă pe mine, cu vârful sânelui drept uni atinge umărul... Și rămâne nedumerită, căutând.

Scumpa mea, scumpa mea, Am trecut pe la 11 1/2 pe la voi, și Valeria îmi spune că dormi încă... Am rugat-o să nu te deștepte, căci e un somn binemeritat. În stalul meu am fost fericit, Emy, mai ales după emoțiile ultimelor zile. De două ori era să scoată piesa... Când am mai văzut aseară că din senin, după o zi de toamnă așa de frumoasă, începe să ningă, eram deznădăjduit... Mă întrebam ce vei face... Ce enervată trebuie să fii și tu... La început am crezut că fulgii mari și rari au șase oprească... Pe urmă a început lapovița, pe la 7 a înghețat și lapovița, iar pe la 8 nu mai umblau nici tramvaiele, nici automobilele... N-avem noroc, Emy... Mă mir că au venit și cele cincizeci-șaizeci de persoane care au fost în sală. Dacă însă cu astfel de sală iei aplauze la scenă deschisă, însemnează că ești o artistă excepțională... Toți ochii erau înlăcrămați când ai strigat cu fața contorsionată de durere, cu pumnii strânși... Cu pieptul scos afară...

Plină de importanță, dar potolită (și tocmai asta dă impresia de plin de sine), Emilia mă lămurește:

— Când am debutat la Național în Secretul mamei.

— Daa? Și surâd, prostește, cum cauți să fii la nivelul copiilor, pronunțând peltic când vorbești cu ei... Ei... Nu zău... ai avut succes? Mă îndoiesc, așa, admirativ.

— N-a fost lume multă, dar am avut aplauze la scenă deschisă.

Goală cu piciorul stâng adus sub cel drept, de-i îndoiaie plinătatea coapsei, nu cred că minte.

După teatru te-am așteptat, în berărie la „Elveția”, să te văd ieșind, așa cum ne fusese vorba... Un ceas am stat – până pe la 1 1/2 – aproape lipit de geam.

Viscolul încetase și se vedea foarte bine... Ți-aș fi recunoscut imediat mantoul...

— Aveam un mantou de vizon... Îl știa.

Emilia numește așa probabil vreo imitație de câine, lucrat.

Pe A. L. Am văzut-o când a plecat, și pe Ciprian, și pe ceilalți. Aș fi foarte fericit, Emy să bem împreună un pahar de vin ca să sărbătorim seara asta atât de așteptată... Atât de greu pregătită... Surâdeam singur, în gând, la nădejdea

asta... Valeria îmi spune că erai obosită și că te-ai culcat fără să mănânci chiar, Emy dragă, îți las aci un mic dar... E o cruciuliță pe care o am de la mama. Aș vrea să însemn cu ceva seara asta de succes din viața ta... Niciodată nu m-aș fi despărțit de ea... Dar de gâtul tău își păstrează toată frumusețea gândului care mi-a dăruit-o. Mama ar fi bucuroasă s-o știe la tine.

Îți sărut de zeci de ori mâinile, G. D. Ladima.

Mi s-au umezit ochii... Sunt tot cutremurat. Dar, ca în cazurile din război, când doi conaționali din misiune se întâlnesc, neașteptat, în teritoriu străin, însă ca să nu se trădeze, trebuie să păstreze tăcere și anonim, ignorându-se, caut să surâd indiferent, ca să nu trezesc bănuiala Emiliei. Am atâtea de aflat... Întreb căscând:

— Ce cruciuliță?... O mai ai?

— O cruciuliță de aur, așaa... E la Valeria în scriu. Mi-a părut cam rău atunci că nu ne-am văzut... Dar eram invitată de către un cunoscut la un supeu... la „Iordache”, într-o cameră separată... Erau vreo trei fete, două de la alt teatru, cu prietenii lor... Când am ieșit de la „Royal” a doua zi, era 9 dimineața, și mi-era o teamă grozavă să nu mă întâlnesc cu el, căci pe acolo, pe Sărdinar, sunt numai gazete și mereu întâlnești gazetari. Dar era prea mare zăpada.

O văzusem și eu. După câteva zile, în Secretul mamei. Mi-a făcut rău...

Avea un fel de suferință, fără frunte, aproape fizică, pe care Emilia o crede totul pe lume, cum boxerului cu ceafa hipertrofiată de rezistență crede că mușchii lui sunt deasupra, sunt idealul civilizației întregi.

Trage încet din portțigaretul de baga roșie.

— Am avut și atunci o bătaie de cap și o grijă... Nae Gheorghidiu mă anunțase că o să vie la mine între 6 și 8, după ce iese de la Cameră...

Rămân uimit, am o tresărire, când aud numele ăsta, dar mă opresc numaidecât, căci altfel nu mai aflu nimic. Emilia poate fi sinceră numai când e nevoită să pâlăvrăgească pentru ca să poată reține, din interes, vreun om care altfel n-o apreciază...

— De obicei Ladima (ea spunea pe nume tuturor și familiaritatea ei cu numele lor social părea și mai penibilă) nu venea pe înserate... Așa... Uneori dimineața, alteori imediat după masă... De cele mai multe ori venea seara și apoi ieșeam la cinematograful sau stam acasă... Drept să-ți spun, mie nu-mi prea place când mi se vâra cineva așa, în suflet. I-o tai scurt. Dar mi-era milă de el. Acum picase și nu era chip să-l urnim din loc... Se făcuse 6 și eram disperată. Pentru că ne așteptam din clipă în clipă să vie Gheorghidiu. Am luat-o înainte și i-am spus că așteptăm pe un domn din Bârlad, care e arendașul moșioarei noastre... Și, mai scăzut, ca într-o paranteză șmecheră: I-am spus că avem o moșioară lângă Bârlad. Că trebuie să discutăm contractul... Când veni Gheorghidiu, era foarte necăjit că îl găsește aici... Dar l-am trecut numaidecât în dormitor, iar el a rămas cu Valeria. Ușa, vezi, e de lemn și nu se prea aude prin ea... Parcă aveam și ce vorbi. Că de obicei când venea la mine, Gheorghidiu era grăbit și nu se dezbrăca, pentru că poartă brâul lui Iov, și-i venea greu să-l puie la loc... Rămânea așa îmbrăcat, în vestă, și punea un șervet pe genunchi, ca să nu-și păteze pantalonii.

La început îl necăjise că întâlnește pe altcineva, dar i-am explicat eu că e o rudă a noastră, pe urmă a început chiar să-i placă... Îl auzea vorbind încet cu Valeria, nu se înțelegea ce spunea, dar vocile tot se auzeau... Gheorghidiu se oprea câteodată să asculte, că era nebun și scârbos... La plecare mi-a dat două mii de lei: „Dă-i și omului care e în sufragerie cinci sute de lei”... I-am luat... Dar cum era să-i dau lui Ladima?

De când povestește s-a ridicat drept. Capul rotund, cu liniile caligrafiate, e însă tot absent. Stă așezată. Piciorul dinspre mine e îndoit de la genunchi, proptind pieptul și sânul, iar celălalt, dreptul e lungit pe cearșaful alb. Belșugul coapsei îndoită a căzut puțin arcuit, spre așezarea de carne care-i susține trunchiul, acoperind astfel ca un val cald însăși feminitatea femeii, din care depășește ușor vreo doi cârlionți aurii. Acolo, înspre această parte de „înfruptare” pielea pulpei struguroase, cu ochiuri alburii, se afumă parcă în partea dinăuntru a coapselor, și fiindcă explicația spontană, a spălaturilor, e absolut absurdă, mă gândesc deci la motivele atavice. Naiba mai știe! Sânul, de o greutate mică, rotundă, e turtit ca o minge caldă de genunchiul acesta stâng de care se sprijină. Genunchiul însuși, neted și lucios ca sideful deasupra, a căpătat într-o parte și alta, deasupra subțioarei lui, două îndoituri de carne grasă, ca două toarte de vas. Celălalt picior e întins ca și când ar măsura așternutul. Picioarele înseși nu le-ar avea Emilia urâte, dar degetele mari la fiecare sunt puțin întoarse în sus, ca și când ar ridica plictisite capul. Nu știu cum să spun, așa anapoda, uite, am impresia că Emilia n-a privit niciodată un răsărit de soare (și poate că ar trebui să fac cu ea un zbor în zorii zilei) și n-a privit cu ochii aceștia mari de tot, liniștiți, niciodată, singură fiind, așa fără motiv, o floare (mă întreb însă dacă eu însumi făcusem aceasta înainte de a cunoaște pe doamna T.).

O privesc și o ascult.

— Tocmai când mi-era mai mare teamă să nu se întâlnească prea des cu Gheorghidiu, am avut noroc că s-a supărat.

— Pe Nae? Mă privește solid.

— Nu... Nici prin cap nu-i trecea. Nu bănuia nimic. Să vezi... Venise să mă ia de la teatru și tocmai atunci trecea pe acolo ajutorul de regizor, ăla care ne punea pe lista de figurație... Toate fetele sunt drăguțe cu el... Mimi Stoenescu s-a și culcat cu el...

Am rămas uimit.

— Mimi Stoenescu?

— Da, dragă. Ce vrei să facă fata? Mie îmi promisese... Și se ținuse de cuvânt. Dar înțelegi, pentru viitor. Trebuia să fiu drăguță cu el... Când a trecut pe lângă noi, l-am oprit: „Ce mai face băiatul dulce?... Să-ți dea maica o pupică...” și l-am pupat. Ladima sa făcut vână. N-a scos o vorbă tot timpul pe drum, iar la plecare nu mi-a sărutat mâna... Mi-a strâns-o... Așa. Plictisit. N-a mai dat pe la noi vreo două săptămâni... Vrea să mă pedepsească, să mă facă să sufăr... Cum îmi convenea grozav... De parcă eu comandasem asta, l-am lăsat bineînțeles în pace... Dar când Gheorghidiu a plecat, nu știu unde, la o chestie de-ale lui, i-am trimis un bilețel: „Tot mai ești supărat? De ce nu vrei să

înțelegi? Mi-e dor să te văd.” Mi-a răspuns cu biletul ăsta... Și când a venit să mă ia la teatru, parcă fierbea de bucurie... Atât suferise în două săptămâni.

Avea în mână, mâna ei grăsuță, un bilet cu litere mai culcate ca de obicei, pe care-l luase din cutie pe când povestea.

Numai d-tale crezi că-ți este dor? Nouă, crezi că nu ne e dor de d-ta?... Și ce dor...

George

— De ce i-ai scris?... De ce ai căutat să-l faci să se întoarcă?

— Ne era uneori de folos... Și puțin plictisită, ca pentru un lucru pe care în definitiv nu-l prea pricepea bine: Valeria spunea că să nu rup... Că e o greșeală... Că e mai bine să-l duc așa, cu zăhărelul... La întoarcerea lui Gheorghidiu... A fost însă un carambolaj ceva teribil. Într-o seară, deputatul a spus că vrea să vie la mine, după nouă seara. Mi-a dat și un bilet de cinematograf pentru Valeria, așa că ea, după ce a pregătit câteva sticle de vin și o gustare cu de toate, pe care le-a pus în dormitor, pe mescioara aia joasă, a plecat... Din greșeală, când a venit Gheorghidiu, am uitat să închid ușa de la intrare... Noroc că el nu scoate nimic de pe el până în dormitor. Că, să vezi... Tocmai aproape de zece aud sunând... Vorba aia, m-am mirat... Gheorghidiu a tresărit, dar i-am făcut semn să tacă... Am tăcut și eu. A sunat așa... Poate zece minute, că se vedea lumina din antreu, pe urmă mi-am dat seama, pe sub ușă... Poate că a apăsat clanța și a găsit deschis... A intrat... Mirat, se vede, că e deschisă... Ce-o fi vrut nu știu... Că o dată i-am auzit pașii în sufragerie. Am sărit ca arsă... Goală cum eram și am tras zăvorul... A simțit. A bătut furios în ușă... A zgâlțânat-o... Lui Nae Gheorghidiu de groază îi curgeau balele... După câtva timp s-a potolit, dar n-a plecat... Parcă s-a culcat dincolo pe divan și asculta. Drept să-ți spun, m-am speriat și eu. Îl știam nervos, în stare de orice nebunie. Bătrânul îmi spunea mereu bâlbâind de spaimă: „Poate că vrea parale?... Asta mă plictisește. Ți-am spus... Cine e? Ce vrea?” Mereu se scula și se îmbrăca, puneu brâul lui Iov – că acum, seara, îl dezbrăcase – și iar îl scotea... Parcă nu știa cum să se înfățișeze când celălalt o sparge ușa... După vreun ceas Ladima a plecat... A spart niște cești care erau aci... O fi înjurat și a trântit ușa... Tot mi-a fost frică și am ieșit cu băgare de seamă să văd... Plecase... Slavă Domnului... M-am dus acum să închid ușa... Ce să vezi? Scosese cheia, încuiase ușa pe dinafară și luase cheia la el... Uimită: o luase la el! Eram acum închiși în casă... Nae spunea că în orice caz n-ar pleca, pentru că nu vrea să se întâlnească cu derbedeul, care, zicea el, sigur, îl pândește în stradă... Da pe urmă... Zău... Ce să-ți spun, chestia vedeam că-l excită... Mă întreba, când îi venea mai bine... Gâfâind. Așa în șoaptă... Aiurit... „Te iubește?... Spune... Te iubește...?”

Ascult automat... S-a răsucit în mine, rănit, ceva ca o foaie aprinsă, dar Emilia continuă senină:

— Mai greu a fost când s-a întors Valeria... Un ceas ne-am căznit până să stricăm broasca... Azi îmi vine să râd ce caraghioși eram făcând amândoi pe lăcătușii, cu securea de tăiat lemne, dar atunci i-aș fi tocat capul nebunului ăla. Și Valeria care înghețase la ușă... Tocmai la prânz mi-a trimis cheia și cu o scrisoare batjocoritoare, care n-o am aci, că am făcut-o bucățele... Mă făcea ca

pe o femeie de stradă... Spunea că niciodată nu m-a socotit altceva... Că nu m-a iubit... Că-i e silă de mine... Că ar vrea să nu mă mai întâlnească niciodată. Vro două luni de zile, așa... Până la începutul lui februarie, n-am vorbit. Ne-am întâlnit de câteva ori, dar a întors furios capul... O dată la cinematograful, din întâmplare am fost alături... Când m-a recunoscut în pauză, s-a sculat și a plecat... Nu pot să spun că asta nu-mi cădea în vremea aia foarte bine... Dar oricum, vorba Valeriei, era bine când venea, că tot aveam nevoie de el... Tocmai peste vreo două luni, când ne-am împăcat, i-am explicat așa, pe larg, că din cauză că am fost singură în casă, m-am speriat, că eram goală, că nu am știut cine e... că am crezut că e vreun hoț. M-a crezut. Și tot el și-a cerut iertare... Mi-a spus atunci cât a suferit... Pe divan a stat un ceas, hotărât că dacă se deschidea ușa și apărea un bărbat să mă strângă de gât... Lui, spunea că nu i-ar fi făcut nimic... I-ar fi strigat numai să iasă... Și dacă n-ar fi ieșit, numai atunci l-ar fi sugrumat. Zicea că a suferit ca un câine sângerat, că i-a fost teamă că o să înnebunească și a pornit așa, cu ochii în foc și cu tâmplele pocnind... pe străzi, prin zăpadă... Fără să știe unde... Zicea că nu putea să respire și mai mult alerga... Pe urmă, după ce a obosit, s-a dus la femeie în Crucea de Piatră unde a stat până aproape de prânz. Când mi-a scris scrisoarea și mi-a trimis cheia.

Eu știam că el mai bine moare, dar nu face primul pas să ne împăcăm și de aceea îi scrisesem eu: „Domnule, deși știu că ți-e capul plin de toate aiurelile, găsesc că de două luni e prea de tot. Vino să-ți explic ce a fost în seara aceea...”. Și a venit... Era, săracu, așa de emoționat... Îi străluceau ochii, ba a și plâns... Era cât pe aci să mă dau lui, dar Valeria mi-a spus să nu fac greșeala asta, că pe urmă se duce de nu mai vine... Dar l-am lăsat să mă sărute toată seara... Căci Valeria ne-a lăsat singuri în dormitor... Toată noaptea mi-a vorbit... A plecat tocmai când se lumina de ziuă... Mi-a spus – zău – că e una dintre cele mai frumoase nopți din viața lui... Din oraș mi-a trimis un buchet cu flori și câteva rânduri. Trebuie să fie acolo.

Da. Cu scrisul mai aplecat și mai halucinant ca oricând:

Emy,... Îți repet și acum: iartă-mă! Când mă gândesc ce drăguță ești tu – când nimeni nu te obligă la asta, nu-i așa?

— Și ce grosolan, ce dezgustător am fost eu... Mi-e silă de mine... Aș vrea ca florile acestea să aducă o lumină și o bucurie care să acopere totul. Toate uriciunile vieții... Și ale oamenilor... De altfel, suferința mea atroce a fost un cancer în aste două luni, când te căutam de dimineață până seara, dar dacă te vedeam, mă ascundeam ca să te las să treci, nebănuind de tine...

Te pândeam seara când ieșeau de la teatru, numai ca să te văd ducându-te cine știe unde... Tmy, în clipa când am aflat că totul nu fusese decât un rod bolnav al grabei și imaginației mele – căci trebuia să-mi treacă prin cap că te-ai speriat... Mi s-a părut că am reînviat. Eu, când auzisem în seara aceea de demența pocnetul zăvorului, când am înțeles că în pustiul mut, în care nu era un semn de viață, era totuși cineva, dincolo de ușă, cineva fără chip... Și mai erai încă și tu, mi-am pierdut capul. Dacă nu ar fi fost sunetul sec al zăvorului, care m-a speriat, Emilia... Asta e cuvântul... M-a speriat... N-ar fi fost nimic. Am avut impresia unei catastrofe... Am încremenit câteva clipe înaintea ușii

încuiate. M-am purtat atât de trivial cu tine, Emilia, singura femeie din orașul acesta care găsește din când în când câteva clipe și pentru un nefericit ca mine – fără nici un interes... Cu ce nerozii îți răspund? Buna mea, draga mea Emilia, iartă-l pe George

— O ducea rău, săracu, pentru că n-avea nici slujbă. Îmi spunea – că față de noi n-avea secrete – cum era amânat mereu la gazete... De azi pe mâine. (Ce lipsă de experiență, ce naivitate, gândesc eu, să-i iei confidentă a necazurilor materiale o femeie ca Emilia. Nu era un mijloc mai sigur să piardă totul decât solicitând compătimirea ei. În afară de cazuri rare, e tristă imprudență să inspire – chiar și fără sa vrei femeii pe care o iubești. Cum a putut fi atât de puțin înarmat pentru asemenea luptă, un om atât de inteligent? E drept că și credea prea mult în ele.)

Prin februarie găsisse de făcut niște traduceri, la o librărie. Traducea un roman cu trei lei pagina... Uneori făcea până la patruzeci de pagini pe zi, dar mă rugase să nu afle nimeni. De Paște s-a terminat însa și cu romanul. Era foarte trist și-i plăcea să stea de vorbă cu noi, să-și spuie necazurile. Nouă ne părea rău.

Cred asta, căci răutatea Emiliei nu e agresivă, ci, probabil, crâncen defensivă. Dacă nu-i sunt interesele în joc, e desigur miloasa.

Emy dragă, N-am putut ieși din casă azi... Sunt răcit și ploaia asta rece care nu mai sfârșește mă descompune... Scara casei e udă și murdara... Trotuarele sunt sparte... Unde lipsesc lespezile sunt ochiuri de apă... Unde e puțin ioc, trebuie să fie răsturnată o roabă de lemne, butoaie goale sau cărămizi... E cu neputință să mergi pe jos în voia ta... Lăsându-le gândurilor... Ghetele îți devin de două ori mai grele... Dezgustător început de primăvara... Cât îți sunt de recunoscător, Emy, că dai un rost vieții mele, deși eu o merit atât de puțin... Când capitala asta a tuturor vânzărilor, a tuturor compromisurilor, a tuturor tranzacțiilor oferă atâta femeilor frumoase, tu renunți la tot, ca să stai să ascuți la bieteile mele prostii. As vrea să fiu bogat, Emy... Mă încălzește ca un vin fierbinte gândul că aș putea veni să te iau de la teatru, în automobil, că aș putea să te chem la mine într-un interior uscat, uscat, Emy, înțelegi tu, cu covoare groase pe jos, cu baie... Cu baie, Emy, cu fotolii adânci și lămpi regale, așa cum vād în interioarele luminate când trec seara pe bulevard. Aș vrea să fiu bogat, Emy, azi când îndur mai multă mizerie ca oricând.

— Valeria bănuia, dar mie nu-mi venea să cred că erau zile când nu mânca, mai ales acum când nu mai avea slujbă la gazetă. Totdeauna oprea câte ceva dulce la masă pentru el. La început nu lua, mai făcea nazuri, dar ea stăruia, câteodată îl amenința și îl făcea să mănânce.

Să fiu nu chiar bogat, Emy, aș vrea numai puținul luminos pe care l-am găsit la un confrate la Râmnicul-Sărat, astă-iarnă, când m-a invitat pentru două zile la el. O casă mică, numai cu vreo patru odăi, luminoase toate, Emy, cu dușumele uscate, cu perdele albe la ferestre, cu un dormitor cu sofă mare, călduros, cu o cameră de musafiri – ba nu, pe asta aș desființa-o, dacă ești tu cu mine nu mai vreau pe nimeni – al cărei așternut seara era olandă și dantelă, cu o mescioară, și pe ea o lampă portativă, să citești culcat... Biroul lui simplu

de tot, dar așa aș vrea unul pentru toată viața: o masă mare de stejar... Rafturi negre, până la jumătatea peretelui alb, pentru cărți, un fotoliu adânc pentru fumat țigara. Ah, și-o nevastă, o nevastă plinuță, albă ca tine, cu ochii mari, verzi, numai viață, strălucitoare de curățenie și sănătate... ca un model de Tițian, așa ca Lavinia, ca Emilia, ca să prepare ceaiul... Să ai papuci calzi... Asta... Asta... Visez.

Si știi că e imposibil, Emy... Numai dacă nu cumva voi fi numit suplinitor într-un orașel de provincie... Vream să nu-ți spun... Dar gândul mă roade... Trebuie să-l spun cu un ceas mai devreme... Am vorbit cu Pillat, nepotul Brătienilor, și mi-a promis că mă va recomanda dr. -ului Angelescu.

Tristul tău, George.

P. S. Și o cameră de musafiri, Emy... Acolo va sta Valeria... Scumpa Valeria pe care nici nu mă gândesc s-o las aci...

— Era atât de copilăros, încât își închipuia că o să mă las de teatru ca să merg la... Râmnicul-Sărat. S-a aplecat să examineze o cicatrice ca o aripioară albă pe care o am deasupra genunchiului: Când ai căzut cu aeroplanul?

— Nu, automobilul; m-am răsturnat lângă Paris.

Emy dragă, E o copilărie... Iată-te acum și geloasă... Dragă, dar n-a fost nimic, absolut nimic... În antract stăteam de vorbă cu autorul și, când a trecut Lena Corematipe lângă noi, el a oprit-o și-a întrebat-o ce impresie are... Pe urmă m-a prezentat... Spre marea mea mirare mi-a spus că mă cunoaște din cetit... și chiar mi-a spus titlul unei bucăți a mea, apărută acum vreo trei săptămâni... Îți spun drept, asta m-a impresionat foarte mult și, om în toată firea, am început să mă bâlbâi... Pe urmă, foarte drăguță, ne-a invitat în lojă pentru actul următor, căci se ridicase cortina... O găseam, îți spun drept, încântătoare dar, cum se zice, nu e genul meu... Genul meu e alcătuit dintr-un singur exemplar în lumea aceasta și acela ești tu, Emy... Dacă vrei tu, renunț și la ceaiul la care ne-a invitat pe mine și pe Horia Dumbrovă.

— Dar ce-a fost asta? Erai geloasă? (Căci numai asta nu mi-o închipuiam.)

Emilia a ridicat din umeri ca la o glumă nesărată... A întors capul spre mine cu exces de mimică, pentru că fizionomia ei caligrafică nu funcționa decât în mare, scoborând gura brusc în jos, cu buzele ca un cioc de rață, disprețuitor și făcea oarecum cu ochiul... Ceea ce însemna: „Crezi asta?”

— Făceam așa, pe nebuna... Nu, dar mă plictisea pramatia... De cațaoancă, că-l invitase în lojă. Așa face cu toți. Nu aveam eu chef ca el să stea în lojă cu ea... Și pe urmă, lui, eu îi spuseseam mai mult în glumă, așa, haloimăs... ca să am ce spune, dar el o luase în serios. Și sfârșind iar cu mimică, batjocoritor: Săracu... Îi era frică să nu sufăr...

— Ascultă, Emilia, tu știai că suferă din cauza ta?

— Așa sunt bărbații, își fac idei... Desigur că suferea... Dar era mândru, nu arăta totdeauna... Și pe urmă îi plăcea să vie la noi... De multe ori când nu eram acasă, venea și mă aștepta. Sta de vorbă cu Valeria... Ceasuri întregi... Discutau... Făceau planuri. Era pentru el foarte bine... Dar ce puteam face? Aveam atâtea pe cap. Uneori mă mai supăram. Și cu o mândrie groasă: Știi... pe mine să nu mă plictisească cineva prea mult...

Acum o nouă scrisoare pe hârtie de caiet.

— Asta e scrisă la noi, când mă aștepta, e hârtie de la rol.

Emy, Te-am așteptat până la 12 1/2... Îmi tot ziceam că vii și așa a trecut de miezul nopții... Valeria spune că ai fost să repeți la o camaradă acasă, și bănuiește că, întârziind și prinsă de ploaie, ai rămas să dormi acolo... Am jucat amândoi tabinet. I-am luat două partide, deși am prins-o trișând... Ne-am certat... Era să ne luăm la bătaie... Pe urmă ne-am împăcat... În jurul unor lingurițe de șerbet și cafele... Ce bine era să fii și tu acasă, Emy... Serile în care te văd sunt singurele în care nu mă simt un ocnaș al vieții. Mă odihnește un calm, o senzație de împăcare ca o morfină, în interiorul acesta al tău. Privesc în dormitor. Ușa e deschisă și lasă să treacă din sufragerie o fâșie lată de lumină, care cade transversal pe patul atât de alb, larg, curat, neatins; în fund luna bate prin fereastră, luminând pe dinafară abajurul galben.

Patul Emiliei într-adevăr e foarte curat, așternutul extrem de fin și alb, pentru că așa cer interesele ei. E poate obiectul cel mai îngrijit și mai luxos din casă, așa cum vânătorii serioși dau cea mai mare grijă și fac mari sacrificii pentru obiectele de vânat... Știu de asemeni că actorii, când vorbesc de garderoba lor, nu o consideră ca pe un lux, ci ca pe un utilaj profesional.

În orașul acesta putred, în care totul e de vânzare... Interiorul acesta e un refugiu de frumusețe și curățenie... Mă ridic să plec, Emilia, nu fără să sărut cald mâinile Valeriei, duhul îngrijitor, protector, organizator al acestui locaș de vis. Te văd în patul acesta alb ca zăpada, cu brațele goale, cetind la lampă. Cu imaginea aceasta în minte, cu sufletul plutitor, cobor în strada cu trotuarul spart, cu ceața ploioasă... ca să străbat Bucureștii în lat, cu norocul meu.

George.

P. S. Mă duc să-ți aduc mâine biletele... Cred că le-a oprit Găiceanu.

— Nimeni nu putea să-l mai înțeleagă... Uneori se supăra din nimic, era bănuitor, îl vedeam nu știu cum, pripit, amărât, plecând îmbufnat. Și tocmai atunci n-avea dreptate. Alteori era așa de blând și de cumsecade. Uite, timp de o săptămână n-am dormit acasă, eram cu unul... Valeriei îi era urât singură acasă, sta cu el de vorbă și-i spunea că repet pentru un turneu... După aceea am plecat cu tipul la Brașov, iar Valeria i-a spus că am plecat în turneul Teatrului Național...

— N-a bănuțit nimic?

— Pe urmă, după ce m-am întors, a mirosit el ceva.

Emy, Îmi e peste puțină să pricep ceva... Cum poți să faci asemenea copilării?... Eram ieri seară la „Giordache”, într-o cameră separată de sus, când, ieșind pe culoar, la plecare, spre miezul nopții, te-am văzut prin ușa deschisă de chelner, pe tine într-un grup de cheflii... Am crezut că-mi vine rău... Credeam că sunt beat, era să viu înăuntru... Am stat multă vreme în loc, ascultând... Vorbeai, închinai, făceai propuneri, ce enormități n-ai spus. Erai desigur beată... N-am stat până la ziuă la ușă, de rușine, dar eram în stare să te aștept în stradă... Emy, tu ești un copil, nu-ți dai seama ce groaznic lucru e să primești o invitație într-o cameră separată cu diva-nuri murdare și oglinzi zgâriate cu pornografii... Dacă se află ceva, ești compromisă pentru totdeauna.

Dragă, nu te lua după colegile tale. Pentru că ele sunt niște dezmățate. Dar tu, Emy, gândește-te la Valeria, gândește-te la toți cei care văd în tine o artistă mare. Sunt sigur că n-ai știut despre ce e vorba. Mi-e gura coclită. Mă simt bolnav, Emy.

G...

Am rămas cu hârtia înțepenită în mână... Ea se sprijinise cu umărul de mine și sânul ei se instalase ca într-un culcuș, în îndoitura brațului meu, îl simțeam cu coastele. Întorc apoi capul într-o lungă mirare.

— La „Giordache”?

— Ah! Ce a mai fost și atunci... Ce motiv de ceartă, două săptămâni. De obicei n-aveam nici o grijă seara când mergeam în vreun local, că eram aproape sigură că nu-l întâlnesc... Totdeauna el mânca în birturi și prin bodegi. În seara aceea se înființa un club, nu știu ce spunea el, al scriitorilor. Și aveau o masă a lor într-un salon. Noi eram un grup de șase-șapte inși, mi se pare că era și Gina, Lenta și pe urmă șeful de cabinet cu doi prieteni ai lui... Parcă trebuia să vii și tu în seara asta? Da, da... Parcă așa spunea Mărginoiu? Noi, fetele, ne cam trecusem și spuneam tot felul de prostii... Ne stropeam cu sifon, ne păcăleam unii pe alții. Și el era la ușă, dragă... Închipuie-ți...!

În chipul acesta am înțeles oarecum cauza tragediei lui Ladima... Din pricina sărăciei nu putea să meargă în aceeași lume cu femeia pe care (oribil cuvânt) o iubea, și atunci era cu neputință să exercite vreun control... Toate datele îi scăpau... Ea, care era totul pentru el, pleca gătită și venea din oraș, cum ar fi mers într-o cetate nepermisă lui, de unde s-ar fi întors spunând ce vrea și cât vrea să spuie... El era nevoit să creadă și imaginația lui, necontrazisă de nici un incident al realității, putea să vadă o Emilie ideală, bună, suavă. Și mai ales o Emilie plină de mister. Dacă nu vezi cotidianul unui om, ci numai așa cum apare pe catedră, nu poți niciodată să-l cunoști. Construiești numai o figură de profesor... Cotidianul Emiliei nu era, cum s-ar părea, sufrageria cu Valeria, unde ea cobora oarecum ca o prințesă, ci patul ei plin de atâtea mistere, după-amiezele și serile cu supeuri, o lume cu care el nu avea mai mult contact decât are călătorul de pe scara vagonului de clasa treia cu vagonul restaurant, sclipitor de lumină și tacâmuri, în cuprinsul de lemn lăcuit al căruia evoluează (deși doar la al șaptelea vagon) o lume absolut inaccesibilă, mai distanțată decât toate distanțele de parcurs în clasa treia, în cuprinsul întregii țări.

— A venit să se plângă Valeriei... I-a bătut și ei capul ca să-i explice ce „imprudență” am făcut: „Dacă e posibil copilăria asta, Valeria?... În cameră separată la „Giordache...”?

I-am spus cu jurămintă, bineînțeles, că n-am știut de ce e vorba... Că am crezut că mergem în restaurant... Că era ziua de naștere a Ginei... Mai știu eu ce?... Două săptămâni a suferit îngrozitor... Nu mă mai săruta... ca să mă pedepsească, „să mă facă să sufăr”... Era mereu gânditor, devenise mai bănuitor ca oricând. Mă plictisea, nu-i vorbă, puțin, căci firește știa tot teatrul că e amorezat de mine, dar nimeni nu credea că trăiesc cu el, căci toți știau că sunt cu Traian...

— Care Traian?... E vreun actor...?

— Ești nebun?... Și a făcut o strâmbătură de silă, dar la ea nu cred că era o silă fizică, ci una morală, însă mimica ei era nediferențiată. Nu m-am culcat niciodată cu vreunul din teatru... E o prostie... Întâi că se află și pe urmă încep invidiile, de nu te mai descurci: „Așa?... Te-ai culcat cu ăla și cu mine nu...?” Sunt foarte drăguță cu ei și atâta tot... Ce rost ar avea să mă culc cu Bălțăteanu, să zic așa?... Colegi...

— Dar Traian cine era?

— Un inginer de la Căile Ferate... Venea cu mașina să mă ia... Tot teatrul știa că suntem împreună...

— Și Ladima n-a știut nimic?

— La început n-a știut... pe urmă a aflat ceva... Dar am tăgăduit... Spunând că așa vorbește lumea... Că Traian nu vine pentru mine... ci pentru Gina... A mers cam greu, dar până la urmă tot a crezut. Stai că-ți arăt acum, că sunt câteva scrisori din vremea aia...

Intervin grăbit, speriat:

— Lasă-le la rând. Și surâd. Dar văd că ții minte? Bună, indulgentă:

— Cum o să uit câte încurcături îmi făcea?

Mă uit la ea și mă întreb însă dacă nu le-or mai fi citit și alții, așa cum am făcut eu acum... Dacă nu cumva ea le-a făcut accesorii ale patului ei profesional.

— Ce te uiți așa la mine? Mă întreabă senin, surprinsă. O scrisoare pe toate fețele, cu litere mai lungi parcă...

Scumpă Emy, Trebuie să-ți scriu, căci am impresia că e singurul mijloc în care mai pot comunica, de o săptămână încoace, cu tine. Nu mai pricep nimic. M-am întâlnit ieri prin fața teatrului cu Gina și n-a fost chip să scot o vorbă de la ea... Ce sunt ascunzișurile astea?... Până și Valeria a început să aibă, de câte ori o văd, un aer încurcat... Repetiții și iar repetiții, deși am impresia că totuși nu joci decât prea rar pentru atâtea repetiții. Emilia, mai fii puțin și a mea... E așa de puțin ce-ți cer. Imaginea ta n-o mai pot dezlipi de viitorul meu... De altfel, e posibil să intervieu o mare schimbare în viața noastră. Sunt în preajma unui mare eveniment... S-ar putea, Emy, ca în scurtă vreme să avem bani... Bani... Să ai ce-ți trebuie, oferit de mine... Asta ar fi cea mai mare bucurie a mea, azi... Nu pot spune pentru moment... Ai să vezi... Ba da... Trebuie să-ți spun... Îți reproșez că tu îmi ascunzi lucruri, și chiar în aceeași scrisoare, eu însumi mă fac vinovat de asta... Emy, un prieten mai tânăr, foarte, foarte bogat, mi-a telefonat acum două seri la gazetă, căci se vede că nu știa că am demisionat... Noroc că Negrea, secretarul, îmi știa adresa și mi-a trimis vorbă... A doua zi de dimineață m-am întâlnit cu el... În biroul lui am stat de vorbă un ceas întreg. Nu stă acasă, are locuință în oraș, pe Cometa. Foarte frumoasă, cu mobilă modernistă, care mi-a plăcut foarte mult. Uite despre ce e vorba... Un frate mai mic al lor a murit... Și vor să facă o fundație culturală... Bătrânul vrea să dea toată partea eventuală de moștenire a celui mort-sau o bună parte, pentru această fundație... E vorba de vreo 7- 8 milioane. N-au vorbit până acum cu nimeni și prietenul meu a ținut să mă consulte întâi pe mine. Din venitul cam de un milion pe an se vor face 100 de burse pentru școlile primare, căci bătrânul n-ar vrea să mai rămână nici un

neștiutor de carte, 10 burse pentru școalele secundare, 4 burse pentru Universitate... Din restul venitului, cam 5- 6000 de lei se vor da anual premii pentru literatură, muzică, pictură și teatru. Astea le-am fixat eu... A vorbit și cu bătrânul și cred că au căzut de acord cu mine. Va fi și un fond de ajutorare... Faptul că mi s-au adresat mie mi-a făcut o nesfârșită bucurie... E posibil să fiu numit secretarul acestei fundații. Ar părea lumea altfel construită, Emy.

Ca să discutăm mai mult, am luat ieri masa cu prietenul meu la „Modern”... A plătit el. Măine ne întâlnim de-a dreptul la masă, ca să continuăm. M-a invitat tot el, dar acum trebuie să găsec parale undeva, că n-are nici un Dumnezeu să-l las tot pe el să plătească.

G. D. L.

Emilia vede că nu mai dau nici un semn de viață, ca un bolnav în criză.

— Ce ai rămas așa?... Ia uite cum a rămas!... Își încruntă puțin privirea, ca să înțeleagă mai bine, cu ochii aceia mari, care nu văd decât simplu... Ți s-au umezit ochii? Ce e? Noroc că pot minți așa, reflex aproape.

— Mi-am adus aminte de fratele meu care a murit și el.

Din cauza fratelui mi s-au umezit ochii, dar trebuie să mărturisesc, oricât ar fi de monstruos, că nu din cauza lui Sorin, ci din pricina acestui biet frate, frate adevărat, din același altoi de suferință, care era grav ca un profesor universitar, de o politeță de ambasador pensionar, surzând puțin îndepărtat, cu ochii calzi în orbitele prea mari... al cărui destin eu aș fi putut să-l schimb în această lună aprilie, când i-am vorbit despre această „fundație” și n-am știut.

— Ai avut un frate mai mic?

— Da...

E înduioșată...

Aproape că a turtit cutia cu scrisori, trebuie să se ridice în cot, ca să luăm alta.

Emy, Ce-a mai fost ieri? Știam că nu ai decât în actul trei și am venit să te iau... M-am jenat să intru în cabina voastră... Îmi închipuiam că se îmbracă fetele și ți-am trimis vorbă... Mi-ai spus să te aștept și pe urmă n-ai venit... Fetele mi-au spus că te-a chemat directorul... M-am interesat însă și am aflat că nici n-a fost directorul în seara aceea la teatru și nici nu vine de obicei la spectacol. Te-am căutat apoi pretutindeni... Nimeni nu mi-a spus... Nu te văd aproape două săptămâni și atunci ne pierdem unul de altul?... M-am întâlnit cu Gina, care vrea să-ți vorbească... Spune că nici ea nu te vede...

Întoarce spre mine capul rotund de pistică de lemn, cu orbitele geometrice.

— Ce-a fost și atunci... Traian mă aștepta la „Elysee” și nici prin cap nu mi trecea că Ladima vine să mă ia... A trebuit să rog fetele să-l ție de vorbă până plec, căci dacă s-ar fi luat după mine, îl știam, nu mai scăpăm de el. Pe ele le amuza foarte mult așa... Vivi l-a luat în cabina cealaltă, și el a marșat... Ele râdeau să se prăpădească... Nu pricepea nimic și era mirat de atâta prietenie și dragoste din partea lor.

Acum ține ea, în mâna grăsuță, scrisorile, și eu citesc peste umărul ei rotund. Am făcut-o înapoi pentru ca să mi le comenteze, fără să-i cer anume

asta, căci, desigur că, numai așa din reacțiune animală, ar refuza... Sub pretext că stau mai bine, m-am rezemat de ea cu un soi de familiaritate complice și tandră... Crește în mine o durere mărăcinoasă și sunt actor într-un teatru care, ca teatrul în teatru din Hamlet, corespunde unei drame adevărate.

Scumpa mea, Măine vreau să te văd neapărat, Emy, am vești bune de tot... Nici nu știi ce înfrigurat sunt... Ieri am luat din nou masa cu prietenul meu, afară din oraș... Nici nu mi-am închipuit că s-au deschis grădinile și mai ales că se poate mânca și ziua acolo... La „Flora”, la prânz, parcă ești într-o stație climaterică în străinătate... Grădină mare cât un parc cu parmalac verde, cu mese afară, așa în plin soare... Galantarul bogat cu mâncăruri, chelnerii îngrijiți îți dau impresia de odihnă, de curat, ca de sanatoriu. M-am simțit așa de bine... Pe urmă, după ce am luat cafele și coniac, un coniac tare și ușor ca o flacăra galbenă, am făcut un tur cu mașina până la Otopeni... Cu toate că șoseaua era stricată, mi se părea că nici în leagăn, când eram mic, nu m-am simțit așa de bine, la ora 2, după o masă bună, ca în fotoliul adânc și elastic al mașinii (puțin amețit de vin, e drept). Ei bine, Emy, fundația e pe cale să se realizeze... S-ar putea să mergem încă din vara aceasta la Râmnicul-Sărat... Căci acolo vreau să mergem, Emy. Obligațiile mele de secretar nu mi-ar impune să stau în București... Așa încât în loc să trăim prost aci, am putea trăi curat și frumos acolo.

Când îți spuneam: „Emilia, dă-mi un an de așteptare și încredere, și totul se va schimba...” Fii măine acasă... Trebuie să stăm de vorbă.

G. D. L.

— Mi-era imposibil... Traian nu mă lăsa nici un minut liberă... Dormeam și mâneam la el, dar Valeria nu-i spunea lui Ladima... Veneam numai să mă schimb acasă... El venea însă în fiecare seară și juca tabinet, așteptându-mă, cu Valeria.

— Și cum s-a terminat cu Traian?

Trăsăturile caligrafice, adică fruntea senină cilindrică, sprâncenele aduse din condei, ochii mari neadânciți în pleoapele grăsuțe, catifelate, se strâmbă într-o denunțare:

— Intrigile, dragă... Că în teatru e ca un viespar... I-au scris scrisori... Aș vrea s-o mai întreb, dar e în mine o drojdie de oboșală și nemulțumire, când îmi amintesc de...

Fundația s-a făcut. Nu are venituri de un milion, dar are, e adevărat, un secretar. Nici o clipă, nici ca o bănuială măcar, nu mi-ar fi trecut prin cap că am putea oferi unui domn atât de bine postul acesta... În îmbrăcămintea lui serioasă, de profesor, în tonul academic, cum să-ți spun? Cu care vorbea, superioritatea intelectuală și de om de lume pe care o manifesta nu ți-ar fi permis nici o clipă să crezi că unui asemenea om îi poți face ofensa să-i oferi un post de secretar al unei fundații particulare pe care noi l-am încredințat unui tânăr student recomandat de un profesor. S-au dat premii, e drept, între altele și unul de poezie. Tata a cerut Academiei și unor scriitori cunoscuți să deacearnă „Premiul Sorin Vasilescu” de 30 000 de lei. Trebuie să spun cu sinceritate că auzisem că e un excelent gazetar, dar n-am știut, până la

sinuciderea lui, că Ladima e și poet, și mai puțin, cum au scris unii atunci, că e un foarte mare poet. Premiul a fost dat deci altcuiva.

— Vrei să trimit să mai aducă țigări? La ce te gândești?

— Da... Mai pe urmă...

— Chestia cu ce credea el nu s-a făcut, dar pe urmă a găsit ceva la o revistă, nu știu unde... Lucra... Era așa... Secretar... Dar nu câștiga mai nimic.

Emy scumpă, Țin foarte mult să te rog un lucru... Am invitat la masă... Mergem într-un loc unde se mănâncă admirabil, e o cârciumă pe Buzești, „La Nepotu” – trei buni prieteni ai mei... Le-am spus – numai lor, Emy – pentru că suntem foarte buni prieteni, căci ne vedem în fiecare zi la cafenea, că va veni și logodnica mea... Emy, nu-ți închipui ce cald mi separe cuvântul acesta și înflorit, numai când îl pronunț: logodnica mea... Aș fi fericit să fiu într-o seară în mijlocul prietenilor mei buni, cu logodnica mea... (N-am mai spus la altcineva la nimeni că suntem logodiți, nu te supăra...) Dar cuviința cere să ți-i prezint dinainte.

Iată-i de pe acum, în scris. Unul, Bulgăran, este un mare savant, Emilia... Firește, nu e profesor universitar... Pentru că numai diplomele contează în țara asta... Are o teorie extraordinară asupra atomilor... pe care o va scrie și o va traduce în franțuzește. A făcut descoperiri literare care au revoluționat istoria literaturii noastre... Cibănoiu a fost cancelar la Externe... N-a înaintat pentru că știi ce înseamnă să înaintezi la Externe; să fii din lumea lor și să perii toată viața... Acum vreo cincisprezece ani, Cibănoiu a pus semnul mirării într-un ordin al secretarului general, care credea că St. Louis e un oraș din Franța și numise un consul acolo... E un mare teozof Emy, ai să-l cunoști... Colaborează la o mulțime de reviste teozofice franceze și germane... Are o bibliotecă imensă... Penciulescu, cel care întregeste trinitatea, e, fără îndoială, cel mai deștept om din țara românească... Ripostele lui sunt celebre... Ras, negricios, cu o față de consul roman blazat, e de o cultură care sperie și pe profesorii universitari. N-a primit niciodată o catedră, a socotit nedemn de el asta... A preferat să fie suplinitor la un liceu particular, decât să se preteze la compromisuri.

Un profesor universitar care își pusese ochii pe el, de când era student, și-a dat catedra și fata după altul, când a văzut că Penciulescu face... Mofturi. Ai să-i cunoști, Emy, și ai să vezi ce țiți interesanți sunt. Prin urmare, dragă, trec mâine să te iau pe la 8 1/2 nu?

G. D. L.

Se întoarce, și acum încă deziluzionată, schimbă picioarele... Se întinde, voinică, a plictiseală.

— Am fost... Vai ce seară... Erau niște rable, de parcă eram în spital... Unu n-avea dinți și făcea spirite... Altul făcea pe curtezanu. Ce prieteni și-a găsit el!... Am stat numai până la 11, că mi s-a părut o prostie să pierd noaptea cu o adunătură ca asta. Biletul ăsta (de la mine din mână) l-am găsit de dimineața, vârat pe sub ușă, e iscălit de ei trei.

Păcat, Emy, că n-ai stat... Prietenii mei te găsesc foarte bine... Le-ai plăcut enorm... Noi acum am încheiat... Dimineața... Ei mi-au spus să trec să-

ți las pe sub ușa biletul acesta pe care iscălesc cu toții. Cu cele mai dulci sărutări de mâini, G.

Gedem nu știe ce comoară are. Bulgăran... Nici ducele de Sagan n-a prezentat o așa frumusețe la un supeu prietenilor lui... Cibănoiu.

Dacă aveai de gând să pleci așa de repede, de ce ai mai venit?
Penciulescu.

Cam în vremea asta, plecam pe câte două-trei zile din București cu Traian... Că încă nu rupsesem cu el. Avea inspecții și mergeam și eu... Stăteam la hotel, până venea el, pe urmă ieșeam împreună la masă la restaurant. La Giurgiu... La Buzău... O dată am fost și la Roman... Ladima era foarte enervat și devenise bănuitor¹². 1 Caută țigări pe noptieră și nu găsește.

— Nu mai sunt țigări?

Acum o scrisoare fără titlu, dezordonată, fără scrisul acela culcat și mare, ci aproape drept și mai mic.

Aseară treceam, pe lângă un grup, în fața teatrului. Unul dintre actorii tineri povestea ceva și toți râdeau. Când m-am apropiat, toți au tăcut și păreau jenați... L-am luat pe Ion Sârbul deoparte și, după câțva timp, necăjit, enervat, săcâit, mi-a spus, îndurerat: „Gedem, ești un dobitoc fără pereche... Nițescu povestea ce i-a făcut Traian Emiliei, pentru că a prins-o în cabină la un teatru particular cu un coasociat director... A văzut-o mergând cu el la teatru, la o oră când nu puteau fi nici măcar repetiții... A urmărit-o, a intrat în teatru și de la ușa cabinei a ascultat și a înțeles totul. Pe urmă?... Gedem, ești un dobitoc fără pereche... Cu tot geniul tău... La revedere... Nu te mai apropia de grupurile care râd cu hohote... Nu uita să depui cărți de vizită la Anul nou și la ziua onomastică lui Traian Justiniu. La revedere...” și aplecat bătând mătânii. Nu sunt, Emy, nici firiș, nici nu sufăr. Mi-e numai o imensă, o nesfârșită milă de mine... Fiecare suntem ursiți de la facerea lumii să fim așa cum suntem, așa cum e ursit sâmburele să dea bostan, și bobul de grâu spic... S-a făcut în mine ca o lumină de moarte și înțeleg acum, neașteptat, toate întâmplările și toate faptele omenești ale acestui an de delir, de când te cunosc... Cu bine, Emy, fii fericită, căci există soiuri de fericire pe lumea asta pentru tot ce a creat Dumnezeu.

G. D. Ladima

— Am crezut că acum s-a sfârșit... A fost în mai asta, într-o ghină mizerabilă... Știam că pe întâi iunie sunt concediată de la Național. Speram să intru la alt teatru, particular... L-am pierdut și pe Traian... Și acum se mai supăra și Ladima. O lună n-am mai știut de el nimic... Pe urmă am aflat că e bolnav.

În anul acela, în iunie, am avut și eu un conflict cu el... Era în comitetul unei expoziții de câini... Pentru că se știa că e unul dintre cei mai buni cunoscători ai raselor de câini din țara noastră. Pe maidanul fostei primării se făcuse o curticică prăfuroasă, mărginită de cuști și cotețe, cu tot soiul de câini și căței. L-am rugat să dea, în loc de premiul doi, premiul întâi pentru un pekinois mătășos al unei prietene care nu-mi mai da pace.

— Nu te supăra, domnule Vasilescu, dar premiul întâi a fost dat de vreo zece ori până acum. Asta mă plictisește... Scuză-mă. Plec acasă. M-am săturat.

Emilia a luat un bilet, care, de altfel, venea la rând.

— Ce bilet este ăsta? Și îl cercetez mirat.

— De la un prieten al lui... De la Cibănoiu.

Domnișoară, Iertați-mă dacă intervenția mea este inoportună și deplasată. Dar știu ce inimă bună aveți și sunt sigur că dacă sunteți cauza unei atât de mari suferințe, e că nici nu bănuți răul pe care-l faceți... De vreo săptămână, domnișoară, prietenul nostru merge spre moarte... Pe căldurile acestea grozave, e singur, fără nimeni lângă el, și sunt sigur că prezența d-voastră câteva minute lângă patul lui... ar fi ca un balsam... Doctorul i-a interzis să coboare și noi facem, cu rândul, pe paznicii lui, dar avem foarte puțin timp liber.

Cibănoiu

— Eu tocmai plecam într-o excursie cu automobilul prin Ardeal... Dar s-a dus Valeria numaidecât... Ce-a găsit acolo zice că nu poate spune. El sta tocmai sus, la al treilea, pe Rahovei... Nu era măturat de zile întregi, o gândăcime să te sperii, haine și ghete murdare, resturi de mâncare. Pe cărți sta praful de un deget. El avea nevoie de pungi cu gheață pe frunte și seara comprese calde la ficat... Era slăbit, neras, rufăria patului murdară, căci era o singură servitoare la toate trei etajele. Venea numai să măture și să aducă apă dimineața. Valeria a venit înapoi acasă... A luat un ciocan, cuie, cearșafuri de pat și o pernă cu fețele ei, a luat un reșou, că eu am vreo două-trei, că mereu se strică și nu vreau să rămân fără niciunul.

Casa lui era veche, ca o cazarmă, dar avea electricitate și priză pentru reșou, așa că tocmai bine putea să încălzească apa.

Împreună cu Cibănoiu l-au coborât jos din pat... L-au așezat pe saltele în fundul culoarului. A deschis ferestrele, a curățat puțin de păianjeni, a măturat bine, a pus praf pentru ploșnițe și pâine muiată în acid boric pentru gândaci. A dres ea singură patul, că Cibănoiu nu se pricepea la nimic... A potrivit rafturile de cărți. Pe urmă a primenit așternutul, a spălat vasele și paharele... Cibănoiu se minuna, nici nu mai recunoștea odaia... În fiecare zi, că eu eram plecată, se ducea la el; de câteva ori, când avea dureri, a stat și noaptea lângă patul lui. Că era bolnav de ficat, nu știu ce avea, că nu avea voie să bea decât lapte. Spune Valeria că avea niște dureri îngrozitoare, uneori își mușca mâinile ca să nu strige... Când îi treceau crizele stăteau de vorbă... Și ei și lui le plăcea să stea la discuție... Spunea Valeria că despre mine n-a spus o vorbă tot timpul... Ea adusese un borcan de dulceață de acasă și pregătea la reșou cafele, de trata prietenii când veneau... Seara se adunau toate rablele acolo și zice Valeria că petreceau foarte bine.

De văzut nu ne-am văzut toată vara... Eu fusesem la Bârlad tot timpul... El mi se pare că a fost la un cămin de scriitori prin Transilvania... S-a angajat pe urmă la o gazetă de la Chișinău, dar nu știu de ce n-a stat decât două luni. Pe la sfârșitul verii mi-a venit un angajament de la Teatrul Național de acolo. Am bănuț eu că trebuie să fie ceva cu el acolo... Dar n-am primit... Trebuia să transportăm casa și ne era greu.

Valeria dragă, Nu înțeleg de ce te-ai grăbit atât să-mi trimiți cărțile împrumutate... Îmi făcea plăcere să le știu la d-ta... Dacă vrei altele, oricând,

toată mica mea bibliotecă îți stă la dispoziție... Știu că niciodată cărțile pe care le iubesc atât nu vor fi în mâini mai bune, mai îngrijitoare și atât de iubitoare ca ale d-tale. Mereu îndatoratul, George Demetru Ladima

— În septembrie, când ne-am întors, Valeria, care împrumutase niște cărți de la el-nu le-a citit, că nu i-a plăcut niciuna – i le-a trimis înapoi... Despre mine nu spunea nici un rând, nici n-o întreba niciodată... Aflase și el, poate, că în toamnă era să mă mărit cu Arghiropol. Eram ca și logodită...

— Arghiropol era un societar al teatrului? Nu l-au scos la pensie? Așa auzisem parcă...

— Da, și a stat la noi în casă vreo două săptămâni. Decât să fiu metresă pe degeaba a unui tenor, mai bine nevasta unui societar, că amanți găsesc eu câți vreau... (Ea nu spune limpede că vrea un bărbat „complezent”.) Arghiropol a și stat aci, vreo trei săptămâni... Ladima știa... Când ne întâlneam pe stradă, mă saluta foarte rece și așa... Foarte demn... Că nu mai venea nici la noi... Ii spusese Valeria că m-am logodit și că de Sfântul Dumitru ne mutăm într-o altă casă, mai mare... La National, însă, tot n-am mai putut să intru... Nici Nae Gheorghidiu nu putea face nimic, că acum fusese scos de la minister și îl atacau mai toate gazetele.

Domnișoară, Am publicat astă-vară în cea mai de seamă revistă literară, Cugetul, în care public de obicei versurile mele, trei articole despre decadența teatrului românesc, care au avut oarecare răsunset, îndeosebi în generația tânără, dornică de o spiritualitate nouă. S-a hotărât să facem o grupare pentru teatru, i-am spus: Proscenium. Un tânăr regizor, Doriadi, care a studiat la Berlin cu Karl Heintz Martin, va pune în scenă. Înainte de spectacol vom ține conferințe arătând ce vrem. Sunt nădejdi mari că vom revoluționa în întregime teatrul românesc învechit, rămas la formule vulgare, bulevardiere. Cea dintâi piesă pe care o vom juca va fi învierea lui Tolstoi, într-un singur decor, cu proiectoare și recuzită modernistă... Te-am propus pe d-ta pentru rolul Maslovei și, după oarecare discuții, deoarece se pare că Doriadi vrea pe altcineva, s-a căzut de acord. Pe bărbat îl va juca un tânăr absolvent al Conservatorului, Priboescu, pe care probabil îl cunoști, pentru că se spun despre el lucruri extraordinare. V. I. Stefanovici, unul dintre cei mai reputați esteti de la noi, va vorbi despre Tolstoi și regia lui Gordon Craig. Spectacolele vor avea loc la Teatrul Popular. Sala va fi decorată în perdele cenușii, iar scena transformată.

G. D. Ladima

— Deși nu plăteau nimic și știam eu cât timp se pierde cu repetițiile, am primit... Venea și el, în fiecare zi, la repetiții, sta într-un stal în întunericul sălii, și-mi vorbea foarte politicos. Îmi plăcea mult mai mult așa cum se întorseseră lucrurile. Miroseam eu câteodată că trece anume pentru mine pe la ușa regizorului.

— Și s-a jucat spectacolul?

— De vreo trei ori... Am aci și critica...

A coborât și a scotocit într-altă cutie, unde erau tăieturi din diverse ziare... Afară de Universul, care nu găsea satisfăcătoare asemenea încercări și spunea că singura care a înțeles rolul a fost domnișoara Răchitaru, și de

Dimineața, care lăuda mult pe Doriadi, pe Priboescu și remarca în treacăt pe domnișoara Răchitaru, „care a fost în rol”, toate celelalte critici mai mărunte vorbeau, așa, călduros despre spectacol și rând pe rând arătau că mai ales în scenele de beție, Maslova a domnișoarei Răchitaru a cutremurat sala... „Are un temperament copleșitor, scria unul dintre critici, și Teatrul National a făcut o greșală de neiertat concediind-o.” Mai erau câteva reviste, mici probabil, pe hârtie velină, care cereau ca neapărat să se încredințeze un teatru permanent lui Doriadi.

— Eu eram bucuroasă că asta îmi slujea ca să cer să fiu reangajată la Național, mai ales că nu mai puteam conta pe Arghiropol... Care, după ce stătuse trei săptămâni în casă la noi, rupsesse logodna. Și încruntând, prea puțin, centrul de întâlnire deasupra nasului, a atâtor linii caligrafice: Iar intrigi și anonime. Că știi cum e acolo! A aflat și de falimentul băncii.

— Ce faliment? Întreb uimit. Emilia se învinețește, se agită toată.

— Să nu mai vorbim. Pungașii de la „Banca Gompos”... Mi-au mâncat un milion... Că tocmai vream să iau o casă în parcul Principesa Măria... Că mereu ziceam să ne mutăm... Acum!... Și își freacă vertical palmele desfăcute, cum ar toca banii cu două talgere de fanfară, în semn de „adio”.

Altă scrisoare, acum cu un scris mai nervos, mai grăbit și mult mai oblic, fără titlu.

E peste puterile mele... Trebuie să-ți scriu... Trebuie să-ți vorbesc... Până mâine seară trebuie să se întâmple ceva, pentru că mi se rup zăvoarele minții... De trei luni îndur o suferință care întrece puterea de rezistență a nervilor mei, depășește tot ce e capacitate de îndurare și răbdare... Orice, Emy... Dar vreau să fiu iar lângă tine... Să te aștept jucând tabinet cu Valeria... Mă cuprinde nebunia, mi separe dintr-altă lume posibilitatea pe care o aveam de a-ți auzi pașii pe scară – oricât de târziu – de a te vedea intrând pe ușă, scoțând pălăria cu mâna stângă și așezând-o peste mânuși.

Să privesc, sprijinit în coate pe fața de masă cu pătrate albe și roșii, obrazul tău rotund și rumen, cu ochii mari verzi. Să ne certăm... Să spui ce vrei... Sunt cel mai nenorocit dintre oameni, Emy, când sunt departe de tine. Prezența ta, alături de mine pe stradă, de cealaltă parte a mesei, în sufragerie, în aceeași încăpere, fie și într-o sală de spectacol, mi-e mai necesară ca unui morfinoman doza lui zilnică.

Cel puțin înainte te puteam aștepta... Sufeream atâta... Azi până și așteptarea aceea, acum când de trei luni nu mai am dreptul acesta, mi se pare un paradis pierdut. Re-dă-mi-l... Pe lumea aceasta e tot ce mi s-a dăruit într-o viață de umilință, mizerie și suferință.

George Ladima.

Nu pot să întreb, decât după o lungă tăcere, în care mă apasă un soi de deznădejde, cu toate că surâd.

— Ce i-ai răspuns?

— M-am sfătuit cu Valeria și ea a fost de părere să-l chemăm... Mai ales că acum mă certasem cu Arghiropol și eram liberă de tot. Am întrebat-o pe Valeria dacă să mai spun vreo minciună ca rândul trecut, să mă

dezvinovățesc... Ea a spus să tac din gură... Că e mai bine pentru mine ca el să știe adevărul.

I-am scris o scrisoare că îl aștept a doua zi seara, cu mare plăcere... Și uite ce nebunește mi-a răspuns.

Era într-adevăr o scrisoare de înnebunit. Pe patru pagini nu era scris decât cuvântul „mâine”, în coloană, pe fiecare pagină și de câte 10 – 15 ori.

Mâine.

Mâine.

Mâine.

Mâine.

Mâine.

Mâine.

Și așa toate fețele. La urmă doar atât: „Va mai fi mâine?”

— După aceea, ne-am văzut cam în fiecare seară... Avea bilete la cinematograful și teatru luate de la ziare și am ieșit împreună. De câteva ori am stat amândoi acasă de vorbă și se ducea Valeria la teatru.

— Ascultă, ai fost din nou a lui?

— Nu... Că nici n-a fost vorba de asta... Stăteam numai așa de vorbă, că altminteri era idealist.

Mă uit la ea, e tot senină, mare și goală.

Draga mea, Toamna târzie e de aur, părul tău bălai e de aur, ochii tăi au licăriri de aur... Săptămâna asta e aurul vieții mele... Sunt un nerod... Un nebun, că trei luni am suferit atât... Trimit două locuri din vreme pentru Valeria s-o invite pe prietena ei. Cibănoiu îmi spunea azi-dimineață că ar merge și el bucuros cu Valeria la cinematograful. Noi, care am văzut și Carnea diabolică și Lord Satan, vom rămâne acasă...

George.

Să rămâi cu Emilia, fără s-o ai!

Mă întreb ce poate fi intimitatea cu femeia aceasta, mai ales când nu e dezbrăcată?

— Ce vorbești, seara?

— Până noaptea târziu... Despre teatru... Despre actori, știa o mulțime de lucruri. Uneori jucam și noi tabinet... Îi plăcea, așa, să stea aci.

Emy scumpă, Ceea ce-ți spuneam aseară e pe cale să se împlinească. Azi m-a chemat prietenul de care-ți vorbeam și m-a prezentat unui deputat, n-ai de unde să-l cunoști, Nae Gheorghidiu... A rămas să ne întâlnim diseară din nou acasă la el... Prin urmare, nu pot veni... N-am vorbit încă despre condiții... Știu că va fi un buget foarte scăzut și lefuri foarte mici. Sper să iau cronică dramatică... Gândește-te puțin la mine diseară.

George Ladima

— Când am primit scrisoarea am rămas trăsniță... Nici azi, jur, nu mai înțeleg cum de el nu a văzut că Gheorghidiu este, știi? Arendașul pe care l-a văzut la noi. Urmează apoi o seamă de bilețele scurte... Fie că Ladima nu mai avea timp să scrie, căci acum scria aproape singur jumătate din gazetă, și încă articolele cele mai de seamă, fie că nu mai avea nevoie să scrie, căci pe Emilia o vedea în vremea aceasta, probabil, când vrea. Era o activitate înfrigurată,

politică, războinică... Poate o fi fost și o diversiune sufletească – Nu sunt decât mici bilete:

Treci cu Valeria diseară pe la mine pe la redacție... Mă luați și mergem să mâncăm la „Mircea”.

Sau altul, pe hârtie cu antetul Veacului:

Nu te pot aștepta... Vino direct la teatru... Eu iau un ceai la redacție... Vezi se, nu pierzi actul I, căci e o scenă foarte importantă... Observă că locul gazetei s-a schimbat, căci, din cauză că am apărut târziu, ni-l dăduse la fund și l-am trimis înapoi.

G.

Rămân din nou îndelung pe gânduri... Toată vremea aceasta de vreo câțiva ani încoace e a vieții mele, și trebuie să precizez că orice dată, chiar străină, trece prin existența mea ca un amestec de vis și realitate... Ceasul care a bătut orele regulate până am împlinit 28 de ani e de atunci puțin strâmb. Trăiesc o viață în care nimic din ceea ce se întâmplă nu mai e cu semnificație simplă... Totul trebuie să corespundă, ca în vis, la altă situație, faptele capătă înțelesuri noi, unele printr-altele. Cuvintele nu mai sunt semne pentru ce e dincolo de ele. Mai înainte viața mea avea zilele săptămânii: luni, marți, miercuri etc., care corespundeau cu zilele cifrate în calendar... Când era ora 12, era ora 12... Dacă era cald, mi-era cald. Dacă aveam guturai, strănutam... Aveam un program, sau o lipsă de program, care se suprapuneau exact faptelor... Când cunoșteam un domn, era un domn, când cunoșteam „alt domn”, era „alt domn”, când mă culcam cu o femeie însemna că am avut-o, când un cunoscut spunea că-i plac țigările Lucky Strike însemna că-i plăceau Lucky Strike. Dar de câțiva ani, printr-o acumulare de împrejurări deosebite, care ele însele or fi având vreun tâlc, semnele nu mai corespund conținutului lor stabilit, faptele au alte cauze de cum le știu eu, dacă o femeie, care e zodia mea, râde, nu mai înseamnă că e veselă; când un domn e grav, corect și important, nu înseamnă că nu depinde în toată soarta lui de un cuvânt al meu, când fug de un surâs, poate însemna că îl doresc, iar un domn cu mustăți războinice, pe care-l prelungeam într-un raion universitar, aflu azi că ducea pantofii Emiliei la cizmar... Știu că asemenea devenire e normală pentru nenumărați alți oameni, dar ceea ce nu e normal e transformarea mea, automobilistul și atașatul de legăție Fred Vasilescu. Iar acum când eu nu mai sunt cum am fost, ochii mei, prin care văd lumea, sunt, mai mult ca oricând, cum n-au fost niciodată, numai ai mei, și înapoia lor sunt eu, numai eu... Nu pot să fiu înapoia altor ochi... Noțiunea de normal eu nu o am decât comparând existența mea de dinainte de a întâlni pe doamna T. Cu existența mea de acum. Vedeam mai puține colori, doar câteva nuanțe, mult mai puține fapte, alte bucurii... Nici nu bănuiam atâtea înțelesuri câte îmi sar în ochi de atunci încoace. Erau chiar mult mai puține întâmplări pe lume și semănau, groase, oarecum toate. Mi s-au ascuțit simțurile? Nu vedeam mai înainte nimic, ca atunci când treci pe lângă un copac, plimbându-te fără să-l vezi măcar, deși nu ești distrat, numai pentru că nici nu-ți închipui ce ai putea vedea la un copac. Și nici nu-ți pui problema asta. Dar când tovarășul s-a oprit privind, și te oprești și tu, descoperi nenumărate forme și fapte. Coaja copacului e crăpată

într-un anumit fel, care te sperie cu diversitatea lui, sunt flori la rădăcina lui, de soiuri foarte diferite, e și un mușuroi de furnici, pe care dacă-l privești atent descoperi alte întâmplări mici, dar neasemeni una alteia.

Femeia aceasta e tovarășul care m-a oprit din drum, numai ca să privească el ceva, și de atunci am început să văd și eu o mulțime de lucruri. Mă gândesc că fără doamna T. N-ar fi existat în nici un fel Ladima în viața mea; iar întâmplarea de acum, care mă îngheață și mi se pare în amurgul acesta călduros, în camera aceasta, dospită de suferințe și semnificații, nu m-ar fi oprit în loc nici cât să fumez o țigară. Fără să-mi descopere ea anumite răsfrângeri de orgoliu și anumite gingășii, fără să-mi fi arătat savoarea umilinței, nu m-aș fi întovărășit niciodată cu un om care m-a făcut „gujat” în plină lume; fără ea n-aș fi știut că a te întâlni noaptea cu un astfel de om și a porni cu el apoi la Sinaia poate însemna o bucurie scăzută, grea, mai adâncă decât o călătorie la Londra, pe care o așteptam atât când eram student.

Și dacă toate aceste există, și mai ales există așa, e pentru că în toate, în orice lucru, în orice întâmplare și neîntâmplare, de când am cunoscut-o, dăinuie ceva din existența ei, imaterial, cum vibrează în orice organ, cât de neînsemnat, energia întregului. Și nimic nu mai poate să fie altfel, cum râul nu mai poate curge în sus. Mai ales de când a venit și lovitura cumplită (care m-a făcut să citesc atât și să caut explicații), lumea e azi pentru mine ca privită printr-o luptă și impregnată de gândul existenței acestei femei, cum e orice obiect înmuiat vag verzui, când privești lumea prin ochelari verzui. A bătut cineva la ușă.

— Emilia!... Și, mai sec: Emilia!... Vino puțin afară...

Își aruncă una peste alta pulpanele chimonoului roșu, lucitor ca atlazul, și după ce a vorbit ceva dincolo, închizând ușa cu grijă, se întoarce înnodând fâșiile pe șoldul plin, cu o mutră mieroasă:

— Ascultă, nu te superi... Dacă te las singur puțin... A venit croitoreasa. Se scuză și nu știe că asta mă împacă, mă domolește de parcă a sunat de recreație... fi spun cu un accent de sinceritate, pe care nu l-am avut niciodată în casa asta:

— Dar, Emilio, crede-mă... Mă simt foarte bine... Singur... Sunt obișnuit... Îmi place. Mi-a fost destul de greu să-l conving pe Nae Gheorghidiu să-l ia director la Veacul pe Ladima... El se gândea mai mult la un fost gazetar pamfletar, care schimbase câteva partide și trecuse cu dezinvoltură pe la vreo cinci gazete de toate nuanțele... I-am spus însă, pentru că mă consultă foarte adesea, de se miră și tata, mai ales de când, la Londra, l-am pus în legătură, foarte solid, cu fabrica de arme și muniții cu care ne-am asociat, că trebuie să punem în fruntea gazetei un om nou, cu un trecut fără toartă de care să se poată agăța învinuirile, ca să dăm autoritate campaniilor noastre... Nae Gheorghidiu socotea că fusese „lucrat” de către colegii de partid și că numai din pricina aceasta fusese remaniat... Se duseseră împotriva lui câteva campanii foarte susținute, pe chestia fabricii de muniții din Ardeal și mai ales pe chestia recepției avioanelor... O gazetă scrisă cu multă vervă pamfletară vorbea în fiecare număr despre „cosciugele zburătoare” și de „fleoarța de la Comunicații”. Gheorghidiu, deși în oraș răspundea foarte cinic și uneori spiritual, în birou,

acasă, era foarte abătut... De multe ori de la Cameră, după ședințele de noapte, venea la noi împreună cu tata și îmi spunea mama – discutau în biroul cu hoteluri negre, cu abajur verde, până târziu, spre ziuă... Aci tata era cel mai curajos și mai cu poftă de luptă: „Coane Nae, ascultă-mă pe mine... N-au nici o importanță toate atacurile lor. Cine citește prostiile de la gazetă?... Ascultă-mă pe mine...”

Totuși Nae, neștiind ce crede Ionel Brătianu despre el, părea foarte enervat. De două ori a încercat să răspundă prin Viitorul, dar a fost cu neputință, deși, personal, era unul dintre favoriții lui Vintilă Brătianu... A bănuț aci un ordin al lui Ionel. Când s-a dus să întrebe cum de i-a putut refuza un articol, lui, fost de două ori ministru, Ionel Brătianu l-a primit prietenos și absent, avea aerul că nu-i vine să creadă. Pe urmă l-a întrebat cum merge fabrica de muniții, dacă speră să înceapă curând producția... Când Gheorghidiu a adus vorba despre Viitorul, a spus că nu citește nici o gazetă, că toate sunt proaste și „fără îndoială Viitorul mai proastă decât toate”.

După vreo câțva timp, mai ales că foaia pamfletară îl batjocorea îngrozitor, a hotărât să scoată și el o gazetă... Ca de obicei, mai toți banii i-a dat tata, căci Gheorghidiu socotea că în afacerile comune el aduce destulă inteligență și influență lui, urmând ca tata – asociatul fidel de zece ani – să aducă materialul. George Ladima, om în toată firea, cu reală prestață, ca să zic așa, a făcut o foarte bună impresie... Mustața blondă, întoarsă în sus, bărbăția lui bățăioasă, un fel de încredere în sine l-au impresionat pe tata. Eu îl sfătuisem să aducă și un proiect de buget lunar, pe care să mi-l arate mie mai întâi... Am luat masa împreună în garsoniera mea... Bietul om era foarte mirat când a văzut la masă pahare de Murano și, timp îndelungat, a privit ca un copil cupele joase de forma ghindei, cu muchiile poligoanelor albastre și cristalul pereților albăstrui, în locul paharelor albe, drepte sau cu un picior. Abia în anul acela începuse moda și primisem cadou un serviciu pentru douăsprezece persoane, garnitura întreagă, de la o doamnă prietenă, care niciodată nu vrea să vie în garsoniera mea, dar spunea râzând că: „Veghează asupra ei”. Bilanțul lunar adus arăta 280 mii de lei tipografia, 22 de mii localul, 100 de mii de lei cheltuieli de administrație, 300 de mii de lei lefuri redacția și administrația. În total 700 de mii de lei pe lună, în afară de 200 de mii cheltuieli de început (mobilier, instalație, reclamă)... Ladima îl scrisese pe o coală de hârtie cu foarte multă grijă, caligrafic aproape.

Mi s-a părut foarte rezonabil. Tata a întrebat însă câte exemplare vom trage. I-am spus că Ladima socoate că vom putea scoate 10 mii de foi zilnic. Gânditor, și-a aprins țigara și pe urmă m-a întrebat, cu privirea puțin obosită, fixă, fără ochelarii negri, cu un aer somnoros: „Câte se vor vinde din ele?” I-am spus că toate, el a fost însă de părere că nu vor merge mai multe de șapte mii... „Cât face șapte mii înmulțit cu doi?”-„?!”- „N-o s-o vinzi cu doi lei bucata?”- „Cât fac paisprezece mii înmulțit cu douăzeci și șase?”-„?!”- „Păi nu ai douăzeci și șase de numere pe lună?” Am înmulțit, am adunat... „364 de mii”- „Atâta e bugetul. Eu acopăr o eventuală pierdere de 100 de mii de lei pe lună.”

Tresar... Dincolo a căzut ceva, un obiect... Nu-mi dau seama ce, dar e profund neplăcut să te simți, gol cum sunt eu, prizonier într-o casă

necunoscută. Nu știu cine e acolo... Nu știu ce se vorbește, ce fac cei din camera vecină... Aș vrea să trec dincolo să văd ce e, dar ar trebui să mă îmbrac, iar îmbrăcat nu știu cum aș mai citi scrisorile. Aș deștepta atenția Emiliei asupra interesului pătimăș cu care le descifrez. Aș pierde și comentariile și amănuntele ei. Rămân așa... Aprind o nouă țigară și simt că a gândi, a rememora azi, îmi face bine, că e o circulație în mine ca o descongestionare. A desluși, a trăi în trecut e ca o voluptate, fie și dureroasă, pe care nu pot s-o întrerup, cum creșterea nici unei voluptăți nu poate fi întreruptă prin propria voință.

A doua zi am mers cu Ladima la noi acasă (îi spuseseam să vie bine pregătit, arătându-i ce reducere avea de gând să facă tata) și a fost o discuție de trei ceasuri.

— Domnule Vasilescu, spunea Ladima, gesticulând așezat, cu amândouă coatele pe masă, cu un zâmbet binevoitor, e cu neputință să scoatem gazeta cu suma asta. Uite aci oferta tipografiei: 60 mii de lei un număr în patru pagini, pe săptămână, socotit un sfert de pagină reclamă, 10 mii de foi tiraj. Și, ca în paranteză: 5 mii e zațul și tipul, 5 mii hârtia. Aci nu încapă nici o reducere. (Totuși tata a obținut cu 50 de mii de lei pe săptămână, la tipografia unui fost ajutor de primar liberal.) Local, în centru, mai ieftin de 200 de mii de lei pe an nu se poate găsi... Nu-i așa?... Deci 16 mii pe lună. Lumină, apă, încălzit 3.000 pe lună, servitorul 3.000... Adică 22 de mii pe lună...

Și a rămas, ca la un sfârșit de demonstrație, cu umerii aduși în față, cu palmele desfăcute în lături, cu buza de jos răsfrântă. Convins.

— De ce un local de 200 de mii de lei pe an? Ladima, încurcat, dar cu superioritate, a ridicat brațele:

— Un birou pentru dumneavoastră...

— Nici eu, nici Fred, nimeni nu va călca pe la ziar... Nici nu se va ști că am vreun amestec în această chestiune... Una directorul, una redactorii, alta administrația... Mai departe... Și, înfundat în fotoliu, fără să privească, sprijinind cu mâna, de prisos, ochelarii negri, tata aștepta, oarecum agresiv.

Ladima și-a răsucit mustața, a consultat notele.

— 3 mii cheltuieli de administrație și expediție, de număr. Bătrânul a ridicat capul, cu ochii pe jumătate închiși a nedumerire.

— Asta?

Ladima a înșirat profesoral:

— Timbre, sfoară, transport, telefon, hârtie de împachetat...

— Pune 1.500... De număr... 26 de numere... Și se îngâna după obiceiul lui, ca să aibă timp de gândit: ă-ă-...ăda, 15.000... Ă-ă-ă... Zi 40.000.

Ladima ridica din umeri exasperat, cu mustața blondă bătaioasă... Și pe urmă sec:

— 6.000 Rador... Telegramele din străinătate...

— N-avem nevoie... Apărem la două după masă, le tăiem din gazetele de dimineață. Spun drept că mă enerva spiritul de speculă al tatei.

— 300 de mii lefurile în administrație și redacție.

— Adică? Și tata și-a ridicat ochelarii care-i căzuseră pe nas, cu o mână, ca să privească mai drept, mai pătrunzător¹³.

— Un administrator, 20 de mii.

Tata a sărit din fotoliu, a trântit brațul în cămașă, cu manșeta burlan pe masă (că era cald de tot).

— 20 de mii pe lună?

Ladima a scăzut tonul și a luat o manieră domoală de tratative diplomatice.

— Domnule Vasilescu, administratorul e tot atât de important la o gazetă cât și directorul. El răspândește gazeta.

— Îți dau eu un om priceput cu 12 mii pe lună...

Cred că tata vrea să „dea omul” ca să aibă și pe cineva de încredere la administrație.

— O dactilografă, 6.000.

— Ca să scrie articolele?

— Nu, adresele abonaților, corespondența administrației, întors așa, cum sta, a întrebat mirat:

— Adresele abonaților nu se tipăresc?

— La început, până se fixează, se scriu numai la mașină. Tata a mârâit, și-a ciupit mustața tunsă...

— Hâm! Hâm!

— Cinci mii de lei un expeditor.

— Asta ce e?

— Expediază prin poștă gazeta, o dă în București vânzătorilor.

— Asta nu poate s-o facă administratorul?... Sau servitorul...?

— Nu, aceia au altceva de făcut... În redacție: trei redactori a câte 20 de mii pe lună... 60 de mii... Doi a câte...

— Mă rog, întâi pune un director cu 20 de mii pe lună... Doi redactori, unul cu 10 mii și altul cu 8 mii pe lună.

Lui Ladima nu-i venea să creadă:

— Domnule Vasilescu, dar e peste puțină să găsești redactori cu 8 mii de lei pe lună.

— Cum nu? Lasă... Cunoscu eu gazetari care pentru 8 mii de lei pe lună îți scriu o gazetă întreagă... Că mor, săracii, de foame...

Ladima s-a sculat din fotelul negru de la birou, unde semăna cu Marcel Prevost, luminat de lampa cu abajur verde...

— Domnule Vasilescu, așa nu se poate face gazeta. Și tata a simțit că a mers prea departe.

— Domnule, de ce-ți trebuie atâția redactori?

— Îmi trebuie în fiecare zi: un articol de fond, un articol în mijloc, un articol coloana 6- 7 în margine, un foileton... Unul dintre acestea îl voi scrie eu, celelalte trei, alți trei redactori... Vom face rotație la fiecare dintre categorii. Mai sunt necesari doi redactori, pentru cursive și pagina literară, că trebuie s-o punem, câțiva cronicari, trei reporteri, un secretar de redacție, un ajutor, doi corectori... E un minimum de personal la gazetă... Cum vezi, în total 166 de mii pe lună...

Tata a zâmbit aproape cu duioșie, ca unui bolnav.

— Ta. Ta. Ta. Asta nu se poate, domnule Ladima... Nu se poate...
Reporterii, n-ai nevoie de ei, tai din alte gazete.

Ladima a sărit în sus, cu mustața indignată, și ceea ce mă uluiește azi, când știu din scrisorile Emiliei ce lipsuri ducea, e îndârjirea și hotărârea cu care dicta sutele de mii.

— Dar atunci vom apărea cu material trezit, cunoscut din ziarele de dimineață.

— Îl mai aranjați dumneavoastră... În afară de dumneata, doi redactori și un secretar de redacție ajunge... Patru inși pot scrie foarte bine o gazetă.

Amicul meu a făcut ochii verzi mari cât prunele, obrazii poroși i s-au contractat:

— Dar secretarul de redacție... Nu scrie la nici o gazetă din lume. El numai adună materialul, îl pune în ordine, paginează...

— De ce să nu scrie? Va scrie...

Rezultatul a fost că Ladima a plecat acasă... Declarând că în condițiile acestea el nu poate să-și „ia răspunderea”.

L-am căutat cu mașina... Am trimis șoferul sus să-l cheme, căci îl luasem dinadins (și pe urmă l-am trimis acasă pe jos). Am fost la Șosea și i-am explicat ce greșală ar face să refuze. Știu că tata e în stare să discute, cu șanse de succes, orice i se prezintă, chiar chestiuni pe care nu le cunoaște, căci aplică principii permanente de conducere în afaceri. La fel a câștigat și acum, căci Ladima a cedat, și bugetul a fost fixat la 336 de mii (adică mai puțin chiar decât fixase tata însuși, în cea dintâi hotărâre a lui) plus o sumă de 100 de mii pentru „lansare”. Localul a fost găsit pe strada Matei Millo, la etajul al doilea... Nu știu cum era, că n-am fost niciodată...

Ușa se deschide fără nici un avertisment, și apare din nou Emilia, care se îndreaptă spre șifonier. Tresar enervat:

— Dragă, închide, te rog, ușa bine...

— Dar nu e nimeni... Dacă-ți spun... E o verișoară a noastră, croitoreasă, care a venit să-mi probeze rochia. Trebuie să-i aduc niște garnitură.

— Și-adineauri, ce a fost zgomotul acela?

— Care zgomot... N-a fost nici un zgomot.

— O bubuitură, nu știu ce-a fost. Cu fața mirat caligrafiată:

— A! A căzut un ghiveci cu flori, când s-a întors Cleo în jurul meu, să prindă cu ace. De ce n-ai dormit...?

— Dragă n-am nevoie să dorm, mă simt bine și așa... Mai fumez... Dar închide repede ușa.

Caută, întoarsă, în sertarul de jos și cum stă așa, cu bucle pline așezate pe călcâie, șoldurile și coapsele imperiale, care întind chimonoul lipit ca o piele, desfăcute, i s-au dilatat enorm. E un maximum de Emilia, e propria ei statuie.

— Vin numaidecât, nu te supăra... Mai avem puțin.

E o situație imposibilă. Deși m-am acoperit cu cuvertura până la gât, mă simt gol, penibil de stânjenit pentru mine, pentru ele, pentru aceea care e afară și nu se poate să nu gândească, să nu-și închipuie ce e înăuntru... Dar...

Succesul gazetei, trebuie să recunosc, a întrecut cu totul planurile dintâi. George Ladima, după ce s-a ocupat cu pasiune de organizarea ei, o scria – căci

el o scria mai toată – cu atâta înfrigurare și cu un soi de curaj aspru, neașteptat, încât izbutise să surprindă atenția și interesul publicului. O botezase Veacul, și când propusese numele acesta, Ladima avea o voce gravă și groasă, cu o drojdie de dispreț, căci îl transformase în simbol. Nae Gheorghidiu, nu numai că nu apărea în nici un mod la gazetă, dar nu lua parte nici la reuniunile de seară, după masă, la noi în biroul cel mare și întunecat, cu foteluri de piele neagră răbufnită, prea mari, cu lămpi cu abajur verde, care nu luminau în jos, auriu, decât mescioarele pe care erau așezate... Tata era cel care discuta cu administratorul și cu Ladima. Dar nici tata nu apărea nicăieri ca proprietar, numai la tribunal, unde gazeta fusese înscrisă pe numele lui. Nae Gheorghidiu adusese însă în redacție un fel de prim-redactor, pe care-l impusese anume, cu indicația că nu trebuie să știe nimic Ladima... Mărturisesc că nici n-am văzut vreodată atât devotament, ca la acest gazetar, pentru Nae Gheorghidiu. Discreție, spirit de apărare, umilitate... El trecea dimineața pe la patronul lui și se ducea la redacție, cu articolele uneori scrise gata. De la început am bănuț înșă că va fi greu de colaborat cu Ladima, căruia nu i se putea spune clar care va fi direcția gazetei. I s-a afirmat numai că va fi o reacțiune împotriva „conducerii” liberale. El, mi se pare, după cele ce au urmat, a înțeles că e vorba de o reacțiune împotriva doctrinei liberale, ceea ce era cu totul greșit, căci și Nae Gheorghidiu și tată-meu înțelegeau să facă cel mult un soi de dezidență în partid.

Încă din primele numere, Mateevici (așa se numea devotatul lui Nae Gheorghidiu) a pornit un atac împotriva foii pamfletare, în care patronul lui era tratat de „fleoartă” și „negustor de cosciuge”. Din greșeală, fără să știe cine a scris articolul, cel atacat a răspuns cu o notă veninoasă împotriva lui Ladima, personal. Seara, la noi acasă, acesta tremura de enervare. Era uluit că a putut fi atacat personal și se vedea hotărât pe o polemică violentă, ceea ce convenea firește lui Gheorghidiu.

Timp de două săptămâni Veacul a dezlănțuit o campanie aproape sălbatică împotriva celui în care toată lumea vedea un fel de dictator al polemicii românești. Acesta nu numai că atacase pe Gheorghidiu, pentru „afaceri veroase”, dar izbutise să-l facă să treacă drept un imbecil ridicol, deși înainte de campaniile acestea, deputatul avea reputația unui om de spirit (nu-și mai amintea nimeni de asta). Ziaristul acesta, în aparență violent și dezordonat, nu era lipsit de o judecată rece, reținută, ca să zic așa... Cred că el și-a dat seama că opinia publică, la noi, e incapabilă de discernământ, dar în același timp și mult mai sensibilă ca orice altă opinie publică... De asta sunt sigur. Din pricina acestei lipse, orice scris produce impresie profundă și întotdeauna cel care scrie are absolută dreptate. Știu o anecdotă care mi se pare că s-ar aplica foarte bine opiniei publice românești. Se zice că un sultan a vrut să judece el însuși într-un proces. I s-au înfățișat deci părțile și a început să vorbească cel cu plângerea... Uluit, sultanul s-a întors către cadiul, care făcea un soi de oficiu de greșier, și i-a spus, ca omul care a descoperit America: „Asta are dreptate... Să știi că are dreptate.” Dar a vorbit și pârâtul, vreme îndelungată, după cât se pare, căci sultanul s-a aplecat către cadiu din nou: „Și asta are dreptate...!”. Atunci nedumerit, cadiul i-a atras, cu temenele, luarea-aminte că

nu e cu putință ca amândoi să aibă dreptate... Și sultanul, uimit de această descoperire, i-a spus mângâindu-și cu înțelepciune barba: „Și tu ai dreptate...!” Oricine „înjură” pe cineva la noi, în gazetă, „are dreptate” și tulbură. Se înțelege de la sine că această excesivă sensibilitate a opiniei publice românești față de orice afirmație însemnează anularea însăși a oricărei opinii adevărate, capabile de luptă și rezistență. Pamfletarul acesta extrem de inteligent a înțeles acest lucru și atunci a adoptat ca principiu deliberat: beștelirea crâncenă a celui pe care vrea să-l combată... Ca urmare a faptului că nu sunt în stare de o opinie reală și de discernământ, românii sunt poate și neamul din lume cel mai sensibil la ridicolul exterior. Am înțeles asta în timpul cât am fost la legația din Londra. Nicăieri nu sunt, cred eu, mai puțini maniaci, adică în realitate mai puțini oameni cu viața interioară ca la noi. Aș vrea să fiu limpede, dar când nu știi să scrii poți s-o faci boacănă; nu vreau să spun că toți maniacii au viața interioară, dar țin să afirm că, după părerea mea, după câte am înțeles de pe unde am fost, orice om cu viața interioară trebuie să-și organizeze traiul de toate zilele, să și-l simplifice pe baza câtorva deprinderi sistematice, manii, cum le numesc ceilalți, care-l scutesc de atenție exterioară, de explicații și de pierdere de timp... Dacă nu e încă limpede, poate că am să mai revin, căci faptul că englezii, francezii, germanii și nordicii dau cel mai mare număr de maniaci mia dat mult de gândit când eram în străinătate. Și cred că e și ușor de constatat din istorie că mai toți oamenii mari au avut manii, adică au avut curajul să treacă puțin drept ridicoli. Un om ridicol e însă un om pierdut într-o țară incapabilă de discernământ și aprofundare. Asta a priceput uluitor de precis pamfletarul acesta care ridicase, ca să zic așa, la rangul de principiu, beșteleala... Găsea fel de fel de calificative oamenilor politici, unele de mare succes, cum a fost, de pildă, acel de „bezofonul” cu care l-a pricopsit pe un șef de organizație liberală provincial, gros, cu gât îndesat și vocea pârâiată. Pe Nae Gheorghidiu, pe care-l botezase „floartă” (ras de mustăți, cu obraji căzuți de primadonă de 60 de ani, se cam potrivea ca înfățișare), „târfa”, „negustorul de coșciuge”, timp de un an în fiecare zi, îl distrusese. Cred că dacă, după demisia cabinetului Știrbey, în care Gheorghidiu, așături de alți trei liberali, reprezentase partidul, Ionel Brătianu nu l-a mai luat în noul minister din august, e poate și rezultatul acestei beșteleli care uluise publicul și făcuse din cel atacat în fiecare zi, în articole și note, o figură populară ridicolă. Bietul Gheorghidiu aștepta la noi acasă, în frac, căci trecuse să iscălească niște hârtii, sigur că o să fie chemat să depună „jurământul” și nu-i venea să creadă când a aflat din ziare lista noului cabinet liberal fără el. A fost bolnav o săptămână... Cum am spus, campania dusă împotriva lui nu numai că infiltrase tineretului liberal convingerea că Gheorghidiu a compromis, prin afaceri veroase prin contracte scandaloase, partidul, denunțându-l în fiecare zi, ca miliardar din furturi și prevaricator, sau ca asasin al aviatorilor, încât toți îi cereau capul în partid, ca pe al lui Moțoc; dar îl înfățișase pe omul acesta, care înainte de război trecea drept un om „șarmant” și spiritual, drept idiot, pur și simplu, chiar puhav, respingător... Am încercat să arăt, și uneori am izbutit, celor cu care am discutat, că nu e adevărată legenda afacerilor fabuloase a acestui om...

Ceea ce n-am izbutit însă niciodată a fost să mai creadă cineva că Nae Gheorghidiu e inteligent și spiritual.

Și totuși, dovadă că e inteligent e faptul că și-a dat seama de cauza răului și a găsit leacul. Trei săptămâni după campania cu accent feroce a Veacului, și numele lui, nici în vreo aluzie măcar, nu mai exista în gazeta care-l terfelise atâta¹⁴.

Încălzit, clocotitor, cu un soi de răutate, în expresie, Ladima ataca acum întreaga clasă conducătoare... În gazetă singur Mateevici publica articole de laudă, și acelea priveau întotdeauna, firește, simpatiile și aranjamentele lui Nae. De asemenea, Mateevici mai ataca, tot fără semnătură, evident, căci gira Ladima, pe toți conducătorii tineretului. Erau loviți cu câinoșie, urmăriți personal, unii cu adevărat desființați... Veacul semăna teroare, mai ales – ceea ce m-a surprins mult – în partidul liberal... La club, la consfătuiri, Nae Gheorghidiu era acum temut și ascultat... Mai ales că tot obținuse din partea lui Ladima făgăduiala că nu va ataca personal familia Brătianu (pretexta o îndatorire sentimentală din vremea războiului) și nici partidul însuși (care făcuse Unirea etc.). Căci aceste atacuri, se știa, erau singurele pe care nu le iertau niciodată Brătienii¹⁵.

Succesul cel mai neașteptat a fost poate cel de ordin material... Veacul atingea, după nouă luni, tirajul excepțional de 14 mii de exemplare. Presupunând că aveau să se încaseze toți banii, era limpede că foaia, nu numai că nu era o sarcină, dar aducea oarecare câștig, mic, ce-i drept. De altfel, era făcut și cu o cruntă economie. Faptul că Ladima era absolut invulnerabil – și se făcuse investigații la tribunalul din orașul lui de naștere, detectivii îi urmăriseră tot firul trecutului, îi scrutaseră viața – făcea posibilă orice campanie. De el nu se putea agăța nimeni... Nu i se putea riposta cu violență personală, penibilă aproape, cu care ataca el.

Nae Gheorghidiu, miercurea seara, când mânca la noi acasă, surâdea cu fălcile rase și căzute, de copoi bătrân: „Să știi că-l fac om pe ăsta... Îmi place... Unde naiba l-ai găsit, Lumânărarule? Uite, îți dau cuvântul meu că-l fac om.” Când Nae Gheorghidiu spunea: „Îl fac om”, puneă în asta un fel de religiozitate înduioșată, sinceră, ceva care venea dintr-un trecut îndelungat, că mă întrebam la urma urmelor, impresionat: „Oare Ladima nu e într-adevăr om?”¹⁶.

Pot să spun că în zilele acestea am văzut încă o trăsătură de caracter a lui Nae Gheorghidiu, care m-a impresionat... Veacul ducea o campanie de ecouri și guerilla mai ales împotriva unuia dintre fruntașii liberali, Anibal Dimescu, cel care trecea drept unul dintre conducătorii spirituali ai tineretului și care obținuse remanierea lui Gheorghidiu... Erau mai mult note de ironie și compromitere politică, fără vreo accentuare morală, căci Dimescu părea inatacabil mai serios. Se vede că vreun dușman, probabil chiar din cercul familiei, în sfârșit cineva care nu avea curajul să atace pe față, dar îl ura atât de mult, încât ar fi vrut să-l vadă prăbușit, chiar fără ca măcar să știe să se știe că de la el îi vine, a trimis la redacție un dosar, a cărui publicare scotea pe acest fruntaș nu numai din viața politică, ci și din cea publică... Până în cele din urmă, am ajuns la convingerea că a fost trimis de o femeie, care n-a ținut să păstreze, pentru folos personal, un asemenea document. Pagina era gata

aproape culeasă, cu clișee fotografice și facsimile care ar fi produs senzație. Ladima, care se înverșuna ușor când nu-și vedea victimele în față, așezase totul cât mai expresiv. Nu știu dacă Gheorghidiu a aflat întâmplător, sau i-a spus Mateevici de acest chilipir polemic, destul că, dând un telefon acasă la noi, a cerut ca tata să se ducă neîntârziat la redacție și să scoată pagina cu frunțașul liberal. S-o aducă la noi, unde avea să vie și el. A cerut, frământat de gânduri, cu un zor nervos, și dosarul și corectura foii. Le-a examinat îndelung... Pe urmă a împachetat-o frumos și a chemat la telefon, chiar de la noi, din birou, pe cel amenințat. Eram și eu acasă... „Alo... Domnul Anibal Dimescu?... Foarte bine... Aci, Nae Gheorghidiu...” Nu pot să știu ce mutră a făcut celălalt, dar cel de lângă noi avea fălcile rase, mari, căzute, dar ochii verzi, stinși totdeauna, îi avea acum ficși, își absorbea buzele... M-a uimit ce palid devenise. I se vedeau, mai puține, dar clare ca o stropeală roșie, păienjeniturile vaselor sângerii din obraji căzuți, din spinarea nasului poros și coroiat. Ședea în fotoliul larg, de piele neagră burducată, împărțit în romburi molâi de uzură. Avea emoția unui debutant... Dar, făcând o efortare de bolnav cu voință, a vorbit cu un aer de familiaritate, de indiferență și bunăvoință de neașteptat: „Uite ce e, dragă, una din gazetele de după-amiază pregătea pentru astăzi o pagină de necuviințe la adresa dumitale, pe baza unor documente probabil apocrife...” Și se strâmba țuguind buzele, ca un dos de găină, chiar la telefon. A tușit puțin, hm... hm!... „Întâmplător am aflat, din fericire la timp, și sunt bucuros că am avut atâta trecere ca să împiedic apariția... Îți trimit foaia, în corectură, ca să vezi despre ce e vorba și eventual să iei măsuri... Pretinsele documente eu nu le-am văzut.” Cred că omul nevăzut de la capătul firului a leșinat, după ce a bâlbâit câteva vorbe amărâte, la care Nae Gheorghidiu a mai adăugat: „Ți-am telefonat ca să fii acasă și să primești personal corectura, să nu cadă, cine știe, în mâinile cuiva. La revedere, la revedere.” Pe urmă a rămas o jumătate de oră în fotoliu, emoționat, în lumina verde-gălbuie a abajurului, fumând țigară după țigară, fără să știe că mama i-a dat bună ziua. Abia târziu a văzut-o, i-a spus cald, mulțumit, cu o voce bună obosită după atâta emoție: „Ce mai faci, spălăcito?” și a primit invitația la masă, căci la el acasă erau obișnuiți să nu-l aștepte. Tata a chemat un servitor, pe care l-a trimis cu corectura. Gheorghidiu a luat apoi dosarul, l-a băgat în servietă la el. La masă a fost drăguț cu toată lumea, parcă mereu înduioșat, liniștit, radios. Au devenit de atunci, el și Anibal Dimescu, cei mai buni prieteni... Nae Gheorghidiu a căpătat o sinceră afecțiune pentru celălalt... I se părea acum, nu știu cum, mai uman prin greșeala lui, mai aproape de sufletul lui, și-l iubea. A început să-i laude calitățile politice cu o ostentație exagerată. Au fost mai târziu mereu alături, mai pe toate chestiunile.

Ușa se deschide larg... Și Emilia apare din nou cu o tavă pirogravată, și pe ea o linguriță de dulceață și cafea. Mi-e o silă cleioasă.

— Valeria spune că ți-o fi sete... Cu căldura asta... Întreb cu jumătate voce:

— Croitoreasa, vară-ta, a plecat?

— Nu, mai avem puțin.

Sunt stânjenit de parcă sunt un caz patologic. Alături de mine, în casa asta străină, e o viață de familie cotidiană. Mă simt, gol așa în pat, ridicol.

— Ascultă, dragă, mi-ai adus cafeaua, așa prin cameră cu ea? Știe că sunt aci? Îmi răspunde cu buza de sus în piele scurtă, firesc, ca și cum ar mânca:

— Și dacă știe?

— Cum: și dacă știe?

— I-am spus că e un coleg de la teatru cu care repet... Și că tu acum citești până mă întorc. Ce vrei să fie?

E stupid, dar în definitiv poate să fie și așa.

— Da... Dar atunci închide ușa repede.

Într-o miercuri seara venisem pentru masa de seară, căci luni, miercuri și vineri luam seara masa la părinți; când am văzut din birou, pe fereastră, în lumina felinarului, oprindu-se la poartă Steyrul, lung și înalt, ca un șlep vechi, cu cioc, ultimul în București, cred, al lui Nae Gheorghidiu, și el apoi a urcat cele câteva trepte, greoi și cu obrajii căzuți sub fălcile strânse, cu hainele cu pulpane așa de lungi, că-l făceau pitic. Când era necăjit, și era cazul, părea mult mai bătrân. Era afară zloată și fulguia. S-a oprit obosit în vestibul unde i-a ieșit înainte tata, și a rămas pe gânduri, cu paltonul pe el, îndelung. Târziu, ca din senin: „Tu nu știi ce scriu gazetele...?” Și cum tata, în vestă, după vechiul lui obicei, era nedumerit, i-a întins un ziar independent de seară, cu o notă pe care o găsești la colecție, căutând numărul gazetei, nu mai știu care dintre cele trei, dar data da, căci era aproape de Sfântul Dumitru, cred 19 sau 20 octombrie. Țin minte data, pentru că alte întâmplări, mult mai personale, din lunile acestea mi-au rămas limpede în minte și îmi servesc ca puncte de reper¹⁷.

Își sprijinea bărbia în ambii pumni, pe marginea fotoliului.

— Nu-ți miroase?

— Pe cine bănuiești?... Vreo încercare a gazetei de a stoarce bani.

— Nota e dinafară... E probabil să fie dată de cineva din partid... Ascultă, Lumânărarule, dacă apar articolele astea o să transpirăm mult, cu tot frigul de afară...

— Să întrebăm la gazetă?

— De prisos... Nu e pornită din redacție, iar ei nu dau amănunte. Au discutat îndelung, și eu i-am lăsat foarte necăjiți, căci aveam treabă în camera mea, ca să caut niște cărți de mecanică vechi. El a mâncat la noi, iar a doua zi tata era tare mulțumit... Nu știu ce au făcut, dar era încântat, căci gazeta de seară într-adevăr n-a mai publicat niciunul din articolele promise „pe mâine”. Nu știu însă ce cap au făcut amândoi, unde se vor fi găsit, când au citit, în după-amiaza aceea, gazeta lor proprie.

Eu am trecut pe la 5 după-amiază pe acasă, ca să aduc mamei niște cumpărături, și i-am găsit pe amândoi plimbându-se prin birou de parcă aveau nevralgie. În pagina ultimă a Veacului, un articol tipărit cu litere negre și dese denunța „scandalul nemaipomenit al furniturilor de cărbuni pentru Calea Ferată”. Un subtitlu pe trei coloane sporea în tărie: „Statul jefuit cu un miliard anual”.

Gheorghidiu avea din când în când câte un surâs strepezit, de parcă ar fi mâncat aguridă...

— Ce-i de făcut?... Și a ridicat receptorul, căci sunase, cu gândul aiurea. A răspuns ca în treacăt, în locul lui, tata: „Da... Tănase Vasilescu... Da eu...” Tata întreba, cu privirea nedumerită, cine e? Iar eu îl priveam surprins... „Alo... Alo... Cine-i acolo...?” iar după un minut de ascultare, cu fălcile căzute ca la un copoi, de culoarea târâtelor, sec: „Du-te-n (și așa mai departe...), înțelegi? Du-te-n...” Și întorcându-se către noi: Unul care ne felicită pentru „admirabila campanie din Veacul în chestia combustibilului de la Calea Ferată.”

Tata a întrebat apoi la telefon, probabil pentru a doua oară, dacă a venit la redacție Ladima... De data asta l-a nimerit și l-a chemat la noi... A venit într-un palton maron, scortșos, cu fular de casa cu pătrate galbene-roșii. Când a sunat, Nae Gheorghidiu a trecut greoi într-o cameră mai mică, vecină cu biroul, și a urmărit, fără îndoială, de acolo discuția. Tata l-a poftit jos, a insistat, când Ladima voia să stea în picioare:

— Nu, ia te rog loc. Și apoi, indulgent: Domnule Ladima, buna dumitale credință a fost surprinsă, și azi a apărut în gazetă un articol, despre care, ce să-ți spun?... Sunt uimit. Ladima, parcă suflecat, cu buzele strânse și mustața ridicată:

— Da... Care articol?

— Cel cu Căile Ferate... Cu furnitura de cărbuni. A precizat de-a dreptul, oarecum bătaios:

— Eu l-am scris.

Tata a început să se bâlbâie... Și-a ridicat ochelarii negri, i-a pus iar... Nu găsea cuvinte... Cred că dincolo Gheorghidiu fierbea...

— Să știi că n-ai dreptate... Lovești prin asta în 15.000 de muncitori și într-o industrie națională necesară apărării statului.

Ladima fierbea.

— Domnule Vasilescu, e o glumă liberală această industrie necesară statului... Deocamdată văd că, pentru moment, îi e mult mai necesar statul ei decât ea statului... Dacă s-ar arde păcură, dacă s-ar importa chiar cărbuni, domnule Vasilescu, statul ar realiza o economie de un miliard anual... Am socotelile în sertar la birou... Acest miliard e băgat în buzunar de câțiva escroci, care constituie un consiliu de administrație și clientela lor (președinte al consiliului de administrație al uneia dintre aceste mine era Nae Gheorghidiu). Nu există stat în lume mai jefuit decât acest stat românesc.

— Domnule Ladima... Te-nșeli... Te-nșeli grozav. Acolo sunt oameni încercați... Cu dragoste de țară...

— O dragoste foarte costisitoare... Cunosco oameni care și-ar iubi țara și pentru mai puțin de un miliard... Domnule Vasilescu... Eu nu vă înțeleg... Ceea ce am admirat la dumneavoastră era despărțirea de liberali, căci vă bănuiam dezgustat, fără îndoială, de spiritul lor de jaf în averea statului... Veacul trebuia să fie – așa am crezut că doriți – un tranșeu de protestare împotriva unor metode vechi... O tribună pentru promovarea tot ce e dorință de reînnoire în moravurile noastre politice... Așa a înțeles și publicul și de aceea ne caută și ne sprijină.

— Domnule Ladima... Domnule Ladima... Poate că ne-am înțeles greșit. Dar noi nu luăm atitudine nici împotriva lui Ionel Brătianu, nici a lui Vintilă, nici chiar a partidului.

— Dar parcă e cineva care să vrea asta? Se îndoiește cineva de cinstea lui Ionel Brătianu sau a lui Vintilă? La urma urmelor nici cu partidul liberii n-am nimic, ca flămură, dar statul lui major e o adunătură de jecmănitori ai statului. De altfel, dacă nu ne înțelegem... E o soluție foarte simplă... Vă rog să primiți demisia mea. Și s-a sculat nervos în picioare, a vrut să facă un gest, pe urmă, prea schematic: Bună ziua. Și a plecat pur și simplu. Tata a rămas în fotoliu, cu mâinile moi împreunate pe pântec... Și-a scos ochelarii și a început să-i șteargă apoi, nedumerit.

Despre asta pe mâine.”

Nae Gheorghidiu a apărut de dincolo, apăsător și așa de îngândurat, încât capul îi părea și mai mare.

— E nebun... Și după un răstimp... Pentru el însuși: E nebun...!

— Ai văzut?... Pleacă de la gazetă...

— Cum o să plece? Moare, fără el...

— Păi atunci?... După cum văd nu e nici un mijloc... Nae Gheorghidiu a fumat pe gânduri, a murmurat apoi, cu mimică și cu sinceră părerea de rău:

— Păcat de el... Ce o să facă? Rămâne pe drumuri iar. Și tot mai întristat: Nu se renunță așa ușor la o leafă de douăzeci de mii de lei pe lună. Pe urmă s-a întors spre mine: Ascultă, Fred, tu ești prieten cu el, tu ni l-ai adus. Na două mii de lei și dă-i diseară să mănânce într-o cameră separată la „Chateaubriand”, dacă mai e deschis. Am respins firește banii.

— Coane Nae... Lasă banii acum...

— Nu, ia-i de la mine... E adevărat că trebuia să fie o întâmplare absolut excepțională, ca să dea de la el... Surâd, căci mă simt ca legănat, de nedumerire.

— Încerc... Numai că o să fie de prisos... E foarte încăpățânat...

— Fred, ascultă ce-ți spun eu... Fă-i binele acesta, dacă ții la el. Că are talent. Gazeta e bine făcută. Și, ca în paranteză: E ca vaca năvălășă, după ce a umplut șiștarul, dă cu piciorul în el și-l răstoarnă. Vezi... Începe cu icre negre... Dă-i și homar, fripturi în sânge și nu uita șampania. E nedus la dame de multă vreme se pare... Și scurt: Acolo dă tu de latine, hai.

N-am avut încotro și i-am telefonat lui Ladima, întrebându-l dacă vrea să luăm masa împreună... A primit bucuros...

Dar toate încercările mele de a-l înmuia au fost de prisos. Stătea pe gânduri, rezemat de spătar, fuma țigară după țigară. Mi-a spus apoi cu o tristețe care m-a uimit și m-a acoperit ca un doliu:

— Dragă domnule Vasilescu... Nu te supăra... Eu sunt un om care scrie... Și dacă nu scriu ceea ce gândesc, de ce să mai scriu? Nu pot altfel.

Totuși, în zorii zilei, am obținut făgăduiala că în chestia aceasta a cărbunilor va amâna campania pentru mai târziu.

În legătură cu gazda mi s-a întâmplat în zilele acelea o neînțelegere destul de penibilă pentru nervii și demnitatea mea... Era la vernisajul unei expoziții colective a unui grup de pictori și sculptori de avangardă... O expoziție foarte

frecventată, cel puțin la vernisaj, din pricină că era moda de a fi ostentativ, de a fi neapărat îndreptat împotriva cuiva... Ciudat era însă că această expoziție era îndreptată chiar „împotriva artei” (Jos arta!), mai curând însă împotriva tuturor camarazilor care n-aveau talent, niciunul, pare-se, deloc. Mai venea lume și din pricină că la vernisaj avea să vorbească un ziarist foarte cunoscut, combativ și revoluționar permanent... Cum luasem obiceiul de a vizita expozițiile de pictură, am venit încă de pe la ora 11. Am găsit-o pe doamna T. Acolo, înconjurată cu grabă și oarecare emoție de grupul de expozanți care făceau și oficiul de gazde, deși ei o socoteau oarecum de-a lor. Numai faptul că era ea acolo și pentru mine sala cartonată devenise nucleul Bucureștilor în ziua aceea. Împiedecat să vorbesc cu ea de atâta timp, simplul fapt de a o vedea și de a fi în aceeași sală îmi dădea un soi de febră interioară. Pentru că era toamnă târzie, deși vremea era mereu frumoasă, avea un mantou de stofă de culoarea piersicei palide, cu mânecile terminate prin mici manșoane atașate, de lutru castaniu, aproape negru. Din același lutru, gulerul înalt, croit ca de tunică, desfăcut la gât, îi încadra obraji ca într-o catifea neagră, caldă, iar jos, la poale, din aceeași, o bandă lată ca de două palme, de jur împrejur, înrudirea de culoare dintre opalinul stofei și căldura garniturii de lutru era un farmec în plus... O înconjurau toți, poate și pentru că știa să se facă ea singură înconjurată, avea un aer de doamnă ca o stăpână neoficială, și erau bucuroși de un musafir care sporea interesul sălii... Surâdea mult, dar cu un soi de rezervă de om care nu ținea prea mult să se amestece cu ceilalți... Cu un aer binevoitor și absent, ca întotdeauna când era în lume... De obicei nu poza, dimpotrivă, acasă, între prieteni buni, sta pe scaun strâmb, dar aci parcă ținea cu orice preț să evite familiaritatea...

Prin cuprinsul sălii (ai cărei pereți erau îmbrăcați într-o pânză de sac de culoarea cartonului și iluminați de sus de niște jgheaburi mici de j zinc care cuprindeau lămpi albe ca rampele de teatru) erau niște fotolii joase de forma celor americane, dar din lemn gros, în întregime și tăiate parcă în felii negre, alternate cu gălbui. Totul avea un aer ușor improvizat, de decor de teatru...

Nu scosese mânușile mici de piele care îi răsăreau din mânecile-manșoane și parcă sta dinadins cu coatele sprijinite așa ca să-i sublinieze frumusețea mobilă a mâinilor înmănușate. Picioarele de la genunchii goi și rotunzi în jos (rochiile erau mereu scurte), în ciorapii de culoarea nisipului, desăvârșit întinși, erau lipite unul de altul, iar din pricină că fotoliul în care sta era cam jos, lungite oblic. În toată figura îi apăreau ochii acum de un safir mai fumuriu, nu albaștri intens ca altădată, și dinții albi, descoperiți, de câte ori râdea cu fața în sus, cu gâtul sprinten către cei care o înconjurau în picioare... Când începuse să fie lume tot mai multă, a apărut și Ladima într-un palton prea larg, cafeniu, cu fular de lână în pătrățele galbene și roșii... Cum l-a văzut, doamna T. I-a ieșit înainte bucuroasă și aproape fără să se scuze față de ceilalți i-a luat brațul târându-l într-un colț, cu toate că el se lăsa dus cu oarecare rigiditate orgolioasă...

Am înghețat... Și, cu inima stoarsă parcă de un pumn nevăzut, urmăream nedumerit și cu o teamă ca de diagnostic figura ei foarte animată... Ochii îi deveniseră de un albastru mat, oțelii, își ținea cu mâna înmănușată,

ca o agrafă minunată, mantoul descheiat de nasturi și îi vorbea viu, cu o intensitate nervoasă... Mă întrebam uluit dacă nu e ceva între ei, dacă el n-a jucat un soi de teatru tăcut și intens, ascunzându-mi abil și fără gesturi totul, îmi ziceam, de pe altă parte, că e firească înflorirea aceasta de veselie când își vede un prieten care a intervenit pentru ea cu atâta bravură și loialitate, dar mă întrebam și dacă nu cumva gestul lui n-o fi impresionat-o atât de mult, încât să înceapă să-l iubească. Cu asemenea femeie, pe care tot ce e frumos ca gest și cinste o stupefiază, o tulbură, ești totdeauna neliniștit. Totdeauna „acuza” primirea, înregistra ca un seismograf fiorul oricărui gest frumos și eram frământat, căci simțeam că nu se poate ca ea să nu fi fixat bravura lui. Eram pe vremuri melancolizat (parcă acum nu?) de orice actor care juca subtil, de un domn care spunea lucruri frumoase într-un cerc din care făcea parte și ea, de un tip prea bine care era dezinteresat amabil cu ea. Mai ales de cei care erau bine, deși nu-i făceau deloc curte, mi-era teamă. Să nu stimuleze în ea orgoliul de a-i impresiona. Urmăream acum mimica ei, fără să înțeleg nimic, cu impresia nedefinită și totuși săcâitoare că acolo se decide ceva care mă privește, ca o linie care se interferează cu linia destinului meu... Nu era întâia oară când o priveam și-i interpretam mimica, atunci când vorbea departe de mine. Ca și acum, de multe ori mă întrebam exasperat ce poate să spuie altcuiva decât mie.

Aș fi vrut să fiu aproape să ascult, dar tot ce era bărbătesc în mine se cabra... Pe de altă parte, știam că orice banalitate capătă din pricina vocii ei timbrate inflexiuni nuanțate, ca un tremur de înserare, un înțeles sexual care mă dezola. Câteodată, când el răspundea ceva care o contrazicea vădit, trăsăturile fetei ei se relaxau, gura i se arcuia în jos, obrajii i se destindeau dezamăgiți. Se vedea că e nemulțumită, enervată. Își privea mâna liberă strângându-i gânditoare degetele înmănușate în podul palmei, pe rând, ca o mână arătătoare într-un afiș. Eram exclus din convorbirea asta, ca dintr-un imperiu pierdut, care se crea din nou fără mine.

Atunci am simțit în mod stupid, ca și când gândurile mele bărbătești n-ar fi fost luate în serios, de un spirit zeflemist străin, nevăzut, că trebuie să aflu cu orice preț, chiar al unei umilințe, ce vorbesc cei doi... M-am hotărât să mă apropiu cu sentimentul de risc incalificabil cu care un trădător se duce la o legăție străină. Nu faptul de a o spiona mă demoraliza, pentru că de mult, printr-un soi de pact rușinos cu conștiința mea, hotărâsem că trebuie să-i citesc scrisorile uitate, că trebuie să iau informații despre ea, ba de vreo două ori o urmărisem și pe stradă chiar. Ceea ce sporea mizeria mea era că spionajul de acum era riscat și ridicol, de o îndrăzneală de sugestionat, care nu mai poate raționa. Mă strecuram prin asistentă, care acum era foarte numeroasă, calculând să ajung în spatele lor, îmi alesesem chiar tabloul pe care să mă prefac că îl admir absorbit, când am fost reținut de o mână solidă.

— Ce faci, diplomatule?

Era scriitorul cunoscut, voinic și binevoitor, care mă privea cordial și protector...

— Ei, cochetezi cu arta? Și întorcându-se către un domn care îl întovărășea: Domnul Fred Vasilescu, diplomat, sportiv, dansator etc., în flagrant delict de frecvență artistică... Ce femeie te aduce pe aci, spune drept?

Mă întreba, convins că e cu neputință ca un tip ca mine să priceapă ceva din artă, sau, în sfârșit, să aibă alte legături cu arta decât acelea de braconier al amorului. E adevărat că deși venisem dintr-un oarecare snobism, eram totuși acolo pentru o manifestație de artă și numai incidental acum arta și tot restul lumii erau trecute într-o zonă de interese limitate, cum era expresia la modă, și într-adevăr numai o femeie polariza toate gândurile mele. Chiar de femeia aceasta el mă depărta, târându-mă cu seninătate spre un panou maritim, cu jumătăți de corăbii, cu faruri întrerupte, de parcă totul ar fi fost pictat pe sticlă, și spart fiind, n-a mai știut nimeni să potrivească bucățile la loc, punându-le apoi la întâmplare.

— Ei, pricepi ceva?

M-a întrebat provocator, cu un zâmbet voinic și batjocoritor, de parcă ar fi asistat la cine știe ce experiență caraghioasă. Eu eram acum însă toropit și indiferent la batjocuri ca un anesteziat cu stovaină, dar cu mintea mai limpede, mai intensă, cu mult mai activă decât de obicei... Doamna T. Ruga cu o stăruință nervoasă și excesivă pe Ladima, pândind în privirea lui, cu zâmbete luminoase întrerupte, să vadă dacă ajunge până la el, dacă atinge în rezistența lui pedala care să răspundă afirmativ. El părea foarte încurcat, iar ea, pornită, avea aerul că depinde de răspunsul lui. Mi-era cu neputință să surprind măcar vreun fragment din conturul inteligibil al unei fraze, ca să pot reconstitui convorbirea lor, dar cum îl știam pe el foarte inteligent și pe ea atât de emotivă, simțeam că acolo e o devenire în care eu eram de prisos. Scriitorul insista mereu, fără să observe cât sunt de nervos, până când, surprinzându-mi direcția privirii, m-a interpelat mirat.

— N-oi fi pus gând rău urâtei aceleia care stă de vorbă cu Ladima? Șefule, te știam om de gust.

Parcă m-ar fi stropit cineva cu o cană de apă ca să mă deștepte dintr-o reverie stupefiantă.

Am ridicat din umeri ca insultat de această presupunere, dar în mine s-a instalat un semn de întrebare, ca gravat cu un stilet acid.

Să fie într-adevăr urâtă?... E posibil deci ca un scriitor, om presupus de gust, s-o găsească urâtă? E adevărat că acum, parcă scăpat de hipnoză, nici mie nu mi se părea frumoasă. Fața ei, care de obicei era absentă și gânditoare, înregistrând interior și lin cele mai mici nuanțe ale clipei, de îi puteai urmări succesiunea gândurilor doar pe crisparea ușoară a buzelor, pe obraji, pe ochii albăstriți ca trecerea umbrei unui nor pe apă, era acum foarte vie, prea expresivă, cu un fel de mimică nuanțată, ochii înșiși nu mai aveau vioriul-albastru al clipitei de gândire, ci erau pozitivi strălucitori, dar ca de oțel, buzele se răsfrângeau, de o mobilitate excesivă, pândind răspunsul lui Ladima. Nu era întâia oară când față de mine se spunea că e urâtă... Mai ales când era necăjită, legată de nemulțumiri practice, pierdea foarte mult... Ochii își schimbau culoarea și se adânceau în orbite. Corneea i se injecta cu fire roșii și parcă devenea de sticlă, toată se vestejea subit. Atunci își neglija și ținuta. Frumusețea ei era foarte sensibilă la viața interioară, și cred că niciodată n-a fost mai frumoasă ca la vreo câteva luni după începutul iubirii noastre, când părea exasperată de iubire. Și atunci avea ochii intenși, dar de o limpezime care

făcea cu albul corneei (nu era chiar alb, avea ceva din catifeaua nedefinit verzuie a unei petale de trandafir alb, căruia i s-a injectat artificial culoarea verde...) să dea o impresie de vis. Ardea toată așa cum nu mi s-a mai întâmplat să simt fierbinte un corp omenesc, de o sănătate mlădioasă și sprintenă de animal tânăr, buzele îi erau într-o tensiune mică de fiecare clipă, totuși fără răsfrângerii tari ca acum... E adevărat, însă, pentru că depășisem parcă limitele, într-o vreme toate aceste amănunte se exageraseră ca într-o exasperare... Ochii deveniți prea ficși îi ieșiseră puțin în afară, albul lor se mărise straniu, buzele îi erau aproape crispate. Căpătase și un tic foarte nervos, de a duce mâna la rădăcina gâtului, în adâncimea unde se întâlnesc tendoanele. Era în vremea celei mai mari exasperări senzuale dintre noi, când ne închideam ca niște demenți în vreo cameră de hotel ardelean, de sâmbătă seara până luni dimineța. Nu-i plăcea nici o perversiune, nici o „rafinerie” așa-zisă de femeie modernă, dar punea atâta iscusință, știa să abuzeze de toate posibilitățile posesiunii, să ceară simțurilor prelungiri iscusite, totul până în pragul nebuniei, când dezlănțuirile brusce, după atâtea rețineri, nu mai știam de ne vor lăsa în toate mințile. De sâmbătă seara până luni dimineța, arzând mereu, nu era niciodată la fel, cum desigur nu e niciodată la fel capriciul ciocârliei în zbor. Din pricina acestor ore îndelungi, petrecute împreună, întâlnirile cotidiene grăbite, totdeauna automatizate și deziluzionate, nu ne mai interesau. Așteptam tăcut și concentrat mica noastră vacanță săptămânală, căci buna negustorita nu lipsea niciodată de la magazin (sau aproape niciodată). Când starea ei vizibil anormală s-a agravat, când fixitatea privirii a început să devie oarecum îngrijorătoare, dublată de o stare de neliniște și teamă permanentă, cu ticul nervos al ducerii mâinii la gât, cum alții și-o duc pe inimă ca să-i simtă bătăile (ea spunea că își simte acolo pulsul intens), a trebuit să consulte câțiva specialiști. Eu însumi aveam dureri mari în ceafă și-mi simțeam parcă ochii de carton. Ruptura, provocată apoi subit și brutal de mine, chiar în vremea acestei exasperări, i-a agravat net patologicul tulburării, până când, nemaiputând umbla pe stradă, din neliniște nedefinită, a intrat într-un sanatoriu la Viena.

Cu toate acestea era frumoasă, când se consuma ca o faclă numai flacăre. Astăzi, cu tot dramatismul mișcărilor ei, sau desigur chiar din cauza asta, era urâtă. Drept să spun, vag mă mulțumea faptul acesta, căci mă măgulea gândul de a ști că e frumoasă numai cu mine și mai ales numai prin mine.

Când am scăpat de scriitori și când lumea s-a mai rărit, Ladima, despărțindu-se de doamna T., a pornit să cerceteze cu luare-aminte tablourile. Când a venit în dreptul meu a început să-mi vorbească brusc, nervos, simulând totuși, de parcă am mai fi stat de vorbă în aceeași zi, convorbirea noastră fiind doar întreruptă... În dreptul nostru erau trei pânze ale unui pictor rus care înfățișau câteva scene apocaliptic geometrice, însă cu o geometrie de raze lungi și de cercuri de culoare de aceeași nuanță, suprapuse, care-i plăceau mult lui Ladima, căci le examina nervos și stăruitor.

— Mare pictor... Asta da... E un progres în artă.

Mă întrebam dacă nu căuta să afecteze o preocupare periferică, tocmai fiindcă simțea că între noi a intervenit ceva care nu permitea lămurire, o

situație falsă. Privea, puțin teatral, apropiindu-se și depărtându-se, ca să refere parcă pentru el însuși.

Pe urmă, brusc, fără să mă privească, în clipa când traiectul lui îl apropia de mine.

— Doamna Mănescu stăruie de două zile ca să primesc la gazetă pe un oarecare D. Știi ce buget de sărăcie avem și m-a enervat că a trebuit s-o refuz.

Știam cine e D. Și a fost în mine ca o schimbare de cadrul în neliniște, căci limpezit brusc din partea lui Ladima, devenisem nervos din cauza acestui D.

— Spune că e într-o mizerie care-ți face milă, că nu are nici un rost... Acum în iarnă l-a dat afară proprietăreasa. Să-i fac măcar un loc de corector. A trebuit să refuz și asta. Pe urmă tipul e absolut insignifiant.

D. Acesta era un fel de tânăr îmbătrânit, care-ți dădea impresie de murdar. Ne întâlneam foarte des la doamna T. Mărturisesc că mă irita prezența lui, pentru că era de o insistență de țânțar gonit.

Îmi apărea destul de nelămurit, ca situație în legătură cu ea, mă întrebam dacă nu cumva e vreun frate de al ei, bănuiam cine știe ce dramă de familie. Foarte târziu am aflat că nu poate fi vorba despre asta, dar tipul nu era mai puțin ridicol cu ochii lui tulburi de slugă jignită, aducându-i flori și venind noaptea la ea.

Evident că era destul să mă gândesc serios, ca să mă liniștesc (deși chiar simplă apropierea lui și tot jignea). Era peste putință ca să fie ceva între ei, oricât de mare ar fi fost așa de invocata perversitate femeiască... Întâi era un motiv de incompatibilitate. Femeia aceasta nu putea suporta fizic nici o urâțenie. Asta mă făcea să nu mi-o pot închipui niciodată vânzându-se, de pildă, chiar în clipele ei de greutate materiale, vreunui bătrân flasc, cu carnea învinețită, roasă de eczeme. Nu putea măcar să privească asemenea lucruri, fără să i se irite cu adevărat pielea. Pe corpul ei însuși nu putea suporta nimic. Avea cea mai curată piele pe care am văzut-o vreodată. Nu răbda nici o atingere murdară, nici o rosătură, fără să nu se furnice toată... Cred că aceste continue plimbări nervoase ale mâinilor ei în jurul gâtului, spre urechi, erau un fel de reflexe nervoase provocate de piele. Nu fusese bolnavă niciodată, parcă nici microbii nu-i putea suporta... Îmi spunea că o dată, la ei acasă, toți copiii se îmbolnăviseră de scarlatină fără să se prindă de veste. Ea n-a avut nimic și au și renunțat s-o mai izoleze. De o rezistență vie, total imună, ea exagera însă în sensibilitate, organic, toate... Un simplu guturai o deprima ca o catastrofă, un coș o împiedica să lucreze. Orice atingere din pricina sensibilității avea rezonanțe în tot organismul ei, încât cei care, voinici, suportau furuncule, fără să se întrerupă de la activitatea lor, și se păreau, prin contrast de o nepăsare de rinoceri care suportă familiar cuiburi de păsărele în piele. O dată a fost intoxicată nu știu din ce cauză și ea a suportat săptămâna de boală ca o agonie, desființată de dezgustul vomitărilor, neadmițând cu exasperare să fie văzută nici măcar de rudele alarmate de suferința ei și de acest mister, toată săptămâna. Cum era să-mi închipui că femeia aceasta curată ca un cățel de rasă, care nu bea de două ori din aceeași apă din farfurie, care într-adevăr, dacă se servea din nou dintr-o mâncare de pui, cu sos, schimba iar farfuria,

căci oasele și sleiala o făceau să leșine parcă (în case străine, știu că tocmai din pricină că nu putea cere să i schimbe farfuria nu mai cerea niciodată din același fel), ar fi putut îndura aproape parcă mirositoare, murdară, a organelor și secrețiunilor lui D.? Asta depășea tot ce-mi puteam închipui.

Astăzi încă, unul dintre, sentimentele mele de orgoliu e că femeia acesta, care arunca apoi pieptenul pe care i-l cerea vreo prietenă, a folosit de câteva ori cu mine aceeași perie de dinți... Am uneori ameteală, ca și când aș fi trecut pe lângă un pericol, la gândul că am avut curajul să fiu inconștient de natural lângă o asemenea femeie) căci e probabil că mai ale la început, până i-am descoperit cu uimire sensibilitatea – eu o credeam vânzătoare de magazin banală – am fost cu ea aproape inconștient). Nu numai despre D., nu numai despre Ladima, dar despre Mărginoiu însuși, care avea un fel de iritație, furunculoză a pielii pe coapse – știam de la baia de aer cald – eram liniștit când gândeam, căci îl compătimeam dinainte pentru imprudența de a apărea gol, lângă o privire atât de neliniștită și iscoditoare, cu senzații repulsive ca ale femeii acesteia. Iar „amor” îmbrăcată, în mașină, ca atâtea femei, sau dusă de întâmplarea unui flirt nu făcea cred niciodată, căci știu dezgustul cu care asculta povestindu-i-se astfel de cazuri. Sincer compătimeam și disprețuiam pe bărbații care s-ar fi aventurat inconștienți în intimitatea acestei femei, ca pe acei gafeuri care într-o casă mare nu și-ar fi dat seama unde sunt și ar fi fost ca la ei acasă, cu libertăți comode sub privirile imperceptibil consternate ale celorlalți musafiri.

Era destul, deci, cu toată iritarea mea spontană, să mă gândesc serios, ca să-mi dau seama că e peste putință ca între doamna T. Și D. Să fie mai mult decât o strângere de mână (și aceea încă, desigur, greu suportată).

Dacă intervenea pentru el atât de insistent, acum, era desigur din bunătate. Era cu adevărat foarte bună, un soi de bunătate spontană, din reacție imediată, parcă tot de natură epidermică, din incapacitatea de a suferi răul sau falsul, căci asta i-ar fi cerut eforturi sistematice, de care nu era în stare.

Acasă am găsit pe tata și pe Gheorghidiu – era o zi când ne întâlneam la masă – și cum acesta avea o criză de ficat (din cauza asta purta cred brăul lui Iov), n-am putut vorbi nimic. Se trântise în fotoliu și transpira rece, cu ochii tulburi, șterși, cu valuri de zăduf în obraz, mereu căutând, strâmb, o poziție mai comodă. Știam toți că suferă și mi se părea, nu știu, un soi de lipsă de respect să fac abstracție de durerea lui și să-i propun angajarea lui D. Mai târziu n-am mai avut însă nici un prilej să intervin.

De altfel și tata și Nae Gheorghidiu erau din ce în ce mai neliniștiți și mai preocupați de soarta colaborării cu Ladima... El scria gazeta ca și când ar fi fost a lui și nici nu concepea măcar că ar putea să scrie altfel... Negreșit, aceasta aducea cititori, dar contrazicea prea mult intențiile proprietarilor... Din ce în ce mai mult Veacul devenea un organ dușmănos industriei și comerțului, ceea ce în nici un mod nu se potrivea gândurilor tatei, sau lui Nae Gheorghidiu... Într-o zi acesta ne-a arătat enervat un anunț ironic în pagina întâia a Veacului, pe două coloane, în chenar, cu litere groase: „Fabricile de gheață cer sprijinul statului. Gerul excesiv face inutilă gheața artificială, năruind astfel o industrie

atât de necesară apărării naționale. Se cere ca statul să ia asupra sa, cel puțin în timpul iernii, cumpărarea întregii producții de grâu, altfel fabricile vor fi nevoite să închidă, lăsând pe drumuri pe lucrători.”

Pe urmă, ieșirile împotriva industriei „parazitare” au devenit tot mai numeroase... La început, lui Nae Gheorghidiu îi era teamă ca această campanie împotriva industriei naționale să nu supere pe șeful partidului... Ionel Brătianu era însă atât de preocupat de problema regentei și a menținerii „actului de la 4 ianuarie”¹⁸, încât tolera orice divergență, pe orice chestie, era gata să trateze cu orice partid, subvenționa chiar gazeta care atacau pe liberali, cerând numai atitudine convenabilă pe această „chestie închisă”... Mai cu seamă în zilele acestea, ale procesului Manoiilescu¹⁹, îngăduia orice, devenise împăciuitor, părăsind cu totul faimosul sectarism, numai în schimbul admiterii „actului”. L-am văzut în ziua proclamării la Cameră; albise, obrații i se micșoraseră și se adânciseră mult, părul dat peste cap era ca o chică de poet cărunt, ciocul era de asemenea schimbat. Nu l-aș mai fi recunoscut pe stradă. Și asta numai în câteva luni de zile.

La început îi fusese teamă ca, supărat din pricina remanierii, Gheorghidiu să nu se adaoge cumva la numărul aceluia care, politicieni încercați și abili, știau ce înseamnă „o chestie”, și refuzau să recunoască „de drept” „actul de la 4 ianuarie”, căci de fapt îl recunoșteau mai toți. Îi era teamă că Veacul ar fi putut să aibă o atitudine echivocă... Cum, dimpotrivă, gazeta părea să fie anticarlistă, căci se făcea, vag de tot, e drept, ecoul știrilor defavorabile prințului exilat, cu două sau trei zile înainte de serbarea donației Muzeului Simu, cu o săptămână deci înainte de moarte, Ionel Brătianu i-a telefonat pe la 2 după-amiază lui Gheorghidiu, care a primit vestea năucit de uimire și de fericire, că vrea să-l viziteze, dacă e acasă... Când a sosit, a fost primit de la porțița de fier de Gheorghidiu, iar după ce a luat loc în biroul cu ușile-oglinzi, împărțite în careuri, și cu muchii de aur, liniștit ca un stăpân acasă la el, a spus că ține să-i aducă personal cordonul Coroanei României (pe care, după tradiția liberală a remanierilor, i-l dăduse drept consolare) și se scuza că nu avusese timp, din cauza împrejurărilor (moartea regelui, aranjarea practică a regentei etc.), să i-l înmâneze... E de prisos să spun ce speranțe – împotriva evidenței – a legat Gheorghidiu de acest „gest” al lui Ionel Brătianu. A crezut că s-a întors iar roata norocului politic. Venirea peste o săptămână abia la șefie a lui Vintilă Brătianu, marele pontif al industriei naționale, l-a făcut să înghețe de teama vreunei imprudențe. E ușor de înțeles că a avut aproape o sincopă când a citit chiar în ziua aceea, în Veacul, un articol îndârjit împotriva industriei și a băncilor „parazitare”. Prăbușirea Băncii Elino-Române de la Galați, urmată de sinuciderea directorului general, ca și prăbușirea în aceeași săptămână a altor bănci, ieșene, se dovediseră un grav simptom de maladie financiară. La rândul lor, băncile bucureștene începură să avizeze la măsuri de salvare.

Fiecare din ele avea immobilizate, în polițe dubioase, sume mari de foarte multe milioane, împrumutate de altfel prietenilor politici, pe polițe de complezență, bani dați cu intenția să nu mai fie achitați vreodată și care nu erau în realitate decât plata unor servicii pe care aceștia le făceau, când erau la

putere, băncilor și industriilor lor. Acum acestea încercau să treacă statului, rând pe rând, aceste „portofolii dubioase”.²⁰

Nae Gheorghidiu a telefonat îndată după apariția ziarului tatălui meu, să vie neîntârziat la el.

I-a cerut să-i spuie limpede lui Ladima că Veacul nu numai că nu poate lua atitudine împotriva comerțului și industriei românești, dar că înțelege să le sprijine călduros în orice împrejurare... Să-i spuie că orice atac în această privință, cu tot regretul, va însemna o încetare de colaborare, îl ruga însă pe tata să facă tot posibilul să-l convingă pe Ladima să accepte punctul acesta de direcție, căci n-ar fi vrut deloc ca el să plece. Când s-a spus aceasta, directorul Veacului a scris o scrisoare de demisie fără să spună o vorbă... Tata a rupt-o și l-a invitat seara după masă la noi. N-a venit.

Nici după moartea lui Ionel Brătianu, Gheorghidiu n-a intrat în minister... După ce s-a crezut câteva momente într-o remaniere, guvernul s-a reconstituit sub prezidenția lui Vintilă Brătianu cu aceleași elemente. Cum se simțea însă, datorită gazetei și mai ales prieteniei cu liderul tineretului, în bună situație, Gheorghidiu a cerut altă satisfacție, anume șefia unei organizații din Banat, căci n-avea nici o situație politică definită, și-i era teamă că dacă partidul trece în opoziție, n-are să aibă unde candida cap de listă (căci numai șefii de organizații deveneau în genere capi de listă). I s-a mai oferit de asemeni prezidenția unui „Credit național petrolifer” cu un capital de peste 500 de milioane lei... Dar adevărata satisfacție a fost triumful lui în Cameră... De multă vreme pândea o răfuială... Îl întrebam adesea pe tata, și eu, de ce Gheorghidiu nu schițează nici un gest de apărare – el pe vremuri atât de spiritual și abil²¹ – atunci când îl ataca o țară întreagă? Și mi-a răspuns așa, gânditor, fără convingere, dar și parcă ar fi știut ceva: „N-au nici o importanță atacurile și... pe urmă nu e momentul”.

Acum parcă era momentul... Partidul avea pe cap grija apărării actului de la 4 ianuarie, prietenia cu ministrul Dimescu îl împăcase cu tineretul. Veacul îi adusese și concursul celor care aveau nevoie de gazeta lui, deci majoritatea în Cameră îi era asigurată. Ambele partide mici din stânga nu țineau deloc să aibă o gazetă atât de „turbată” împotriva lor. A socotit – și nu s-a înșelat – că e momentul să pornească bătălia cu maximum de sorti de izbândă... Timp de trei ore a vorbit explicând, producând cifre, invocând mărturii... Din nou spiritual ca în vremurile bune, a fost foarte adesea întrerupt de aplauze prelungite...

E drept că ele fuseseră aranjate încă din timp.

— Tănase, ești sigur de Covaci?... Să nu lipsească niciunul!

— Ceilalți nu lipsesc niciunul. Dar Covaci nu poate fi în București, are un proces mare la Cluj... Pleacă diseară...

Gura mică i se strângea și mai mult, între fălcile mari cu obrajii căzuți, de babă.

— Ce proces? Ce proces, Tănase?... Dacă pezevenghiul ăsta nu e mâine în București, la Cameră... Îl dau afară pe cumnatu-său de la Credit!... Vreau să se știe cine umblă în două lunturi... Înțelegi... Unul să nu lipsească... Am nevoie să fiu aprobat zgomotos...

— Coane Nae, te mai îndoiești... Toată Camera are să fie cu dumneata...

— Pentru asta e nevoie de cheag, Tănase... Nu se poate face o găleată de iaurt fără o lingură de cheag... Douăzeci de inși care să dea semnalul... Să mă susție... Sigur... Sigur, înțelegi ce înseamnă: sigur?

De altfel Camera întreagă se simțea supravegheată, și nu numai interpelatorul, căruia i s-a publicat în Veacul un cazier penal, lui și unui fiu al lui, inginer, dar și cei ce l-au aplaudat sau au întrerupt în sensul interpelării au fost amenințați la gazetă: „Un fost erou al navetelor a găsit ieri de cuviință să se illustreze printr-o întrerupere care a stârnit ilaritatea Camerei”²².

Seara, după ședința Camerei, acasă la noi a fost un soi de sărbătorire. S-a băut șampanie, s-a comentat în toate modurile ședința, acuma faimoasă, și s-au făcut planuri de viitor. Veniseră, invitați de tata, vreo câțiva deputați și senatori care, acum după succes, își dădeau un fel de aer de grup, „grupul Nae Gheorghidiu”. În realitate, el exista mai demult, dar componenții lui erau atât de demoralizați de atacuri, încât, solidari prin interese, nu îndrăzneau să se afișeze prin convingeri. Ba unii își pregăteau așa, pe dibuite, alte orientări în partid.

În biroul cel mare, de o solemnitate veche și neagră-verzuie, cu toate luminile aprinse, Nae Gheorghidiu era plin de voie bună, deși cu un aer de primadonă obosită și amabilă. Asculta bucuros și cu o falsă absență amănunte și întregiri de felul acesta: „Coane Nae, când ai spus că fabrica de armament și muniții a fost o inițiativă și o dorință a lui Ionel Brătianu, m-am uitat la Duca. S-a întrerupt din citirea unui dosar și a făcut o mutră acră către Tătărăscu.” Sau: „A, știi? Chiar Dinu Brătianu a dat semnalul aplauzelor când ai adus vorba de procesul tramvaielor.” Sau, după o altă cupă de șampanie:

— Ascultă, Sassu a fost în incintă tot timpul?

— L-am urmărit, a stat o bucată de vreme în picioare, lângă banca ministerială, și pe urmă când a văzut că Vintilă Brătianu te ascultă atent, s-a dus spre băncile opoziției. Era otrăvit rău.

— Dar doctorul Lupu? Știi cum asculta? N-a lucrat nici o clipă, tot timpul a fost atent, și când erai întrerupt de opoziție dădea semne de nervozitate.

Cu fălcile împăcate și gura de babă, Nae Gheorghidiu confirma:

— Când am coborât de la tribună mi-a întins cel dintâi mâna, sculându-se în picioare și aplecându-se peste banca ministerială: „Foarte bine!”

Cineva a întrebat:

— Tancred unde era? Nu l-am văzut deloc.

La care tata a jucat cu înțeles de nedumerire, nemulțumit, degetele mâinii stingi, iar Nae Gheorghidiu a clătinat din cap, a privit pe gânduri, în gol.

— Tipul e cam suspect. Trebuie urmărit... Am uitat să spun. Știți cine m-a felicitat când am ieșit pe culoar? Mirto... Mirto, care mă întrerupsese tot timpul. Spun serios... Nu s-a oprit în loc, dar mi-a strâns mâna, așa, grav: „Mi-ai plăcut... Atât îți spun: Mi-ai plăcut.” Mare pezevenghi!

Altul a observat, mirat și bucuros:

— Domnule, Dimescu a fost magnific la întreruperea lui Madgearu... Să știi, coane Nae, că a făcut o foarte bună impresie că el de pe banca ministerială te-a sprijinit așa de frumos.

Gheorghidiu zâmbea, împăcat cu tot universul.

— Dar bietul Dumăroiu?... Ce cumsecade... N-am schimbat în viața mea zece vorbe cu el, și ce frumos m-a susținut ieri... S-a repezit când vociferau național-țărăniștii să se ia de piept cu ei, și cerea furios lui popa Imbroane²³ să cheme la ordine pe Madgearu... Pe urmă, timp de vreo săptămână, Nae Gheorghidiu a primit neconținut telegrame și scrisori de felicitare.

Masa de miercuri de la noi, căci Nae se simțea străin la el acasă, de când îi murise băiatul cel mare, a fost mult mai bogată ca de obicei... Tata l-a invitat și pe Ladima, care, deși se considera demisionat, conducea încă, girând gazeta... Se conta pe o destindere și socoteala n-a fost greșită... Ladima a fost cucerit pur și simplu de verva și cordialitatea lui Nae Gheorghidiu... Deși unele spirite ale acestuia îl făceau aproape să se înroșească... La sfârșitul mesei, era limpede că povestea cu demisia va rămâne moartă.

Gheorghidiu l-a tachinat afectuos și l-a obligat să fumeze o țigară de foi.

Ce mai e și asta? Alături e un scandal absolut de neînțeles... Emilia vociferează, amenință... Bate cu pumnul în masă... Nu înțeleg tot ce spune, căci nici nu spune nimic în definitiv... Sunt numai apostrofe, care corespund altora mai scăzute, dar tot așa de mănios îngrămădite unele într-altele. Asta îmi mai trebuia, gol cum sunt acum... Încep să regret totul... Am impresia că am intrat într-o aventură stupidă... Nu trebuie să te scufunzi în anumite promiscuități, ispititoare o clipă, dar care te pot târi fără să știi unde. Din când în când, tonul invectivelor scade ca să se ridice iarăși discuția trebuie să aibă loc acum în antreucum se ridică și scade răpăiala rafalelor de ploaie, pe acoperiș.

E ora aproape opt. Perdeaua gălbuie nu mai pare luminată din afară, a devenit aproape fumurie. Încep să mă îmbrac și las totul baltă.

Emilia intră cu chimonoul strâns pe ea, ca o mantie de căpitan, cu mâna în șold, încruntată. Când face pașii mari și energici, piciorul dus înainte iese până la jumătatea coapsei de sub pulpana de mătase. Are o plinătate de modelări de gutuie molatecă, și te miri că baboșii de mătase cu toc subțire pot suporta atâta autoritate. Nici nu ia notă măcar că m-am sculat să mă îmbrac... E în exercițiul demnității ei și nu mai există nimeni pentru ea.

Ba nu, acum mi se adresează de-a dreptul, pasionată, cu un ton de autoritate... Nu mai are nimic din Emilia veche... S-a încălzit.

— Ascultă, dragă, să-ți dau un sfat... Ascultă-mă pe mine... Uite, să-l vezi pe om că moare în drum și să nu-i faci un bine... Să știi de la mine: azi e o prostie să ai inimă bună.

Filosofia Emiliei are ceva peremptoriu și primar, de fasole prost fiartă.

— Dar ce e, dragă, ce s-a întâmplat?...

Nu poate să-mi răspundă, clocotește încă, plină, ca o căldare acoperită.

— Aaa... Aaa... Pe mine să nu mă scoată cineva din sărite... C-oi fi eu bună... Că dau și bucățica de la gură dacă văd că omu' e cumsecade. Da știi, vorba aia, să nu mă calci pe picioare mult, că te plesnesc... Auzi colo? Mie mi-e milă de ea, și ea...?

— Dar ce e, dragă, lămurește-mă și pe mine. S-a oprit din plimbare.

— Pramatia de vară-mea... Auzi colo... Eu îmi lucrez rochiile la ea numai de milă, că o știu nenorocită, părăsită de bărbatu-său cu doi copii pe cap... de

n-are nenorocita ce să mănânce, că stă tocmai la dracu-n praznic... Pe Raion... Dacă am nevoie de ea, trebuie să-i scriu cu o săptămână înainte ca să primească poștala.

— Ei și?

— Că să-i plătesc!... Bine, să-ți plătesc, cât face socoteala? Că „atât și atât”... Cum „atât și atât”? Păi, să vezi, „două rochii din nou și două transformări”. Care transformări? Că, rochia de casa, una, și ailaltă frez. Să-ți plătesc pentru rochia frez, că i-ai pus o garnitură acolo? Ei, știi că-mi place?... A început să bâzâie, ba pe urmă a devenit și obraznică... Că ne batem joc de munca ei, că se trudește de dimineață până seara...

— Dar cât îi plătești tu pentru o rochie? Întreb cu oarecare bănuială.

— Cât, necât. Vorba e c-o plătesc cât n-ar merita ea... Că sunt proastă de bună... Uite, recunosc singură că sunt proastă de bună... Că vezi că unele se laudă... Eu nu mă laud, da așa e... Când am auzit-o, mi-a sărit muștaru... „Madam... Madam!... Ține-ți morișca, madam, că ți-o aduni de pe jos... Ee... Când mi-oi înfige mâinile în claiă dumatăle ți-o fac ondulație permanentă...” Am dat-o pe ușă afară. Sunt îndepărtat ca un astru.

M-am uitat în curte, dând colțul perdelei puțin la o parte... Radiația luminii se domolise, spre apus cerul era roșu-gălbui... Dintr-un soi de culoar au ieșit doi tineri, studenți pare-se, care probabil așteptaseră să treacă dogoreala soarelui. O bătrână încovoiată lua apă de la cișmea, improșcând caldarâmul strâmb al curții... Nici ei, nici ea, fără îndoială, nu se știau priviți în clipa aceea de sus, de după perdea, și n-aveau în nici un mod reprezentarea interiorului răvășit și goliciunea de aci.

— Ce, vrei să pleci?

Își sprijină corpul de mine și îl simt în toate accidentele lui. Brațul pus pe umărul meu, rotunjimea de fruct a sânelui elastic și robust, patul cald al pântecului apăsător pe șoldul meu, cu greutatea voluptuoasă în plus a micului pântec de grăsime și pe urmă, lipită de piciorul meu, coapsa ei caldă. Simt în mine o voință încropită și străină, o inițiativă de ciudată independență a șalelor, care contrastează cu liniștea gândurilor și intențiilor mele. Memoria a tot ce e dezagreabil în intimitatea Emiliei mi-a dispărut cu totul. O clipă mi-am spus că, din pricină că a stat mult în cealaltă cameră, trupul femeii și-a dobândit iar personalitatea, pielea i s-a aerisit, are ceva nou, o nedefinită impresie de început. Nu, poate să fie și asta, dar trebuie să fie și altceva. E o constatare pe care o fac întâia oară, dar o simt verificată printr-o serie nesfârșită de experiențe anterioare, deși niciodată nu le-am gândit ca atare, e mai mult ca o concluzie a unor amintiri, de împrejurări diferite, dar în același ordin de senzații. Corpul Emiliei e altul din cauza mătășii. E de neexplicat ce acuitate dă simțurilor mele pipăitul unui trup tânăr de femeie printr-o suprafață mobilă de mătase. Dubla alunecare a mâinii care vrea să prindă, întâi pe luciul artificial și, în același timp, pe deasupra trupului însuși, ridică parcă senzația în mod material la pătrat. Însuși felul țesutului mătășii parcă prinde capetele nervilor din palmă și totodată întărește conturul și plinătatea formelor feminine. E drept că nu orice mătase, ci un fel intermediar între crepe de chine-ul prea moale și atlasul prea păios, așa cum era chimonoul de acum al

Emiliei (și cu adaosul că pentru mine îndeosebi mătasea neagră e nesfârșit mai tulburătoare decât celelalte). De altminteri cred că e mai ușor de controlat afirmația observând ce relief ferm capătă orice picior de femeie, prins în teaca diafana și mângâietoare, ideal adaptată, ca o pielită de lux și lucioasă a unui ciorap de mătase, când înaintea treceam podul palmei peste sfârșul sânelui pielea era lipicioasă și senzația avea ceva năclăit, când acum prințându-i talia cu stânga, îi trec podul palmei peste învelișul lui întins de mătase, îi simt lunecând din ce în ce mai viu, parcă frecarea și lunecușul lucios degajează cu adevărat un vag curent electric. Și totuși, după câteva ocoluri mâna se insinuează, cu o fatalitate ancestrală, pe sub învelișul mătăsos, căutând oricum pielea adevărată ca șarpele culcușul. Brațul îmi alunecă, simțind totul, pe șanțul suav al șirei spinării în sus spre grumazul voinic...

— Mai rămân... Ieșim mai târziu la masă, împreună...

Dar din nou nu ghicește nimic, trupul îi e fără antene capabile să capteze realitatea clipei... Jos, dintr-o intrare sec dreptunghiulară cafenie de tot, apare o femeie păios de blondă, cu fața puțin cadaverică ne care nici măcar fardul nu poate prinde, și devine de aceea strigător.

— Uite, vezi pe asta, săraca, e bolnavă de rinichi, de nu știi doctorii ce să-i mai facă... Nimeni nu poate să spună ce are.

Parcă mă deștept dintr-un somn haotic... Parcă se întrerupe circuitul care trecea prin mine și prin femeia aceasta, și recad amorf. S-a sfârșit. Gândului de adineaori i se asociau neconținut altele, dublate în același timp cu anumite estompări, căderi în subconștient, pentru ca totul să mă poarte către răsturnarea femeii pe pat... Acum totul se asociază în mine cu sugestii de scursori mirositoare, de membrane veștede negre vinete. Așa cum adineaori Emilia devenea femeia unică din lume, acum toate femeile, după felul celei de jos, sunt făcute din putreziciune în toate organele lor, și scursori.

— Când mi-aduc aminte, reia gânditoare Emilia, ce-am pățit și eu cu rinichii... M-am dus și m-am trântit pe patul larg, cu cearșaful împărțit de tăvăleala în mici arhipelaguri de cute.

— Vino să mai citim scrisori... Dacă s-o mai răcori, mergem să mâncăm undeva afara... Iau o altă scrisoare. Asta când ți-a scris-o...?

Emy, Treci mâine pe la Teatrul Național... Vezi că directorul vine pe la 10 dimineața – înțelegeți?

— La zece și te primește imediat. De altfel am vorbit și cu Bulfinsky, directorul Teatrului Mic. Mi-a spus că ei vor juca deocamdată numai comedie și că viitoarea premieră e sau Antonia sau O lună în paradis, o comedie nemțească... Ar fi admirabil să intri însă la Național... Săptămâna asta se pune în repetiție învierea... ar fi s-o dublezi pe Marioara Voiculescu.

Scumpa mea, nu fi supărată. Bilete pentru conferința lui Dekobra diseară nu ne-au venit la ziar. Dacă vrei, aveți locuri la cinematograful la Capitol. E Casanova cu Mosjoukine. Concursul de fotogenie al gazetei nu e serios. Mai bine ar fi să trimetem fotografiile direct la Paris. Spune dacă vă duceți diseară. Mie mi-e cu neputință să viu... E o masă colegială, cu toți redactorii... Nare nici un sens să vii și tu, nu vine nevasta nici unuia.

G.

— Era așa pe toamnă. Începuse el să scrie critică de teatru. Dar știi, ce critică!... Îi speriasse pe toți. Toate fetele se luau bine cu mine, din cauza lui. Încă o scrisoare fără titlu.

Valeria, spune unchiului tău că am vorbit la Casa Pădurilor... Dacă are actele în regulă, să se ducă la subdirectorul Stănescu. Spuneai că vrei tu să te ocupi puțin de camera mea? Dar nu e nimic de aranjat, Valeria... Cum n-am bagaj decât un geamantan, iar cărțile le-am și expediat astăzi... Camera e mobilată: divan roșu, scaune cu spate de catifea roșie, un birou (scaunul înalt cu catifea roșie parcă e jilțul lui Ștefan cel Mare). Totul e cam vechi, dar îmi convine mai ales că are și baie... Îmi place că nu mai am scări de urcat și, cum îți spun, am și baie. E un fost vestibul, neacoperit, între două camere, căruia i-au făcut acum un acoperiș de sticlă... și au instalat baie... Cam scurtă pentru mine, nu e vorba, dar merge...

G. D. L.

Pe un bilet dreptunghiular, lucios, cu antetul Teatrului Național:

Ești angajată stagiară clasa III pe ziua de 1 decembrie... Vino azi să mă iei la masă și să-ți dau amănunte.

G.

— Te-a angajat?

— A, păi acum îi știau de frică. Ce-a fost cu cronica de la Faust. Toată lumea a citit-o și în foaier și la direcție.

Nu te supăra, dar nu pot veni... Vreo câteva zile sunt ocupat și ziua și seara... Voi trimite bilete pentru cinematograf. Te-a căutat azi la prânz, credea că vîi pe aci, Gina...

Emilia râde cu ochii limpezi ca o cană cu apă, și încearcă, fără succes un surâs cu gura, mare de țărancă de pe Volga:

— Îmi aduc aminte... În serile acelea vream să mă întîlnesc cu Stoianovici la el acasă. Că de, începusem să mă feresc... Nu se știe cum aveau să iasă lucrurile... Îmi băteam capul cum să fiu liberă vreo câteva seri... Că acum de cu zi aranjăm ce facem în fiecare seară, nu mai era chip să dispar fără să-i spun unde mă duc... Mi-am adus aminte că el, când se supăra, nu mai dă pe la noi câteva zile... Nu știam să mai inventez. Și am început să-i spun încet la urechi Ginii, care era la noi, o mulțime de prostii. La început n-a întrebă nimic, dar cum eu nu mă lăsam, a spus așa în glumă mai mult, într-o doară: „Ce șoșotiți, fetelor, acolo?”

Eu i-am răspuns acru: „Nu te interesează...”

A rămas trăsniț. Pe urmă, continuam, iar jucând teatru. El s-a sculat în picioare, și a spus întristat: „Atunci plec, dacă sunt de prisos...” Fără să mă uit la el, i-am spus că n-are decât să plece, dacă nu-i place, că nu-l ține nimeni... S-a ridicat în picioare, alb ca varul, și n-a mai spus o vorbă... Trei zile n-a mai dat pe la noi... Pe urmă, când am văzut că nu e nimic serios cu Stoianovici, mi s-a făcut milă de el și m-am dus la redacție... Era prăpădit de bucurie, eu însă făceam pe îmbufnata, ca la teatru... S-a apropiat de mine și mi-a spus glumind: „Bună ziua, domnișoară... Ați terminat secretele?” Stăteam bosumflată, pe urmă am început să râd cu hohote... Mi-a luat o maina și mi-a sărutat-o. „Astăzi pot să întreb ce-i spuneai?” „Du-te și întreab-o. Îi spuneam că eu cunosc un tip

bine, care scrie la jurnal... „ I se făcuse ochii cât pumnul și i se ridicase mustața, în sus toată... „Îi spuneai asta Ginei?” „Te cred... Dacă râdea ea cu hohote, când întrebai ce-i șoptesc, și eu vream să-ți spun.” Râdea fericit, și-mi mângâia părul: „Ce copil ești! Ce copil năzdrăvan, care complică totul... „Mă gândeam, zău pe vremea aceea să mă culc iar cu el... Dar Valeria mi-a spus iar că e bine să-l duc așa cu zăhărelu, mai ales că el nu cerea nimic.

În vremea asta, spre Sf. Niculae, într-o seară, era și Gina la noi, care îmi dădea replica, a venit vorba despre viitor... Așa... Că e bine să se asigure omul... A doua zi, mi-a scris o scrisoare, care trebuie să fie aci... Era chiar pe vremea asta.

Emy dragă, Deși n-am scos o vorbă, să nu crezi că nu mi-a dat de gândit ce ai spus tu aseară... Emy, îți spun astăzi limpede, fără să mi-o ceară nimeni. Nu am părăsit nici o clipă nădejdea că tu ai să fii nevasta mea. Dacă nu am făcut nimic care să-ți arate cât de adâncă și nestrămutată e dragostea mea, dacă nu ți-am cerut decât câte un sărut, a fost pentru că te iubesc atât de mult, că nu doresc să fii a mea decât ca nevastă... și dacă gazeta prinde, dacă voi dobândi posibilitatea materială, îți voi cere să fii nevasta mea. Până atunci, cu surâsul tău din fiecare zi, cu sărutările furișate, sunt cel mai fericit logodnic din lume... Îți sărut cu recunoștință ochii a căror lumină îmi limpezește turburările și amărăciunile.

George.

Emilia e amuzată, cu dispreț, de ideea lui Ladima că i-ar fi putut fi nevastă.

— Ascultă, Emilia, la urma urmelor de ce nu te-ai fi măritat cu el? A răspuns, îngânând ca o precupeață chibzuită:

— Ei, pentru ce vrea el!... Și fără să termine revenind cu ocol: Nu se putea... Era și caraghios îmbrăcat... Parcă era un tată... Nu-mi venea să ies cu el, și ca și când ar goni un gând... Nu, nu se putea...

Nu mi-e prea greu de întregit schema gândurilor ei așa: El vrea o nevastă numai a lui... Vrea să merg cu el la Râmnicul-Sărat, sau mai știu eu unde... Pentru asta, avea prea puține mijloace... Poate că ar fi fost bun ca un bărbat „înțelegător”, care să știe să închidă ochii când e nevoie. Dar nici pentru asta nu era bun, căci era prea puțin prezentabil... Se îmbrăca prost, prea-prea pentru ca să servească drept paravan unei asemenea actrițe.

Poate că acesta a fost și norocul lui Ladima, fără ca hâi să-i treacă măcar prin cap. Îi era rușine să iasă cu el... E drept că era ceva ridicol în silueta demodată ca o figură dintr-un catalog vechi, prăfuit, a lui Ladima... Prea avea aerul unui profesor, înăcrit, de geografie, de provincie. Simțeam asta și eu, când ieșeam cu el seara la masă la „Chateaubriand” sau la „Cina”. L-am lăsat să înțeleagă o dată ce gândesc, ba chiar i-am propus să meargă cu mine la un croitor.

Într-o seară, însă, eram la „Elysee”, mi-a spus așa în bătaie de joc:

— Dumneavoastră, snobii, care urmați moda...

Deși tonul era glumeț, nu era lipsit de puțină acreală. I-am spus atunci, foarte serios, mai serios decât se aștepta el:

— Iartă-mă, domnule Ladima, ce găsești dumneata exagerat în îmbrăcămintea mea? A surâs șiret pe sub mustață, poznaș ca un copil, care însă vedeam că nu vrea să mă supere, ci numai să mă tachineze.

— Hm... hm... Cămașa de mătase...

— Nu e de mătase... E o simplă dejalenă...

— Aaa... Deja... Cum ai spus, dejalenă...?

— Da, acum dejalenă. De altfel, de obicei port olandă, firește. Dar aș pune orice, cu condiția să fie de calitate bună; pentru că revine mai ieftin chiar dacă pare altfel. Cum observi, n-am măcar gulere cu colțuri exagerate. Mânecele cămășii, e adevărat, sunt strânse pe încheietura mâinii... Dar, sau largi, sau strânse, ce sens ar avea din punctul dumitale de vedere?

Râdea, gâdilat, convins că m-a lovit unde. Mă doare.

— Dar costumele pe care le schimbi mereu?... Parcă ești cucoană... La cinci după-amiază: hai acasă să mă schimb.

— Vorbești serios? Mi s-a părut ciudat că l-a impresionat asta!

Garderoba mea e compusă în totalul ei, domnule Ladima, din următoarele rânduri de haine: un frac, un smoching, o haină neagră cu pantaloni cu dungi, cenușii. Un costum maron pe care-l pun de dimineață... Îl schimb în fugă spre seară, cu unul bleumarin, pentru că nu voi să atrag luarea-aminte în localurile în care intru printr-o culoare bătătoare la ochi. Și nu-i drept că maron-ul se vede de la distanță?

„Zi-i „castaniul”, sună mai românește.

— Dacă aș fi scriitor, poate că aș zice și eu „castaniu” în loc de maron, dar când vorbesc nu vreau să mă deosebesc de cei din jurul meu.

Pe urmă, crezând că m-a prins, sorbea din paharul auriu, măsurându-mă șiret, de jos în sus.

— De ce nu pui costumul bleumarin și ziua?

— Pentru motivul foarte simplu că, purtat mult, bleumarinul capătă luciul și se învechește numaidecât. Decât să le port 6 luni fiecare, le alternez mai bine pe amândouă în decurs de un an. Își tăia friptura în farfurie cu o pedanterie de copil bine crescut.

— Lasă, că vara pui altele. Crezi că eu nu te-am văzut, și parcă denunța un flagrant delict, în costumul acela de flanelă cenușie... la modă?

Firește, ironia era neînțelegătoare.

— Recunoști că trebuie să pun din cauza căldurii un costum ușor?...

Flanela aceea specială nu ține cald deloc... Dacă aș pune unul de dril, ar trebui să-l spăl în fiecare zi!... Și ipocrit: Nu-mi dă mâna.

— La Tekirghiol purtai pantaloni albi totuși, cămașă albă cu mâneci scurte, abia de-ți treceau de umeri.

— E mai greu să-ți explic... Dar dumneata ești un artist și trebuie să înțelegi asta... Mi-am așezat tacticos cuțitul și furculița în farfurie. Am văzut la Movilă oameni tineri care, chiar pe căldura aceea, purtau haine negre, cămașă cu guler legat, care se înmuia ca o cârpă, de parcă aveau, în iulie, bandaje fierte în jurul gâtului. Nu găsești că era urât lucrul acesta? Nu mai spun că, acolo în praf, hainele se stricau foarte repede... Eu făceam o economie considerabilă, timp de trei luni, de haine, purtând doliu, perechi de pantaloni,

foarte ieftini, de flanelă sau tenis, pe când altfel, în trei luni, așa tăvălit, se poate strica un costum bun de stofă scumpă, mai ales la volan.

— Dar albul acela care se spăla în fiecare zi?... Și râdea așa ca și când mi-ar fi spus: șmecherule!

— Vara, totuși trebuie să porți alb... Încă o dată, dumneata ești un artist, înțelegi, așa ca dispoziție: într-o stație de vară, albul dă o impresie de proaspăt, de curat, de înviorare și vacanță...

— Știi ce mi s-a părut însă caraghios? Am văzut că prietenii dumitale, snobi și la modă, purtau în jurul gâtului o batistă roșie, sau, dacă vrei, o basma cu nodul într-o parte... De parcă ar fi suferit de gâlci...

— Da... Asta da... Dar, nu-i așa? Eu n-am purtat-o. Nu așa înțeleg moda, care are lucruri bune.

Surâde ca un profesor indulgent, care, la cafea, vrea să facă mici pozne protejatului lui.

— Da... Scrobeală englezească, tăietură englezească, stofă englezească... Hm!... M-a întrerupt comic, pipăindu-mi haina, de am devenit livid, căci ne-am fi trădat obiectul convorbirii pentru cei din boxele cu canapele, din față.

— Englezească... hm!... Hm! I-am prins mâna și i-am dat-o jos.

— Acum, te rog, crede-mă... Pot să-ți spun că noiadică tata-suntem acționarii principali la cea mai mare fabrică de postav românească... Ei bine, stofa noastră iese la soare, îți transformă mânecile în covrigi de stofă, îți face genunchi după două zile, iar după alte trei luni se roade. Costă 600 de lei metrul... Cu stofa de pe mine nu se întâmplă nimic din toate astea. (Era un bleumarin-închis, dar cu țesătura în dungi împletite fin, ca brodată.)

— E drept că e foarte frumoasă!

— Costă 2000 de lei metrul... Te miri, nu? Ți se pare enorm... De când crezi că o am? A spus așa, într-o doară, jucându-se cu șervetul, glumind:

— N-o fi de anul trecut?

— E de acum patru ani, căci îți dau cuvântul meu că de acum trei ani mi-am mai făcut doar un costum, deși dumneata mă faci snob și mă ironizezi că mă schimb ca o cucoană.

S-a mirat cu un accent sincer.

— Dumneata, despre care se spune că ești cel mai elegant om din București? Ei, n-am să cred asta acum.

— Te rog să crezi că nu fac mai mult de un costum pe an. Mai întâi că n-am bani. Cheltuiesc prea mult cu pasiunea mea pentru avion. La patru ani o dată fac patru-cinci costume pentru patru anotimpuri... pe care le schimb între ele... Trebuie să știi însă un lucru... Că e bine să lași stofa să se odihnească.

— Ei, asta-i acum? Și ironic... Pipăindu-și mustața ca să vadă dacă e bine răsucită. Dar dacă vrei dumneata, o s-o facem și pe asta.

— Vorbesc foarte serios... Purtate prea mult, stofele își pierd elasticitatea... Ce să mai vorbesc de pantofi? Un pantof purtat neîntrerupt se arde, și arde și piciorul. Pantofii trebuie schimbați de câte două-trei ori pe zi.

— Nu zău, îți spun drept, am numărat, odată, uimit, la dumneata, în șifonier jos, douăsprezece perechi de pantofi.

— Ca și hainele, ca și cravatele schimbate des, unele perechi sunt vechi de ani de zile... Durează indefinit când nu-i porți în fiecare zi neîntrerupt... De ce surâzi? Uite, am citit într-o gazetă că la New York se face în fiecare an revizuirea podului de la Brooklyn cu grijă, căci se știe azi că și fierul obosește. Nu râde... pe mine mă amuză foarte mult almanahurile, și le citesc cu plăcere... Dumneata știi că și bateriile electrice, care firește folosite se descarcă, atunci când își întrerup serviciul, dacă nu sunt cu totul descărcate, adică dacă sunt lăsate să se odihnească, își revin binișor?

— Ascultă, toate le înțeleg, că văd că ești doctor în materie, mă rog, dacă ești doctor, ești doctor.

— De ce ești ironic...?

— Dar explică-mi un lucru... De ce plătești o pereche de ciorapi 350 de lei... Îți spun drept că am înghețat când am văzut asta, săptămâna trecută, când am intrat amândoi la magazinul de lângă teatru.

— Am să-ți răspund la asta, spunându-ți ce-am pățit odată... Într-o zi, întârziind la Roman, într-o chestie de aviație, mi-am cumpărat de la un magazin de acolo trei perechi de ciorapi, pe care i-am găsit mai buni de altfel... Era vară, alergam mult, că era vorba să fixăm acolo un aerodrom intermediar. Spre seară, eram extenuat și cu picioarele umflate, mi-era aproape rău... Timp de trei zile am crezut că sunt bolnav... Am venit în București... Aci nu mai aveam nimic... Din când în când însă mi se umflau picioarele... Până când, așa printr-o asociație de idei, am descoperit că de câte ori puneam ciorapii cumpărați la Roman, de atâtea ori mi se umflau picioarele. I-am aruncat și-am scăpat de necaz. Mai târziu un chimist mi-a explicat că erau vopsiți, economici, cu vopsea toxică, proastă, neprecipitată, care intra în pielea piciorului, umflându-l și provocând o transpirație toxică.

Ladima se făcuse palid, în mod comic, ca un sergent major care are lipsă la magazie.

— Știi că eu sufăr foarte mult de picioare... Mi se umflă... Am început să râd, eu acum.

— La dumneata trebuie să fie altceva... Așa sunt scriitorii... N-ai văzut că în scrisorile lui, Eminescu se văita mereu că-i sunt picioarele umflate?

M-a privit în ochi, mirat, și foarte serios, așa grav, deodată:

— Ascultă, e adevărat, ai citit scrisorile lui Eminescu?

Am ridicat din umeri afirmând nedumerit, am înțeles însă că și el, ca și cealaltă lume, mă crede și mai prost și mai incult decât sunt.

Nu știam dacă să mă bucur că fac o impresie atât de neașteptată, sau să mă întristez că dacă spun ceva rezonabil, surprind, uimesc. Am socotit că e mai bine să nu stărui.²⁴

E drept că aceste scrisori le citisem pentru că îmi spusese doamna T. Să le citesc. Căci ea citea memorii și colecții de scrisori cu pasiune. Abia după un timp a reluat, încât m-am mirat.

— Bine, bine, dar cum se face că totuși costumele duminicale nu se demodează? După câte știu, apar în fiecare an modele noi, în jurnalele de modă.

— Da, însă diferențele sunt foarte mici... Vorbesc de moda bărbătească... Reverurile ceva mai late sau mai înguste, aripioara lui când în unghi ascuțit, când în unghi drept cu ele. Variaza iar, puțin, lungimea vestonului. Altă schimbare privește spatele. Acum cinci ani, chiar după război, talia era sus, adică era mai îngustă, ca pe un corset de mușchi, ca la ofițeri... Acum doi ani, era talia jos, iar în dreptul spatelor, spre coastă, cobora în două mici falduri. Acum se poartă spatele hainei de sus până jos egal de lat, dreptunghiular, peste câțiva ani s-ar putea să se poarte iar cu vreo mică modificare. De altfel, e foarte important la bărbat, căci asta dă o impresie de îngrijit – l-am privit cu intenție – să aibă ghetele frumoase și cămașa cu gulere care-i vine pe măsura lui. Aci am făcut o pauză cu înțeles, căci el purta niște gulere largi, scrobite, care-i îmbătrâneau gâtul, dându-i ceva rahitic. De asta vream să-l dezvăț mai întâi, făcându-l să puie gulere moi, de culoare, care ar fi fost mai ieftine și mai ușor de spălat.

— Domnule Vasilescu... Uite pe tânărul acela care dă bună seara cucoanei de vizavi, cea în haine cafenii... Are vesta încheiată cu un șir de nasturi până la nodul cravatei, ca un abate, de nu i se vede deloc cămașa... Haina abia-i trece de șolduri, iar pantalonii sunt jos strânși pe gleznă, ca niște pantaloni de pielea dracului, din cei care poartă pictorii... E sau nu la modă? Să-ți spun sincer, nu mi se pare o vanitate mai puerilă decât aceea de „a fi la modă”. Ce lecție de modestie ar trebui să li se dea acestor domni!

— Domnule Ladima, dar e o glumă... Asta numești modă? Dar așa se îmbracă pe stradă câțiva dansatori care apar seara, la varieturi, în frac vărgat, de „fantezie”, ca să-și debiteze numărul și câțiva băieți de liceu, care, dezorientați, îi imită. Un mare croitor la Paris mai curând se spânzură decât să facă asemenea costum. Nici măcar la București nu are să accepte vreunul dintre cei doi-trei mari croitori să „taie” un asemenea costum. Aceștia, în principiu, nici nu lucrează pentru băiețandrii de douăzeci de ani, oricât de mult ar plăti ei. Costumele astea de prost-gust le fac de obicei croitorii de mâna doua de pe strada Regală, Academiei, Brezoianu, sau mai știu eu care...

— Ei, cum, tăgăduiești că e o modă? L-am privit lung.

— O modă bărbătească, de când lordul Derby a adoptat fracul negru și de când s-a fixat costumul acesta „nemțesc”, cred că marxistă... Mici deosebiri de amănunte, fără nici o importanță... E drept că, în genere, bărbații care au trecut drept faimoși eleganți, care au prețuit în mod deosebit accesoriile, le rămân credincioși... Sunt așa de mici, încât nu sunt remarcate în genere decât de cei care sunt de obicei atenți la îmbrăcăminte. Vreau să spun că mai toți bărbații rămân la idealul de eleganță pe care l-au avut când au îmbrăcat primele haine „la modă”, nu fără un dezgust de aristocrați conservatori față de inovații. Uite acest superb exemplar, care e Tony Bulandra, a rămas la culoarea verde de dinainte de război²⁵, care azi nu se mai poartă, la manșetele scrobite, la monoculul cu șnur negru, iar când vine în salon intră cu mânuși albe, purtând mereu tocurile înalte. Acesta era maximum de eleganță când a început el să joace pe cuceritori. Uite regizorul Teatrului Național, Soare Z. Soare, care a risipit foarte multe milioane. Nu va renunța decât simțindu-se nenorocit la cămașa și gulerul scrobit, la vesta cu tiv de pichet. Când Păstorel Teodoreanu a

terminat liceul, se purta, provincial, la Iași, haină neagră, pantaloni gri și gambetă. E îmbrăcat foarte luxos, poartă cămașă de mătase de patru mii de lei, dar nu a renunțat la nimic din felul primului lui costum.

Aș fi vrut să-i spun mai multe atunci, dar, deși știam ce vream, nu aveam gândurile limpezi, nu izbuteam să mă exprim. Când scriu însă acum e cu totul altceva. E foarte ciudat cât mă ajută scrisul să gândesc. Spun lămurit: să gândesc. Până aștern o frază pe hârtie, alta se formează, de la sine, în minte, adâncind-o pe cea dintâi. Când sunt în fața cuiva, nici nu pot să gândesc ca lumea, întocmai ca în liceu, când știam lecția foarte bine, dar dacă mă scotea la tablă, din cauză că eram în fața tuturor, din pricina profesorului, nu mă puteam concentra și deci nu puteam să gândesc.

Căci e îngrozitor să gândești în fața tuturor... Cum nici încă altceva nu poate face cu martori, ca la examen. Am fost unul dintre cei mai proști elevi ai liceului Lazăr, și au trebuit multe intervenții ca să trec. Prin urmare, nici lui Ladima nu i-am spus ceea ce acum îmi apare foarte lămurit. Găsesc, împotriva convingerilor obicinuite, că tocmai a nu urma „moda”, adică a nu fi îmbrăcat ca toată lumea, e o dovadă de vanitate puerilă... Cei care vor să fie individuali în îmbrăcăminte, tocmai ei se fac vinovați de lipsă de modestie... Trebuie să ai o astfel de înfățișare, ca să nu te deosebești niciodată din jurul tău... Câteodată, mă gândesc pe mine însumi cu barbă și mă simt, așa din senin, umflat în pene. E impresionant ce idee înaltă trebuie să aibă un om tânăr despre capul lui cu barbă... Eu, de câte ori văd unul, așa, impozant, îl și rad în gând, iar rezultatul, imaginea realizată astfel, mă amuză enorm. De aceea, când Ladima a vorbit de vanitatea puerilă a modei, îmi venea să-i spun că mai curând mi se părea puerilă vanitatea asta a mustății lui imperiale, care atrăgea luarea-aminte, acum când eram cu el în restaurant. De altfel, tocmai poezii care disprețuiesc moda sunt cei care caută să se deosebească prea ades printr-o înfățișare prea personală, pe care unii o afișează ca pe o firmă prea indiscretă. Multă vreme am crezut că redingota neagră, închisă la gât, cravata lată, tot neagră, gulerul scrobit, milităresc, pe care le poartă profesorii nemți, sunt o dovadă de modestie și dispreț pentru cele lumești, de ignoranță simpatică și naivă a „modei” actuale. Când am fost însă în Germania, am înțeles, cu o uimire pe care nu poți să ți-o închipui, că, dimpotrivă, ei sunt foarte mândri de această adevărată ținută, pe care o cultivă de altfel cu multă grijă, ca pe o uniformă de intelectualitate, menită să-i deosebească de restul mulțimii de rând...

Dacă mă gândesc și mă gândesc, îmi vine să cred că și o îmbrăcăminte urâtă, cu o cravată înnodată neîngrijit, într-o lume corect îmbrăcată, e o dovadă de suficiență... Întâi, dovedește că nu te sinchisești de părerea celor în mijlocul cărora trăiești, iar pe de altă parte, că nu te stingherește să atragi luarea-aminte și să fii comentat.

Dar atunci nu i-am putut spune lui Ladima nimic din toate acestea, iar el a continuat convorbirea, după ce și-a ars romul din ceașca de șvarț.

— Atunci, dacă nu fac haine la modă, de ce mai sunt mari croitori? De ce snobismul cutărei firme? Atunci mai bine să-ți cumperi haine gata.

— Nu... Nu... Vezi, aici te înșeli... E o deosebire hotărâtoare. N-ai decât să privești atent un rând de haine gata... Au întotdeauna umerii prea înguști,

încât cusătura nu vine ca o trăsătură caligrafică de la umăr la subsuoară, ci căzut scurt și nesigur, din pricină că sunt tăiate în serie... Pentru orice întâmplare... De aceea, gulerul nu cade la ceafă, pe gulerul cămășii, frumos, ci rămâne căscat ca o gură de știucă. Haina, jos, e totdeauna prea lungă – pentru că fabricanții presupun că media cumpărătorilor au oarecum burtă... Mânecele au jos la pumn deschizătura prea mare, pentru orice mână... De pantaloni, ce să mai spun? În față, chiar acolo unde, orice ai spune, cade întâi privirea, sunt strâmți, scoțând în relief oasele, în loc ca toate cusăturile să cadă frumos la vale, ei au încheietura trasă într-o parte și alta, ca șireturile la ghetete. De altfel, însăși marginea, conturul hainei de-a gata, are cusătura vizibilă, nu e la vreo doi milimetri mai înăuntru, acoperită... O haină gata e ca și o haină de împrumut. E făcută pentru un tip mijlociu, standard... Pentru altul decât tine. Pe când un croitor mare e un adevărat artist... El face o singură haină, pentru un singur corp... Atunci haina capătă galba ei, unică, așa cum îi e destinația. De cele mai multe ori, firește, el aranjează natura... Nu mult, căci nu i se poate cere imposibilul, dar cât de cât. Haina lui are cusăturile, de la umeri la subsuoară, așa, cum să spun, ca niște jumătăți oblice de paranteză (nu i-am spus așa, dar așa trebuia să-i spun), la ceafă gulerul nu cască, reverurile se petrec frumos unul peste altul... Haina cade pe corp, fără să se agate nicăieri, cum învăluie, căzând, mătasea, rotunjimea unui manechin. Jos e adunată rotund pe pantalon ca să nu rămâie loc gol sub ea ca sub o umbrelă. Pantalonii se fac, cu ajutorul câtorva cute, foarte largi sus, ca să nu sublinieze, ca un tricou de tenor, partea din față, și să nu acopere dosul, strâns, ca niște cioareci.

— Domnule, dar te pricepi... Când mi-oi face haine te rog să vii cu mine ca specialist.

Aproape că jubilam că am câștigat partida. Mă și vedeam la croitor cu el.

— Dă-mi voie să-ți spun că mai toți prietenii mei mă roagă, și nu refuz, să vii cu ei la probe. De ce n-aș face-o și pentru dumneata?... Oricând, mâine!

Eram convins că mi-am atins scopul și mi-am împăcat mica mea manie. Dar parcă necunoscutul i-a apărut plin de pericole. A devenit gânditor.

— Lasă, că mă intimidezi... Și-l speria ideea.

Nu știi, mi-ar fi făcut plăcere să-l transform pe acest demodat prieten, într-o singură zi, ca în filmele americane. Să-l fac să-și tundă mustața, să puie cămăși care să nu-i mai stea independente de corp, scrobite, ci cu gulere care să-i mângâie gâtul, cravate frumos înnodate, pantofi englezești, haine sprintene... Sunt sigur că ar fi plăcut mult femeilor.

Și fără îndoială că leașa destul de frumoasă pe care o primea acum i-ar fi permis să cheltuiască două mii de lei, cel mult, pentru îmbrăcăminte.

— Va să zică modă nu e? Ci numai croitor mare? Mi-a spus, după ce și-a răsucit o țigară, dintr-o tabacheră plată de lemn, fapt pe care îl înțelegeam, căci dovedea pe fumătorul de gust, care știe că e mai bun tutunul din cutie, și după ce a pus-o cu grijă într-un țigaret special, cu vată înăuntru.

— Nu, nici așa... E modă... Însă privește mai curând stofele. Asta e drept... Țesătura stofelor și culoarea se schimbă destul de des. Nu numai din progresul natural al chimiei și țesăturii, dar și ca să depărteze fraudă... În

general, stofele bune au preț de producție foarte ridicat, din cauza materialului scump folosit. Din pricina asta, alți fabricanți fără scrupule, din cei ce produc și vând în cantități considerabile, imită stofele și țesăturile la modă, bune. Totdeauna însă cu o întârziere de doi-trei ani, ba și mai mult, până își lichidează imensele lor stocuri... Observă vitrinele scumpe, să vezi că au mai totdeauna alte culori decât vitrinele bazar. Alte cravate, alți ciorapi, alte cămăși, alte stofe... A fost la modă, imediat după război, un poplin gălbui destul de fin. Imediat, după ce au terminat vechile stocuri de zefir, marii fabricanți au produs depozite întregi de poplin galben, mult mai vulgar însă, făcut cu multă economie, din spirit de speculă... Atunci, poplinul din material bun, produs cu grijă, a căpătat linii și vărgi. Peste trei ani a fost imitat și acesta... Acum magazinele de lux fac cămășile de dejalenă... Peste câțiva ani vom avea și dejalenă pentru strada Carol. Dacă ești atent la cravate, observi că – la un interval de trei-patru ani – ți se oferă la colțul străzii o cravată „la fel” cu aceea pe care ai cumpărat-o de la magazinul de lux, însă de zece ori mai ieftină. La adăpostul culorii și desenului caută să te înșele la calitate... De aceea producătorii „scumpi” schimbă imediat. De aci, moda țesăturilor.

Era trecut de miezul nopții. Grigoraș Dinicu trecuse de la bucăți moderne la cântece sentimentale, languroase... Unele mese se goleau, imediat curățite de chelnerii „eleganți” ca niște diplomați. Femeile, toate interesante, din pricina îmbrăcămintii și a coafurii care le îngăduia să arate și să sublinieze ce au mai frumos, camuflând restul, mai formau, în boxe ori pe lavița roșie care era de-a lungul peretelui, sub căderea bogată a luminii, centrul de atenții calde pentru cei de la masă, sau fermecau strict iluzoriu, în parabole largi, pe cei din restul restaurantului, îl vedeam limpede pe Ladima amețit de frumusețea lor, dar fără să izbutesc să-l fac să simtă, deși era în realitate o problemă de stil, adică așa cum înțeleg eu, de unitate: cât de grotescă, iar în fapt imposibilă (spre sincera mea părere de rău) ar fi fost alăturarea lui, așa cum era, de un trup femeiesc, cu grijă și gust îmbrăcat, ca o floare studiată. În realitate, el, care era împotriva atragerii atenției, izbutea să izbească toate privirile, să se izoleze între toți, prin îmbrăcăminte, în acest salon cu oglinzi multe, prea luminate. Am vrut să-i subliniez asta cu oarecare brutalitate. La masa din fund, spre galantarul casieritei, era un grup mare de oameni tineri și alții mai în vârstă... Între ei era unul, un fel de cazac uriaș, cu barbă albă, scurtă, răzvrătită, cu plete, șuvițe cărunte lipicioase, cu un chimir lat, care atrăgea toate privirile...

Mi s-a părut că aș putea bate șaua pentru Ladima.

— Crezi că domnul acela n-ar fi atras mult mai puțin atenția, îmbrăcat așa ca să nu difere de cei din jurul lui?... Moda uniformizează... E o lecție pentru amorul propriu.

I s-a coborât mustața pe colțul gurii de spaimă, m-a privit cu ochii înfundați în orbite.

— Taci... Taci... E marele poet german Däubler, sărbătorit de redactorii unei reviste literare.

Am înghețat, cu sentimentul disperat că am comis una dintre cele mai crunte gafe din viața mea, și întâmplarea m-a vindecat definitiv de a mai da asemenea lecții.

Și totuși Emilia asta nu are dreptate, căci dacă l-ar fi privit cu cât de puțină sinceră simpatie, ar fi trebuit și sigur că ar fi izbutit ca ea să-l facă să-și schimbe îmbrăcămintea.

Arunc mucul de țigară surâzând și examinez, întâi eu, biletul pe hârtie cu antetul Veacului.

Emy, La regizor nu se găsește rolul. Trebuie scos din nou. Am rugat pe domnișoarele dactilografe. Treci după-masă să-l iei.

Am reținut pentru revelion o masă de patru ham la „Enescu” Se mai pot pune la nevoie două scaune... Vreau ca 1928 sa fie început cu frenezie. Acest 1928 vreau să fie anul vieții mele.

George.

Anul morții lui... Nici o bănuială...

Aș vrea să nu mai recad în mine însumi, dar biletul acesta singur stârnește în mine o goană de forme și lumini. Încerc sa rezist și n-am punct de sprijin. Revelionul din 1928... Viața omului acesta mă târâște în vremea care s-a scurs, cu propria mea viață, cum trage un fluviu apele râului afluent. Nu vorbisem cu doamna T. De un an și jumătate... Amintirea îmi îngreuiază tristețea... Las totul și fumez. Gândul ca venea al doilea revelion pe care nu era să-l facem împreună, mă umplea de o disperare care pătrundea ca un frig... Trotuarele înguste erau pline de o lume grăbită, numeroasă de obicei, dar devenită manifestație de stradă în zilele acestea de târguieli... Toți oamenii aceia aveau un rost, aveau un ideal măcar de douăzeci și patru de ceasuri, căutau o beție... Pe Calea Victoriei zăpada se pulverizase, încât se făcuse ca un soi de tărâțe deși rămâneau, din cauza pavajului neîndreptat de la război, mici mormane de gheață stratificate. Parcă din cauza atâtor respirații gerul se înmuiase. Primisem de dimineață telefoane de la prieteni pentru invitații și desigur ca peste tot orașul gânduri se căutau într-o circulație amețitoare, ca mișcarea în filmele voit accelerate. Am primit cea dintâi dintre acest invitații, la L. C., pentru că înțelegeam că e de prisos sa mă rezerv, știam că oricâte vor mai veni, una singură va lipsi dintre ele.

Fiindcă la băcăni târguia atâta lume, pentru că în blănuri și în șoșoni scurți de tot, ca retezați, lăsând să se vadă ciorapul de mătase între ei și strânsoarea mantoului, treceau atâtea femei... Era în mine un neastâmpăr altoit cu tristețe. Mi-a venit și mie o poftă nebună să târguiesc și să fac bucurii la întâmplare... Aș fi vrut să știu ce va face ea seara... Cu va ciocni un pahar de șampanie. Bună cum e, cui va ura cu obrazii rumeniți, cu rombul înflorat al surâsului, cu ochii strălucitori și lichizi: „Noroc și an bun...”? Va avea în toată seara un gând bun și pentru mine? Cine-i va lămuri, în minte, amețitor, umerii mobili ca merele în desișul mătășii și rădăcina nervoasă a cefei?

Am început să colind magazinele, ca să văd cum târguiește lumea.

Pentru nepoței cumpărasem de Crăciun un cinematograf „Baby”, un aparat de radio și tot soiul de jucării de pom... Am luat pentru cumnatu-meu o garnitură de birou cu tocuri rezervor, pentru soră-mea am găsit la un magazin o lampă minunată, făcută din cuburi, ca s-o determin să adopte mobila modernă. Micii actrițe i-am trimis un aparat fotografic, promis cândva în glumă.

Aș fi vrut să-i trimit ei ceva, nu un cadou, un buchet de flori. De șapte-opt ori am trecut, alunecând peste mușuroaiele de gheață, prin fața magazinului... Am zărit-o de vreo două ori înăuntru, ocupându-se de clienți, foarte numeroși pentru lămpi, mescioare și obiecte de artă, care își alegeau singuri și probabil cereau lămuriri, întrebau de cost... Trei sute de mii de oameni, din acest București, de la trecătorul în mașină, la comisionarul trimis să ia pachetul, oricine ar fi putut intra s-o vadă pe femeia asta în pulover roșiatic și rochie de culoarea cafelei cu lapte, să-i vorbească, să vadă figura puțin băiețească, oricând gata să se transforme într-un surâs de soră sau „regină care vrea să se facă populară”, numai eu nu... Aș fi putut sărbători revelionul la „Cina”, între femei pe care alții le găsesc „splendide”, aș fi putut colinda cu mașina pe la jumătate din locuințele luxoase din București, în noaptea asta, când toate femeile erau decoltate și împodobite... Oriunde aș fi fost primit... Dar totul era anulat de faptul acesta, net, că nu puteam urca două etaje, în parcul Bonaparte, ca să mă trântesc pe un divan, eveniment care ar fi corespuns pentru mine cu o de neînchipuit întoarcere, permisă numai de încheierea păcii, dintr-un război de patru ani în tranșee.

Aș fi fost bucuros, s-ar fi potolit tumultul din mine dacă aș fi avut măcar posibilitatea să întreb la telefon ce face seara și să-i spun, fie și cu un surâs îndurerat: „Mult noroc... Multă sănătate”, după ce i-aș fi trimis un dar.

Nici măcar o floare anonimă nu-i puteam trimite... Ar fi știut de unde vine și asta însemna pentru mine prăbușirea.

Experiența unui revelion precedent îmi arătase riscurile unei astfel de încercări.

Acum doi ani, cel dintâi revelion pe care nu-l făceam împreună ne găsea certați, despărțiți de mai mult de patru luni... Îmi spuneam totuși că n-o să poată trece acest început de an fără să-i fac un dar, care aș fi vrut să fie și o recunoștință, și un cheag de emoție risipită într-altă vreme departe de ea, și o durere nouă, arzătoare. Aș fi vrut de asemeni să aibă și o valoare comercială... Mi-era teamă să nu aibă dificultăți materiale... Era singura femeie care mă interesa pe lumea asta, și cum niciodată nu primise, în cei doi ani de dragoste, nimic de la mine, socoteam că n-ar fi rău s-o scutesc, într-o măsură oarecare, de cine știe ce întâmplări viitoare...

Cu o lună jumătate înainte am studiat un catalog de bijuterii și am comandat în Belgia, prin cel mai bun bijutier din București, o brățară de platină cu briliante. Era făcută din opt dreptunghiuri de mărimea unui mic ceasornic, cu câte un briliant mai mare la fiecare capăt... Costase 800.000 de lei... Mă gândeam să i-o ofer de ziua ei, dar și mai bine de revelion, căci atunci cadourile au un aer mai puțin direct și personal... Sau dacă nu, eram hotărât să-mi crez, de la o a la alta, o împrejurare oarecare, anume; să aibă aerul unei stricte și firești întâmplări fără urmare, ca să nu fiu nevoit să dau explicații.

În cele din urmă m-am hotărât s-o aștept la ieșirea din magazin Bănuiam că nu are să închidă deloc, dar îmi ziceam că tot va merge la masă. Așteptarea asta a fost una din cele mai grele din viața mea... Mi se Darea că toată lumea știe ce aștept, rezemat de bara galbena din vitrina unei drogherii vecine, dar nu chiar din fața magazinului, și credeam că toți mă compătimesc și mă găsesc

ridicol... Zeci de prieteni, care au trecut pe acolo, văzându-mă, m-au tachinat, întrebându-mă dacă aștept vreo midinetă... Mereu trebuia să gădesc motive și explicații... Abia pe la două și jumătate a ieșit... Când a trecut pe lângă mine, în mantoul de taupe rotunjit, castaniu-verzui, cald, de simțeam o pornire nebună să-l mângâi, să-mi lipesc obraji, de el am înghețat. Surprinsa însă după ieșirea din magazinul cu lumina artificiala, de albul amețitor al nămiezii, era probabil puțin zăpăcită și de mișcarea curgătoare de pe

M-am urcat în mașina lăsată pe str. Sf. Ionică și am pornit după ea, încet, hotărât să provoc în dreptul ei o încurcătură care să mă oprească n loc. Nu era prea greu în ajunul acesta de An Nou... Când am ajuns, am cerut zgomotos loc... A întors capul tresărind, căci uni cunoștea claxonul. Am privit numai cu coada ochiului. Ea a rămas aproape încremenită pe loc și toată figura i s-a strâmbat ușor ca de durere... Albul ochilor s-a făcut mai mare, mai limpede și platina cu reflexe liliachii a pupilelor mai intensă, mai alarmată. Buza de sus, din cauza aurii desfăcute într-un surâs de tristețe, lasă să se vadă dinții albi din față îi înflorise toată fața, mărginită de bordura ca de șapca a pălăriei cloș de gulerul mare al mantoului care-i înconjură capul și-l depășea, de fularul de mătase, care era ca un plastron de culoarea caisei, înfocat, pe piept. O vedeam în oglinda de la volan și am întors capul încet... Deși se uita la mine, n-a prins de veste, de parcă plutea în nereal – și m-am mirat de asta – căci pe urmă privirile noastre s-au întâlnit... Am ridicat pălăria și mi-a răspuns liniștit și cald, parcă ne certasem aseară de parcă s-ar fi trecut patru luni fără să ne salutăm. Am oprit pe dreapta în dreptul Pasajului Română, deși îmi veneau mașini în față... Am coborât și i-am ieșit înainte.

— Sărut mâinile... Și tremurând aproape: La mulți ani.

Avea ochii mirat deschiși, mai viorii, cu adevărat ca viorelele, înlăcrămați... N-a spus o vorbă și mi-a luat apoi brațul. Mi l-a strâns, pornind alături, lipită de mine ca o strângere la piept, transformată din cauza locului. Simțeam parcă prin stofa paltonului mângâierea mantoului ei castaniu-verzui.

— Unde mergeai?

Nu mi-a răspuns nimic... Tăcea, așa, nervos, la brațul meu... Fără să mă privească...

Mi se părea că am febră, nu mai am nici un contact direct cu lucrurile. Pe orice aș fi pus mâna n-aș fi putut prinde bine, vorbele nu veneau singure, iar în jurul meu nu mai treceau oameni, ci mergeau forme... De nervos ce eram, simțeam nevoia să vorbească neapărat căutând penibil.

— Pot să te întovărășesc puțin...?

Era puțin cam caraghios, de vreme ce ea îmi luase brațul și mi-l ținea strâns. Abia acum m-a privit liniștit și voit.

— Mă duceam să mănânc ceva la un mic restaurant aci...

— În pasaj?

— Da... Dar acum nu mai pot mânca... Hai, pe stradă...

— Magazinul e închis?

— Nu, a rămas acolo doamna Landrino, care a fost mai devreme la masă.

La Riegler în față erau țigănci care se instalaseră ocazional cu coșuri mari de vâsc și mimoze; alergau ușor după trecători.

A surâs limpede, cu fața mereu ușor crispată, ca o strâmbătură de voluptate și durere în același timp, iluminată de ochii vii, care parcă descopereau acum lumea. A luat o ramură de mimoză ca un mugur de salcie, mi-a desfăcut paltonul și mi-a pus-o la butoniera vestonului... A desfăcut apoi poșeta neagră, mare. Am vrut să duc mâna în buzunarul hainei, dar m-a împiedicat, aducându-mi aminte:

— Diseară e Anul Nou.

— A, da! E Anul Nou... Atunci primesc... Primesc cu o condiție... Să-mi dai voie să-ți fac și eu un dar... Și am scos mimoza ca o amenințare.

I-a înghețat fața și a capitulat frumos.

— Primesc.

Eram chiar în dreptul marelui bijutier... Nici n-a mai avut timp să protesteze. Pe galantarul acela, care e ca o vitrină de fluturi și șerpi albi în muzeu, și-a așezat coatele nervos și a început să caute... A descoperit cel mai cuminte inel... ca un fir de sârmă, de aur, cu un safir... De altfel foarte frumos...

S-a întors surâzătoare, arătând încântată, jumătate din dinții albi de sus, mai limpezi ca bijuteriile mici de fildeș.

— Am găsit.

Am privit glumeț, scoțându-mi mânușile groase de piele și dictând cu o prefăcută energie.

— A nu... Cine oferă aci? Eu sau dumneata?

A devenit palidă, de i-a rămas numai gura roșie în toată fața și s-a sprijinit de galantar... În clipa aceea, eu am avut, înțelegând, ca o declanșare fluidă... Fără să mă gândesc, automat, parafrazasem una din glumele noastre cele mai intime, cele mai senzuale: „Mă rog, aici cine iubește!” spunea uneori, când o țineam îmbrățișată, exasperată de dorință și când, tiranic, sadic, nu-i îngăduiam nici o mișcare, de rămânea cu tot corpul întins, încordat, crispat, în așteptare. Am transpirat întreg, ca de un scurtcircuit în artere și abia după câțva timp am putut vorbi, dar nu către ea, căci între noi totul era epuizat, ca după o posesiune, ci către bijutier, întrebându-l, așa, stupid, ce rezultat știe de la Consiliul de coroană din ziua aceea de la Sinaia, unde fuseseră chemați toți șefii de partide și vreo doi jurisconșulți. Pe urmă am căutat câteva brățări, am rugat-o să le încerce, ca să maschez premeditarea, și privindu-i vinele încheieturii, sub pielea subțire, împletite ca dorințele, i-am prins în jurul mâinii întoarse, care era ea însăși o bijuterie, brățara comandată.

De plătit, firește că m-am făcut că plătesc imediat, dar mă întrebasesm mereu dacă să-i spun prețul bijuteriei, sau să-l las să-i fie surpriză... Mi-am spus însă că e o copilărie... Că ar fi putut să cadă mai târziu pe mâna vreunui șarlatan, și că era mai bine să știe prețul adevărat... Am iscălit deci în fața ei un cec, anulat în prealabil, de 800.000 de lei, cât costase brățara. Era cel dintâi dar pe care i-l făceam de când ne cunoșteam... Aveam superstiția stupidă că dacă îi ofer măcar o floare, dragostea noastră se termină... Și, de aceea, luptând cu mine însumi, în doi ani nu-i oferisem nimic. Cu sufletul alterat de sentimentul irevocabilului, cu care, de altfel, eram de acum familiarizat,

resemnat după nădejdi contradictorii și înfrângeri definitive, îi pregătisem acest întâi dar. Când am ieșit, apăruse, de după norii lănoși, iar soarele.

— Mai ai o jumătate de oră... Nu ți-e frig? Mantoul castaniu-verzui, deși își îngusta forma, acoperind cald genunchii, era scurt și nu ciorapii de culoarea nisipului aveau să-i țină cald, mai ales că șoșonii erau atât de scăzuți și mici. Vrei să mergem să mâncăm împreună la o grădină oarecare?

Am oprit o mașină de piață... Niciodată nu primise să meargă în mașina mea... În cei doi ani, iubirea noastră rămăsese oarecum secretă... Din când în când ne refugiam în câte un orașel de munte, de cele mai multe ori plecând cu trenul: Deva, Sighișoara, Bran, Nehoiăș sau, când nu era sezon, pe coasta mării. Chiar la teatru, aveam aerul că ne-am întâlnit acolo, la masă eram împreună numai la ea, sau numai la mine în garsonieră, unde ne închideam uneori de sâmbătă până luni dimineața, ca niște condamnați ai voluptății.

Am mâncat la un restaurant de pe 11 Iunie, singuri în tot salonul, în acest ajun de An Nou. Era pentru mine o bucurie chiar numai s-o privesc, cercetând-o ca pe un tablou... Femeia asta, care la început nici nu mi s-a părut frumoasă, m-a făcut să descopăr frumusețea. Cădea pe gânduri uneori și, ferindu-și parcă privirea de a mea, rămânea în profil. Pălăria părea o glumă, iar marginea ei, ca o mică streășină, de fetru castaniu, tăia o diagonală sinuoasă ocolind pe deasupra sprâncenei stângi, peste ochiul drept, peste obrazul rumenit de trecerea de la frig la cald, până la lobul urechii, pe urmă, arcuit spre ceafă, lăsând câteva bucle de un arămiu des, întunecat, afară. Zâmbea lumii gândurilor ei, arătând trist dinții albi de sus. Sprijinită în cot, își rezemase bărbia de dosul mâinii sucite, cu degetele mângâietor lipite de gât. Era într-o vestă de jerse, cu linii-dungi paralele, roșcate, negre, cafenii, pe care o purta, văzusem pe fereastră, și în magazin.

În asemenea clipe, ca și atunci când era îmbrăcată pentru serată sau bal, frumusețea ei avea în ea ceva absolut nepământesc, transfigurat, și asta explica de ce atâți bărbați vorbeau despre ea cu un soi de emoție pe care ceilalți, care aveau prilejul s-o vadă doar întâmplător, în momentele ei de plictiseală, necazuri sau nedispoziție, nu o înțelegeau.

Am vorbit despre multe, fără să cerem niciunul, nici altul, explicații pentru ce a fost.

— Ce faci diseară? Am întrebat, neliniștit că îmi va pleca într-o lume necunoscută.

— Nimic... Vino la mine... Și fără să se gândească: Vreau să bem, diseară, șampanie...

Mi-am simțit obrazii moi și năclăiți de o sudoare rece... Să fiu cu ea diseară, în dormitorul fără mobilă, fără covoare, ca o cameră în care azi te-ai mutat, numai cu un pat alb și o mescioară joasă, fără șifonier pentru haine – căci se dezbrăca într-o odaie alăturată în care erau dulapurile și masa de toaletă, după ce ieșea din baie. Să fie din nou goală și să bea șampanie... Ca un sinucigaș care dă totul pe o clipă, îmi vine să zic... Da.

— Ce rău îmi pare, nu știam că te voi întâlni și m-am angajat pentru toată seara... M-am gândit la cei care se duc la operație, fără anestezie... Dar poimăine, nu la... Haide la... Acum e partea cea mai grea... Firește oriunde, în

afară de: la mine sau la ea acasă... Când iubirea noastră a fost timp de doi ani interioară, va trebui să fie acum numai pe drumuri. E o schimbare ca o răsturnare în existență.

— E la Cartea românească expoziția lui Teodorescu-Sion... Vrei să vii s-o vedem?

A rămas contrariată, cu surâsul trist care îi ridica puțin colțul gurii, arcuindu-i buza de jos, făcând-o paralelă oarecum cu conturul bărbiei; căci atunci când zâmbea, gura i se încadra ca într-un romb instabil, fără cele patru unghiuri, fiindcă unul era înlocuit de nas, altul topit într-o gropiță în bărbie, iar două schițate, aproape imperceptibil, în obrajii arcuiți ușor.

Și, ridicând din umeri, jucându-se cu mânușile de piele neagră:

— La 11 dimineața...?

Ca și când ne-am fi descoperit o vocație nouă, am vizitat, în cele două săptămâni care au urmat, toate expozițiile și muzeele din București... Eu eram într-o aiureală de fericire continuă...

Știam însă că totul va avea un sfârșit, deci după două săptămâni am început să lipsesc de la rendez-vous-uri... M-a găsit o dată, chemându-mă la telefon, și am rugat-o să mă ierte, pentru că sunt puțin bolnav... Sunt nevoit să stau în casă. Speriată:

— Ce-i asta?... Ce ai?

— Nu știu... Puțină febră...

— Dă-mi voie să vii să te văd.

— Ești prea bună, dacă... Nu te reține nimic...

M-am dezbrăcat numaidecât, am întredeschis buzele ca să mi le ardă puțin respirația, am făcut un adevărat exercițiu de paloare...

A venit, și-a aruncat mantoul și pălăria în fotoliu și s-a așezat doar jumătate lângă mine, pe divan, cu picioarele lungi, oarecum paralele cu divanul, cu genunchii lipiți goi și strânși în mătasea ciorapului, căci rochia de serj bleumarin era prea scurtă.

Mi-a luat mâna, dând o clipă în lături buclele arămii care-i cădeau pe față din cauză că aproape își smulsese, preocupată de mine, pălăria.

— Dar, pentru Dumnezeu, ce ai?

— Nu știu, nimic, puțină febră...

Mi-a mângâiat matern părul, m-a privit în ochi, cu zâmbetul acela care-i încadra gura întredeschisă în acel romb inefabil, îndurerat, cu acea strălucire a ochilor viorii de tot, care făcea să fie văzută de departe... Și pe urmă, hotărât, și-a lipit buzele de ale mele. Am făcut o grimasă.

— Nu... Nu... Cine știe ce am... A început să mă strângă în brațe...

— Mi-e totuna, orice ai avea... M-am desprins, moale de deznădejde:

— Te rog, astâmpără-te... Nu. Nu.

Și ca să nu creadă că ar fi altceva, că n-o iubesc, după ce m-am desprins, i-am sărutat mâinile ca pe unele frumos așezate dintr-o icoană.

N-avea totuși mână mică și cu degetele molatece de madonă, ci lungă și subțire. Articulațiile apăreau la orice îndoitură pe dosul mâinii, altfel delicate ca niște vii accente circumflexe, subliniind vâlcelușele dintre ele, bune de umezit cu vârful limbii. Degetele albe, prelungi, nu se terminau în unghii ascuțite, ci

mai curând late, ca niște petale mici lăcuite roșu, mâini fără grăsime, nervoase, de prințesă, pe care, resfirate, le ducea neconținut, când ca să aranjeze o buclă, pe după ureche, imaginar căzută, când ca să strângă mica eșarfă în jurul gâtului, ca un domn care și-ar potrivi cravata.

— De ce-mi privești mâinile? Surâdeam, fără să știu ce să spun.

Am prelungit o săptămână boala aceasta închipită, care mi-o dăruia pe ea în fiecare după-amiază la ora 7 jumătate precis... Mâneam seara împreună, la mine, lângă divanul larg, pe o mescioară joasă, și o priveam fericit cum își plimba mâinile pe olanda feței de masă, printre cupele joase de cristal albastru de murano, pe tacâmurile de argint, căci totul căpăta viață când era ea acolo.

Eram din nou ca în liceu, când visam să fiu bolnav, numai ca să vie îngrijorată, să mă vadă, o doamnă frumoasă, soția unui prieten al tatei... N-am mai lăsat-o să mă sărute, spunându-i că doctorului îi e teamă de un tifos... Își apăsa gura pe a mea cu o dorință de împărtășanie a răului care mă cutremura.

Peste o săptămână, ridicolul situației nu mai putea fi prelungit și am anunțat că plec în Franța să-mi recepționez un avion comandat.

Într-adevăr, am lipsit o lună de zile... Eliberat de groaza apropierei, i-am scris de acolo, în fiecare zi, scrisori de dragoste smintite, cu voluptatea de a urla în fiecare rând că o iubesc, de a mă umili în declarații de robire absolută.

M-am întors în zbor pe la începutul lui aprilie și am început probele de antrenament și încărcare de benzină... Vream să bat recordul în linie dreaptă fără să mă decid în ce direcție... Bănuiam că până în cele din urmă voi porni spre Capetown.

Veneam pe la ora 3 acasă foarte obosit, mâneam, fumam o țigară, și pe urmă, îmi luasem obiceiul să mă duc s-o văd la magazin: Era întotdeauna de la 9-1 acolo și de la 3-7... Se ocupa foarte serios, își sfătuia clienții în alegere, lăsând fetele să se ocupe numai de mărunțișuri... Studia modelele noi în revistele străine de artă, discuta cu maestrul pe care-l aduseseră de la Berlin despre modificări și materiale... Ajunsesse foarte pricepută... De altfel, citea toată ziua, și nu numai romane, ci tot soiul de cărți: tratate de drept și medicină, colecții de acte, sociologie, dar mai ales istorie... Până și din cărțile mele, și nu numai din cele adunate în carieră, ci și de aviație, a citit. Reviste de artă și literatură (de la ea am luat obiceiul să citesc și eu *Nouvelles litteraires* și *Candide*). Dar ceea ce m-a mirat mai mult era că nu lăsa să treacă, nici o zi, ziarele... O dată i-a spus cineva că asta e o apucătură bărbătească.

— Iartă-mă, eu nu mă duc la ceaiuri să aflu „noutăți” de la cucoanele, care știu atâtea; și nici nu mă interesează cam ce spun ele.

Când se mira cineva că o femeie atât de frumoasă ca ea se ocupă atât de mult de magazin, rămânea totdeauna pe gânduri.

— Munca aceasta înseamnă pentru mine independența, banii câștigați îmi dau dreptul să fiu eu însămi, să cumpăr cărți și lucruri frumoase, să nu fiu jignită de proprietar și să fiu scutită de oferte necuviincioase.

Avusese norocul ca întreprinderea să realizeze câștiguri foarte frumoase, încât, după doi ani, mai împrumutând bani, izbutise să clădească în Parcul Filipescu, înspre Calea Dorobanților, o casă mică, dar foarte modernă, cu două apartamente de închiriat, în afară de cel mic oprit pentru ea.

Nu a lipsit, în decurs de câțiva ani, decât de câteva ori de la magazin, și numai din cauza mea... Dar și atunci ruga pe asociată să fie prezentă... Nici sâmbătă măcar, nu făcea weekend. Magazinul avea un fel de retragere ca o strană, mare cât o cameră... Acolo era o masă groasă modernă, cu câteva fotolii joase în jur, o etajeră cu cărți și reviste. Citea, desena și aștepta să fie întrebată de fete. Mi se pare că și dumitale ți-a răspuns o dată: „Dar asta e viața mea... Ce vrei să fac?”

— Te împaci cu gândul că ai să trăiești 30 de ani așa...?

— Uneori n-aș vrea să trăiesc deloc... Dar dacă mă gândesc bine... Nu e chiar așa de rău... Stau acolo între lucruri frumoase, alese, uneori gândite, mângâiate de mine... Dacă n-am nimic de făcut, citesc toată ziua și tot e un câștig. În fiecare seară merg la cinematograful... O lună pe an călătoresc, dar e cinstit să adaog că nu uit interesul magazinului, vreau să văd ce mai aduce nou modernismul în mobilier.

— Dar iubesti?... Nu ești geloasă?... Nu ești neliniștită...?

— Nu cred în iubire.

— Nu crezi Dumnezeu în iubire? Nu te atrage iubirea...?

— Ba da, mă atrage... Poate că e singurul rost al unei vieți mărginite, comune, cum e viața noastră. Și-mi place... Dar știu că nu durează... Că nu corespunde unei realități... Îmi place mult să privesc o noapte cu lună... Și uneori stau vreme îndelungată la fereastra mea, privind, dar știu bine că luna e altceva decât ceea ce pare... Nu întind mâna s-o prind... E mult și ceea ce dă, fără intenție și efort.

Aproape toată luna lui aprilie am fost în fiecare după-amiază în magazin. Era o bucurie liniștită, între mobile noi, frumoase... Retras în firida aceea (încăperea fiind prea mare, de când cu criza de magazine, se construiseră în interior, ca să zic așa, sau mai bine se împărțise încăperea în două, dar unul dintre magazine, o tutungerie, nu mergea până în fund, lăsând astfel o bună porțiune celuilalt) parcă mă afundam într-un vis.

Am învățat o mulțime de lucruri în aceste trei săptămâni. Ce nu-mi explica femeia aceasta! Aș fi ascultat orice... Ne consumam într-o iubire rarefiată, prelungită după-amieze întregi. Și totuși simțeam, nefericit, că nu e cu puțință ca femeia asta să nu se întrebe de ce n-o chem la mine, de ce, logic, nu transform în fapt pornirea mea. În ajunul Sf. Gheorghe... Catastrofa atât de temută luni de zile n-a mai putut fi ocolită...

După-amiază mi-a trimis un buchet de liliac și o mică valiză cu pijamaua ei, peria de dinți, un alt obiect de toaletă mai intimă și papucii, izmeniți ca doi porumbei... „Astăzi este aniversarea iubirii noastre... Voi dormi la tine... E cu neputință altfel.”

Mi-am dat seama cât de mult mă lăsasem târât de această paralizantă cedare din fiecare zi... Numai un gest disperat putea restabili situația... I-am înapoiat totul cu două cuvinte: „Cu neputință”.

Probabil că a sosit într-un automobil, căci peste o jumătate de ceas a fost la mine, forțând aproape ușa.

— Fred, ce înseamnă asta?

Cred că eram palid ca dr. Tokkeramo din Taifun.

— Nimic... Răspunsul meu. M-a certat cald... Gutural.

— Dar Fred... Fred, ești nebun... Tu mă iubești.

Am luat, cu o voință de ghilotinat, o atitudine aproape necuviincioasă:

— Doamnă, cred că faceți o confuzie... Vă prețuiesc nesfârșit ca inteligență... Și-mi place prezența dumneavoastră... Dar nu mă interesați ca femeie.

A rămas ca paralizată... I-au dat lacrimile... Nu putea să spuie nimic, scâncea.

— Dar Fred... Fred... Mă iubești, nu e gest al tău să nu-mi spună că mă iubești. Am luat o atitudine de diplomat insultat:

— Doamnă, găsesc că e de un gust îndoielnic și această presupunere, și această insistență... De altminteri, țin să vă previn că aștept din moment în moment o femeie... S-a frânt toată, părea mult mai mică... Își mușca buzele, cu ochii plini de lacrimi. S-a întors spre fereastră, s-a sprijinit cu cotul de o etajeră de cărți, cu capul rezemat în palmă. Părul scurt și fluturat, din cauză că își scosese pălăria repede, era tot înapoi, lăsând descoperită fruntea și urechea. Ochii priveau pe jumătate închiși, îndurerați; distanța dintre pleoape și sprâncenele chinuitor înălțate se mărise mult. Buzele erau trist întredeschise, puțin de tot, nu se vedeau dinții. Linia maxilarului de jos se vedea accentuată nervos. În gulerul de batist al bluzei, gâtul îi palpita în gropița de la claviculă.

S-a întors ca sub o povară, și-a luat rar, ca un somnambul, mânușile, și-a pus peste tailleur blana de vulpe în jurul gâtului și a plecat. Așa au luat sfârșit trei luni de trăită nerealitate.

În mai, a avut o legătură de două săptămâni, pe care a rupt-o brusc, pare-se, după ce acumulasese destul dezgust... Am fost fericit când s-a împrietenit cu Eleonora Demetriade... Sufăr mai puțin când văd că se interesează de o femeie... Când a plecat la Movilă în august, căci la Berlin nu avea să plece decât în septembrie, m-am dus, bineînțeles, după ea... ca să ajung la conflictul cu Ladima, din grădina „Popovici”. Când nu pot să-mi închipui în amănunte, în cadrul ei, viața pe care o duce... Mi se aprinde ceva în minte, ia foc totul în mine...

Ar putea fi altfel? De doi ani viața mea e un șir de contraziceri stupide, de hotărâri mari și gesturi curajoase, alternate cu acțiuni gratuite și greșeli mici, infame, de o inconștientă care mă îngheață pe mine însumi și anulează totul. Emilia îmi flutură mâna în dreptul ochilor, ca și când ar vrea să mă trezească.

— La ce te gândești atâta?

— Nu știu, e atât de bine la tine aci. Afară trebuie să fie oribil, până s-o mai răcori puțin.

— A fost azi o zăpușeală! Mă mir că nu plouă.

Plictisită, mai ales că suportă greu căldura, s-a sculat și s-a așezat pe marginea patului, cu trunchiul puțin cam strâmb. Picioarele cu coapsele mari, lățite de marginea drotului, îi atârnă de la genunchi în jos... Pernița mică a muntelui lui Venus îi acoperă cu totul, când stă așa, floarea de mătase. Pântecul, deși ferm, mai face încă o cută ceva mai sus, paralelă cu pernița... Sâni par și mai mult două gutui pline de sevă. Fesa din stânga îi e mai turtită decât cea din dreapta, așa cum stă cam aplecată într-o parte... Sprijinită într-o

mână. S-a gândit parcă la ceva. S-a dat jos și a căutat o fotografie a lui Stoianovici.

— Numai să vezi...

O cercetez lung, deși nu mă interesează, dar ca să nu îmi trădez interesul exclusiv pentru scrisori. Pe urmă:

— Hai să mai citim:

Valeria dragă, Îmi pare rău, dar nu pot să te ascult... Nu mai rămân nici un ceas la gazetă... Am primit două scrisori, de la cine știi, dare de prisos. N-am alt răspuns. E pentru a treia oară când sunt pus în situația asta.

Crede-mă, și mie mi-e greu să renunț la o leafă, care, așa cum e, îmi e atât de necesară. Mi-e greu să renunț la celelalte avantaje – pe care le enumeri – ale gazetei, dar mi-ar fi silă de mine dacă aș continua.

Nu, Valeria, este peste putință... Îmi pare rău de camarazii mei... Și mie mi-era agreabil să lucrez cu ei. Toată viața mi-e plină de urâciune. Când alții au vilă și casă și onoruri, pentru că au renunțat la mândria de a fi ei înșiși, mie nu mi-a rămas decât dreptul de a scrie și mai ales de a scrie ce gândesc. Dacă nu scrii ceea ce gândești, de ce să mai scrii? Sunt alte mijloace de făcut bani, mai practice, mai rodnice decât acela de mercenar al condeifului... La urma urmelor, pentru ceea ce mi se propune e prea puțin leafa de gazetar... Domnii aceștia nu mă cunosc. Dacă e vorba să accept asemenea îndeletniciri, atunci vreau să fiu și eu ministru ca ei, vreau moșie și castel în Transilvania. Într-o cameră mobilată nu se poate locui bine decât cu o biată conștiință limpede.

G. D. L.

Emilia își turtește cu regret buzele una de alta, clatină din cap și se lungește iar, plictisită, lângă mine.

— Ce nerozie a mai fost și asta! S-a supărat, ca proasta, pe gazetă și și-a dat demisia. Ce-am stăruit pe lângă el... Valeria s-a ținut de capul lui o după-amiază întregă. „Nu și nu, că el pleacă.” Abia trecusem revelionul.

Din pricina unui articol în care Ladima denunța vehement un cartel industrial, Gheorghidiu, care se vedea în scurtă vreme din nou pe banca ministerială, și de altfel în înțelegere cu tata, au hotărât să se creeze la gazetă o „direcție politică” pe care au încredințat-o redactorului-șef, devotat lor. Toate articolele cu caracter politic trebuiau deci revăzute de Mateevici. În realitate nu era prea limpede rostul acestei direcții, și mai ales nu era limpede ce rol mai avea în redacție Ladima. După o zi de încercare, când a văzut ce încurcate sunt atribuțiile respective, el și-a dat demisia... Cele două scrisori i le-a scris tata, rugându-l să nu se grăbească, să fie înțelegător și să ia situația așa cum e. L-am rugat și eu să rămână... Mi-a spus cu un gest dezolat: „Domnule Vasilescu, îți spun cinstit, chiar dacă aș vrea să rămân, n-aș putea... Nu sunt în stare să scriu două rânduri care să nu vie dintr-o convingere adâncă. Stau înaintea paginii albe câte o jumătate de oră și nu găsesc nimic, idiotizat. Ce vrei să scriu, dacă nu scriu ce gândesc?...”

Nu sunt Mafalda să știu ce ar dori alții.”

Emilia clatină din cap cu părere de rău.

— Necazul cel mare a fost altul... Peste două săptămâni era premiera mea... Tocmai atunci nu mai era el critic. Eu știam ce are să fie... Toți dușmanii lui au tăbărat pe mine...

Nu mai spun de alea din teatru, care atâta așteptau. Nu-i vorbă, știu eu cine mi-a făcut-o.

Mă uit la ea, cum stă culcată pe o coastă, întoarsă spre mine. Sânul de jos e sprijinit de brațul de sub el, cel de sus întinde puțin pielea la baza lui, ca un fruct greu și se sprijină pe tovarășul lui de jos. Șoldul îmbelșugat stă arcuit mult și genunchiul plin dedesubt e adus în față. Din pricină că îi e cald a dezbrăcat iar chimonoul.

Nu știu dacă „i-a făcut-o cineva”, nu știu dacă „dușmanii lui au tăbărat pe ea”. Ceea ce știu e că într-o piesă modernă, omenească și simplă, într-o atmosferă de intimitate, ea s-a apucat să urle ca o disperată. Ceea ce ar fi mers într-o melodramă sau într-o dramă boulevardieră era aci penibil. Emilia era cu totul alături de rol, din care nu pricepuse nimic, și nemaștiind ce să facă, deoarece nici regizorul nu știuse ce să-i arate, a încercat să plaseze eternul și teribilul ei cuplet din Modelul, deși pe alte cuvinte, procedeu justificat doar de faptul că și aci era vorba de o femeie părăsită. Cum așa făceau pe vremuri, mi se spune, tenorii de operetă, care rugau pe șeful de orchestră să intercaleze undeva un cuplet cu care, cine știe când și unde, avuseseră ei succes.

Nenorocirea a fost că s-a râs în sală, tocmai când Emilia se credea mai dramatică. Și n-a fost o colegă de vină... Am asistat la premieră și pot să spun că râsul „era în atmosferă”. A fost destul un mic accident... De la galerie, când ea a terminat, patetică, înclinând capul pe umăr, o frază pe care o credea zguduitoare: „Să te gândești din când în când la mine”, un student, probabil, a confirmat apăsător și grav: „Bine!” și sala a izbucnit în hohote. De altfel, întregul spectacol a fost foarte „înjurat” de presă.

Emy dragă, Ce vrei? Ce sunt eu de vină... De ce îmi trimiți teancul de cronici?... Pe mine nu mă înjură toți cei pe care i-a muștruluit pagina literară? Uite Avântul vorbește de un poet ridicol și agramat: îmi citează o strofă... Am refuzat revuiștilor o cronică făcută de ei înșiși, acum Gândacul, uite, scrie despre mine, citește tăietura asta, ca să vezi cât de spirituali sunt., Autorul cunoscutului volum de versuri Spanac (celebrul Ladima, îl știți) a intrat ieri să se tundă, într-o frizerie din centru. A fost o adevărată panică în personal și mai ales printre mușterii. Atunci patronul, care-l știa după caricatură, din revista noastră, a avut o inspirație genială... „Domnule, eu cumpăr Spanacul d-tale? Nu. Atunci d-ta de ce vrei să fii clientul meu?...” Mândru, Ladima a scos de sub paltonul ros ca o capră râioasă, trei volume de versuri: Spanac. „Le ofer gratis... Dacă și d-ta mă tunzi gratis...” Ștefan, patronul, a căzut lat, în mijlocul prăvăliei, și a fost stropit cu toate flacoa-nele de fricțiuni din galantare, dar până la ora la care închidem gazeta nu și-a revenit.”

G.

— E adevărat că și pe el l-au tăbăcit rău. Ce și-au bătut joc de el! Mereu găseam în cabină ziare însemnate cu creionul. Mi le puneau acolo „inimile bune” din teatru. Că nu s-au lăsat până nu m-au dat afară.

Și, dezgustată, întoarce capul în partea cealaltă. Se încruntă și nu se mai interesează de mine. Citesc singur câteva bilete.

Emy dragă, E absurd să-mi reproșezi mie plecarea ta din teatru... Ce înseamnă asta: „Sunt absolut sigură că dacă nu-ți dădeai demisia de la gazetă nu aș fi ajuns unde sunt”. De ce să crezi că eu am atras toate dușmăniile prin „polemicile” mele? și de ce să nu admiți că a fost o greșită distribuire a ta și că piesa e proastă? Crede-mă, Emy, sufăr și eu când văd că ești batjocorită prin gazete și reviste. Ai dreptate, în chestia cu scaunul, bănuiesc și eu că e mâna vreunei colege invidioase... Mă duc mâine la teatru să vorbesc cu directorul.

G.

Emy... Era foarte multă lume și n-am putut intra... Voi trece mâine. Diseară ești acasă?

G.

Am vorbit cu directorul... Spune că el n-are nici o vină... Hotărârea a fost luată de comitet, 130 de angajați sunt prea mult pentru Teatrul Național... În fiecare zi sunt articole în gazetă pe chestia asta... Și din 130 de angajați 92 sunt femei... E o proporție exagerată... Spune că a concediat pe cele mai noi dintre angajate. Mi-a adăugat, ridicând din umeri: „Am concediat șase fete, angajate acum doi ani, cărora nici nu li s-au dat măcar roluri de încercare, ca să se vadă dacă au biete talent... D-ra Răchitaru cel puțin a jucat și, în unanimitate, critica cere s-o dăm afară... Ce vrei să fac? Să îndur campanii pe chestia asta? Să dăunăm teatrului, ca s-o ținem...?”

Emilia, nu-ți închipui cât sufăr... Nu e decât o singură soluție... Trebuie să montăm cât mai curând un spectacol de avangardă... Am să aleg o piesă care să-ți convie. Gend ăsta mă exasperează și el. Pe Sărindar au desfăcut strada ca să repare canalul sau nu mai știu ce... Mi-e silă... Scârbos oraș. N-am primit nici o știre de la Gina... Dacă aș putea să plec. Dacă aș putea să mă odihnesc.

George.

Emy dragă, Nu știu de ce ții atât să mergi la balul acesta... Am auzit că nici nu mai este ce a fost odată!... Înainte de război „Balul sindicatului ziariștilor” era un bal la care venea toată lumea bună... Dar acum... E foarte greu de obținut invitații... Am cutreierat ieri toate redacțiile, deși îmi venea foarte greu, că am alunecat pe zăpada înghețată și mi-am scrântit piciorul. Nu am întâlnit din comitet decât pe Necșulescu... Îmi spune că s-au desființat biletele de favoare... Ca să viu la intrare, că e unul dintre colegi, și mă lasă înăuntru... L-am explicat că e vorba de altcineva... Mi-a spus că am dreptul să viu cu o doamnă. E tot ce am obținut... Îmi pare foarte rău că nu pot să-ți fac serviciul ăsta... Sunt și altfel nespuse de trist, Emy... În viața mea n-am fost atât de trist... Rămâi acasă... Să rămânem sâmbătă seara acasă... Vreau să stăm mult de vorbă... Ah... Dezgustătoare iarnă... Mi-e silă de tot... Și sunt obosit... E ceva sfârșit în mine, Emy... Vreau să stau puțin lângă tine... Câteva cuvinte... Ale tale ar fi ca un balsam. Dacă ți-aș ține o seară întreagă mâna în mâna mea, poate s-ar mai împrăștia gândurile acestea care rotesc deasupra mea ca niște corbi... S-a sfârșit, Emy.

Cu sărutări de mâini, George

— Dar ce bal era ăsta?

— Balul ziariștilor, țineam neapărat să merg. Alea din teatru se pregăteau toate. Nici măcar un bilet nu mai era în stare să găsească.

Îmi aprind obosit o țigară. Mă învăluie o tristețe ca o presimțire. Îmi scapă scrisoarea din mână, ca o frunză uscată.

Emy, este imposibil... Deși spui că ai văzut invitația la Gina, mie mi s-a spus că s-au desființat... E posibil să fie altceva, dragă... Comitetul sindicatului colindă ministerele și băncile, plasând bilete... Fiecare dintre ministere ia câte-o lojă-două, și douăzeci, treizeci de intrări, pe care ministrul și secretarul general le împart apoi la prieteni... Probabil că Gina are un astfel de bilet... Dacă aș avea smoching aș merge eu cu tine, și ai intra cu mine... Însă l-am vândut de acum 5 ani... Dar mai bine ascultă-mă, încă o dată, Emy... Nu face să mergi... Vine acum acolo o lume imposibilă: cocotele și servitoarele, se spune, fac majoritatea femeilor. Dă-mi mie mai bine seara aceea, Emy.

Niciodată n-am fost atât de trist și părăsit ca acum. Am încercat să răspund infamiilor din Semnul, dar mi-au refuzat în toate părțile articolul... Necșulescu, pe care îl credeam cel mai bun prieten, uite ce scrie:

E alăturat un petec de gazetă, cu un articol pe două coloane. Un pasaj însemnat cu roșu, sub titlul: Nu e nevoie de o lege a presei.

„O lege de cenzură a presei e o aberație... Chiar când între gazetari se strecoară aventurieri și șantagiști, ei sunt repede eliminați și exemplul nenorocitului acela de Ladima, care a dispărut din presă în mai puțin de trei luni, e destul de elocvent.” Prietenii, Emy...

George.

Cam la o săptămână după plecare, el a venit la Veacul, cu un articol foarte violent, un fel de răspuns uneia dintre gazete, care-l ataca în fiecare zi. Mateevici i l-a adus seara lui Gheorghidiu, care a ridicat din umeri și i-a spus să nu-l publice: „Ce să ne mai bângăm în chestiile astea?”

Emy, e o copilărie... Frac și nici smoching închiriat nu pun pe mine... În nici un caz... Orice s-ar întâmpla...

L.

— Mă mir, atâția inși împrumută frac și smoching. Dar n-ai idee ce încăpățânat era. O privesc lung, ca pe o haină, și iau altă scrisoare.

Dragă Emy, nu înțeleg de ce atâta insistență... Dar, în sfârșit, pentru că ții tu atât... Vin așa în haină neagră și cu un domino... pe care zici că l-ai găsit... Dar trebuie să trec mai întâi pe la Vasiliu... Pe urmă am treabă la S. S. R. Cred că de acolo scap pe la 8 V2. Mi-e foarte greu să merg prin ger, mă ustură respirația. Voi veni la tine imediat după masă...

— Țineam să merg cu orice preț pentru că știam de la Gina că o să vie acolo Cobâlcea, un basarabean, prieten cu Gheorghidiu... Eu mergeam în rochie de seară nemascată... Găsisem și pentru el un domino... În bal, vorba aia, aveam să ne pierdem unul de altul... De la ușă chiar.

Emy dragă, Îmi pare bine că te-ai convins și tu că a fost o greșeală să mergem la acel bal... Mai întâi faptul că n-am avut nici măcar domino și a trebuit să îmbrac o jerpelitură de costum de conspirator de la operă mi-a stricat de la început cheful... Pe urmă, înghesuiala aceea stupidă de la intrare. Să

aștepți o oră până se mișcă gloata dinaintea ta... Nu mai spun că eu n-am înțeles nimic din tot balul, pentru că toată seara te-am căutat pe tine... Degeaba spuneai că să nu ne pierdem unul de altul, căci era zadarnic... N-am făcut decât să urc și să cobor scările Eforiei, înghesuindu-mă într-un bâlci de costume de tot soiul, căutându-te de la balcon până pe scenă. Era într-adevăr o striveală și o căldură înăbușitoare... Abia se găsea câte un colț retras... Aș vrea să-ți spun un lucru... De ce te-ai supărat aseară când ți-am spus că nu e frumos să vorbești cu tinerii aceia, de la altă masă? Tu erai nemascată, Emy, eu de asemeni din cauza căldurii mi-o scosesem... În asemenea cazuri nu mai ești în necunoscut. O femeie bine, nemascată, chiar la un bal mascat, nu trebuie să îngăduie familiarități... Bărbații aceștia sunt de o necuviință nerușinată... Aseară am avut tot timpul impresia că ne-a urmărit un automobil cu farurile stinse... Când am coborât, ne-a luminat însă de două ori cu farurile brusc aprinse... Cred că au vrut să-ți fixeze casa...

G.

— Vai, ce am mai pățit la balul acela. Dacă l-ai fi văzut în costum. Ce mutră nenorocită avea... Să râzi să te prăpădești... Nu puteam să mă mișc din cauza lui... Aproape că mă ținea de mână... Și vorba aia, nu pentru el venisem la bal... Cum ajungeam la înghesuială, și dispăream... Multă vreme nu i-a trăsnet prin cap să mă caute pe culoare, sus la balcon... Acolo am stat de vorbă cu un tip foarte bine, căruia i-am spus să ne despărțim și să ne urmărească până acasă la plecare... Că vom pleca la 3 fix... Să aștepte să plece cumnatul meu... (i-am spus că Ladima mi-e cumnat) și pe urmă am să apar la fereastră... Am vrut să nu creadă că sunt singură, că unor bărbați le face proastă impresie asta... Pe urmă am mai căutat să mai fac alte cunoștințe... Dar nu puteam scăpa de el... Nemascată, că spunea că-l înăbușă masca, era și mai oribil... Când i-am spus lui Miți să-l ție puțin de vorbă... Nici n-a vrut să audă... Fugi, dragă, de aici... Ce vrei, să rămân de pomină!... Nu vezi, parcă-i Donchișote. Naiba să-i ia pe bărbații de la Operă... Au adus mai multe costume pentru noi, fetele, și pentru bărbați... Dar eu m-am dus prea târziu și n-am găsit decât costumul ăla de cavalier, pentru el.

O privesc atât de mirat și de străin, că o clipă am impresia că a înțeles totul. Lumina lămpii de pe noptieră vine însă din spatele meu, încât fata îmi e într-o umbră ușoară, pe când ea e luminată în plină față, iar umerii i-au căpătat luciri de sîdef.

Emy dragă, am venit prea târziu, am fost după-masă cu un prieten aviator, la aerodrom la Pipera. Îmi pare rău că nu te găsesc. Diseară ești acasă? Vreau să-ți vorbesc.

G.

Treceam cu mașina de la restaurant spre aerodrom și l-am întâlnit pe Academiei. L-am întrebat dacă vrea să meargă cu mine și am fost bucuros că a primit. Zoream acum antrenamentul, căci vream să plec, cât timp era favorabil, spre Capetown. Toate încercările din vară eșuaseră și a trebuit să aduc noi transformări Breguet-ului, schimbând rezervorul, care nu putea lua decât 4.000 de kilograme de benzină – când eu aveam nevoie, ca să încerc și un record mondial de distantă, de peste 8.000 de kilograme – și aducând unele

modificări terenului de aterizare, zborurile de antrenament erau foarte oboseitoare mai ales din cauza discuțiilor și a intrigilor de la aerodromul militar, unde îmi aveam adăpostit avionul... Sunt o seamă de aviatori tineri, foarte curajoși și foarte dornici să se distingă cu orice risc prin biruințe răsunătoare... Din păcate, nu sunt încercați decât arareori, căci, și pentru ca să concurezi la moarte, trebuie, pare-se, protecție. În concursuri internaționale, în raiduri de mare importanță, sunt folosite mai totdeauna cam aceleași elemente, așa cum rolurile se dau la teatru oficial acelorași actori favoriți ai direcției. Din pricina asta mocnesc mari nemulțumiri, iar printre cei mai urâți, în lumea aviatorilor, simt că sunt și eu. Faptul că dispun de un avion al meu, faptul că am utilajul aerodromului la dispoziție, faptul că am libertatea oricărei inițiative îndurerează, ca un memento social, pe cei oropsiți, care nu-și pot oferi, la preț bun de glorie, nici măcar viața.

Plecarea mea spre Capetown a fost anunțată în toate ziarele, fără dezvoltare prea mare gazetărească, dar repetată cu destulă stăruință... Fixasem întâia dată această plecare la 20 februarie, la 1 noaptea, nădăjduind să ajung în zorii zilei deasupra Mediteranei, să petrec a doua noapte peste Africa și să pot zbura cea de a treia noapte, peste ținuturile necunoscute ale Transvaalului... Cum se obișnuiește, din snobism mai ales, foarte multă lume mondenă și sportivă a ținut să asiste la plecare... O telegramă de la Constantinopol, anunțând vremea rea, m-a făcut să amân raidul cu două zile. Deși anunțată la aceeași oră, lumea n-a mai venit în număr mare, având aerul că „s-a păcălit o dată”. Exasperat însă, a trebuit să amân din nou, din cauza unui incident stupid. Indicatorul de turaj, deși din vreme controlat, acum era gripat. Am crezut că am să leșin, așa, de exasperare. Prea era mare ghinionul, prea se amesteca parcă un geniu al răului.

Firește că am început să fiu ironizat de către toți cei care, deși nu plătiseră intrarea, pretindeau spectacolul după program. Furios, am decis că a doua zi voi pleca fără să anunț pe nimeni, la 4 dimineața, ca să nu mă mai plictisească nepoftiții pretențioși. Am dormit toată ziua în ajun (provocându-mi o insomnie cu o noapte înainte) și am venit cu două ore mai devreme să văd dacă mecanicul și inginerul fabricii mi-au pus aparatul la punct. Era un sfârșit de noapte cețos, cu un orizont alburii, cu vagi dungi negre-fumurii... Stele puține, dar reci și strălucitoare. Deși eram încă în iarnă, bătea un vânt călduț, dinspre miazăzi. Terenul verde era fără zăpadă, dar ici-colo cam moale, și gândul că-l voi străbate cu 8.000 de kilograme de benzină mă irita ca o contrazicere căinoasă. Prin jurul hangarului, pe lângă gheretele sentinelor, erau mușuroaie de gheață înzăpezită.

N-aș putea spune că nu eram emoționat, dar putea să fie și din cauza acestor preparative de sfârșit de noapte răcoroasă de tot în februarie, care aveau un mister de pornire la atac în zorii zilei. Sau poate că era și neobișnuința de a fi sculat la o oră atât de mică, așa ca un condamnat deșteptat pentru execuție. (Ar fi fost altceva dacă, nedormind, aș fi prelungit o noapte până în zori.)

În afară de inginer și vreo trei mecanici, de fratele meu, de un căpitan care reprezenta Aero-Clubul pentru omologare, mai erau sora mea și vreo trei

ofițeri piloți. Aeroplanul fusese scos din hangar și adus până în lumina lămpii foto-electrice. Globurile electrice din fața hangarelor, din cauza aerului puțin cețos, rece, dădeau o lumină difuzată, reverberată, de parcă iluminau cavouri aliniate. Îmbrăcasem salopeta ca pe niște nădragi până la piept, pusesem casca cu ochelarii deasupra și, învățat de incidentul din ajun, căci altfel aveam încredere în mecanic și în inginerul fabricii noastre, am început, dând târcoale păsării mele cu formă de torpilă înaripată net, o verificare personală și amănunțită: jocul elicei, cablurile comenzilor, conductele de benzină și ulei. La ampenaj, profundorul îmi pare înțepenit și tresar, dar respir numaidecât: mecanicul îl încearcă în același timp cu mine, însă în sens invers. Benzina era pusă, după indicația mea, în trei rezervoare. Unul între mine și motor, iar două laterale. Printr-o apăsare de pârghie, în caz de pericol puteau fi desprinse de aparat, ca să evit incendiul sau prăbușirea.

De la o vreme, am băgat de seamă o mașină de piață închisă, izolată de celelalte mașini cu care veniseră cei prezenți, și m-a pătruns deodată fiorul unei bănuieli... Am ghicit, am văzut cu o putere de dincolo de mine, nu știu, dar am deslușit pe perna din fund ca o arătare, un chip de femeie. Mi-am simțit tot corpul, mișcarea sângelui în capilare și mi s-a tulburat respirația... Era linia știută a hainei de blană și mai ales gestul mâinii întinse, adus pe rever, în mână mușchetar, ca să acopere pieptul. Așa cum numai unii au văzut pe apostol în noaptea fugii, eu singur vedeam și înțelegeam. Venise, fără îndoială, ca să participe cu privirea la preparativele plecării, ca să aibă ultimele clipe... N-am îndrăznit să mă apropiu, dar acum era în mine o povară duioasă, care-mi umezea ochii și, deși era mai apăsător, mișcările îmi erau mai vii.

Nu mă îmbrățișez cu nimeni dinadins, de altfel mi se pare și prea teatral. Când urc în carlingă, cu salopeta la gât, piciorul îmi lunecă pe treapta de aluminiu. Tresar superstițios și mă îndârjesc în mine însumi. Aparatele de bord au fost examinate ieri toată ziua, acum mi-arunc ochii doar asupra compasului. Rotesc manșa, apăs cu piciorul palonierul: comenzile răspund. În oglinda rotundă, așezată în dreapta, puțin întoarsă ca la automobile, pot privi cu atenție limuzina de culoare pare-se, neagră. E nucleul viu al câmpului acesta în sfârșit de noapte.

— Contact...!

— Contact.

Motorul pornește, pocnește, ies scânteii. Tresar... Turajul e ciudat... Întreb cu privirea pe mecanic. Dar și el asculta încremenit. Înțeleg. Am tras prea repede maneta. Reiau progresiv. Motorul prinde și vrambajul lui înfioară zările, ca și vijelia stârnită de helice. Delegatul Aero-Clubului îmi înmânează carnetul de rută, cu viza plecării.

Mi-arunc din nou o privire în oglindă și fac gestul de înotător, dând brațele înapoi ca să se ridice calele. Flutur mâna către sora mea, care e cu fața crispată de emoție. Aparatul a pornit și iau direcția în plin vuiet. Tremur tot. Din pricina încărcăturii nu mă pot desprinde. Merg interminabil pe iarbă. Trag furios manșa. Nici un răspuns. Mă cuprinde deznădejdea că nu voi putea decola. Întorc înverșunat, reiau terenul de la capăt și aștept ca avionul să-mi

ceară singur să-l decolez. Gata, hangarele cad jos, orizontul se desface... Noroc... Am și pornit spre sud.

Peste câmp aleargă după mine, ca un cățel după automobil, o mașină deschisă. O recunosc și am un fior care se adaugă la cel al aerului rece. Fac un viraj întins, întorc cu totul cobor în dreptul mașinii puțin și descriu un cerc larg. Reiau apoi direcția... Trag ușor și sigur de manșă, aparatul cabrează întins spre ultima stea.

De acum voi fi singur între cer, pământ și ape, ca porumbelul care a zburat peste pământ după potop. Zi și noapte. Solidaritatea femeii cu mine e ca zborul a două suflete în nesfârșitul lumii. Sunt mulțumit și de o coincidență... Nu-mi închipuisem că are să vie, dar dacă a venit e de o sută de ori mai frumos. Unui tânăr avocat, fost coleg de școală, îi lăsasem sigilat, încă din ajun, testamentul meu făcut în dublu (o copie în caseta de la bancă).

„Las tot ce am, tot ce mi se cuvine, doamnei Maria T. Mănescu. Rog pe părinții mei s-o socotească drept-fică a lor”...

Vrambajul motorului cutremură toate straturile golului și mă așez ca o sentinelă în post, fără efortări mari de atenție la început, ca să-mi cruț puterile, cu ceafa pe spătarul de piele.

Când, m-am întors peste o lună, de la izvoarele Nilului, în cinci-șase etape fără glorie, cu un aparat reparat de mine însumi, între atâtea articolașe, scrisori și depeșe, din inimă unele, atâtea ipocrite, era o telegramă care mi-a transformat tot sufletul într-un surâs neîntrerupt, câteva zile întregi: „Nu e nimic, băiat prost, ai să mai încerci o dată.”

Repetam cu voce tare, copilărește, textul telegramei și mereu mă înduioșa ca întâia dată.

Era în cuvintele acestea o familiaritate „oarecare”, dacă vrei, dar o prindeau, cum o prindea orice gest. Avea o eleganță firească, vie, animalică, dacă pot spune asta, care dădea un alt înțeles, sau un surplus de înțeles, cuvintelor și o făcea să-și poată permite orice gest, cât de riscat, orice greșală împotriva presupunerilor elementare de eleganță, căci în loc să piardă, dimpotrivă, aceste abateri îndrăznețe deveneau la ea noi motive de frumusețe. Putea să ridice și să fluture mâna într-un cinematograf ca să cheme o prietenă că a găsit loc, însă avea mâna atât de frumoasă, încât acesta era un gest adevărat de ducesă familiară.

Mânca uneori castane pe stradă, cu o lipsă de cochetărie mondenă desăvârșită. Ei bine, și asta o prindea. Totuși cred că acest cuvânt nu e poate cel mai îndreptățit. Căci se poate spune că „îl prinde” pe cineva un gest, când îl face intenționat și dacă „îl prinde” implică și judecata că „a reușit”. Dar doamna T. Numai la examen și la reușită nu se gândea. Era atât de proporțională, atât de subțire și plină femeiește în același timp, timp, încât își putea îngădui orice atitudine șezând pe scaun și nu avea nevoie să stea distinsă ca o nevastă de oficiant. Mai ales între prieteni – căci evita din sensibilitate familiaritatea cu cei străini – ședea la masă sau în fotoliu, sucită, încovoiată, sau, de multe ori, cu capul pe un braț al lui, cu picioarele trecute peste celălalt, de parcă ar fi fost dusă pe brațe. Așa cum o pisică, oricum ar sta, e totdeauna elegantă (fără de poza caracteristică din abecedar care e singura urâtă). Cred că o femeie, dacă

are ochi inteligenți, dinți albi, mâini subțiri și picioare nervoase, își poate îngădui orice. E un anume soi de bunăvoie elegantă, care e chiar opusul eleganței intenționate și care decurge din principiul superiorității sufletești, așa cum aș fi vrut să lămuresc când vorbeam de Miți Mărculeanu și de comediana de la Paris. Acea atenție lăuntrică, acea permanentă tensiune intelectuală a doamnei T. Nu numai că o scuteau de poze exterioare, dar îi valorificau orice mișcare, dându-i semnificație, cum un luminat interior pune în valoare frumusețea unui vas Galle.

Căci pe când Emilia, de pildă, are ceva dintr-o unealtă prost conducătoare de electricitate, sau îți dă totdeauna impresia unei baterii descărcate, din pricina proastei fabricații, doamna T. Pare străbătută neconținut de un fluid, care o face excesiv sexuală, chiar în gesturile de obicei inerte la celelalte femei (de pildă, să aștearnă un șervet pe o mescioară, să scrie atent o scrisoare, să privească mirată un tramvai). Cred că acest curent continuu era de fapt gândire. O gândire adevărată o simți cum simți pulsul cuiva, sau mai exact, cum ar trebui să constați, atingând, că un corp e viu, numai din senzația de circulație. Mai că îmi vine să spun lămurit că inteligența se poate descoperi și prin pipăit. Și cum calitățile la nevoie se cunosc, cred că inteligența doamnei T. Se vede mai ales în acea grea încercare pentru femei, care e boala. Nimic nu e mai dezgustător decât o femeie proastă, bolnavă... Îți amintește, fără înduplecare, că omul e făcut din mațe. Sunt unele din acestea care vorbesc despre metehnele lor, fără necesitatea unei confidențe măcar... În tren, în tramvai, în vizită... „A, eu sufăr de multă vreme de rinichi.” „Nu mai spune? Și cum vine? Că eu am piatră la ficat”... „Nu, la mine e numai bășica... Și la ovare, de la o sarcină...” Și dau lămuriri despre aceste beteșuguri, cu o mulțumire de sine, ca de niște performanțe. Mi s-a întâmplat să vorbesc uneori cu doamna T. Chiar despre purgativ, firește. Ei bine, nu era nici senzația de „rușine”, stupidă și mahalagească, dar nici vreun fel de publicitate sau aplicație, ca și când ar fi fost vorba de cine știe ce ispravă, așa cum am văzut de atâtea ori. Era ca un fel de intenție-paranteză – ca să zic așa – cu un surâs puțin dezolat.

— Te doare capul? Va trebui să iei un purgativ...

— Plictisită, cu o strâmbătură comic jalnică): Vai! (Tocmai când era bolnavă, inteligența ei era deasupra, delicată, melancolică, de prințesă devenită sclavă.)

Să ne întoarcem de la acel Capetown, neatins, fără noroc pentru mine, la această Emilie cu carnea de gutuie moale, la povestea aceasta pe care puteam să n-o cunosc și totuși o știu eu singur, în toată după-amiaza asta, în tot orașul. Sting țigara și iau un scurt bilet.

Emy, nu pot accepta invitația... E o copilărie propunerea ta.

George

— Valeria spunea că de vreme ce Cobâlcea îl invitase și pe el la masă, dându-l drept cumnat... Putea să vie... Avea să mănânce și el o masă bună la „Giordache”. Îi cerusem doar un lucru, să-și pună un guler curat, că de când plecase de la gazetă era într-o mizerie...

Emy, nu te supărarea ieri am plecat și v-am lăsat pe voi la expoziție... Mi-am adus aminte că trebuia să întreb ceva la fotograf. Încă o dată, nu te supăra. George.

Râde gros, plin, sănătos.

— Era altceva... El nu știuse că se plătește intrarea... Și, când s-a cerut taxa, s-a făcut ca varul de alb... Cred că deși ne invitase, crezând că e gratuit, n-avea bani nici pentru el, necum pentru noi două. A început să bâlbâie, de-ți era milă de el...

Emy, scumpa mea, Întotdeauna nevoia de a-ți scrie crește în mine ca o voluptate, dar poate că niciodată ca acum. Dăinuie în mine încă frumusețea orelor de aseară, așa cum dăinuie în ghiocul proaspăt vuietul haotic al mării. Asemenea seri justifică și scuză toate amărăciunile iubirii. Ce împăcare profundă îmi dă surâsul tău așa de cald, când mă privești!

Și trebuie să fie asemenea seri lungi, petrecute împreună, ca să-mi dau seama cât de puțin te cunosc, ca să-ți descopăr noi însușiri.

Niciodată nu ți-am admirat frumusețea mai mult ca aseară, Emy... Nu vorbesc de capul tău, care, ți-am mai spus-o, îmi amintește desăvârșit de Lavinia, fiica lui Tițian, purtând, în tabloul pe care l-am văzut în singura mea călătorie în străinătate, o tavă cu fructe. O impresie de sănătate trupească și sufletească, de bucurie – luminoasă, bună și sinceră. E totul numai armonie în tine, Emy. Te ascultam aseară și te-aș fi ascultat încă ore întregi. Regăseam în tine, ca la începutul de neuitat al iubirii noastre, inteligența aceea egală, subtilă și liniștit pătrunzătoare ca o mireasmă. Niciodată n-am întâlnit un mai firesc bun-simț, o judecată mai adâncă și așa de frumos domoală. Liniștea ta, când povestești, iluminată de surâsul plin, cinstit, cu care sublimezi unele momente, mă face să înțeleg cât de fără pereche ești în această lume cotidiană și meschină în care trăim. Emy, iubirea ta îmi sporește orgoliul de bărbat. Cu cel mai cald și mai recunoscător sărut, G. D. L.

O întreb surprins, uimit, despre ce e vorba. Surâde larg amuzată.

— Am stat cu el de vorbă, săracu, o seară întreagă. Că știi... Uneori. Când nu era nimeni de fată (ca să nu se compromită?) eram drăguță cu el. M-a pus să-i povestesc fel de fel de lucruri. De la Bârlad. Din teatru. M-asculta ca un copil. Nici nu-i mai venea să plece.

Mi-e cu neputință să cred că scrisoarea lui Ladima e sinceră, că toate acele însușiri erau cu adevărat descoperite. E prea mare deosebirea dintre ele și ceea ce arată Emilia, ca să fie posibil ca un îndrăgostit, fie el și Ladima, să le și creadă, scriindu-le. Socot că el se amăgea, cu oarecare luciditate. Seamănă, într-un anume fel cu Nd., bătrânul care stă de vreo câțiva ani la noi la țară. E fiul unui fost ministru de prin preajma războiului pentru Independentă. A moștenit o avere frumoasă pe care a pierdut-o la cărți, toată. Chinuit până la demență de acest vițiu, după ce a stors de unde a putut și cât a putut, făcând datorii rușinoase, a rămas muritor de foame, prin cafenele, la bătrânețe. Acum vreo zece ani, tata, făcându-i-se milă de el, i-a spus să vie la una din moșiile noastre și să rămâie acolo. Are cel puțin casă și masă, fără grijă. Ca întotdeauna și acum simte nevoia să joace, dar vechilul și alți câțiva mai răsăriți de pe acolo nu vor să joace cărți cu el fiindcă n-are parale. Cum face

însă rost de bani, de la mine sau de la prieteni, întâmplător, aleargă să-și caute parteneri. Aceștia, știindu-i patima, se lasă greu, spunându-i acum că ei nu au parale. Până în cele din urmă tot el le împrumută banii de joc, numai și numai să poată juca. Dar la sfârșit rămâne fără nimic, căci ei dacă pierd îi împrumută din nou întruna, dacă dimpotrivă câștigă, nu-i dau înapoi decât datoria, dar lui nu-i împrumută niciodată nimic. Multă vreme am crezut că experiența asta, măcar în zilele când o încercă, trebuie să-l dezguste definitiv de asemenea tovarăși de joc. Totuși nu... Mi-a spus-o singur. E mulțumit că a jucat chiar și așa.

Ceva din această mulțumire e și în scrisoarea asta a lui Ladima, care, pățimaș, împrumută însuși Emiliei tot ceea ce-i trebuie ca s-o poată iubi și o iubește anume, pentru ceea ce i-a împrumutat chiar el.

Emy, sunt neliniștit... Lenuța îmi spune că ea treia zi când n-ai coborât din pat... Trebuie să faci să te vadă neapărat un doctor. E îngrozitor... Trei zile am lipsit și eu, și trebuia la întoarcere să mi se întâmple ceva...

Vin mâine cu un doctor prieten să te văd.

George.

Întorc întrebător capul spre ea, căci tristețea din mine e tot o apă cu durerea omului acesta.

— Era un raclaj și, din cauza lui, o infecție care m-a ținut în pat aproape o lună... De două ori am crezut că mor... M-am opus, cred și eu, să vie doctorul lui, să afle ce am... Cobâlcea, care la început îmi dăduse bani pentru operație, când a văzut că s-au cam încurcat lucrurile, n-a mai dat nici un semn de viață... Gheorghidiu nici el, deși i-am trimis o scrisoare. În fiecare zi se ducea Valeria cu câte o scrisoare, ca să aducă bani, dar mai totdeauna era degeaba... Bărbații sunt scârboși. Când ești bolnavă, nu exiști pentru ei.

Ea a deprins ritmul meu sufletesc, s-a angrenat povestirii înseși, de aceea îmi dă toate explicațiile firesc și ca o confidență simplă.

Emy, Am înțeles aseară, dintr-un gest al Valeriei, că o duceți puțin cam greu, că boala asta cade prost. Sunt sărac, Emy, și sufăr îngrozitor că la vârsta mea nu sunt în stare să fiu de nici un folos femeii iubite, care suferă atât cât suferi... Ieri, după ce aplecat doctorul, a cărui privire am pândit-o, ca un câine ochii stăpânului, încercând să ghicesc în ei, am rămas multă vreme sfârșit de oboseală și pustiu sufletește, în sufragerie... Mi-e silă de mine, Emy... Să văd cât de greu izbutește Valeria să facă față pentru medicamente, pentru hrana zilnică și să nu pot nimic! Mai ales că am și eu necazuri... Am fost recunoscător ieri proprietarului care n-a mai insistat... Ce să fac?

George.

P. S. Îți trimit, ca să-ți mai treacă timpul, cum stai așa în pat, vreo două cărți de citit. Îți trimit și Cugetul unde am o poezie.²⁶

— Cum îți spun, am suferit foarte mult, că din toți bărbații care-i vedeam mereu, cât am fost bolnavă, unul n-a mai dat pe la mine... Ladima sta toată ziua pe lângă casă, mereu speriat de orice paloare a mea... Uneori mă plictisea cu tot felul de întrebări prostești... Emy, cum te mai simți?... Emy, ia cutare... E foarte bun pentru apendicită... Că-i spuseseam că am apendicită... Și fetele care știau ce am – ele veneau, săracele – râdeau să se prăpădească atunci când

el da zor cu apendicita. Ești de vină, Emy, când ai fost la masă la unchiul tău, cu siguranță că ai mâncat ceva cu sâmburi. Nebunele alea râdeau cu lacrimi, ținându-se de burtă.

M-am dus ieri la cine ți-am spus, să vând cinci foiletoane, pe care le-am scris... N-a vrut să-mi plătească înainte decât pe unul. A spus că după apariție... Mai încerc și la Adevărul... Am vorbit cu dr. Nicolaevici-El crede că se poate.

— Zău, săracu', avea inimă bună și noi râdeam ca proastele. Tot Valeria a avut dreptate. Într-o seară, mai de mult, când avea și el bani, Gina ar fi vrut să mergem undeva să supăm și aștepta ca el să ne invite, că fusesem împreună la cinematograful. El însă nu ne-a invitat și atunci Gina ne-a spus nouă că zgârcit trebuie să mai fie. Dar Valeria ne-a certat rău: „Ja mai tăceți din gură cu asta. Fiecare își știe mai bine socotelile lui decât i le știu ceilalți... Nu e bine să judeci pe nimeni”.

Și ai să vezi că, săracu', tot a găsit bani.

Emy, uite aci alăturat 5.000 de lei... Ți-i trimit mai devreme, căci eu mă duc să fac corectura la foileton și nu mai e timp – Țin să știi de ei cu un sfert de ora mai devreme – Nici nu-ți trece prin cap de unde-i am. Încercasem în zece locuri să obțin un gir pe o poliță – A fost imposibil... Sub pretexte caraghioase: că „din principiu nu girez” – sau că „am avut odată un conflict” și altele, n-a fost unul dintre amicii cu semnătură să nu mă refuze. Când, ieri, l-am întâlnit mergând pe jos, pe Calea Victoriei, pe Nae Gheorghidiu: de zece ori m-am luat după el și de zece ori am renunțat, convins că mă refuză... La un moment dat, s-a întâlnit cu o doamnă cu care a stat în loc, mai sus de Biserica Albă, poate un sfert de oră... Dacă nu aș fi venit până acolo, aș fi renunțat. Parcă aveam tetanos, așa eram de încordat și nehotărât totuși... În fața porții lui, după ce am traversat, ca să am aerul că vin din față și că ne întâlnim întâmplător, l-am salutat. Am spus că vreau să-l rog să-mi facă un serviciu și i-am arătat ce vreau... N-a spus nici da, nici ba, la început... Pe urmă m-a întrebat ce mai lucrez și dacă l-am mai văzut pe I. Pillat... Mi-a arătat că el se teme de o nouă prăbușire a leului. Dezolat aproape, i-am amintit sfios: „Domnule Gheorghidiu, dacă mi-ați da girul d-voastră... Mi-ați face un enorm serviciu...” A răspuns distrat, cu două degete în buzunarul vestei ca de obicei, că ar fi o adevărată nenorocire dacă tulburările antisemite continuă. Nu mai știam ce să cred. Peste vreo zece minute, i-am amintit iar... și am rămas uimit când în modul cel mai firesc, ca o paranteză, mi-a spus: „Sigur, dragă, cada... Se poate... Ai poliță? Bun. Ai completat-o? Ei, bun.” Eram tot dezorientat. „Să merg înăuntru s-o semnați?” „De ce? E de prisos. Du-te colo, reazem-o de fereastră și trage-i o semnătură pe dos cu numele meu... La ce bancă o scotezi? 5000? Ce te miri așa – N-ai de gând s-o scoți? Atunci ce-ți pasă?... Semnează acolo cum o fi... Gheorghidiu și pace... La revedere – Du-te, cred, mai bine la Banca Industrială cu care lucrez eu...”

L-am semnat... M-am dus, am dat polița și în zece minute am luat banii. Emy... În zece minute... Mi-a venit rău... Duceam un petec de hârtie și, pentru că era semnată N. Gheorghidiu – luam în buzunar cinci hârtii mari de câte o

mie... Așteptând, am văzut cum cărau acolo, în cuștile sălii mari, coșulețe și coșuri chiar, cu teancuri de mii de lei.

Ceea ce arată, până la uimire și dezolare, cât de complicat este sistemul acesta al relativităților în iubire e că în acest timp eu îl invidiam cu emoție și admirație pe Ladima, care în vremea aceea se ducea foarte des după-amiază să ia o cafea și să citească reviste la „Arta decorativă”. Când îl întâlneam venind de acolo, eu, căruia acest lucru îi era imposibil ca unui condamnat, aveam impresia că el mai păstrează pe haine un soi de polen sufletesc. De citit, citeam și eu, acum mai mult ca oricând și cu un neîntâlnit soi de inversunare, căutând mereu asemănări, cum caută unii bolnavi care nu știu gânguri ce au în cărțile de medicină, simptome asemănătoare cu ale lor. Și ceea ce mă impresiona cu deosebire nu erau analogiile de situație și potrivirile de caracter, oarecum prea tari, prea reliefate care nu-mi spuneau mare lucru, cât un anumit soi de corespondențe în sensibilitate, care mă înfiorau când le descopeream. Este uimitor cât de mult seamănă, în reacțiile simțirii lor, doi oameni care se iubesc, oricât ar părea că au caracter diferite. (Dar poate că au același caracter și de aceea iubesc adevărat?) Determinismul psihologic e atât de mare, încât cu toată iluzia deosebirilor de structură, sunt incidente de asemănare, amănunte care te îngheață. Ca pe drumuri diferite să ajungi în același punct, îți dă emoția pe care o încearcă cel care, în pădure, vede că ori în ce direcție ar merge drept înainte ajunge mereu de unde a plecat. Și cu cât e mai mare finețea și caracterul de nuanță al întâlnirilor, cu atât nedumerirea din noi răsună mai interior. Că lucrând fără să știe unul de altul. Boyle și Mariotte descoperă în același timp aceeași lege, a gazelor, sau că Newton și Leibniz, mereu fără să știe unul de altul, au descoperit fiecare calculul diferențial, e mai puțin impresionant decât să afli faptul că doi oameni încearcă aceleași simptome psihologice din pricina aceleași boli fizice, în senzații pe care le cred de neexperimentat, indicibil personale. De aci vine prestigiul imens al doctorului care știe să întrebe pe un bolnav nu despre simptomele puternice, ci despre impresii crezute pur subiective. Nu despre durerea „în dreapta”, despre crampe sau despre junghiul din piept și tuse, ci despre cele care trebuie, traduc senzații, crezute cu neputință de întâlnit la altcineva. Nu-i așa că uneori ai impresia unui miros de cârpă arsă?... Nu ai adesea senzații că pleoapele sunt de carton? Simți nevoia să te întânzi? Îți face rău carnea cu fibre mari și dimpotrivă plăcere cea cu fibre scurte, dese?

Adică dintre cele care-ți par, implică la medic sagacitate și deci cunoaștere profundă.

La fel te câștigă prin pătrunderea lui nu autorul care prezintă în carte cazuri și caractere groase, cam unanim cunoscute, ci anumite nuanțe considerate aproape secrete, care sunt însă cu atât mai revelatoare, căci garantează ele singure și pentru adevărurile generale de suprafață.

Uimirea cea mare, înspăimântătoare uneori, e să descoperi cât de total seamănă între ei oamenii prin ce au mai subtil și mai secret, când se cred așa de diferiți ca aspect.

Cam prin martie am aflat de la Ladima, pe care l-am întâlnit venind într-o după-amiază de la „Arta decorativă”, de oarecare dificultăți cu care lupta

doamna T. Și care se putea sfârși într-un mod aproape dezastruos pentru ea. Dar mai întâi ar trebui poate să spun cum a devenit proprietară, asociată, a acestui magazin, căci e în legătură cu câteva întâmplări.

După divorț, din pricina prăbușirilor valutare, care reduceau toată averea părintească la casa din Câmpulung și la câteva petece de livadă, doamna T. A trecut prin clipe foarte grele. Când mai târziu i se spunea, în glumă firește, că este o excelentă negustoriță, răspundea adesea pe gânduri: „De câte josnicii mă scutește asta”.

Mie mi-a povestit cât de silă i-a fost de ea însăși, când la vreun an după divorț, locuia la o prietenă și nu se hrănea decât cu câte două ouă la pahar pe zi: „Mi se scâlciseră pantofii și-mi ardeau ciorapii de atâta purtat, nu puteam să mă spăl în fiecare zi ca lumea ca să nu deranjez prea mult pe prietena care mă găzduise. Devenisem acră, de dezgust trezit, de umilințe înghițite și neajunsuri”. Pe vremea aceea a încercat să intre dactilografă la birourile din capitală ale fabricii noastre (am aflat mai târziu), dar după trei luni Gheorghidiu a dat-o afară... Probabil înșelat în așteptări. Mi-a spus cineva că era urâtă pe vremea aceea și prost îmbrăcată. După ce a încercat vreo două bănci, ca dactilografă, i-a venit ideea care a salvat-o. Pe Calea Victoriei, o doamnă bătrână, dar de familie bună, ținea un magazin de mobilier și obiecte naționale... Firește, pirogravura și țesăturile sătești erau principalele mărfuri ale prăvăliei care mergea acum prost. Doamna T., care trăise doi ani aproape la Berlin, unde arta modernă făcuse începuturi puternice, și care păstra legături frumoase cu casele de acolo, căci fostul ei bărbat, fiind inginer al unei fabrici de tractoare, frecventa mult industria, s-a gândit să folosească această împrejurare.

S-a adresat bătrânei doamne, propunându-i să facă amândouă tovărășie. Una aducea magazinul cu chiria plătită, alta un transport de marfă modernă și serviciul de „directoare”. Cu puținii bani pe care i-a obținut de acasă, cu bunăvoința prietenilor de la Berlin, i s-au dat o seamă de obiecte de artă în comision. La început o garnitură de birou, de nuc placat cu lac modern cafeniu, alt birou cu plăci groase de stejar sprijinite pe alte două plăci ca un paralelipiped culcat. Etajere mici, asimetrice, scăzând ca treptele, capricios... Biblioteci cubice, de arțar placat și lăcuit, tot cu rafturi asimetrice... pe urmă lămpi ca zarurile mari, mate, și nu mai știu ce statuete, subțiate, stilizate.

Succesul a fost neîntârziat și-au primit comenzi mai ales pentru bănci. Cum doamna T. Cunoștea o mulțime de reviste de artă, peste puțin timp au renunțat complet la pirogravură și țesături naționale, introducând noul stil cubist. Au botezat magazinul: „La Arta decorativă”. (E drept că au început cam în același timp cu un pictor modernist).

Mai târziu, din pricină că transportul costa foarte scump și mai ales se sporise vama, doamna T. A adus un specialist din Germania, pentru preparatul placajului de lemn; i-a dat ca ajutoare câțiva lucrători de la Târgu-Mureș și au instalat pe Șoseaua Iancului un atelier de mobilă și obiecte moderne.

Ore întregi ea studia retrasă în nișa care semăna cu un birou al magazinului, și pe urmă, fie că indica direct modelul, fie că făcea schițe proprii, căci învățase admirabil desenul, dădea în fiecare zi, timp de o oră sau două,

indicații șefului de atelier. De altfel, nimic nu se întâmpla în magazin și atelier fără știrea ei... Când era invitată se scuza, și la mirarea celorlalți adăuga, surâzând cu amărăciune: „E mai bine totuși decât dactilografă...”

Acum avea cele mai diverse modele și realizări, pe principalul dispariției oricărui ornament înflorat, și al geometriei chiar în asimetrie, căci luxul sta numai în prepararea și calitatea lemnului.

Paturi-divane joase, cu o singură tăblie la căpătâi, plecată, fără nici un fel de zorzoane, alte paturi-divane, cu niște lăzi geometrice la un capăt, pe care se putea pune vase moderne și statuete stilizate, iar înăuntru așternutul. Fotolii ca niște cuburi scobite liniar, sau scaune simple ca acelea țărănești, dar din lemn placat, dădeau o impresie de lux nou. Un paralelipiped, pe el o placă mare pătrată, era o masă de sufragerie. Lămpi-sfeșnice de birou, făcute din arcuri negre simplu, sau lămpi de tavan, în loc de lustre, cu niște cutii de sticlă mari, mate. Covoare colorate împărțite geometric și asimetric, împreună cu draperii de culoare întregau totul.

Cam în vremea asta am cunoscut-o eu. Hotărâsem să-mi montez o garsonieră și, cum nu știam ce îmi trebuie, am intrat așa, la întâmplare, la „Arat decorativă”, atras de vitrină. Am fost întâmpinat de o vânzătoare simpatică. Purta ușor o rochie neagră, serj, cu o floare de piele, neagră, de asemeni, la piept, în stânga. Figura era prea pronunțată în trăsături, ca de băiat, cu ochii destul de mari, dar cam apropiați... Mai târziu numai am văzut că sunt viu colorați. I-am explicat ce vreau și mi-a dat sfaturi cu un aer atât de detașat, atât de indiferent față de vânzare sau cumpărare, că m-a convins... Se înțelege că și asta e o tehnică negustorească mult mai fină și mai abilă decât lauda deșănțată și puerilă a mărfii, în principiu. M-a întrebat câte camere sunt, ce formă are garsoniera, ce culoare au tapetele, câte ferestre etc. Și cred că am spus o mulțime de prostii, căci nu prea știam ce vreau. Și nu înțelegea nimic. Nedumerit și simțind nevoia să fac o glumă...

— Nu rămâne decât să veniți s-o vedeți.

Se așezase cu coatele pe o vitrină, aducând umerii cam prea rotunzi, ca merele, legați în arc la spate, încovoiați în față, căci rochia deschisă sus, în elipsă, descoperea când pe unul, când pe celălalt.

— Nu văd de ce n-aș trimite un maestru în locul meu, dar nu văd iarăși, dacă țineți să vin, de ce n-aș veni... Și zâmbea cu o amabilitate de vecină, parcă, atât de îndepărtat și indiferent, că nu știam ce să cred.

Îi priveam mâinile subțiri, nervoase, care nici un moment nu stau în loc, și contrastau astfel cu imobilitatea limpede și cu absența ochilor.

— Domnișoară, îmi este imposibil să știu ce vreau. Spun sincer... Dar uite, dacă ești bună, spune-mi, suma de 200 de mii de lei, cât vreau eu să cheltuiesc, ajunge pentru ca să-mi mobilezi trei camere? Uite, asta e cheia apartamentului... Care e într-o casă nouă și e gol. Îl poți vizita, poți hotărî mobila cum crezi dumneata că e mai bine... După vitrină, văd că în orice caz te pricepi mai bine ca mine... La 22 aprilie vreau cheia și apartamentul... Te previn, domnișoară, că la nota dumitale voi face o reducere de 20 la sută.

M-a privit foarte mirată, măsurându-mă cu capul întors, lung, spre mine.

— Da, desigur că da...

- Atunci... Și nedumerită...
- În sfârșit... Dacă dumneata vrei așa...
- De ce nu? Tot acolo ajung... A mai șovăit puțin.
- Da... Vreau să spun... Știi... Se obicinuieste un așa-numit acout?...
Cred că l-a cerut pentru că în prima clipă i-am părut nesperios.

— A, da... N-am însă bani la mine...

— Nu face nimic. Veți trimite suma de 50.000 de lei, în cazul acesta, după-masă sau mâine. „Bună negustorita”, mi-am spus.

— Aveți vreo preferință?

—?!

— Spuneți-mi cel puțin ocupația? Îmi îngăduiți să întreb, nu?

— Sunt secretar de legație în Ministerul de Externe. În prag i-am repetat:

— În seara de 22 aprilie dorm la mine acasă. Nu?

Cum aș putea să-ți descriu bucuria pe care am simțit-o intrând în noua mea locuință... Era și ceva din plăcerea cu care pui întâia oară un rând de haine, dar era de vină și frumusețea locuinței.

După-amiaza era cu soare proaspăt de april, cald, cu razele foarte lungi, parcă umede și, nu știu cum să-ți spun, mai grele decât de obicei, când am trecut pe acolo. Dar servitoarea, angajată de harnica mea furnizoare, nu m-a lăsat să intru, „că așa a spus domnișoara”. Este caraghios, însă de-abia așteptam să văd cum e, așa cum îți dai seama că e caraghios să aștepti să vezi dacă ți-au reușit niște fotografii, dar tot aștepti cu nerăbdare.

Trebuia să mă duc la club, la o partidă de bridge și nu m-am dus. Azi mă gândesc de ce puțin depind întâmplările esențiale din viața noastră. Am pornit-o cu „rabla” spre Șosea... Aș fi vrut să fac o plimbare de o oră până la Ploiești, lunecând ușor, numai ca să simt pe ochi, în jurul gâtului, pe mâini, prospețimea care adia a primăverii. Dar de la aerodrom gropile îți tăiau orice poftă de viteză și de îngândurare la volan.

M-am întors pe la 8 jumătate... Se inserase... Vestiarul nu era gata, n-avea nici măcar cuier și am trântit pălăria pe parchet, așa copilărește, ca să fac tot ritualul... Din vestiar o ușă, în față, da în birou, iar alta, mascată, în stânga, da într-un hol mic... Mi-a deschis ea însăși când am sunat și, emoționat, am intrat în birou... Dădea o impresie de întunecare geometrică intimă. Îl tapetase cu un fel de sac fumuriu. În loc de birou propriu-zis, o masă foarte lungă, fără sertare, ca o blană groasă, de stejar lăcuit afumat... În spate, trona un fel de casă de bani, de stejar lăcuit, cu o ușă groasă, nu cu sertare... Peretele opus era ocupat de un divan-colțar, lung și îngust, deasupra cu raft de cărți, în lături cu etajere subțiri, tot pentru cărți sau vase de flori. Un alt cuferăș lăcuit pentru licheururi, o masă din trei blăni, două întretăiate și acoperite cu alta pătrată în mijloc. Fotolii mici, cubice. Pe jos un covor de o singură culoare, cafenie-verzuie, ca și stofa divanului, ca și draperiile.

— Aci ai să-ți primești prietenii. Aci, nu în dormitor, și surâdea... Un birou mare, fără sertare, că nu ești profesor. Dosarele diplomatice, te întorci și le pui în dulapul acesta masiv. Prietenii dumitale vor vrea să stea comod... De aceea divanul lung... N-am pus jilțuri adânci, ci jumătăți numai, în jurul acestei mese de licheururi, și arătându-mi dulăpiorul: acolo păstrezi sticlele de

băuturi. Raftul acesta, jos, e mai puțin pentru cărți, mai mult pentru bibelouri. Cubul acesta e lampa de birou... Lângă divan sunt alte două mai mici cu abajur de hârtie pergamentată.

Ceea ce mă încânta era simplitatea geometrică, fumuriul acela lăcuit pe care luneca privirea... Impresia de confort și strict necesar, în cel mai real lux. Trecând ușa subțire:

— Cu holul ăsta mic era mai greu, că are prea multe uși... Noroc că trei din ele sunt mai spre capătul acesta. Am pus și aci un divan larg de tot de forma locului și taburete, cuburile astea, cu aceeași pânză ripsată, căci am impresia că nu vei primi vizite solemne și oficiale, ci vor fi prieteni care vor să stea tolăniți. Când îți vine în birou cineva cu care ai de vorbit mai important, ei pot trece aci. Mescioara asta joasă e pentru lampă, ceașca de ceai, cafea, dar poate sluji și ca etajeră de cărți și bibelouri. Dar știi că îți trebuiesc tablouri? O mescioara pătrată, uite, dacă ei fumează, sau beau cafele. Am pus dormitorul acolo, ca să fie mai ferit. Intri și de aci din hol, dar mai are dacă vrei o ieșire, sau o intrare, căci prin baie comunică foarte comod cu sufrageria, iar de acolo, cu scara de serviciu. A întregit surâzând: Dar e păcat că și ieșirea din fund e tot prin gangul de la intrare. Holul era albastru ca sineala.

Dormitorul, dominat de fumuriu lăcuit și de auriu, căci și tapetul era cu pătrate de culoarea paiului degradat, avea un pat-divan mare foarte jos, sprijinit pe picioare mici, ca un scaun, scurte și drepte. Pe el o mare cuvertură de catifea păroasă, aurie, jos un puf, cât o roată, de rips albastru. Un dulap care abia îmi venea până la piept, dar gros, cu uși laterale, era între căpătâiul patului și peretele din fund.

— Să-ți încapă hainele bărbătești, lateral. La noi, cu rochiile înguste e mai ușor. Deși pare bloc cu patul, se detașează însă ca să se poată curăța ușor. Deasupra e suprafața lăcuită, cât o masă de mare, poți pune lampa, cărți, bibelouri, orice vrei.

Opus dulapului era o oglindă mare dreptunghiulară, cu o monogramă de metal negru în stânga, așezată deasupra unei lăzi de arțar lăcuit, lungă și joasă.

— Mobila asta nedefinită e un fel de cuier dacă vrei, de atârnat seara hainele, căci nu mai sunt scaune cu spătar pentru haine, ori de pus obiectele pe el.

Mai erau două fotolii joase, largi, cu spate de divan și cu răzămătoare laterale de nuc lăcuit, arcuite până în podea, comode, cu duble perne de mătase înflorată, albastre de tot.

În colțul liber dinspre fereastră, îmi cumpărase, cu o amuzantă competență, aparate de gimnastică de cameră, vâsle și minge de box.

Am trecut apoi în sufragerie prin baie, pe care o lăsase montată cum a fost, adăugase numai o etajeră de sticlă și nichel, în fața unei oglinzi mari de cristal. Sufrageria, cu tapete ca nisipul, avea un dulap scăzut și lung cât peretele, iar în fața lui o masă lungă...

— Dacă ai prieteni, ori o așezi în mijloc, ori o transformi în galantar cu gustări... Când mănânci singur acasă, ai masa asta pătrată, din mijloc. Ți-am pus scaune înalte țărănești, ca formă, dar modernizate. Ușa astălaltă dă în hol,

adică e aproape lipită cu ușa biroului, deci când le deschizi pe amândouă, musafirii dumitale pot avea biroul, holul și sufrageria la dispoziție, lăsându-ți odaia de dormit în pace. De aceea i-am pus și o perdea groasă de stofă... Știi, uneori e bine să nu știe camera din stânga ce face camera din dreapta. Mai lipsesc, firește, multe lucruri... Tablouri... Bibelouri... Poate un aparat de radio, patefon, telefonul, pentru ca locurile să devină confortabile pentru dumneata.

Treceam amețit dintr-o cameră într-alta... Azi, mobila cubistă s-a generalizat și nu mai face impresie, dar acum patru ani nu erau în București decât extrem de puține locuințe mobilate astfel. Abia dacă începuseră unele bănci. Mie îmi place nespus de mult și cred că e îndreptățită această preferință a mea... La o masă oficioasă, când eram la legația de la Paris, numaidecât după război, se discuta despre epoca noastră... Pe drept cuvânt, un invitat francez spunea că e o epocă mare, căci are în ea războiul mondial cu întâmplările și forțele manifestate în el. Un scriitor tânăr, de la secția de propagandă a Ministerului de Externe francez, susținea însă, dimpotrivă, că e o epocă de imitație și crasă vulgaritate.

„O epocă fără stil – spunea el atunci, în 1919 – o epocă fără spirit de invenție în artă. Nu vezi, casele noastre mari practică stilul vechiturilor? Resturi: Louis XIV, Louis XV, Louis XVI, Empire etc, cumpărate scump la licitație, ceea ce e o rușine. Obiectele uzuale n-au nici o formă, sunt degenerate din modelele vechi, casele imită tot arhitectura Renașterii, a barocului, a rococoului.” „în schimb – a întregit cineva ironic – avem revoluția în artă: cubismul”, și toți au început să râdă. Mi se pare însă, dacă mi-e permis și mie, un profan, să am păreri în această privință, că dacă acest cubism e poate caraghios când desenează capete din triunghiuri diferite colorate sau alte năzbătii, nu se poate însă tăgădui că în arta decorativă (căci e singura artă care se schimbă de la epocă la epocă, pentru că Shakespeare și Racine rămân permanent valabili), adică în arhitectură și mobilier, cubismul a creat „stilul epocii”, cum se va zice probabil mai târziu, dându-ne semnul deosebit de alte timpuri, și deci chiar titlul de noblețe pe care îl cerea tânărul scriitor încă din 1919.

Dacă o fi așa, dacă n-o fi așa, eu tot eram plin de bucurie.

— Domnișoară, trebuie să bem neapărat un pahar de vin pentru inaugurarea locuinței mele. Și pe urmă, zăpăcit: Dar mai întâi s-o plătesc.

A zâmbit.

— Da, dacă vrei și asta,... Nota... Este pe birou... Păstrează-o astă-seară, verific-o... Măine e Sf. Gheorghe. Treci vineri pe la magazin.

— Da, vineri... Te rog mult însă, domnișoară, să bei cu mine un pahar de vin.

A aprobat, cu un surâs nedecis, cu o ridicare nedumerită a brațelor. Scriam un bilet ca să trimit servitoarea la club, să-mi aducă un menu și câteva sticle de șampanie. Citea peste umăr și m-a întrerupt.

— Dar bine, ăsta e un banchet întreg...

— Un simplu dineu, menu-ul clubului. A privit surâzând, răsfățat.

— Știi ce? E obișnuită șampania pentru inaugurări... Eu însă prefer un vin francezesc, cu condiția să nu fie „Bordeaux”... Eventual un „Hermitage” roșu, sau un „Château-neuf-du-Pape”, Nu?

Am privit-o, mirat de preferințele atât de precise și oarecum savante. Mi-a cerut apoi lista și a tăiat tot ce cerusem, scriind: șuncă slabă sau pui rece, brânză albă sau șvaițer cel mult...

— Un Rocquefort...?

— E dezgustător...

O priveam mirat, căci femeile preferă mâncărurile și mirosurile complicate. A scris singură abia descifrabil.

— O cutie de compot de caise... „Știrbey”, căci prăjiturile nu merg cu „Bourgogne”, și a subliniat marca. Toate acestea se mai pot lua de la băcănia de sub „Athenee Palace”, inclusiv vinul.

Acum venea, firește, bucuria de a mânca în garsoniera mea, despre care în oraș se vorbea cu anticipație, căci anunțasem că mă mut de acasă. Nu avusesem până atunci decât o cameră mobilată, bună când întârziam prea mult în oraș.

Parcă eram un copil care se juca de-a menajul...

Și uite nici azi nu-mi dau bine seama, dar cred că dacă mi-a plăcut s-o rețin la masă, a fost, nu ca femeie, cât ca parte integrantă a acestui moment nou pentru mine... Era așa de potrivită acestui interior aranjat de ea, încât mi se părea că dacă o să plece, are să plece sufletul casei. Mă gândeam, mai târziu, îndurerat, dacă nu cumva, mobilând atâtea case, ea nu va mai fi făcut cumva parte integrantă și pentru alți beneficiari... Știm vreodată?

Culmea era însă altceva... De. Obicei nu era nici o femeie care să nu-mi dea senzația că pierd timpul cu ea; în sensul că mi se părea că puteam să fiu, când eram cu ea, mai bine cu alta mai interesantă, într-alt loc, la Șosea, acasă la ea, sau aiurea... Mă plictiseam în mod stupid, râvnind mereu, fără sens, ca să zic așa, la vrabia de pe gard... Mai ales după posesiune, era ca un fel de grabă plictisită, fără jenă, să plec numaidecât de acasă... Acum, dimpotrivă, nu vedeam ce ar fi putut să fie într-altă parte mai interesant decât ceea ce aveam; mi se părea că la ora asta aci trebuie să fiu, că nicăieri nu ar putea fi mai bine... Dar mi-am explicat atunci că e din pricina locuinței.

Gustarea a fost delicioasă, de-ți venea să aduni și firimiturile de pe masă... Are dreptate... Mâncărurile acestea simple sunt mult mai bune.

— Nu-i așa? Mi-a spus ea... Dau o impresie de curat și sănătos... Nu de putred și amestecat.

— Nu vă plac... Preferințele complicate...?

Ședea cu amândouă coatele pe masă, cu brațele tinere și rotunde, îmbrăcate în albul atât de delicat al bluzei, cu mâinile subțiri și lungi, crescute parcă din manșetele moi de batist și mereu plimbate în jurul obrazilor, sporindu-le feminitatea. Pe degetul arătător drept, avea un inel cu piatra neagră de onix, banal, dar care o prindea, sporindu-i albeața.

— Nu, domnișoară, serios, spune-mi ce preferi?

— Îmi place lumina... Apoi pământul. Cartea. Rochia. Fructele. Zăpada. Tot ce e neprefăcut... net.

Și-și ducea mereu mâna gracilă și nervoasă ca să-și aranjeze când buclele, care nu-i cădeau de altfel, când rochia care nu i se părea niciodată decentă. Mai târziu m-am mirat mai puțin, când am văzut ce îngrozitor de complicate sunt însă aceste gusturi simple, deși, de altfel, tocmai pentru acestea și pentru altele, neașteptat de simple, o botezasem ciobăniță, căci avea oroarea oricărui pretins rafinament și dezgustul oricărei perversiuni (ceea ce nu excludea, dimpotrivă, epuizarea până la demență).

Vinul îi încălzise obrajii.

— Luăm cafeaua în birou?

— Nu, în micul hol...

Am rugat-o mai târziu să rămâie la mine.

A zâmbit, privindu-mă cu ochii albaștri, puțin galvanizați, cum sta așa trântită pe perine în colț, cu mijlocul puțin frânt, cu un picior întins și cel deasupra îndoit de la genunchi, apărând mulat prin rochie, parcă era la ea acasă – și gândul acesta mă amuza. Surâdea, mereu, cu ochii vioi strălucitori, în albul uneori verzui și mat al corneei.

— Vrei să inaugurezi casa...?

— Nu... Dar tot ești aici. Ești așa de bine aci... Parcă e un cadru pentru dumneata. A zâmbit iar, își rezemase un cot de o pernă de catifea albastră de tot, pătrată, care înfățișa astfel brațul nervos ca pe o decorație rară. Din când în când își trăgea rochia taylorului dedesubt, căci i se descoperea genunchiul îndoit.

— Motivul e serios... Și lungită acum de-a latul divanului fuma, cu amândouă coatele înapoi, sprijinite nervos și delicat de spătarul albastru și molatec, făcut parcă numai din perine scumpe de puf. Dar știi că la mine acasă am cu totul alt cadru?

Pe urmă a stat mult pe gânduri; încurajat am revenit.

— Ai putea să pleci de aci?

— Vrei să spui de lângă dumneata? Și-i sclipeau ochii viorii de ironie.

— Nu, de pe divanul acesta...

Am venit lângă ea și am rugat-o – jur – frumos cum n-am rugat nici o altă femeie în viața mea.

— Rămâi aci.

Gura foarte mobilă în rombul ei inefabil accentua ironia.

— Nu ai impresia că amorul acesta ia o nuanță conjugală?

— Dacă pleci de aci... Plec și eu... Mă duc la club... Oriunde... Nu știi. A tras din țigară, s-a gândit îndelung, mi-a întâlnit privirea, care ruga cu emoție, a examinat parcă abajurul de hârtie pergamentată, albăstrie, sprijinit pe vasul sferic siniliu care purta lampa. Pe urmă s-a întors spre mine, s-a ridicat în picioare.

— Bine, rămân. Dar cât e ceasul? 11? Mă duc pentru o jumătate de. Oră și mă întorc.

— Ce mai e și asta?

— Nu știi; dacă vrei.

— Pe cuvântul duminică te reîntorci?

Își pusese peste bluza-cămășuță taiorul care-i strângea talia, iar la gât vulpea.

— Mă reîntorc.

— Dă-ți cuvântul.

S-a oprit din încheiatul mănușilor negre care-i veneau peste mâneci, și-a ridicat privirea viorie, umedă, spre mine.

— Nu mi-l dau, pentru că e posibil ca jos în stradă să am chef să nu mă mai întorc, dar... Cred că... Totuși voi reveni.

Îngrozitoare așteptare... Nesiguranța asta... Emoția că o voi vedea dezbrăcată, deși părea să aibă corpul mult prea slab... Curiozitatea să știu cum e în felul ei... Când va fi goală prin casă... Cum are sânii... Am fumat țigară după țigară. S-a întors peste vreo patruzeci de minute. Când am auzit-o jos, m-am speriat ca de o halucinație. Aducea un pachet, ca de carton, în hârtie albă. Am crezut că e ceva de la vreo cofetărie.

— Ce mai e și asta...?

Și-a aruncat vulpea de la gât, a pus pe un taburet pălăria și mănușile negre deasupra.

— Lasă-mă să-l duc în baie... Și l-a desfăcut pe jumătate surzând comic, ca să-mi arate...

Erau o perie de dinți, săpun și încă un anume obiect de toaletă.

— Dă-mi încă un pahar de vin, că prospețimea de afară m-a trezit... Am cutreierat pe stradă cu mașina, să găsesc o farmacie deschisă, servită de vreo femeie... E stupid, dar mă jenez să cer unui bărbat, fie el și farmacist, asemenea cumpărături.

— Ți-e frică să nu ai copii...?

— Nu asta în primul rând, pentru că un copil mi-ar plăcea să am... Dar dacă amețea la dintâi mă face să accept un bărbat... O clipă după aceea mi-e silă de el... Aș muri, de nu ar fi o cameră de baie alături. Nici chiar bărbatul meu...

— Care bărbat?

— Nu are nici o importanță că dumneata îmi spui mereu domnișoară, ca încasatoarelor de la tramvai, dar am fost măritată... Sunt divorțată acum.

Am rămas mult pe gânduri... Era ceva foarte jignitor în indiferența asta cu care vorbea.

— Dar știi că e cam dezagreabil pentru un bărbat ceea ce spui?

— Te simți jignit dumneata?

— Da...

— Nu știu, poate că aș putea fi altfel, când aș iubi un bărbat, dar nu l-am iubit nici măcar pe fostul meu soț, care m-a dezgustat cel dintâi... De ce ești posomorât? Pot să-ți spun că-mi plăci. Dar nu atât de mult – și a scăzut vocea – ca să te iubesc.

Și-a aprins o țigară și am imitat-o... Mă liniștisem cu totul și o simțeam acum puțin cam străină. Așa a început această întâmplare atât de plină de durere, care a urmat. Nu mă iubea și n-o iubeam, nici măcar n-aș putea spune că o doream, căci fusese mai mult enervarea că pleacă, și despre ea cred că, de asemenea, nu mă dorea. Ostentația cu care se amețea cu vin mă lămurea cu

totul în privința asta. Hotărâsem amândoi, simplu, un fel de posesiune lucidă, rece. Eram așa de stins, că o clipă am avut fiorul că nu voi putea fi bărbat, mai ales că acum toată curiozitatea de a o vedea goală dispăruse, căci îmi întărisem așa, fără motiv, din simplul fapt că se întorsese, bănuiala, provocată de faptul că avea clavicula mlădioasă, dar, oricum, vizibilă, că e prea slabă.

— Mai e vin?

I-am turnat din nou. Era pe colțul divanului, cu mâna sprijinită pe mescioară, cu genunchii mai sus decât mijlocul corpului și, unul peste altul, picioarele întindeau desăvârșit ciorapii, ca și când ar fi fost cu intenția de a-i prezenta.

Fuma foarte îngândurată, și eu mă întrebam cum să fac s-o sărut.

S-a ridicat hotărât.

— Nu rămân.

Am tresărit incremenind, căci vedeam că se gândise prea mult la ceva și bănuiam că regretă că a rămas.

— De ce?

Gândul că pleacă îmi dădea din nou senzația că pierd ceva de preț. Și enumerând comic:

— N-am nici pijama, nici cămașă... Și probabil, n-ai nici dumneata Eu ți-am cumpărat numai puțină rufărie de pat și de baie... Mă gândeam că ai să trimiți servitoarea să-ți aducă lucrurile personale de acasă.

Mi s-a părut așa de copilăroasă și comică, încât era să izbucnesc în râs.

— Atunci, te duci înainte, te dezbraci și te culci... Ce nevoie ai sub cuvertură de cămașă?

S-a gândit, a tras din țigară, iar mâna, ieșind din manșeta de batist albă, mi-a dat repetat impresia unui pistil palid, de crin alb, uriaș.

— Bine, mă duc, dar să nu vii decât când te voi chema eu.

Am fumat încă o țigară cu liniștea unui bărbat care știe că alături o femeie se pregătește pentru el. Faptul că era o femeie pe care nici nu o sărutasem încă făcea totuși stânjenitor de neobișnuită împrejurarea și aproape că mă întrebam nedumerit ce are să mai urmeze și mai ales prin ce treceri.

Am fost chemat pe nume și am intrat în odaia de dormit... Cu capul pe perină strângea, cu pumnii vârâți dedesubt, cearșaful, până sub bărbie, sus. Am rămas incremenit... În locul femeii atât de sigură de ea, de până adineaori, atât de conștientă de tot, era acum în pat un cap de fetiță puțin speriată, cu ochii mari umezi, în care tremura neliniștea, gura îi era crispată într-un surâs, care putea fi și îndurerat și pedepsit de emoție...

M-a înduioșat adânc. Mi s-au împurpurat obrajii de uimire. Am îngenuncheat pe puful mare cât o roată, de lângă patul scund. Mi-am apropiat capul, privind tulbure ochii limpeziți și totuși plini de neliniște, care cereau o inutilă și copilăroasă îndurare. Gura sfioasă ar fi vrut mereu să zâmbească, dar nu izbutea să arate decât puțin de tot din albul dinților de sus. Am apăsat-o și am simțit-o puțin umedă și caldă sub buzele mele. I-am petrecut mâna stângă sub ceafă, cu mâna dreaptă i-am prins bărbia – și după ce i-am desfăcut și zdrobit ușor buzele ca să le potrivesc în toată suprafața lor gurii mele, am sorbit toată neliniștea și toată duioșia lor, ca un destin început.

Dar cotul mâinii mele drepte, ale cărei degete îmi apropiiau de buze bărbia și gura ei, a zdrobit, prin pânza cearșafului, un fruct mic și elastic al pieptului, care m-a înfiorat. Am smuls cearșaful, cu toată opunerea speriată, și l-am aruncat în mijlocul camerei, ca să nu se mai poată acoperi. Am descoperit atunci un corp de femeie despre care pot spune că la fel n-am mai întâlnit niciodată. Cum stătea așa, culcată pe spate, sâni mici, priviți de deasupra, abia se deslușeau, se încheaga totuși o zonă molatică, deasupra căreia, sâmburele mic, înconjurat de un bănuț de culoarea vinului, odihnea ca pe o perniță discretă. Când corpul era privit lateral, însă, forma nedefinită a sânelui se unduia cald spre subsuoară într-o suavă întorsătură, pentru ca să revie într-o nouă rotunjime, dedesubt, a omoplatului, care invita sub el palma... Toate aceste lunecări calde de linii anulau impresia pe care o făcea când era îmbrăcată că ar fi slabă. Coșul pieptului, lămurit, lăsa să apară ocolul ultimelor coaste, atunci când porneau lateral, iar pânțele se strângea ca un trup de șarpe. Mușchii subțiri, înfășurând strâns talia, creau undiri sub piele și dau o impresie de susținut și robust. O linie pornea de la gât, se adâncea ușor între sâni, se menținea mai largă între îndoiturile spre afară ale ultimelor coaste, cuprindea în ea ochiul micuț și gingaș din mijloc, așezat ca pe o perniță, ușor contractată, și pe urmă se pierdea în liniștea triunghiului ca mătasea porumbului. Încheieturile coapselor se ghiceau și ele, răzbătând puțin în marginea molatecă a pântecului, lăudând feminitatea caldă a bazinului, dar la spate șoldurile aveau o rotunjime desăvârșită, tare ca de măr, în așa fel, încât îți puteai petrece mâna pe sub șalele înguste de copilandră fără să salți prea mult mijlocul care-ți mângâia el palma cu degetele resfirate de sub el. Ce m-a uimit îndeosebi erau însă picioarele, care începeau nu din dreptul șezutului ca la atâtea femei, ci de sus, din șold, lungi, rotunde, robuste, abia îngustate spre genunchi. Înăuntru, liniile gingașe, cu împletiri de vine ușor transparente, care arătau drumul încheieturilor dintre coapsele rotunjite, tari, și pântecul, mic și moale, erau limpezi, tocmai prin această deosebire de densitate, și lung oblice.

Și sub apăsarea buzelor simțai undirile de floare tare ale acestui corp, sprinten chiar când era nemișcat. Era ceva cu totul de necrezut în toate acestea, o nedumerire sporită probabil prin întorsătura nesperată, față de ceea ce bănuiam și așteptam, fiindcă o credeam prea subțire și slabă.

Ca și când aș fi vrut să văd din nou ce ochi sunt înzestrați cu un asemenea trup, mi-am apropiat fața de fața ei. A întors capul cu un zâmbet rănit, cu ochii de un albastru umed, intens, pe care pupilele, mărite mult, îi făceau aproape negri acum, căutând parcă un sprijin în gol. Ardea toată, cum nu mi se întâmplase să întâlnesc un trup arzând... Cu silnicie am vrut să-i stăpânesc ochii, dar i-a întors tot mai mult. I s-a răsucit puțin și trupul, iar în clipa aceea piciorul dinspre mine cu coapsa lungă s-a îndoit, lăsând să se vadă, pe sub ea, rotunjimea moale, dinăuntru, cu ocoluri de culcuș, a celeilalte coapse. Și a fost o întunecare a gândului și a vederii... Ca o răsturnare de oglindă... O arsură a gândurilor. Am adus dintr-un gest cearșaful de olandă, cu suprafața ca de zăpadă întărită, și l-am aruncat peste ea, peste cap, ca un giulgiu, ca să nu mă vadă dezbrăcându-mă. Apoi, torturat de imaginea acelei undiri, lăuntrice, de coapsă, i-am răstignit în pumni umerii și, scos din minți,

m-am încăpățânat să-i privesc silnic ochii și frângerea buzelor, pândind în întredeschiderea și frământarea lor vestea urmării de uimiri în frângerea trupului, chinuit.

A stat în camera de baie atât de mult, că am avut timp să fumez trei și patru țigări, cu o senzație de împăcare, de plinătate, cum n-am avut niciodată în viața mea până atunci... Era ca o bucurie egală, liniștită, peste tot ce a fost și peste tot ce am știut, în fața a tot ce avea să vie, în toată existența lumii... Dacă mișcam un braț, dacă îndoiam puțin un picior, dacă trăgeam din țigară numai, această senzație de bunăvoie adâncă se făcea și mai simțită, cum se face mai simțită o voluptate continuă când intervin atingeri mini noi.

Când a deschis, revenind, ușa mascată, trupul ei arăta o nouă frumusețe. Talia și era lungă, încât sânii săltați de tot acum, ca niște nuferi culcați, păreau susținuți sus de coșul pieptului, dacă nu ai fi avut impresia că îi trag spre umeri mușchii lungi ascunși sub piele. Linia plină a coapsei pornea din mijloc, continuând, din șalele înguste și spatele prelungit arcuit, întinsă până la genunchi, iar de acolo ocolită nervos pe pulpă, spre călcâiul mic, cu tendoane clare.

Părea puțin zăpăcită de lumină, dar, după ce s-a întors să caute comutatorul ca să stingă, dându-și seama că e mai aproape patul, a fugit fricoasă spre mine. Când și-a sucit încă puțin talia ca să caute butonul, am văzut într-o clipă că, privită din profil, linia întreagă a corpului ei, de la creștet la călcâi, vie, puțin oblică, făcea în dreptul șalelor un zigzag dulce și rotund.

N-am vorbit încă multă vreme, iar începutul, după o îndelungată frământare interioară, a fost o întrebare a mea, cu un zâmbet nedumerit de tot, emoționat.

— Ascultă, și iar am privit-o uimit în ochii albaștri, sfioși, de ce mi te-ai dat?

M-a fixat și ea lung și nu mi-a răspuns, avea o liniște înduioșată în privire, care mă tulbura.

Am venit peste cuta de cearșaf care se formase între noi și ne despărțea corpurile. O simțeam și prin olandă, caldă ca un trup de pasăre. Am zâmbit nedumerit.

— Mi se pare atât de ciudat că mi te-ai dat. Spune-mi, mă iubești?

— Nu...

— Atunci?

Din nou m-a învăluit cu privirea, ridicând pupila spre mine, spre pleoapa ei de sus. Gura i se mărise într-un zâmbet întristat și trebuie să spun, deși am vorbit despre el adesea, că atunci întâia dată mi-am dat seama de acel romb vag care-i încadrează neasemănat de frumos gura îndurerată când surâde.

— Nu știu... N-aș putea să-ți explic. M-a impresionat gestul de a-mi da cheia... A dizolvat totul în mine...

—?!

— Trăiesc într-o lume atât de rea... Neînțelegătoare. Vocea îi părea înlăcrămată. Și-a mușcat ușor buza de jos.

—?!

— O lume cupidă, frământată de bănuieli meschine... Gestul cam trăsnet... Așa cu voie bună... M-a cutremurat... Simțeam că trebuie să-ți răspund cu ce e mai bun în mine...

I-am luat mâna caldă, i-am mângâiat părul. Mi-a zâmbit copilăros.

— Ceea ce făcuseși era drăguț, iar lucrurile frumoase sunt puține... Dacă le lași fără răspuns e păcat... Și arcuind ușor umerii, întorcând iar capul, ca o lămurire mică a gestului ei: Mi-ai cerut asta. Și-a culcat apoi încet obrazul cu o bucurie tristă pe brațul dus sub căpătâi.

De la o vreme, simt că Emilia mă privește cu o liniște penibilă. Mă examinează cu o curiozitate de muscă plictisită. Dar trebuie să merg spre destinul gândurilor mele, pentru că mă duce într-acolo o memorie care scapă oricărui itinerar al rațiunii, cum viața vegetativă scapă controlului voinței. De altfel, această trăire în trecut, aprig și voluptuos dureroasă, tine, fără îndoială, de ordinul vegetativ. N-aș putea să o provoc oricând vreau și nu mă pot sustrage ei orice sfortare aș face.

Întrebarea Emiliei mi-e penibilă ca o întrerupere dintr-o îmbrățișare prelungită.

— Ai dormit?

— Nu.

— Erai cu ochii închiși...

— Mă gândeam... Mă gândeam la bietul Ladima acesta... Ceea ce calculasem cu grijă să nu mărturisesc mi se pare îngăduit să afirm acum când mint. Pentru întâia dată, încurajată, Emilia are o vorbă afectuoasă pentru el.

— Era băiat bun, săracu'... Mă mai necăjea el câteodată... Dar îi părea grozav de rău... Venea pe urmă să-și ceară iertare... Ce puteam să fac?... Mi-era milă de el... Dar... Înțelegea și el că nu se poate altfel.

O privesc uimit...

— Crezi că înțelegea?

— Daa... Mai ales la urmă... Sigur că înțelegea... Uite... Așa, cam o săptămână după ce m-am făcut bine... A fost, aci la noi, o scenă grozavă... Iar îl apucaseră aiurelile. Ascultă, nu știu dacă tu îți aduci aminte... Ai venit tu odată la mine. Așa cam pe la Bunavestire sau pe la Florii... Nu... Nu te-ai urcat sus. A venit singură Gina să-mi spuie să mă îmbrac și să viu jos la mașină ca să mergem la masă...

— E adevărat... Dar nu pricep absolut deloc... În ce mod sunt amestecat eu în această întâmplare...

— Să vezi... El era la noi... Abia mă făcusem bine, și săracul, era foarte bucuros... Adusese prăjitură și hotărâsem să stăm împreună cu Valeria, toată seara, toți trei. Vorbea vesel, râdea, povestea...

Când a venit, Gina a văzut situația incurcată și nu știa ce să facă. Mi-a făcut semn și mi se pare că el a văzut că are să-mi spună ceva... Am trecut amândouă în dormitor și mi-a spus că tu ești cu mașina jos, că mergeți la masă și că ea a venit să mă ia și pe mine, că tot n-am mai ieșit de atâta vreme... Drept să-ți spun, mi-a făcut mare plăcere asta... De o lună și mai bine nu mai mâncasem în oraș... Și am început să mă îmbrac numaidecât... Ea a coborât jos, zicea că ai zis că ți-e urât să aștepți singur în mașină. I-am spus că vin

numaidecât, dar să aștepti după colț, căci mi-era frică să nu vie Ladima... Când m-a văzut îmbrăcată... El, care amuțise, m-a privit galben.

— Unde te duci?

— Vorba aia, deși mă plictisea... I-am spus:

— Fac doi pași cu Gina pe jos și mă întorc.

— Ce mai e și asta?... Ziceai că rămâi acasă?... Spune-i Ginei să rămâie și ea.

— Dacă-ți spun că facem doi pași și ne întoarcem...

Era foarte abătut și-și frângea mâinile. Nu știa ce să spună. Parcă nu mai putea respira.

— Ascultă, Emilia, te rog nu pleca... Rămâi aci, rămâi cu noi astă-seară. Avea și el hazul lui, ce să-i faci? Îmi aranjasem lucrurile în poșetă, îmi căutam mânușile... Atunci a venit el spre mine fierbând:

— Te rog să-mi spui cine te așteaptă jos în mașină? Când am văzut obrăznicia asta, m-am enervat... Ți-am spus eu: sunt bună, bună cât vrei, dar când văd că cineva se obrăznicește...

— Asta nu te privește pe dumneata...

— A rămas așa ca năucit.

— Cum nu mă privește?

— Da de unde până unde, asta?

S-a apropiat de mine, că zău, drept să-ți spun, am crezut că o să mă lovească. Îi ardeau ochii.

— Ascultă, Emilia nu ți-e rușine să-mi spui asta? Îmi venea să-i trântesc poșeta în cap, dar mi-era milă de el. L-am repezit scurt.

— Te rog să mă slăbești și să nu te amesteci unde nu-ți fierbe oala.

Am crezut că face spumă la gură... A început să urle la mine, trântind lucrurile pe masă.

— Ești o mizerabilă... Acum înțeleg mai bine ca oricând. Ești cu adevărat... Dar ce nu m-a făcut: târâtură, târfă. Eeee! Eeee! Când am văzut asta, am crezut că-mi vine damblaua... Când m-am uitat o dată la el și când l-am repezit.

— Ia ascultă, domnule Ladima... Domnule Ladima... Și Emilia pune pe silaba dom un accent greu, ca spatele ei, iar repetarea numelui o face cu o ironie șuierătoare. Unde te trezești, domnule? Dar ce, ai contract cu mine să mă pisezi atâta?... Auzi, asta-i bună... Da ce, dumneata ai plătit chiria aci? Ai numărat dumneata 30 de mii la Bunavestire?... Și pe urmă i-am arăta tușa, scurt... Te rog ieși afară... A început să urle iar... Bălăbănind mâinile.

— De plecat am să plec... Atâta nerușinare m-a saturat. Înțelegi, m-am saturat... M-am saturat... Mi-2 silă... Mă sufocă dezgustul... Și încă din prag, urla furios... „Mi-a silă...!” Am coborât repede, fără să mă sinchisesc dacă mă așteaptă și mă urmărește... Dar nu s-a luat după mine... A luat-o mergând furios spre dreapta...

A doua zi, pe cine crezi că a văzut Valeria venind, palid, domolit și pocăit, ca un câine cu coada între picioare? Pe Ladima!... Ea bună, l-a primit, i-a făcut cafea, și el a stat pe divan, fumând până pe la cinci, când am venit eu. Ei, ce

era să fac?... Am stat îmbufnată în dormitor vreo jumătate de oră... pe urmă mi s-a făcut milă și ne-am împăcat.

Povestea asta pune între mine și existență ca un soi de catifea care împiedică orice contact și control. Îmi amintește organic de toate indigestiile pe care le-am avut. Atât de multe fapte care sunt totuși în clipa noastră nu le putem bănuși în viață, la doi pași de noi... Din cauza mea, Ladima s-a răsucit în el. Și nici o fibră n-a tresărit singură în mine.

Emy dragă, Îmi ceri să răspund eu pentru tine la întrebările puse de tânărul gazetar... Lasă atunci pe mâine, Emy, Emy, sunt îngrozitor de obosit. Simt că se macină ceva în mine. Steaua vânătorilor asta nu ar fi o greutate, deși eu o scriu aproape toată, căci și articolele pe care le primesc de afară trebuie să le refac în întregime... Tot eu o corectez, eu o paginez... Trebuie să răspund și la corespondența pe care o trimit cititorii... Și pe ce drumuri de viață și de moarte e gândul meu când tai un di ca să pun un de... Sunt obosit... Am și acasă plictiseli... Nu știu dacă am să rămân, pentru că atât cât îmi dau ei nu scot nici chiria și o cafea cu lapte pe zi... Aș vrea să introduc o cronică dramatică, deși e o revistă de specialitate, Emy, dar nu știu dacă o să-mi dea teatrele bilete. În orice caz, la nevoie, cumpăr și tot mă duc... Vreau să continui neapărat ceea ce am început la Veacul... Îmi spui că ai primit cu poșta tăieturi din gazeta cu ecouri, în care sunt înjurat... Nu e nimic... Nimic, Emy... Nu știu dacă tu cunoști un vers din Rimbaud, care nu-mi mai iese din cap de vreo două luni încoace:

Des serpentes géants dévorais par de punaisés.

Cu astfel de „oameni” lupta e zadarnică...

Anecdota din gazeta lor despre răutatea mea e o stupiditate... Nu cred că sunt așa cum mă văd ei... Dimpotrivă, simt uneori că e în mine o imensă doză de bunătate inutilă... O bunătate cu care nimeni nu are ce face... O bunătate care se trece ca un fruct necules. O bunătate care se resoarbe, descompusă, ca o otravă.

Cu bine, Emy, draga mea.

G.

P. S. Am trecut ieri pe la cizmar să văd dacă pantofii sunt gata... Trec mâine să ți-i aduc.

Înțeleg, intens, ca un șurub răsucit în gândul meu, că va trebui, cu orice preț, să iau aceste scrisori, care nu trebuie să mai slujească, pentru nimeni în viitor, drept afrodisiac.

Mă întreb însă dacă nu va fi nevoie, pentru ca să câștig încrederea Emiliei și să-i pot cere scrisorile, să mă culc (ca să întrebuițez barbarismul și eufemismul acesta) cu ea din nou. Dar numai gândul acesta și mă, descurajează... Niciodată n-am avut-o de două ori pe Emilia... O dată da, căci vin amețit de pe drum de imaginea care mă obsedează și, oricât de mediocră, întâia ei îmbrățișare nu mă dezmeticește decât aproape de urmă. Dar a doua oară nu, căci încep să mi se năzare toate lipsurile ei, și nimic nu vine să-mi contrabalanseze sugestiile de dezgust care urmează.

Ceea ce mă surprinde însă e constatarea că nu corpul Emiliei mă împiedică s-o am încă o dată, ci capul. În anume sens, corpul ei nu e lipsit de

frumusețe. Așa cum stă pe spate acum, cu mâinile sub cap, cu un picior îndoit, iar cu celălalt, dinspre mine, întins, nu pot spune că e urâtă. Nici un moment carnea nu atârână pe ea, căci e tânără. Sâni s-au înmuiat, dar fără să-și piardă conturul. Și-au lărgit numai puțin baza... Pântecele nu coboară brusc, când se termină coastele, căci are coșul pieptului lat, ci rămâne așa între coaste și încheieturile scurte abia aparente, ale coapselor, ca un vas plin cu câteva ocoluri de gutuie, însă și care se sughe puțin în dreapta și în stânga. Ochiul mic, închis al buricului e subliniat de o cută ușoară, dintr-o parte întra-alta, ca un arc de paranteză culcată ce se topește ușor spre șolduri. Ceea ce are îndeosebi plastic e pernița de carne triunghiulară, care precede cei câțiva cârlionți de mătase blondă ai feminității ei. Acolo, încă, are o frumusețe proaspătă de blondă grasă... E sigur că acolo e, în felul ei, mai frumoasă decât doamna T., care este acoperită cu un puf arămiu excesiv.

Toate ar fi cum ar fi, dacă n-ar avea capul pe care-l are. Rotund, cu frunte limpede de orice cută, cu nasul frumos, îndreptat în jos, cu arcadele geometrice arcuite spre tâmple. Orbitalele ei sunt fără adâncime. Ochii mari, sus, sunt despărțiți, cu o îndoire, de sprâncenele trase, iar jos obrajii pornesc imediat de sub gene, reducând la minimum pleoapa. O frumusețe ideală desenată de un profesor de caligrafie, fără nici un mister, care ține în același timp și de acadea și de parfum prost. Mă gândesc iar: cap de pisică de lemn cu coc la spate.

Se spune adesea: femeile nu trebuie să arate prea mult din corpul lor, căci atunci dispare „misterul atracției”... Ca și când misterul unei femei iar sta în sexul ei, iar nu în sufletul ei. Unii merg mai departe și se întrebă cu îngrijorare, auzind despre progresele nudismului. Cum? Să dispară ceea ce făcea misterul femeii, îmbrăcăminte? Atunci dispare și feminitatea.

Dar sunt femei goale ca un măr, care au mai mult mister decât zeci de femei îmbrăcate până sub bărbie. Numai cine n-a avut numeroase femei în viața lui poate judeca astfel, și mai ales numai ce care au avut femei care din primele trei cuvinte s-au isprăvit ca farmec. Astfel ar ști că sunt femei care fac, după-amiază, din picioarele lor un colan în jurul gâtului bărbatului, iar seara sunt aceleași doamne căroră el le sătură mâna cu emoție.

Dacă ar fi adevărat că pe măsură ce o femeie se dezbracă pierde din personalitatea ei, ar însemna ca la plajă, de pildă, femeile să fie mai puțin considerate decât pe stradă, ceea ce e cu totul fals. Chiar când e aproape goală și leneș lungită în nisipul cald, i se vorbește unei femei frumoase cu trup de șarpe și ochii limpezi, fără îndoială mai frumoasă decât îmbrăcată cum i s-ar vorbi într-un salon. De altfel, pe plajă se flirtează întocmai ca într-un salon. Într-o convorbire cu o femeie interesantă, deci deopotrivă de interesantă și în costum de baie, ca și în costum de stradă, după întâiele clipe de examen, ceea ce trece în paranteză, nu e cum s-ar crede, psihicul, ci trupul. După câteva zile mai ales, când căldura animală, a pielii virgine ca să zic așa a dispărut în plin aer și în bătaia soarelui, când această epidermă proaspătă și lăncedă (căreia protecția rufăriei fine îi dă sugestii de culcuș, păstrând în ea acea căldură animală, care e ca o respirație vie a feminității) se îngroașă și se înăsprește puțin, trupul se apropie de ineficacitatea statuară. Și pe urmă raporturile sunt

cu o abstracție mai mult sau mai puțin totală de el; căci rămâne admirat de cunoscători ca o nouă îmbrăcăminte parcă. De altfel, Tekirghiolul-Movilă oferă și o altă experiență, pe care am făcut-o cu destulă uimire.

Așa-zisele băi reci în lac au despărțăminte pentru dezbrăcat, deosebite pentru bărbați și femei... Un gard de uluci, prelungit vreo zece pași în apă, deosebește cele două imperii ale goliciunii totale. În lac însă, mai ales datorită soților care caută să-și regăsească soțiile, despărțirea încetează, deși nu sunt nici măcar maiouri. Privirile aruncate spre mal îți oferă viziuni de paradis. Nici un amănunt nu-ți scapă, și identificările nu sunt grele. Ei bine, seara dansam cu femeile pe care le văzusem „fără mister”, cu aceleași sentimente ca la orice bal. Transpusă la altă scară, viață dintr-o stație de mare e absolut la fel cu viața corespunzătoare de la oraș: gelozie, prietenie, bucurie, preocupări de interese, admirație, emoție, pudoare psihologică, dacă mi-e permis să zic așa.

Nudismul nemțesc e camaraderie, cum camaraderie sunt în genere raporturile lor. Flirt ar fi pentru francezi și țigănie pentru țigani, cum e și când sunt îmbrăcați (dar nu mai mult, căci dispare atunci o parte din obsesia sexuală).

Se spune că unii bolșevici, socotind iubirea cu veleități de alegere și exclusivitate, drept o prejudecată infiltrată de spiritul burghez, au încercat s-o desființeze printr-o educație contrară, tratând amorul ca pe un instinct, asemeni celorlalte, fals împodobit până acum cu o aureolă pasională. A fost redus la stricta lui importanță prin educația neipocrită a sexelor laolaltă, prin nuduri integrale, pe stradă chiar, și prin încurajarea împerecherilor libere. Eroarea cea mare a fost că au crezut că amorul în acestea rezidă... Dar doi inși pe o plajă, în care e o învălmășeală de picioare și mâini, se gândesc și se simt ei pe ei înșiși cu totul deosebiți de ceilalți, care rămân tot atât de numeroși și de asemănători între ei ca pinguinii pe mal. Numai că s-au gândit și au și creat o nouă realitate.

Iubirea este preferință și, posedată – după regulament – de opt ateliere întregi, o femeie nu poate fi împiedicată de planton să prefere în gând și să suradă cu privirea, cum nimeni nu poate împiedica orgoliul de a te ști preferat și recunoștința înduioșată pentru asta. Căci dacă preferința însăși poate fi interzisă, gândul preferinței scapă oricărei opreliști. Mai mult decât atât nu e necesar pentru iubire. În timpul retragerii, am sosit într-o seară, uniformizați de noroi, nerași de o săptămână, sleiți, la un conac de pe Ialomîța. O doamnă a improvizat o masă... Nemâncați, o parte din camarazii mei s-au năpustit haiducește asupra farfuriilor... Asistam, privind, să termine ei, ca să mă servesc și eu, dar nu mai rămăsese nimic. Atunci am simțit îndreptată spre mine privirea femeii tinere și frumoase. Mi-a surâs înțelegător și i-am răspuns zâmbind. Mi-am aprins o țigară și am renunțat aproape. După masă, cum se mai schimbau câteva vorbe, m-a întrebat: „N-ai mâncat nimic? Vino, pentru că am spus servitoarei să-ți prepare ceva...” Și am mâncat în camera ei, unde am rămas până dimineața. E un raționalism excesiv, programatic, în proiectul egalizării tuturor oamenilor în materialitatea lor, căci deasupra unor mlaștini chiar se ridică adeseori jocul flăcărilor albăstrui, care poate că pentru animalitatea noastră e actul gândirii.

De altfel, femeile „cu mister” adevărat nu sunt cele care fac „lampa mică”, sau pun abajur de hârtie roză (ca acei negustori de stofă care înadins astupă ferestrele, pentru ca, în semiîntunericul prăvăliei luminate scăzut, să-ți vândă marfă proastă). Căci femeile frumoase sunt iubite și după ce s-au dat, desfăcând picioarele ca niște bacante, și după ce au înșelat, și după ce au revenit.

Și oricum, femeile care înseamnă destinul unui om, cele adevărate, care sunt foarte puține (căci restul sunt femele), își încep misterul după ce s-au răsturnat în patul bărbatului.

„Mister” e acel inefabil care face ca o pereche de ciorapi descălțați, aruncați pe un scaun de o femeie oarecare, să fie o pereche de ciorapi, dar aceiași ciorapi să fie cu totul altceva când ți se spune că aparțin unei femei adevărate... Să fie ciorapii tulburători ai doamnei N. Sau T.

Mai mult decât o văzusem eu pe această doamnă T. Nu poate fi văzută goală o femeie. Doi ani. Și totuși astăzi e ca și când n-aș fi văzut-o niciodată astfel. Răsfrântă în trecut, închipuirea mi-e încă arsă de goliciunea acestei femei. O văd limpede, căci am privit-o cu nerușinare, și nu mi-e un colt al trupului ei necunoscut, aș putea să-i descriu cu amănunte orice clin. Și totuși închipuirea nu-mi satisface curiozitatea, am impresia că e ceva care scapă celei mai îndrăznețe investigații. Atât de chinuit sunt, încât uneori, obsedat de sexualitatea ei, regret că nu o am fotografiată, răsturnată, într-una din acele poze obscene, și aș vrea-o exasperat de obscenă, așa cum se oferă pe sub mână, cu fereală de poliție. Dar simt că și atunci, cu acel document dinainte, nu aș găsi ceea ce doresc, cum nu-și poate domoli setea cel cu gura uscată, în vis, oricât ar bea.

O privesc din nou pe femeia de lângă mine, așa culcată pe spate, oferită neantului, goală și plictisită. Încolțește în mine bănuiala derizorie că din pricina ei, probabil, s-a sinucis Ladima. Din pricina acestei femei lipsite de orice mister lăuntric, pe care el proiectase toată imaginația lui ca pe o pânză albă. Mai sunt două-trei scrisori și nu din ele, fără îndoială, voi afla taina morții lui.

O privesc lung, dezarmat.

— Ascultă, Emilia, când s-a sinucis Ladima?

Pare-se că se gândește, duce un deget la comisura din dreapta a buzelor, cum alții îl duc la frunte.

— Păi să vezi... Era așa cam după Sfântul Gheorghe... Așa... În... Aprilie... Ba nu... În mai... Acum știu... la 2 sau 3 mai.

Așadar, nu sunt nici patru luni de la moartea lui și vorbește despre el ca despre un mort de pe aceeași stradă, sau, așa, din același sindicat. Cât de sincer și total indiferent trebuie să-i fi fost el, dacă ea, nici măcar după moartea lui, nu afectează acea prietenie, superfluă, ușor de acordat morților, și nu joacă măcar de formă acel teatru ancestral al doliului.

Valeria, a fost numai un schimb de cuvinte... N-a fost bătaie... E încă o măgărie gratuită... Nu mai aduna stupiditățile lor... Dacă ți le trimit, aruncă-le... Spune-i și fetei că am fost ieri la „Banca Industrială” să cer amânarea poliției și mi s-a spus că a plătit-o Gheorghidiu... M-am dus la el să-i mulțumesc... Nici nu știam ce trebuie să fac... Mi-a spus că nu-i nimic că o să-i

plătesc când oi avea... Că să nu mă mai gândesc la ea. Eram așa de emoționat, că nici nu știam cum să-i mulțumesc. În mizeria aceasta... În urâciunea acestor zile, când dezgustul de tot și de toate mă pătrunde ca o umezeală, omul acesta mi-a adus un surâs și o lumină. În ceasul cel mai greu al vieții lui, Dumnezeu să-i țină socoteală de acest ajutor, dat unui părăsit și înșelat de toată lumea... S-a sfârșit... Simt că s-a sfârșit... Sunt încolțit din toate părțile și în curând nici o mișcare nu va mai fi posibilă. Vin după-masă la voi, Valeria. Chiar dacă nu-i Emilia... Voi mai sta așa... Fumând în sufragerie...

— Era foarte necăjit. I se promisese un post la o gazetă și se ducea în fiecare zi. Pe urmă nu l-au mai angajat. Cum n-avea ce face, scria poezii. Uite, într-o revistă erau două odată.²⁷

Cred că i se crease bietului meu prieten o atmosferă aproape irespirabilă, încât într-adevăr era evitat de toată lumea. Începuse în jurul lui, probabil, acel păienjeniș de intrigi vagi și insinuări abile, țesut de acei pe care-i maltratase în scris, cu un aer quasi obiectiv, cu o ipocrită indulgentă, dar tocmai prin această absență de interes vădit era de mare putere de sugestie și se întindea ca o igrasie. Spre uimirea mea, Nae Gheorghidiu, întrebat o dată față de mai multă lume, de către un deputat care vrea să scoată o gazetă și căuta să-și facă redacția, din ce motive a plecat Ladima de la Veacul, l-a recomandat pe acesta cu o falsă căldură și cu o falsă ironie în același timp.

— A... e bun, e foarte bun... Și întorcându-se spre tata... Nu-i așa, Tănase? Numai vezi să ai mărunțișuri în buzunar mereu, că-i cam place să tapeze... Și în orice caz să nu-i dai mandat să iscălească chitanțele de publicitate. Altfel e băiat bun...

Tata a dezmințit cu un aer îndelungat și familiar, care a convins mai rău.

— Glumește dumnealui așa... Da, e băiat bun. Nae Gheorghidiu a surâs grav, larg, neconvins.

— Ei, dacă Tănase zice că glumesc, așa o fi. Că el știe. Că el era cu fondurile.

Eu, care știam că de nimic nu are mai multă oroare lumea asta ca de „tapeuri” și care știam că Ladima nu numai că nu cerea niciodată nimic, căci era normal să-mi ceară mie înaintea tuturor, dar nu mă lăsa să-i plătesc nici măcar când mâncam împreună, fierbeam și am intervenit hotărât, arătând că nici vorbă nu poate fi despre asta.

Dar Nae, extrem de amuzat, m-a aprobat cu o perfidie groasă.

— Și ăsta are dreptate... Fred trebuie să știe mai bine ca oricine că erau asociați la... Masă.

Toți au râs zgomotos, găsinde, de altfel, că obiectul nu merită prea multă bătaie de cap și că nu va comite nimeni nici un păcat dacă îl socotește pe Ladima șantajist și tapeur. De la o anumită înălțime poți să calci râzând pe omizi și gândaci. De angajarea unui tip atât de ridicol evident că nu mai putea fi vorba.

— Ce a fost asta, ce s-a întâmplat.? O ceartă?

Se gândește fără o singură încrețitură a frunții.

— Era, nu știu, cam a treia zi de Paști. Ba nu. Nu. Că în toate trei zile de Paște fusesem în excursie cu automobilul la Sibiu, cu Micropolu, un tip de la

„Banca Generală”. Ladima venise în fiecare zi, de sărbători, și stătuse de vorbă cu Valeria. Mai jucau tabinet, mai mâncau cozonaci așa. Ca de Paște. El știa că sunt la țară la Bârlad și că viu miercuri dimineața. Și cum m-am întors, s-a și înființat la noi. De nu mai puteam scăpa de el. La 1 trebuia să vie grecul să mă ia la masă. Și Ladima nici nu se gândea să plece. Atunci am făcut pe gentila cu el, ca să nu bănuiască. Știi, nu mai vream să mai facă iar scandal. I-am spus că mi-a fost tare dor de el. L-am sărutat. I-am spus că tare așa vrea să mergem împreună la cinematograful. Că acum să mă lase, că sunt obosită! Uite. Adorm de-a-n picioarele. Vino la 4 și jumătate la „Lux”. Așteaptă-mă în hol. El a primit fericit. Mi-a sărutat mâinile. Era foarte vesel! Dar ca naiba eu am uitat de el și nu m-am dus la „Lux”. Ba a fost și mai boacănă... Pe la 5 m-am dus să-l iau pe Micropolu de la bancă, pe Smârdan, că lucra și după-masă... Am ieșit de-acolo amândoi abia pe la 6... Și tocmai căutam o trăsură prin dreptul „Lux”-ului, n-aveam nici o grijă de Ladima, că îl credeam plecat de mult. De unde să-mi treacă prin cap că el o să aștepte un ceas și jumătate. Ei bine, era acolo. Se plimba prin fața cinematografului. Când m-a văzut la braț cu grecul i-a venit rău. A venit de-a dreptul acasă. Nici nu putea vorbi de atâta suferință. A stat vreo două ceasuri, la masă în sufragerie, cu fruntea sprijinită în palmă. Valeria a încercat să-i vorbească, dar n-a răspuns nimic. Ei i s-a părut la început că plânge, dar zice că nu plângea... Sta așa, cu fruntea în palmă, trist și gândea... Pe la 8 a plecat și abia atunci ia spus Valeriei: „Am văzut-o pe Emy cu un domn la braț”. Zice că a plecat, surâzând singur, ca un nebun. Atunci eu i-am scris a doua zi un bilet, rugându-l să mă scuze că l-am făcut să aștepte și să sufere... Asta e răspunsul lui.

Dar nu face nimic, Emy... Găsesc că așa trebuie să se întâmple... Ești prea bună că te interesezi dacă sufăr... Fii liniștită... De altfel, ca să sufăr, ar trebui să mai am orgoliu... Să mai fiu în stare de iluzii. Să te mai iubesc. Dar asta nu mai e cu putință, deși îți pândesc poarta și gesturile, deși te aștept și îmi aranjez viața așa cum îmi e, după tine... Emy, ceea ce simt pentru tine nu e nici dragoste, nici ură. E ceea ce simte somnambulul pentru lună.

Încolo nimic...

G.

Dar peste o săptămână iar a fost scandal... Era la noi când a venit Micropolu, care, tâmpit, se jena de el... Atunci, Valeria i-a făcut semn să plece, că nu vrem să-l pierdem pe grec. El a plecat, dar a așteptat un ceas la poartă...

A doua zi, mi-a trimis scrisoarea asta, ultima.

Dacă după cele întâmplate ieri te aștepti de la mine, la o scrisoare furioasă, însângerată, ai să rămâi, fără îndoială, din cale-afară de surprinsă... Loviturile din urmă găsesc locul amortit. Chiar dacă sunt mai tari sunt simțite ca prin pâslă... ca întâmplare altora... Firește, îmi era greu să-mi închipui odinioară că așa putea aștepta la poarta unei femei până i se încheie amantul – probabil întâmplător – la pantaloni, dar acum văd că nu moare nimeni din asta...

Te rog mult, un singur lucru... Înapoiază-mi astăzi chiar, toate scrisorile și, dacă le mai păstrezi, versurile pe care ți le-am trimis. Te rog foarte mult asta. Trimite-mi-o înapoi chiar pe aceasta care o primești acum.

George Demetru Ladima.

O privesc uimit...

— Ei bine, văd că nu le-ai înapoiat?

— Valeria a spus ca să-i răspund că le-am pierdut... A spus că ce e asta să ceară înapoi scrisorile?... Cum poate să ceară asta un om binecrescut?... Dar până la urmă nu i-am răspuns nimic... El a venit singur să le ceară și i-a spus Valeria că nu mai păstrez niciuna.

— Și pe urmă n-ați mai vorbit? Nu v-ați mai văzut? Își strivește a nedumerire buzele caligrafice.

— Nu... Că. Așa. Cam la două săptămâni s-a omorât. Deci între 1 și 3 mai.

Se închide în mine un iris uriaș, ca peste o vedere pe ecran. Tac îngândurat și pe urmă întreb, privind lung, după ce am tras din țigară:

— De ce s-o fi sinucis?

Nu șovăie nici o clipă, ridicând spre mine ochii ei mari, inutil deschiși.

— Mai întreb? Din mizerie... Vai de capul lui... Într-o vreme nu mai mânca poate nici o dată pe zi.

Că scrisorile acestea nu trebuie să mai rămâie în mâna Emiliei, pentru mine e o poruncă inexorabilă... Dacă m-aș găsi într-o expediție periculoasă și un camarad al meu ar cădea sufocat de nisip, uscat de sete, aș căuta cel puțin să-l îngrop ca să nu-l sfâșie șacalii... Mi se pare de prisos orice negociere cu ea. Cred că ar deveni cu atât mai calculată, cu atât mai prudentă, cu cât aș oferi mai mult. Aș vrea să-i cer scrisorile sub pretext că doresc să le copiez și eu. Și pe urmă să nu i le mai înapoiez. Dar chiar faptul că aș manifesta intenția de a le avea în copie i-ar sugera ei bănuiala că e cine știe ce valoare la mijloc... Mai mult, aș face-o foarte circumspectă și n-aș mai izbuti să le fur. Căci astă-seară le voi fura.

Încep prin a mă arăta plictisit... Și arunc scrisorile, pe care nu le voi mai pierde din privire, în lături.

— Cât e ceasul? 10 și jumătatea... Vai, dar mult timp am pierdut... Și mi-e o foame...

— Se miră, căci n-am dat nici un semn, în privința asta, până acum.

— Ți-e foame?

— Și ce foame... Știi ce, Emilia?... Hai să luăm și pe sora ta... Și să mergem să luăm masa undeva la o cârciumă afară din oraș. Am poftă de mititei și momițe... Mergem la „Zahana” (acolo, gândesc eu, nu vom întâlni pe nimeni).

— Păi ce? Ai mașină jos?... Și e bucuroasă.

— Nu, luăm un taxi. Împrăștii puțin scrisorile, ca s-o fac să le puie la loc imediat... Hai, strânge astea, că vreau să mă îmbrac.

A îngenunchiat și, stând pe călcâie, adună scrisorile din pat. Coapsele, lărgite de sprijinirea pe pulpe, aproape s-au lipit în față și fiecare din ele a făcut parcă un satelit de pulpă, lipit de-a lungul ei. Cărlionții din mijloc, aurii, au dispărut, căci pernița de grăsime de deasupra lor s-a lăsat puțin în jos. La fel și sânii care devin gutui atârinate, iar spatelile s-a lămurit în desfacerea șoldurilor, ca un spate de cal tânăr. Strânge foile dintre cutele cearșafului. Sub zodia acestor dungi, adâncituri și plenitudini a stat întâmplarea acestei după-

amieze de august, în întregime. Va veni o vreme când amorul va dispărea, când cei care suferă din cauza iubirii vor părea ridicoli? Cine știe? Dar ce poate face starea de lucruri care va fi cândva, pentru cei de acum... Pentru cei care și-au încheiat ciclul revoluției pe planetă, sub această zodie de azi?

După ce a strâns scrisorile, fără grabă, Emilia le-a legat din nou cu panglica roză în cruce, le-a așezat deasupra fotografia, ca eticheta pachetelor de pesmeți, le-a așezat în cutie, iar cutia a dus-o în șifonier, în sertarul de jos. De acolo iau pachetul, când se duce, rugată de mine, să-i spuie Valeriei să se îmbrace. Îl vâr apoi în buzunarul de la spate al pantalonilor, singurul care poate fi mascat.

EPILOG I.

Am căutat a doua zi toate ziarele și revistele din săptămâna morții lui Ladima.: Nu mi-era greu, căci faptul intra chiar în colecțiile din anul acesta. Gândul acesta singur și îmi da o tristețe grea ca un doliu. Peste sinucidere însăși se trecea cu oarecare discreție. Ziarele de tiraj păstrau un adevărat echivoc în privința aceasta, căci nu aminteau decât „moartea unui poet. Era ca un soi de ciudată pudoare, sau ca o întâmplare nenorocita în familie, care nu trebuie comentată. Altfel, aceste articolașe – necroloage erau surprinzător de elogioase, contrastând cu ostentația cu care era trecut sub tăcere în viață. Dar era un fel de laudă gratuită ca și când cuvintele ar fi fost tocite de sens și trebuiau umflate: „G. D. Ladima, un strălucit talent,, sau: „a fost unul dintre cei mai lăudați (?) poeți de azi,,. Una vorbea chiar de „o mare pierdere pentru literatura românească,,. Era în toate acestea un soi de publicitate indiferentă în ceea ce privește însuși obiectul, dar binevoitoare și amabilă, fiind vorba despre un confrate. Revistele mai mici aveau mai mult accent. Una din ele m-a oprit îndelung și mi-a umezit ochii: „Unul dintre cei mai mari poeți ai tipului... Hrănit cu oțet, fiere și dezgust de contemporani, a dus tăcut țeava rece pe inima caldă și stupidă și a domolit-o sfărâmând-o. Noapte bună, poet smintit și cumsecade.”

Ceea ce unora li s-ar putea părea de o grotescă absurditate, anume, un om ca Ladima să se sinucidă din pricina unei femei atât de vulgare ca Emilia, mie mi se părea destul de explicabil. N-aș putea spune cum... Din capete de experiență proprie, din cercetarea cu oarecare atenție a reportajelor de gazetă, din ceea ce știu din jurul meu, am ajuns la convingerea că numai femeile vulgare provoacă „drame din amor”, sinucideri sau crime. Neîndoios că din pricina femeilor superioare se suferă mult mai mult, mult mai adânc și sub forme care țin de un desființator sadism psihologic. Dar când auzi despre vreo sinucidere sau crimă, aproape totdeauna constăți uimirea celor ce au cunoscut pe eroină: Cum, pentru asta? Dar nu e nici măcar frumoasă, e vulgară, are o inteligență de vânzătoare de mărunțișuri, aprigă la câștig. Tocmai de aceea, din câte femei despre care se spune că sunt bine în București – cel puțin așa știu – niciuna nu a dus la sinucidere vreun bărbat. Toate dramele din toți anii, de când sunt atent la lume, sunt din mahalaua sufletească... Cel mai adesea femeile sunt foste prostituate, aventuriere de birjă cu un cal. Adevărul e că suferința din pricina unei femei, de inteligentă superioară, delicată, sensibilă, oricât de capricioasă, e ca o boală lungă, cu remiteri trecătoare, cu anumite

voluptăți în suferință, cu o adâncire în sine și cu o iluminare a lumii exterioare nebănuite până atunci. Acele boale despre care un scriitor (pe care l-am citit undeva) spunea că dezvoltă inteligența. Dar dacă suferința din pricina unei femei „bine” seamănă cu tuberculoza, suferința din pricina unei femei vulgare are ceva din usturimea și exasperarea unei furunculoze, a unei boale rușinoase. E insuportabilă... Unii bărbați aflați în condiții neprielnice, „pierzând începutul” și nevoiți să „marșeze” apoi, din lipsă de puncte de control, alții, lipsiți de atenție critică (nu sunt prea mulți și nici dramele prea numeroase), cad victime unor asemenea iubite de roman mahalagesc.

(Trebuie să punem în paranteză cazul foarte numeros al sinuciderilor femeiești din dragoste, în cele mai numeroase împrejurări e vorba de complicații, ca sarcina, „nenorocirea” sau părăsirea după fugă, fără nici un adăpost material, care deși sunt consecințe ale iubirii, nu înseamnă totuși că moartea a fost aleasă numai fiindcă sinucigașa nu putea trai fără o anumită persoană, cum e în genere cazul bărbaților, sau al tinerilor care se sinucid împreună.)

O femeie superioară „înțelege” suferința pe care o provoacă, e inflexibilă în cruzimea ei de refuz când crede că așa trebuie, dar nu o vulgarizează, nu o trivializează prin scene de teatru bărbieresc... Bineînțeles că de multe ori, vrând să aline fără să se angajeze, ea complică totul, adâncește rana, dar pune în toate acestea o stranie noblețe pentru care victima îi e încă mai recunoscătoare, căci cunoaște otrăvuri noi... Cine rezistă mult unui asemenea regim tot se vindecă însă. O asemenea femeie nu trimite un bărbat care cerșește un surâs, o clipă: „opt și cu-a brânzei nouă”. Obicinuită să fie iubită, nu se laudă în tramvaie și nu-l face pe eroul (?) căzut, să joace public, exasperându-i suferința, nu împinge, prin anularea oricărui răgaz de reparație, pe un om năucit, la gesturi deznădăjduite, exasperate. Focul de revolver de la urmă nu e decât, în genere, un moment din seria ocărilor dintre doi amanți vulgari, a lăturilor zvârlite-n față, a feselor bătute-n public, a lui „mă-ta și ta-tu, pricopsitule”.

Anumite matroane, care au o singură servitoare, o maltratează în fața musafirilor, ca să arate tuturor că sunt stăpâne... Cine are mulți servitori în casă nu are nevoie să facă asta... Cine e mult iubită nu trivializează iubirea, nu îi dă publicitate cu orice preț.

Nu mi-a fost greu să aflu, chiar de a doua zi, cine a fost procurorul de serviciu care a făcut sumara anchetă asupra sinuciderii lui Ladima. După câteva cuvinte schimbate, am aflat, de altminteri, că e și el tot un poet, care însă, mai prudent decât Ladima, a studiat și dreptul. L-am rugat să-mi povestească amănunte și mai ales ce crede despre cauza acestei sinucideri.

— Îți spun drept... Am rămas trăsnit când mi s-a telefonat știrea... Eu îl socoteam drept unul dintre cei mai de seamă poeți ai noștri, de la Eminescu încoace, deși era aproape necunoscut marelui public. Asta a fost însă totdeauna soarta genilor. Pe la prânz, servitoarea – locuia într-o curte lungă de pe 13 Septembrie – văzând că e ușa închisă, împotriva obiceiului, căci, spunea ea, nu închidea niciodată, a bătut în geam, a strigat și cum asta era a doua zi,

a chemat pe proprietăreasă... În sfârșit, când m-am dus eu, zăcea într-un pat îngust de tablă, cu capul căzut de pe perină pe umăr. Își trăsesese un glonte în inimă, lipind țeava. Piept și înăbușind cu pătura zgomotul... Nu s-a putut afla de unde și-a procurat revolverul...

De-abia mai puteam respira... Pe pereții biroului (îl căutasem pe procuror acasă) erau tot felul de fotografii și obiecte delictive. Cadavre fotografiate, în coșuri sau pe podea, așa cum fuseseră descoperite, asasin pocți rebegiți parcă unii, fălcoși, alții priveau cu pasivitate, dintre jandarmi și polițiști. În cadrul acesta, comentariul morții lui Ladima devenea insuportabil de adevărat și real.

— Credeți că s-a sinucis din cauza mizeriei?

— Fie că se sinucid sau nu, mizeria e mai totdeauna cauza adevărată a morții poetilor români, domnule Vasilescu. Cam toți evoluează între spital și ospiciu.

Mă apăsa ca o mână grea ceva pe inimă.

— Domnule procuror, credeți că Ladima s-a sinucis într-adevăr pentru că nu mâncase de câteva zile?

Cu capul aplecat într-o parte, ca să gândească parcă, probabil un tic, și-a lărgit gura, puțin amară, cu un accent circumflex de mustață tunsă, într-un zâmbet greu.

— De foame? Asta nu... În buzunarul hainei, în ziua sinuciderii, avea o mie de lei, în două hârtii de câte cinci sute. Nu e însă nevoie ca un om de patruzeci și ceva de ani să îndure chiar foamea pentru ca să se spună că totuși a murit din pricina mizeriei. Domnule Vasilescu, poetul Ladima s-a sinucis însă din cauza unei femei.

Am încremenit, într-o privire întrebătoare. El, fără să se uite la mine, a mai aranjat puțin tocurile și tamponul de pe masă și pe urmă, limpede:

— A lăsat pe masa lui cu cărți o scrisoare adresată unei doamne.

—?!

— O femeie tânără și elegantă, dacă vrei frumoasă, deși mie nu mi se pare. Aștept mereu.

— Pare-se că o iubea de ani de zile, cu un soi de deznădejde înăbușită.

— Se poate spune cine e această doamnă?

— Desigur că pentru istoria literară nu va fi un secret. Am însă impresia că, din motive pe care nu le înțeleg, doamna aceasta n-a vrut să se dea publicității această întâmplare. Cel puțin așa am înțeles din exagerat de prefăcuta ei nedumerire. Avea aerul că nu știe... Că nu pricepe absolut nimic.

— Nu e o actriță?

— Nu... Nu... E cu totul altcineva... E proprietara unui magazin de mobile. Dacă îmi dați cuvântul dumneavoastră că veți păstra oarecare discreție, deși în definitiv doamna nu e măritată, vă pot spune și numele. Într-un aviator secret și secretar de legație cred că se poate avea încredere.

— Aveți cuvântul meu...

— Doamna se numește Maria Mănescu și e o proprietara unui magazin de mobile din Calea Victoriei...

În craniul meu se mișcă spetezele unei mori de vânt.

— Aveți motive să credeți că era o scrisoare de dragoste? Caută într-un sertar, scoate o cheie și descuie cu ea alt sertar.

— Când vă spun ce admirație am pentru geniul lui Ladima, vă închipuiți că am avut și dorința de a păstra măcar o copie fotografiată după scrisoarea în care-și lămurea pricina hotărârii de a se sinucide.

Mi-am copiat-o și eu, năucit, cu o absență de histeric.

Mă gândeam, doamnă, că această parafă a iubirii mele va mai putea fi amânată. Socoteam chiar că așa cum dragostea mea s-a mișcat în apropierea dV. Ani de zile, neștiută, ca o felină domestică, va continua să se miște ca o umbră vie, indefinit, de aci încolo. Să viu un ceas, două, pe zi în refugiul din fundul magazinului, să vă privesc, să vă ascult, reținut, neînțeles, era pentru mine strict necesar, ca o gravă dietă sufletească. Pentru versurile mele, de ce nu v-aș spune azi? Această prezență a fost rațiunea și însuși procesul nașterii lor. Ce demon m-a îndemnat atunci spre răzvrătire, cine mi-a spus că am dreptul să pretind și eu bucuria de a mângâia o mână subțire, iubită, că aș avea dreptul să cuprind niște umeri care-mi sunt dragi, să solicit un zâmbet înduioșat numai pentru mine. Dacă din toamna aceasta am făcut atâtea încercări de a rupe lanțurile nevăzute care mă țin în mizeria mea sufletească mai rău decât cele de fier, e că nu mai puteam, creștea în mine, străină de mine, o dorință mai de neînvins decât orice tărie. Nu m-ați înțeles cu adevărat? Toate aceste strigăte mute, disperate, să nu fi fost într-adevăr auzite, înțelese de d-voastră, care aveți mai multe simțuri decât celelalte femei, decât ceilalți oameni din lume?

Doamnă, versurile mele nu v-au spus nimic, pentru că ele nu vorbesc niciodată de dragoste, dar substanța lor era, toată, iubirea aceasta eterată și otrăvitoare, care astăzi, neînduplecat, îmi apasă țeava ucigașă pe piept.

Căci în ultimul timp când am văzut cu ce indiferență dulce, din alt material, răspundeți nebuniei mele, am înțeles că în această țară, în această lume, eu sunt un paria blestemat, a cărui simplă atingere obligă la abluțiuni, că am datoria să vă evit.

Doamnă, în clipa morții, gândesc halucinat ce-ar fi fost iubirea aceasta, despre care nu îndrăznesc să spun „a noastră”, și strig în mine însumi bucuria cumplită că gestul acesta descrierat va scoate în privirea d-voastră alt gând decât afecțioasa indiferență de prințesă îndepărtată, pe care ați avut-o pentru mine până acum.

George Demetru Ladima.

Am căutat să schimb imediat subiectul convorbirii. Tot conținutul sufletesc mi se clătina în simțuri ca apa într-un vas purtat. Nu-mi rămânea decât o capitulare neputincioasă, totală ca un leșin. Parcă se despicasă o catapeteasmă; parcă se anulase în derădere o întreagă existență. Am ieșit împreună și l-am condus cu mașina la „Capsa”, unde mi-a spus că-și ia de ani de zile șvarțul la ora 1 și un sfert. Acum câștigase câteva minute.

Dacă la început am șovăit mult, gândindu-mă că trebuie să-i vorbesc doamnei T.

— Pe urmă m-am răzgândit cu disperare. Unde aș fi putut ajunge?... Unde am fi ajuns? Dar adevărul, sau o parte din el, trebuia să-l cunosc. Eram

prins ca într-un remou circular, din care cu toată rezistența comandelor nu mă puteam desprinde. Am căutat să cunosc pe cei trei prieteni ai lui Ladima. Câteva zile de-a rândul am luat câte un șvarț, la „Capșa” în cafenea, unde nu intrasem până atunci, cred, niciodată, deși luam în fiecare zi, într-o vreme, aperitivele cu băieții și fetele, la ora 1, dincolo în cofetărie.

Întrebam la început discret, după ce așteptam singur, și mai ales încet, pe chelner dacă nu e în cafenea domnul Cibănoiu, de pildă, sau într-altă zi, un altul. Pe urmă, când am întrebat anume, cu oarecare hotărâre, chelnerul m-a lămurit prietenos că aceștia nu vin decât între 8 și 10 seara.

— Așa sunt clienții noștri, ai localului... Cei adevărați... Fiecare are ora lui. Unii vin dimineața, să ia cafeaua cu lapte, alții la 10 pentru rendez-vous-urile de afaceri, alții, cei mai mulți, între 12 și 1 la aperitive. Pe urmă, cei care între 2 și 4 își iau cafeaua și așa mai departe... Aproape că unii nu s-au văzut niciodată, între ei, deși vin de ani de zile, chiar la aceeași masă... Domnul Cibănoiu venea la masa de colo, de sub calorifer, seara între 8 și 10, cu domnul Penciulescu, cu domnul Bulgăran și cu domnul Ladima... Al de s-a sinucis.

— Și acum?

— Acum, unul e mort, domnul Cibănoiu nu mai vine deloc. Iar domnul Penciulescu s-a certat cu Bulgăran.

— Și nu mai vine niciunul aci?

— Vine, tot între 8 și 10 seara, domnul Penciulescu.

L-am cunoscut, căci aci se fac ușor cunoștințe, chiar a doua zi. Avea un cap negricios de actor bătrân, care a jucat numai roluri de senatori romani... El a intrat în vorbă cu mine, fără nici o prezentare, după ce s-a așezat la aceeași masă.

— Ai țigări?

Am scos tabachera și i-am oferit.

— București, cu carton? Are și chelnerul. Nu fumez din astea. Trimite să-mi ia de la debit „Tomis” fără carton.

Puțin cam surprins, am chemat pe piccolo și l-am trimis. Nu știam de unde să încep, cum să aduc vorba... M-a întrebat pe urmă el, cu o severitate de judecător de instrucție, cu gura lățită.

— Dumneata cine ești? Cum te cheamă?

I-am spus, dar firește numele nu i-a spus nimic. Cu fălcile strânse, cu privirea autoritară:

— Vasilescu, Vasilescu... Dar cu ce te ocupi? Ce faci?... Din ce trăiești?... Din joc de cărți...?

În sfârșit, după ce am lămurit și asta, am căutat mai târziu să aflu ceea ce doream.

— Domnule Penciulescu... L-ați cunoscut mi se pare pe poetul Ladima...?

— N-am cunoscut nici un poet Ladima.

— Cum? Nu l-ați cunoscut pe Ladima?

— Pe Ladima? Pe dobitocul ăla? L-am cunoscut dacă vrei... Și vag, neglijent, arătând parcă lămurit că n-avea altceva comun cu el nimic – întorcând capul în partea cealaltă: Venea pe aici, pe la „Capșa”.

— S-a sinucis, nu...?

— Ce vrei să faci altceva?

Rămân uimit, cu ceașca de șvarț la buze, pe urmă nedumerit.

— Se zice că era un poet foarte mare.

E indignat, ridică brațele îndoite de la cot a uimire, ca să se apere de un blasfem.

— Poet mare!... Auzi, Ladima, imbecilul ăla, poet mare! Ca și când aș călca în călcâie, de nesigur ce sunt:

— În sfârșit... Unul dintre cei mai de seamă poeți de azi. Acru, cu gura arcuită ca o scoică:

— Ce-i aia „poeții de azi”? Sunt niște cretini toți... N-au niciunul talent... Nu pot decât să îngân:

— Poate că... Exagerați... În sfârșit... Despre unii... Aprig, sec, s-a întors trântit spre mine.

— Dumneata știi ce e poezia?

—?!

— Atunci ce tot spui prostii cu poeții de azi?

Sunt atât de surprins că nici nu fac gestul să-i dau cu tavă-n cap. Pe urmă iau lucrurile așa cum sunt. Așa s-o fi vorbind pe aci. Mormăie mereu cu capul într-o parte... „Auzi, poeții de azi?... Au ajuns toți proștii să aibă păreri despre poezie...” Se întoarce apoi brusc spre mine:

— Să-ți arăt eu poezie! Și a început să declame, frumos, mărturisesc sincer:

Tăcere este totul și nemișcare plină, Un cântec, sau descântec pe lume s-a lăsat.

Nici frunza nu se mișcă, nici vântul nu suspină.

Și apele dorm duse și morile au stat.

Ai auzit? „nemișcare plină” și explică, ridicând lămuritor un deget, „Un cântec sau descântec pe lume s-a lăsat”... Ei, îți plac? Convin sincer:

— Sunt într-adevăr foarte frumoase...

— Ei, știi de cine sunt?

Evident, nu mi se pare greu să ghicesc că sunt de el, dar întreb cu admirație voit nesigură:

— De dumneavoastră? Ridică mâinile uluit în tavan...

— De mine? Și parcă nu-și poate reveni. Auzi, de mine! Mama ei de școală, că trec prin ea toți proștii... Sunt de Ion Heliade Rădulescu, domnule, de Ion Heliade Rădulescu... Și decât astea nu s-a scris nimic mai bun în românește.

A urmat o tăcere, căci eu eram literalmente copleșit de această izbucnire a lui, iar Penciulescu asculta, se vede, ce se vorbea la masa lungă din fund, căci cafeneaua dreptunghiulară, cu canapele roșii lavițele lungi, de jur-împrejur, cu ferestre mari în ziduri groase de închisoare, e destul de mică, încât să se poată vorbi de la orice masă. S-a întors către mine, arătându-mi cu o privire de milă și de ironie pe cei de la masa din fund și a vorbit ca să audă toată cafeneaua:

— Auzi! Dumnealui, fost deputat și economist! Și, răstit, către Englezii, domnule, au născocit numai cuvântul warrant. Dar procedeu e vechi și

străvechi, poate de la fenicieni... În urmă, l-au reintrodus tătarii în veacul al XIII-lea, când au cucerit lumea, când au înființat tehnica poștei și au făcut și depozitele warrant de-a lungul drumului, Adriatica-Peking. Și îndesat, încruntat, cu barba nerasă, aspră: Să nu te lași, auzi, să nu te lași până când nu te faci profesor de economie politică... Așa-i trebuie țării... Mama lui, lui Apolodor din Damasc, că făcut podul peste Dunăre să ne vie toți gușații din Balcani...

A venit picolul cu țigările și mi-a adus și restul la 500. Penciulescu și-a așezat dinainte cutia cu țigări, ca proprietate.

— Eh, cum asta? Bagi hârtiile, așa, în buzunar fără să te jenezi? Dă-mi o sută de lei, că nu mai găsesc curând un imbecil ca dumneata... Nici măcar n-am zâmbit, căci nici cei de la masa din fund nu răspuseseră nimic și pe urmă aveam atâta nevoie de el. I-am împins mânios spre pachetul verzui de țigări.

— Domnule Penciulescu, vream să te rog ceva... Aveai un prieten, în domnul Cibănoiu.

S-a încruntat ușor și grav, ca un pretorian pe gânduri:

— Cibănoiu?!

— Cibănoiu, fost la Externe... Pensionar. Și net, convins:

— Nu cunosc... Nici n-am auzit de Cibănoiu.

— Cibănoiu, am rectificat.

— Cibănoiu, Cibănoiu... Nu cunosc.

— Dar Bulgăran?

— Țsta da... L-am cunoscut.

— Mai vine pe aci, pe la „Capșa”? Mi-a răspuns convins:

— Nu l-am mai văzut de mult... Trebuie să fie închis pentru escrocherie.

A fost întâia și ultima mea convorbire cu Penciulescu. Adresa lui Cibănoiu am aflat-o de la Niculae, chelnerul cu înfățișare de director de minister, al cafenelei. Câteva nopți nici n-am putut dormi de enervare, dorind să știu ce-a fost între Ladima și doamna T. Fostul cancelar de legăție nu e un om cu înfățișarea de bătrân, deși are mustața cărunțită. Stă pe strada General Angelescu, într-o curte mare cu niște case vechi, care sunt proprietatea lui. Convinsul teozof trăiește, după cum am aflat, din pensie și din ceea ce-i vine de la cei câțiva chiriași nevoiași. Cele două camere-vagon și antreul în care locuiește el personal au pereții literalmente căptușiți cu cărți, pe mai multe rânduri chiar, cum se așază lemnele în pivniță. Pe jos, prin colțuri, sunt alte cărți... Are de asemeni velințe și scoarțe rupte, o mulțime de obiecte vechi, unele de artă... Mi-a servit, pe o tavă de alamă, turcească, o cafea într-adevăr foarte aromată.

— L-ați cunoscut pe poetul Ladima, domnule coleg, dacă-mi dați voie să vă spun așa? Îl vedeți ades?

— Dar, domnule Vasilescu, eram prieteni foarte buni... Ce groaznică nenorocire, sinuciderea lui.

Adaog cu tristețe:

— Sigur, un poet atât de mare...

— Poet, poate că nu era el... Desigur... N-avea talent... Scria și el așa... Dar ce om!... Ce inteligență!... Parcă mi-a murit un frate... Numai că moartea lui mi s-a părut o nelegiuire...

—?!

— Religia condamnă sinuciderea, domnule Vasilescu... Nu ne e îngăduit nouă să corijăm hotărârile Domnului... Un foarte mare păcat... Din cauza asta eu nici n-am luat parte la înmormântarea lui. Sunt uimit. Îmi așez încet ceașca filigeană pe tavă și-l privesc serios.

— Dar eu nu știam că sunteți creștin, domnule Cibănoiu, mi se spunea că sunteți unul dintre șefii mișcării teozofice.

Surâde blând, își mângâie mustața ca a lui Briand.

— Nu, nu, nu... E drept că mai demult m-am interesat de teozofie... Am studiat de asemeni toate religiile. Uite, am aci cărți și dicționare de tot soiul, dar am ajuns la convingerea că tot creștinismul ortodox e suprema împăcare a sufletului.

Ceea ce mi-a arătat Cibănoiu m-a îngrozit de admirație, ca să zic așa. Niciodată n-am văzut, în felul ei, o bibliotecă atât de completă. Cărți groase cât ceasloavele, sau colecții mari, legate, ca enciclopediile franțuzești și nemțești despre catolicism, despre sfinții filosofi, istorici de-ale conciliilor (lexicon iudaic, am descifrat pe o serie de tomuri la fel, în limba germană).

— Vezi dumneata, domnule Vasilescu, ceea ce are neegalat de frumos ortodoxismul e faptul că e singura dintre confesiunile creștine întemeiate pe credința adevărată... Catolicismul e raționalism curat... Dogmele creștin-ortodoxe, prin cuprinsul lor ilogic, și intenționat ilogic, menținut așa după lupte de sute de ani în sinoade ecumenice, înlăturând orice înțelegere, arată că ortodoxismul nu e o religie de discuție logică, ci de credință totală în creatorul lumii...

— Dar acest creator cum îl înțelegeți, cum vi-l închipuiți? A zâmbit blând.

— Dacă l-am înțelege, dacă l-am închipui, ar mai fi deasupra noastră? Când ești pe o movilă, o vezi toată, o închipui... Dar când ești pe un munte uriaș, care trece de nori, nu vezi nimic. Răspica noastră va fi în viața viitoare, când vom vedea și vom înțelege nesfârșit mai mult decât cei care au avut vanitatea științei pe lumea aceasta...

— Domnule Cibănoiu, dar după câte știu Ladima credea în Dumnezeu...

— Și, dacă ar fi crezut mai departe, dacă ar fi rămas un bun creștin, ar fi trăit și azi. Dar a avut nenorocirea să întâlnească în cale pe diavolul însuși, sub înfățișarea unui prieten.

Aruncă chibritul, fără să mai aprind țigara.

— Dar Ladima s-a sinucis din pricina unei femei.

— Nu, nu, domnule Vasilescu, a suferit din pricina unei femei, dar s-a sinucis din pricina unui mizerabil, Bulgăran.

N-am nici o tresărire, pentru că mi se pare de necrezut.

— Îngăduiți-mi să vă întreb: Nu s-a sinucis din pricina unei femei, a unei doamne, Măria T. Mănescu, pe care a iubit-o, se pare, ca un nebun?

Își răsuțește, din cutia de „Macedonia” de dinainte, în care sunt puse câteva felii de cartof ca să păstreze tutunul umed, o țigară groasă, pe care o pune într-un țigaret de vișin.

— Ladima a iubit de altfel, domnule, o altă femeie, nu pe aceasta doamnă Măria Mănescu.

— Totuși i-a adresat o scrisoare, în clipa sinuciderii, arătând fără echivoc că din pricina ei se omoară...

Face un semn blajin, de negație, ca derivat dintr-o binecuvântare.

— Nu, nu, nu... Și s-a ridicat, s-a dus la birou, din al cărui dulap a scos o sticlută, burtoasă ca o eprubetă, de licheur cafeniu, și s-a scuzat, turnându-mi: Îngăduie să te rog să guști acest preparat. Eu ies foarte rareori în oraș și asemenea plăcută născocire sporește mea farmecul cărților.

Era, într-adevăr, savuros, cu vreo trei soiuri de gust de drojdie și arome deodată.

— Domnule Cibănoiu, am vorbit cu procurorul de serviciu... Am văzut fotografia scrisorii lui Ladima.

Nu răspunde nimic, rămâne mult pe gânduri, ca și când, deși știe multe, nu ar vrea să spuie... După ce termină țigara, scoțând mucul din țigaret, se decide:

— Domnul Vasilescu, acea doamnă, despre care, de alt tel, ara auzit mult bine, nu e pricina sinuciderii lui Ladima... Pricina acestei sinucideri e numai acel nerușinat de Bulgăran.

— De ce a scris, atunci, Ladima această scrisoare?

S-a sculat, s-a plimbat puțin prin fata cărților lui, și pe urmă s-a așezat într-altul din jumătățile de fotoliu cu catifea roșie, cu ciucuri și broderii joase.

— Domnule Vasilescu, încep iarăși cu invocarea numelui meu, ca și celelalte fraze, mă bucură că vă interesați atât de mult de un om ale cărui merite, a cărui inteligență și mai ales cuviință creștinească îl îndrituia spre stima tuturor. Prin urmare, am să vă spun ce știu și – datorită prieteniei noastre până în ceasul sinuciderii – veți vedea că știu oarecare amănunte. A dus mâna la bărbie ca o babă, mi-a turnat din nou din sticla burtoasă ca o eprubetă. Trebuie să știți că nefericitul de Ladima a iubit, cu o patimă nepermisă, de om descreierat, pe o femeie fără suflet, o actriță, fire netrebnică, în carnea căreia înflorea numai ochiul diavolului.

Am răsuflat și totul s-a așezat din nou în mine.

— Am acasă, domnule Cibănoiu, scrisorile lui Ladima, pe care le-am furat, ca să nu mai rămână în mâinile ei.

Erau să-i dea lacrimile, își agita degetele de la mâini, amuțit de uimire.

— Ah! Domnule Vasilescu, dacă Ladima ar fi avut acele scrisori...

— Vi le voi aduce data viitoare...

— Le-a cerut în scris, a fost să le ia... Am fost și eu de două ori, dar cum să poți sta de vorbă cu două femei în care nimic nu amintește de Dumnezeu?

— Dacă ai ști de când alerg după lămuriri... Te rog, nu te supăra de întrebările mele directe, de ce a scris atunci acea scrisoare?

Nu răspunde numaidecât, pe urmă reia, cu o nesfârșită tristeță:

— Domnule Vasilescu, prietenul nostru, din pricina acelei iubiri înjositoare, era un om pierdut. Și-a dat seama de asta singur. Mai ales în ultimele săptămâni din viață, ți-era mila să-l privești. Parcă se rupseseră în el resorturi, parcă organele nu-i mai funcționau. Era cu mult mai rău decât bolnav. Se jurase că după o ultimă întâmplare umilitoare, pentru nimic în lume nu se va mai duce la ea. Era el însuși uimit că a putut să iubească o asemenea femeie, îmi spunea chiar că i-ar fi rușine dacă ar afla și altcineva, afară de noi, prietenii. Își dădea seama și de aceea i-a și cerut scrisorile înapoi... „Mi-e silă de mine însumi, Nicolae, mi-e silă, de parcă am păduchi în suflet.” I-am arătat că numai credința în Dumnezeu îl poate îndrepta din așa cădere... Și așa era să fie, căci era un bun creștin, găsea cuvinte frumoase despre bunătatea Celui-preaânalt și cred că în scurtă vreme s-ar fi împărtășit din harul împăcării. Negreșit că uneori șovăia: „Niculae, nu mai pot. Sufăr ca un câine greu bolnav. Gândul morții mă ține ca într-un clește zi și noapte.” Îl mângâiam cum puteam: „George, dacă moartea e trimisă de Domnul în înțelepciunea lui nemărginită, e o împăcare și o binefacere, dar omul nu trebuie să se gândească să-și ia singur viața”. „Dumnezeu mă va ierta, Niculae, că știe ce mult am suferit și cât l-a lăudat gândul meu, dar acest rău, iubirea asta, mă doare ca o bubă scârboasă și nu o mai pot îndura. Dacă nu-mi fac seama singur e că m-aș răsuci de dezgust în sicriu, dacă aș bănuî că lumea crede că m-am sinucis din pricina acelei femei... Sau poate că din cauza foamei... O asemenea moarte singură ar întrece în rușine urâciunea suferințelor mele... Orice, dar să nu se știe că am suferit din pricina acelei nerușinate... Sau că, om în toată firea, am suferit de foame...” Mi-a strâns brațul, că era de felul lui zbuciumat, și mi-a arătat, spre uimirea mea, o hârtie de 500 de lei: „Vezi tu asta, Niculae? Vezi banii aceștia? Sunt prețul morții mele. Când am rupt cu femeia aceea, am suferit atât de mult, că din prima seară mi-am spus că trebuie să mor. Dar nu trebuie să se știe că am iubit asemenea femeie și că în viață am suferit de foame, nu trebuie să fie cadavrul meu fără un ban lângă el, ca să creadă cineva că m-am sinucis din pricina foamei. Așa nu mă puteam sinucide. Și atunci am început să adun bani. Am adunat cinci sute de lei, cum se adună o zestre. Mi-au furat viața, m-au înjosit, dar mila lor numi trebuie. Ți pot spune acum, pentru că de ieri mă simt mai bine, gândul morții m-a părăsit.” Pe urmă s-a mai potolit, era ca o apă care scădea. Am crezut, domnule Vasilescu, în zilele acelea, că îndemnul morții l-a părăsit și așa era. Seara vorbeam îndelungă vreme aci... Regăsise calea către Domnul și de ce n-aș spune-o?

— Îl ajutase să se însenineze și convingerea lui că e un mare poet: „Mi-am dat această viață mizerabilă, pentru una infinită, Niculae... Sufletul meu va trăi o nouă viață, iar poezia mea, pe care ei n-au înțeles-o, o vor înțelege copiii lor, care se vor rușina de neînțelegerea părinților lor.” Negreșit că eu nu l-am contrazis despre asta, de vreme ce poate însăși această credință era inspirată de Domnul. Din nenorocire, prietenii care trebuiau să-l ajute cu vorba și cu gestul lor i-au fost dușmani... Tocmai când, din cauza suferinței lui neînchipuite, avea nevoie de credință, ei i-au zdruncinat orice convingere. În săptămâna morții ne găseam toți patru la cafea la Bulgăran, când au început să-și bată joc de el. Penciulescu, plin de venin, îi spunea tot felul de răutăți:

„De ce ai tu nevoie de nemurirea sufletului, Gedeme? Religia impune o ordine prestabilită. Ai fost dobitoc în această viață scurtă, iubind o femeie de stradă... Dacă vei trăi încă o sută de vieți, nu e nici un motiv ca, fiind tot atât de dobitoc, să nu iubești tot femei de stradă... Atunci, la ce-ți trebuie nemurirea?” Nu poți să-ți închipui cât punea bietul Ladima la suflet asemenea glume grosolane. Bulgăran, a cărui bibliotecă de ateu e un adevărat laborator al diavolului, i-a făcut lungi teorii ca să-i dovedească inexistența lui Dumnezeu. Sunt nedumerit și-l întrerup cu o întrebare:

— Iartă-mă, domnule Cibănoiu, îl cunoașteți într-adevăr pe domnul Penciulescu, pentru că...

— Desigur că îl cunosc, de vreme ce de vreo cinci-șase ani e chiriașul meu gratuit, într-o cameră din fundul curții, aci.

—?!

— Cu cifre, cu păreri de autori, cu poze chiar i-a explicat universul, arătându-i zădărnicia oricărei credințe într-o ființă supremă.

Ai să mă întrebi ce-am făcut eu în această împrejurare, ce am răspuns atacurilor și argumentelor opuse? Nimic... Existența lui Dumnezeu nu se poate dovedi și e un păcat să cauți s-o explici cuiva. Crezi numai... Și afirmi. Credo în quia absurdum. Ladima însă a prins să discute și să apere, asta i-a fost pierderea.

Peste vreo două zile l-am întâlnit foarte schimbat... Nesfârșit mai trist, ros parcă de un vierme crunt din el. „Niculae, dacă Bulgăran are dreptate?” Era palid și îi sticleau ochii. „Ascultă, Niculae, dacă sunt țărână din țărână, dacă am ieșit din haos întâmplător și niciodată nu vom cunoaște o nouă viață, dacă aceasta, pe care am trăit-o, a fost singura posibilă pentru mine dintr-un miliard de posibilități, și eu mi-am sacrificat-o îndurând lipsuri cumplite, iubind pe Emilia Răchitaru? Arde pielea pe mine ca o cămașă de foc când mă gândesc că asta ar fi posibil.”

I-am spus nedumerit:

— Dar Emilia nu există decât de doi ani în viața ta?

— Dar în acești doi ani a istovit toate posibilitățile mele sufletești. Totul e stors sau sfărâmat în mine. Dacă n-ar fi credința în artă...

În seara următoare au fost noi discuții. Ladima a spus că, dacă nu există Dumnezeu, el crede în supraviețuirea prin artă, a strigat – deși Penciulescu râdea de el-că totuși a folosit cât putea mai bine această viață, în orice caz mai bine decât oricare dintre ei, creând o operă care va supraviețui la nesfârșit. „La nesfârșit? Ce înseamnă la nesfârșit? Urla Bulgăran... Într-un număr oarecare de ani pământul tot va pieri... Ce înseamnă că opera ta va supraviețui o sută de ani, un milion, când tot se va împrăștia în haos, împreună cu praful pământului și al tuturor operelor, distruse într-un cataclism cosmic... Ascultă-mă pe mine, asta-i singura posibilitate de trăire. Asta... Să te plimbi pe bulevard, să vezi soarele, să iubești, să citești... Asta-i tot, între două nopți infinite de neant – zece, douăzeci, treizeci de ani de viață ireversibilă. Arta e o vanitate ca toate celelalte. Zădărnicia zădărniciilor, toate sunt zădărnicii. Nu facem decât să amânăm o scadență.” Ladima era alb ca varul: „Crezi asta,

Bulgăran, cu adevărat?... Am trăit patruzeci de ani.” Și și-a cuprins fruntea în mâini cu ochii în lacrimi: „Am trăit patruzeci de ani, inutili”.

Bulgăran i-a dat să citească și niște articole de revistă, de un ateism blestemat. Singur, de altfel, i le-a cerut... Pe drum îmi spunea: „Niculae, cel puțin dacă m-ar fi iubit Emy, viața asta n-ar fi fost zadarnică...” Eram îngrozit, căci vedeam că iarăși se destramă... A doua zi l-am întâlnit din nou... Acum era însă tăcut... N-am putut scoate o singură vorbă de la el. Mergeam amândoi pe stradă. O singură dată, la încercările mele de a redeștepta în el credința, mi-a șoptit îngândurat: „Totul e zădărnice... Nu mai cred nici măcar în artă. Bulgăran și Penciulescu au dreptate.” I-am cerut să-mi dea și mie cărțile care, picătura de apă ultimă, au clătinat și răsturnat un spirit atât de slab, și l-am întovărășit până acasă să le iau. A doua zi, era foarte abătut, ne-am dus să ne plimbăm că era în mai, la Șosea. Când ne-am întors, prin dreptul Teatrului Național a trecut Emilia la brațul unui bărbat... El mi-a pus mâna pe umăr... I s-au înălbit buzele și s-a răsucit ca o frunză... N-a mai fost chip să vorbesc cu el... A fugit de lângă mine ca un nebun... pe scările dinspre strada Matei Millo, și a doua zi am aflat că s-a sinucis... Am rupt și cu Bulgăran și cu Penciulescu... Desigur că au găsit o materie moale ca o pastă, neînstare de rezistență... Nu e mai puțin adevărat că trăiește în ei un mârșav spirit de distrugere.

Am mai stat aproape două ceasuri de vorbă cu Cibănoiu. Felul înțelepciunii lui mi-a plăcut foarte mult. I-am spus că eu socot pe Ladima un poet foarte mare și că voi aduna tot ceea ce-l privește. Mi-a dat fotografia, vreo două cărți. Ti le alătur la aceste caiete. Aș vrea să mă ajuți să-i publicăm volumul. Am luat și niște reviste cu articolele care pare că l-au tulburat atât. În zilele următoare le-am citit și eu. Mărturisesc că mi-au dat un fior continuu. Din nou mi-am judecat tot ce-a fost, toate întâmplările cumplite și zbuciumate în lumina acestui Memento²⁸. După cum am vorbit aseară la telefon, îți trimit totul. Eventual voi mai întregi cele povestite, prin amănunte verbale.

P. S. George Demetru Ladima intră cumva și el în vreuna dintre aceste categorii de ființe, aparent desăvârșite, notate însă prin vreun minus, sau prin vreun adaos, care face viața grea, imposibilă?

Vreau să spun, talentul sau intransigența morală au ceva din surplusurile ridicole și periculoase ale unui Rhynchophores, ale unui Macrophthalmes sau ale unui Sophonyophore? Să fie într-adevăr poetul un exemplar sortit să fie fatal și „greu cenzurat de moarte”?

F. V.

EPILOG II Povestit de autor.

De la întâlnirea din dreptul Cercului Militar, când, arătându-mi o trecătoare banală și gândind la poetul nefericit, Fred Vasilescu simțise un gol în propria lui existență, nu ne mai întâlnisem. Ades îi telefonam ca să văd dacă își ține făgăduiala dată.

Până la începutul lui octombrie, nu se decisese să-mi scrie întâmplarea aceasta, din august, care-l tulburase atât.

— Poimâine e 1 octombrie... Încep la 1 octombrie.

I-am arătat că acesta e pretext de școlar leneș... Numai școlarii lăsători, leneși, se decid să învețe bine „începând în ziua întâia a trimestrului”, sau își fac frumos temele numai când inaugurează caiete „noi”.

— Poate că e adevărat... Dar mai e și altceva... E un reprezentant al unei fabrici engleze de avioane în București și trebuie să mă ocup de el. La sfârșitul lunii pleacă... Într-adevăr s-a apucat să scrie. Mi-a arătat, tot la telefon, că „merge greu”. Că frazele se fac mai mari decât ar vrea el, și-și încurcă propozițiunile. I-am recomandat procedeul excelent al parantezelor și, la nevoie, al frazelor fără sfârșit. A răs și mi-a promis că așa o să facă.

Pe la jumătatea lunii ne-am întâlnit la curse. Câștigase un premiu însemnat cu un cal în care pusese mari speranțe și era aproape fericit... Venind de la cântar, după cursă, distrat de bucurie, m-a luat de braț și mi-a spus că „trebuie” să ne întâlnim, că vrea să-mi vorbească... Era oarecare incoerență în tonul lui, din pricină că era așteptat de un grup de tinere doamne, și eu îl țineam în loc. Dar pentru că mi se părea totuși că într-adevăr vrea să-mi vorbească, am stăruit.

— Cum merge subiectul?

Fluid, plutind deasupra momentului...

— Nu știu... Dacă e bine sau rău... Nu-mi dau seama dacă-ți va fi de folos, dar de-abia aștept în fiecare zi să mă văd în odaia mea de lucru, la masa de scris... E o adevărată voluptate... Dimineața nu scriu, numai zbor... Cum sfârșesc masa, de la restaurant mă duc de-a dreptul acasă... Între 3 și 9 seara, căci numai atâta scriu pe zi... Nu sunt acasă pentru nimeni... De multă vreme n-am mai fost atât de mulțumit... Ascultă, „trebuie” să-ți vorbesc... Dă-mi mâine un telefon... Și făcând un gest puțin pripit: Nu cunoști pe doamna Demetriade?... Hai să te prezint... Am înțeles că bănuia că îl țiu în loc anume ca să mă prezinte, cum fac unii vizite riscate în timpul mesei, și am refuzat, mulțumindu-i. M-a bătut cineva pe umăr și ra-am întors. E un fost colaborator al ziarului Le Progrès, de câteva ori deputat, care m-a apostrofat, amical și mirat:

— Ești prieten cu Fred Vasilescu...?

Destul de surprins am fost eu de această mirare.

— Da... E un prieten foarte agreabil...

— Ei, ce spunea?... Era radios că a luat două sute de mii de lei?

M-a luat de braț, protector și cordial, și am pornit spre ghereta albă și spânzurată a potoului... Deși era o zi de toamnă frumoasă, cu albastrul înalt, era lume puțină... Mai mult obișnuirii, ca să zic așa...

M-a surprins acreala cu care fostul deputat și secretar general m-a întrebat despre prietenul meu.

— Cred că dacă Fred Vasilescu ar urmări să câștige., bani... În primul rând n-ar ține grajd de cai de curse, nu?

Mi-a răspuns cu un ton indiferent și ironic:

— Crezi?

— Cum să nu cred... Un grajd de curse costă și nu aduce nimic. Mi-a repetat automat și poros:

— Crezi?

— Fără îndoială că da...

A început să-și însemneze cu creionul în program.

— De unde știi că Fred Vasilescu nu urmărește ceva... Cu grajdul lui?

— Ambiția puerilă de a figura printre proprietari?

E adevărat că oarecare diferență de vârstă putea îngădui convorbitorului meu un ton de superioritate, exagera însă în maniera lui condescendent cordială.

— Dragă prietene, Fred Vasilescu ține cu orice preț ca la patruzeci-cincizeci de ani să devină membru al Jockey-Clubului.

Mi s-a părut o glumă dintre cele mai năzdrăvane din câte puteam auzi.

— Cum? Începe cu cai de curse, la douăzeci și cinci de ani ca să pregătească o alegere peste un sfert de veac?

— Da, și nici atunci nu va reuși.

Mi se părea cu adevărat poznașă afirmația, iar nedumerirea mea era atât de evidentă, atât de profund sinceră, că fostul deputat s-a tulburat.

— Ascultă, dumneata nu ții de pe acum să fii membru al Academiei? Tot așa Fred Vasilescu își pregătește de pe acum alegerea la Jockey-Club. Îmi venea să râd.

— Trebuie să-ți spun mai întâi că nici prin cap nu-mi trece să ajung la Academie. Dar în sfârșit, Academia e Academie... Fie ea și românească... Dar Jockey-Clubul... Românesc? Iartă-mi expresia! Și încă să-ți faci un ideal din el? E, orice ai spune, puțin comic. Mai vârstnicul meu prieten era foarte iritat acum.

— Dumneata știi că membri ai Academiei au căzut la alegerea de la Jockey-Club?

— N-am știut... Și, îngăduie-mi să ți-o spun, nu cred nici acum Mi-a citat atunci nume care m-au nedumerit și a trebuit să convin...

— Bine, înțeleg, ați refuzat un scriitor, sunteți oarecum consecvent cu dumneavoastră. Dar Fred Vasilescu e un monden, ca să zic așa în sfârșit, unul din ai dumneavoastră...?

Fără să mă privească, în timp ce ocoleam tribuna spre paddoc, mi-a spus cu o profundă convingere, cu un accent neașteptat și inexplicabil de grav și de hotărât:

— Dragul meu, băiatul Lumânărarului, orice ar face, nu va fi niciodată membru al Jockey-Clubului.

— De altminteri, ce mai vrea? E imens de bogat, adică tată-său... E tânăr, frumos, are femeile cele mai bine din București... Ce e prea mult strică... Mărturisesc că așa înțeleg lucrurile, și oricât de comică mi se părea ambiția de a fi membru al Jockey-Clubului, conveneam că fostul colaborator al lui Marghiloman are dreptate.

Își nota acum călăreții, deși nu juca, fiindcă era ruinat.

— Și pe urmă, noi nu înțelegem stăruința lui, acum când la Aero-Club a devenit un factor important...

De altfel, cred că niciodată Fred Vasilescu nu s-a gândit mai puțin la Jockey-Club decât în aceasta lună. Din câteva convorbiri la telefon am înțeles ce uimitoare descoperire a fost pentru el posibilitatea de eliberare prin scris.

Refulând ani de zile un mister ca pe un germen distructiv, în adâncul organic, închis cu taina lui în el însuși, ca și când ar fi fost încarcerat cu un dement, expresia devenită posibilă căpăta pentru el sensul unei evadări.

— Scriu, mă plimb prin casă, gândesc, mă trântesc pe divan, fumez iar scriu... E o bucurie pe care nu ți-o pot povesti... Mă lămuresc pentru mine însumi... Și, așa văzute, chiar suferințele trecutului capătă un soi de îndulcire care le face suportabile... O durere povestită e o durere nu diminuată, dar armonioasă, așa ca un soi de operație pentru care ești pregătit cu cocaină. Bucuria scrisului e mai tare ca heroina însăși. Și chiar la telefon, i-am simțit prin voce frângerea de înjunghiat: Ah, dacă s-ar putea povesti totul...

Caietele, pagini mari de coală, mi le-a trimis tocmai o zi sau două după cincisprezece noiembrie... Mi-a dat un telefon la gazetă...

— Diseară la nouă vine șoferul meu să-ți aducă o mapă cu toate prostiile pe care le-am scris.

I-am răspuns cu promptitudine:

— Astă-seară, până mâine dimineată la nevoie, citesc tot ce mi-ai trimis.

— Da? Vrei să ne vedem mâine?... Să-mi spui dacă notele îți pot fi de folos? Hai să luăm masa împreună mâine seară...

— Negreșit.

— Unde? Ai vreo preferință?... Și am fixat un restaurant în oraș.

— Vii la timp?

— Mâine de dimineată zbor, după-masă dorm, iar la 9 seara vin să stăm de vorbă până dimineată, dacă vrei... Voi fi absolut punctual.

La 9 seara n-a venit și nu va veni niciodată. La Cameră se anunțase un discurs la mesaj de mare răsunset, dar un pisălog lungise oratoria lui provincială, amenințând să ocupe toată ședința de după-masă. Celălalt a trebuit să fie amânat deci pentru a doua zi.

Culoarele circulare, cu fotolii și draperii verzi de-a lungul pereților, erau somnolente, iar la bufet plictiseala incoloră. Mi-am cumpărat țigări și am coborât de pe dealul Mitropoliei prin șanțul în fundul căruia era aleea. Toamna târzie era frumoasă, însă în ziua aceea era o lumină gălbuie, cețoasă, un cer scâmos și scăzut, care nu lăsa fumul și mirosul de benzină al mașinilor să se ridice. Nu era frig... Abia puțină umezeală. Ici-colo; prin magazine, deși era numai ora patru, se aprindeau lumini...

În dreptul bulevardului Regina Maria, plin de larmă în vehicule de tot soiul, vânzătorii de ziare strigau ediție specială... Oricât au abuzat câteva ziare mici de aceste ediții, când unul dintre cele două cotidiene mari de informații scoate o ediție specială, nu poți să-ți stăpânești un fior, ca pentru o întâmplare, uneori imens dinamică, în care dănuirea sau voința sunt atinse ca de aripi mari nevăzute.

Erau patru rânduri, cu litere cât nucile negre, cu o cerneală groasă care se lua pe degete.

GROAZNIC ACCIDENT DE AVION.

Aviatorul Fred Vasilescu a capotat, voind să aterizeze, din motive necunoscute încă, lângă Ciulnița. Autoritățile au plecat la fața locului.

Cadavrul zvârlit din nacelă și decapitat e păzit de jandarmi. S-a deschis o anchetă pentru cercetarea cauzelor.

Și cu litere mult mai mici urma, jos, o telegramă externă fără importanță. Se întâmplase în devenirea lumii ceva care nicicând nu se va mai întâmpla. Gândul brutal, aprig, că nu-l voi mai vedea niciodată pe Fred Vasilescu, orice aș face, de s-ar frânge tot fierul din lume, de s-ar prăbuși sorii, mă copleșea și mă înspăimânta ca infinitul sensibilizat. Fred Vasilescu nu bănuia că el însuși, chiar prin ce avea mai bun în el, era un exemplar menit „să fie cenzurat prin moarte”.

Ziarele de a doua zi au adus coloane întregi de amănunte și numeroase fotografii care, de altfel, erau ele însele un fel de moarte, căci, așa cenușii, poroase și cu liniile simplificate, nu mai înfățișau nimic din tânărul blond, cu obrazul limpede, cu trăsături regulate și evidente ca un cap de statuie grecească, doar cu fruntea puțin cam boltită deasupra ochilor verzi adânci. Cu atât mai puțin aminteau de acel corp vânjos din sportivitate diversă, complementară, cu mișcări mlădioase de haiduc tânăr, afemeiat și gânditor. Încercase, profitând de toamna prelungită, să bată recordul lumii de viteză pe 500 kilometri, pe un avion românesc din propria lor producție. Deși vremea era puțin schimbată, nu renunțase la zbor. Avea de făcut trei raiduri deasupra Bărăganului, ca să totalizeze kilometrii necesari. După întâiul, s-a răsturnat încercând să aterizeze din motive nebănuite, pe care avea poate să le lămurească ancheta. Impresia produsă de moartea lui a fost adâncită și de faptul că, abia cu două săptămâni înainte, se prăbușise un tânăr locotenent, alt as strălucit al aviației românești.

Toate ziarele subliniau cu o dureroasă uimire că aviația românească intrase într-o adevărată serie îndoliată.

Cortegiul mortuar, într-o după-amiază fără soare, dar nu rece, nici umedă, a scos lumea din casă, ca o înmormântare de tenor. A luat parte și unul dintre membrii regentei, prieten al familiei.

Eu nu citisem, așa cum îi făgăduisem, caietele trimise, chiar în noaptea aceea. Le-am descifrat cuprinsul numai în zilele următoare, într-o fierbere sufletească de bătaie. Nu știu dacă vreodată aș fi putut să aflu ceea ce constituia dubla lui existență, denunțată aci din capete de mărturisiri, din întorsături de frază, involuntare ca lapsusurile, sau, cine știe, voite de el cu tensiunea de neînălțurat a unei fatalități.

Abia în primăvară, după lungi dezbateri sufletești, m-am hotărât să aduc la cunoștința doamnei T. Manuscrisul lui Fred Vasilescu. Teancul-acesta care închidea în el, calde încă de zbucium, două existențe, îmi dădea un vag fior și prin această coincidență, care făcea ca a doua zi după ce l-a încheiat, Fred să se prăbușească... A fost, parcă, o moarte amânată până la realizarea unui mod de perpetuare... Frenezia cu care el transpunea, în aceste pagini, ceea ce era transmisibil din existența lui mă înfiora... De ce n-aș spune că gândul unei sinucideri amânate îndelung nu mi se pare incompatibil cu întâmplările din urmă. (Și mai e și faptul că e foarte greu să știi dacă un aviator, dintre aceștia, care încearcă totul, definitiv, la început de tot nu e îndemnat cumva și de isonul unui gând de sinucidere. Căci Fred Vasilescu începuse pilotajul din

1926.) Dar în sfârșit, nu e decât – și e mult mai logic să fie așa – o simplă ipoteză dintre atâtea câte se pot face în asemenea împrejurări... Și ar trebui să-i atribui un soi de duplicitate – fie și dezinteresată – dar duplicitate, prea brutală... Presupunând că, deși hotărâse sinuciderea, tot mi-a dat întâlnirea, cu atâta voie bună, la masa de seară.

Totuși pe doamna T. N-am pulut-o întâlni decât peste o jumătate de an, la începutul lui iunie. A doua zi după incinerarea lui Fred Vasilescu (așa ceruse încă de pe când era în viață), plecase la Viena. Când i se comunicase că e legatara lui – și numaidecât a fost pe șoptite sfătuită să se intereseze de averea și mai ales de obiectele rămase, ceea ce a refuzat – fără să spună o vorbă, cu ochii duși, s-a mulțumit să dea procură unui avocat.

În câteva ceasuri a aranjat totul pentru plecare, lăsând pe asociata ci, și mai ales pe ajutoare, la conducerea magazinului și atelierelor.

Trecusem pe la ea pe acasă de câteva ori și nu primisem decât lămuririle vagi ale servitoarei, o femeie aproape bătrână, cu un aer de guvernantă. Îmi lăsasem adresa, cu rugămintea de a fi înștiințat îndată ce se întoarce. Într-adevăr, am fost vestit printr-o scrisoare a doamnei T. Chiar, care-mi da și ora la care pot veni.

De două săptămâni ploua întruna și pavajul orașului era neconținut spălat de răpăieli relativ liniștite. Spre seară ploaia înceta, iar crepusculul târziu avea inutile luminișuri de sidex; ochiurile de apă prin băltoace măsurau golurile pavajului, iar noaptea se anunța umedă, căci și vegetația, îmbelșugată după atâtea zile de ploaie, rămânea apoasă.

Revederile acestea sunt penibile prin începuturile convorbirii... În mașină aveam un trac de actor. Ți-e neconținut teamă că n-ai să găsești tonul just, gestul potrivit. Întâia privire e ca un joc de loterie. Te întrebi dacă ai să aduci vorba despre cel mort, dacă e locul să ici o mutră îndurerată, sau ești obsedat de ideea de a nu juca, dimpotrivă, teatru.

Am urcat șovăind treptele înguste de beton până la etajul al doilea al casei din Parcul Filipescu... Mi-a deschis singură, fără să-mi spună o vorbă, dar zâmbindu-mi cu prietenie, cu o mișcare nervoasă de identificare. După ce mi-am lăsat trencicotul în vestiarul îngust ca o celulă, am trecut în camera mare cât un hol, aranjată nepotrivit gusturilor comercializate ale proprietarei de magazin de mobilă modernă... Un divan larg, în colț, așternut cu un covor caramanliu, o masă joasă, făcută dintr-o tupsie cât o roată de car – de aramă bătută. Deasupra, etajere negre, nelăcuite, ocolind pereții, înșesate de cărți... Alte etajere tot negru-mat umpleau și ceilalți pereți. Pe ele, fel de fel de obiecte, amintind probabil câte ceva. Camera ar fi avut înfățișarea unui birou dacă în mijloc n-ar fi fost o masă de sufragerie pătrată, acoperită cu un șal mare de toi, din cele cu care se acoperă pianele. În schimb, biroul era un soi de miniatură, abia mai înaltă de o jumătate de metru... La care se sta pe un taburet ca de pian. Un bufet mare de tot reprezenta sufrageria propriu-zis. Un „ucenic fierar” de Ressu, un portret de Marius Bunescu și un „pod în munte” de Sion erau printre alte tablouri. După ce ra-am instalat într-un mic fotoliu de lemn negru, funinginos parcă, m-a întrebat nedumerită de ce îmi rotesc privirea atât de mirat.

— Mi se pare atât de ciudat și atât de conform unui proverb, ca dumneata, care ești socotită printre cei care au introdus mobila cubistă la noi, să păstrezi mai departe mobilierul vechi... Îmi închipuiam că voi găsi aci totul schimbat într-un adevărat studio, acel gen de cameră modernă care folosește de sufragerie, odaie de lucru, odaie de primire, în sfârșit de toate, în afară de odaie de dormit.

Zâmbea cu fluiditate și cu o participare totală, vag îndurerată, ca de obicei.

— Dacă vrei, e un studio, în intenție, căci corespunde definiției dumitale prin arhitectură... Dar mobila n-aș putea s-o schimb niciodată.

Am privit-o mirat, luând din cutia cu țigări oferită.

— Niciodată? Și de ce?

— Nu știu, mi-ar părea că am murit.

— Dar nu înțeleg deloc.

— Nu pot să mă explic... Dar din interiorul acesta, care e viața mea, nu aș putea schimba niciodată nimic.

— N-ai fost ispășită să-l înlocuiești cu acea minunată decorativă modernă?

— Și mie îmi pace nesfârșit mobila modernă – și s-a completat ca în paranteză-bineînțeles când nu e de prisos strâmbată și împovărată, în loc de ornamentația veche de flori, cu muchii inutile și cu temelii greoaie, care nu înseamnă nici un câștig pentru frumusețe. Dar poți să-ți schimbi familia, chiar dacă o găsești puțin demodată? Poate că e și o slăbiciune a mea... Nu știu dacă e un fel de oroare de necunoscut și nou, sau mai mult o înrădăcinare în ceea ce a fost... Sufăr când se strică un obicei vechi, șovăi nesfârșit când trebuie să înlocuiesc o slujnică obraznică sau leneșă, numai la groaza că nu voi mai vedea un obraz care mi-e familiar, fie și în rău.

Credeam la început că va trebui să mă explic asupra vizitei mele-și era ceea ce mă preocupa pe drum, dar i s-a părut foarte firească, și n-a fost nevoie de nici o justificare. Am întrebat-o pe unde a călătorit.

— V-a fost dor de București? Părea foarte încurcată și puțin iritată.

— Uite, trebuie să mă contrazic numaidecât... Nu-mi place tot ce e al meu... Chiar și orașul acesta, de pildă... Nu... În străinătate e lotul larg... Poți respira în voie... Nu-li împiedică prea mult privirea, să zicem, case ieșite în mijlocul străzii. Nu te apasă nimic... Totul e curat... Înalt... Spațios... Și pe urmă noutatea străină e totală, nu e ca o spărtură sau cârpitură în ceea ce a fost. Nici o clipă nu m-am gândit la București... Dar de odăile acestea ale mele, și de lucrurile de aci, îmi era un dor stupid.

O privesc și sunt sub obsesia descrierilor lui Fred Vasilescu. Sta de-a curmezișul divanului... Părul, desfăcut în plete scurte, de un castaniu strict, îi acoperă urechile și îi subliniază fruntea puțin prea dreaptă, perpendiculară pe tâmpile. Cu adevărat linia de jos a maxilarului, de la bărbia rotundă la ureche, este de o desăvârșire ușoară de arc destins. Orbitole puțin neregulate, cam adânci și întunecate, sunt înviorate de albul catifelat al corneei, iar albastrul viu al irisului e acoperit uneori de genele lungi. Gura puțin severă, regulată, dar fără puritatea convențională a desenului, e ușor contractată și mobilă.

Poartă o rochie neagră încheiată cu nasturi mari într-o parte, care-i lasă gâtul gol, bine înrădăcinat în bust, vânjos ca un trup de șarpe când îl privești din față. Din profil, gâtul acesta e și mai Inimos, căci pare scurt la ceafă și prelung sinuos dinainte. Jocul vizibil al tendoanelor încheiate limpede la capătul pieptului îl fac să arate foarte tânăr. Umerii rotunzi îi sunt aduși în față, acum când a încrucișat mâinile peste genunchii fără nodozități, de la suprapunerea cărora picioarele cad unul lângă altul drept în jos, cu pulpele suav înălțate, în ciorapii întinși, fumurii, care îngăduie să se străvadă pielea. Rochia cade dedesubt, la marginea divanului, drept în jos, lăsând puțin descoperit din coapse, cât ajung ciorapii, fără însă ca de la mine să le pot vedea pielea. Și această libertate ghicită a coapselor dinspre podea e ca o înrădăcinare a feminității ei în materie și în viața care curge cu legile și instinctele ei.

— Ai de gând să pleci din nou?... Mi se pare mai bună formula asta. Simt că un plural ar părea scrobit în fața acestei femei adevărate.

— Cred că da... Nu mai e atât nevoie de mine, aci... Magazinul și atelierile au început să se resimtă de concurență, căci toate fabricile de mobile și-au modernizat producția – și pe urmă totul se resimte de stagnarea aceasta.

Trebuie să ajung, chiar Iară tranziție, de vreme ce testamentul e de domeniul public acum.

— Cu familia lui Fred Vasilescu ai avut dificultăți?

Protestează jignită, fără nici un gest, numai privirea albastră i s-a întunecat, mistuită.

— Nu... Nici urmă de dificultate... Chiar în seara înmormântării... O întrerup nervos:

— Ai fost la înmormântare?

Genele au căpătat un soi de mișcare de deschidere... Sprâncenele s-au înălțat în accent circonflex... Și pe urmă mă privește cu recunoștința oricărui dintre cei care au iubit, pentru cei ce se interesează cu simpatie de dragostea lor. În schimb vocea îi e acum ceva mai tăiată de respirația reținută parcă.

— Am fost.

Și, după ce rămâne un timp îndelung răsfrântă în ea însăși, reia cu un ton de mărturisire:

— Am suferit mult că n-am putut fi lângă sicriu tot timpul, nici urmări de aproape convoiul... Eram într-o mașină închisă cu ferestre mici, alergând și așteptând dricul la fiecare răspântie. Gândul că el e întins acolo, acoperit, mă frângea... Mă exaspera... Cred că dacă ar fi fost înmormântat și nu incinerat, n-aș fi putut pleca acasă, lăsându-l singur, parcă fără apărare, paralizai, în cavou...

Vorbește rar de tot, prin fereastra larg deschisă pătrunde inserarea umedă de afară. Rochia se lămurește vag în umbră, dar fața apare palidă în penumbra. Se ghicesc de asemeni mâinile și micile reflexe mătăsoase ale ciorapilor.

— E mai bine așa... S-a ridicat în fum... Tot i-a plăcut atât de mult să zboare.

— Când au aflat ai lui de testament?

Nu răspunde numaidecât, simt material că gândește însă.

— Se vede că după întoarcerea de la cimitir, căci seara au venit, în doliu mare la mine, mama și sora lui. Servitoarea nu vrea să lase pe nimeni înăuntru... Spunea că sunt bolnavă... Stăteam cu fața în jos pe divan, plângând tot ce nu putusem plânge pe stradă. Ele au stărui să intre și când m-au văzut năucită de durere, au început și ele să plângă din nou. Și cu o nesfârșită părere de rău: Dacă m-ar iubit puțin...!

— Crezi că nu te-a iubit?

— Nu m-a iubit... Mă părăsise de doi ani... Mă evita... Mă umilea...

— Totuși testamentul?... Desigur că nu avea o avere personală prea mare. Oricum... Să desprinzi din lumea întreagă pe cineva... Să alegi din tot, o ființă anume.

— Avere pe care a lăsat-o e destul de mare: un avion, automobilul, caii de curse, un teren mare în apropierea orașului, pe care-l cumpăraseră nu știu de ce... Dar asta nu dovedește nimic... Era prea bun... Avea remușcări, știa cât îl iubesc. Uneori îmi părea și mie că în ceea ce simțea el pentru mine e și altceva decât bunătațe și recunoștința de bărbat iubit fără limită... Încercam să mă conving și mă loveam ca de o bară de fier... Insultată, uneori bruscată de el... Mai târziu renunțasem.

Tac îndelung, înțelegând cât de puțin bănuie cuprinsul caietelor pe care le-am adus înfășurate sul... Și sunt ispitit să-mi închipui, printr-o anticipare, frământarea și uimirea ei când le va citi. Îi voi lăsa, desigur, originalul. După un timp, întoarce comutatorul și o lumină tare readuce la suprafață din noapte acest studio demodat și pe femeia de pe potecile neexistenței.

S-a întors de la ușă și s-a așezat acum într-un fotoliu jos. Stă cu picioarele unul peste altul, cu talia puțin sucită, căci se reazemă în cotul drept și își sprijină capul în palmă. Sub rochia neagră de la șold la genunchi i se lămurește coapsa tare întinsă. Deși rochia e ceva mai lungă decât cele scurte impuse de modă, totuși abia trece de genunchi, acum când stă jos.

Picioarele în ciorapii de mătase fumurii sunt lungi și de o formă cu totul deosebită. Nu sunt nici groase, nici subțiri și nici gradat rotunjite ca niște popice. Sunt vânoase și parcă din planuri diferite, cu muchiile topite și nici un moment fixate într-o formă anume. Jos, la glezna mică și nesigură, conturul ar putea fi vag și delicat trapez, pe care să-l prinzi între arătător și degetul mare, cât ai urca în sus trapezul s-ar lărgi treptat rotunjindu-și formele. Parcă în forma lui dintâi, de la jumătate în jos, sculptorul a tăiat cu lopățica un plan mai lat în afară, unul mai scurt înăuntru pulpei, un al treilea și scurt și îngust înapoi. Numai în față o linie aleargă lung de la genunchi la vârful pantofului, ca un picior de T dictando. Apropiat, aș spune că pulpa înaltă, caldă, e oferită într-un cornet de mușchi, vag dreptunghiular, ușor sucit, vag paralelipedic, lărgit sus cu finețe. Dă o impresie de robust și mlădios ca un picior de sălbăticiune. Jos, unde, cambrat, e gata să intre în adăpostul pantofului, două vine mari și incerte, pe care le vezi cum au pornit din gleznă, trădează prin ciorap un animal de rasă.

Îmi oferă o nouă țigară, pe care o iau îngândurat. Îmi amintesc apăsător toate descrierile amantului ei și stăruiroarea mențiune că e mereu fierbinte. Îmi zâmbește, cu acel romb, pe care l-a identificat el, încadrându-i gura îndurerată.

Nu numai indiferența și trupul dar și duioasa ei de soră, privirea și atenția ei, modul în care întinde țigările, până și melancolia și bunătatea acestei femei sunt sexuale. „Femeie iubită de toți bărbații.”

Nu știi de ce acum simt nevoia să folosesc pluralul de politețe ca să-i încerc sufletul, cum ai încerca apa adâncă aruncând în ea o pietricică.

— Doamnă, știți că în ultimul timp am fost prieten cu Fred Vasilescu. Din câte am înțeles – cred că vă iubea mult... Foarte mult.

A ridicat neîncrezător din umeri.

— Știi... Vreodată? Ai dumneata impresia asta?

— E pentru mine o certitudine...

— Nu poate să fie adevărat... Uneori și mie mi se părea că mă iubește... Erau gesturi care trădau parcă – acesta e cuvântul adevărat – o iubire pătimaș ascunsă.

— Și cum vă explicați atunci faptul că vă ocolea?

— Dar ce ipoteze n-am făcut? Cât nu mi-am ars mintea în îndoieli de tot soiul. Nu știi ce ar” fi putut să fie...

—?!

— M-a chinuit uneori până și bănuiala stupidă, răscolitoare, că într-un accident de automobil sau avion, vreo rană i-a interzis pentru totdeauna să mai poată fi bărbat.

Îmi vine greu să-i spun: „Te rog, spune-mi sincer, ce-ai fi făcut atunci”, dar îmi dau scama, că, lipsită și de solemnitate și de familiaritate, femeia aceasta e totuși mlădioasă psihologicește ca o panteră gânditoare.

— L-ai mai fi iubit atunci?

— Și surâd, îmi răspunde fără pic de șovăială:

— Da, îți mărturisesc că m-am gândit de multe ori... Ei bine, l-aș fi iubit și atunci... Oricum... Dacă ar fi privii cu admirație altă femeie, aș fi suferit și atunci. Iubirea mea era asta și mai era și altceva, cu neputință de înțeles.

Sufletul omenesc este alcătuit în afară de instincte și dintr-o funcție creatoare de iluzii, despre care nu poți să știi când devin autosugestii, și orice sinceritate trebuie suspectată numai cu măsură.

Îmi aduc aminte și îmi fâlfâie în gând, ca un refren amintitor, pasaje din conferința citată a lui sir Jeans: „Universul ne înspăimântă prin imensitatea nesocotită a depărtărilor lui, prin lungimea de neconceput a perspectivelor de timp, care reduc țoală istoria omenirii la durata unei clipiri din ochi, prin extrema noastră singurătate, prin neînsemnătatea materială a locuinței noastre în spațiu – a milioana părțică dintr-un bob de nisip, printre toate boabele de nisip ale tuturor țarmurilor din lume. Dar mai presus de toate ni se pare universul îngrozitor, pentru că pare indiferent față de orice fel de viață, la fel cu a noastră. Emoție, ambiție și succes, artă și religie, toate par deopotrivă de străine planului lui.

Pentru aceste motive mi se pare imposibil ca universul să fi putut fi conceput la origine cu intenția de a produce viața...

Femeia aceasta tânără, din care radiază pătrunzătoare unde nervoase, de parcă c învăluită într-o aură a sexualității, va mai fi răsturnată pe pal, picioarele acestea, cine știe, desfăcute, se vor mai frânge de voluptate, iar mâini

bărbătești vor mai tresări de căldura acestor coapse care dau fiori fluizi, poate tocmai pentru că simți că firul viu al gândirii acestei femei trece și prin rădăcina lor gingașă. Negreșit, toate acestea sunt posibile numai pentru că „atomul de carbon are șase electroni, unul mai mult decât cel de bor, și unul mai puțin decât cel de azot”. Ceea ce e poate mai greu de explicat e cum electronul acela, al șaselea, se poate gândi pe el însuși și iubirea lui. Căci aceasta e voluptatea, conștiința voluptății înseși.

Mă ridic și mă duc pe scaunul din colț, pe care am pus sulul caietelor. Alături e un aparat de radio ca o colivie ermetică.

Îmi spune cu vocea scăzută, bănuind că vreau să umblu la el:

— Nu merge... L-am sfârșit.

—?!

— Eram în timpul mesei și din cutia aceasta am aflat vestea morții lui. O frază spusă răspicat și indiferent culeasă parcă din văzduh. De atunci niciodată nu l-aș mai putea asculta.

Îi aduc caietele și mă privește nedumerită.

— Doamnă, pentru un roman al meu, Fred Vasileseu mi-a scris câteva amintiri din viața lui... Cred că vă vor interesa.

A devenit albă ca varul. Nu mai poate respira.

— Toate caietele astea... Întregi?

— Da.

Le-am pus pe colțul mesei și m-am așezat pe scaun. Le-a luat cu mâinile crispate și întrebările mele nu o mai găseau.

— Până când mai rămâneți în București?

— Nu știu, foarte puțin...

— Dintre prieteni ați mai întâlnit pe cineva?

— Nu...

— Acum vreo două săptămâni m-a întâlnit doamna Demetriade și m-a întrebat dacă v-am văzut... Spunea că vrea...

S-a ridicat fremătând în interior, cu mâinile chinuite, cu privirea mistuită de nerăbdare.

— Te rog, fii bun... Lasă-mă cu caietele acestea. Și-i tremura mâna pe ele. De trei ani n-am vorbit cu el...

M-am ridicat, și în prag mi-a strâns recunoscătoare mâna în mâna ei fierbinte. Cred că nici n-a închis bine ușa și s-a năpustit asupra textului. Pe potecile lunecoase ale amănuntelor și ale interpretărilor va găsi reazem și o mai adâncă dezlegare? Va afla ceva mai multă împăcare decât acea sete, care nu se poate potoli în vis? De altfel, când e un acord aproape unanim asupra relativității spațiale, de ce n-am crede că sistemul de repercutare al cauzelor nu poate afla nicăieri un punct absolut. Taina lui Fred Vasilescu merge poate în cea universală, fără nici un moment de sprijin adevărat, așa cum, singur a spus-o parcă, un afluent urmează legea fluviului.

— Sfârșit -

1 Aceste „muștrări”, făcute numai din prietenie, n-aveau nici un accent deosebit și erau mai mult efectul unei nedumeriri pe care scrisorile care urmează e drept că au împrăștiat-o; dar e și mai drept că au înlocuit-o cu altele

noi, descoperiri cu totul neașteptate, care au dus la alcătuirea acestui „dosar de existențe” pe care-l înfățișăm cititorilor.

De altfel, pentru înțelegerea unor referințe din aceste scrisori, sunt negreșit necesare câteva lămuriri, fie și cu prețul unui ocol de la început. Am sugerat, ba chiar am propus doamnei T. Mai întâi să apară pe scenă. Am avut întotdeauna convingerea – și azi mai înrădăcinată ca oricând – că „meseria”, „meșteșugului”, sunt potrivnice artei. În cronicile mele de teatru, de pildă, am cerut adesea, gândind că numai astfel se va regenera arta actoricească la noi, ca directorii de teatru să încerce să-și recruteze interpreții principali nu dintre ucenicii care au făcut conservatoarele, cât mai ales atrăgând în lumina rampei dintre personalitățile care și în alte regiuni și-au dovedit capacitatea de creație. Să aducă pe scenă complexe de experiență din viața reală, așa cum au procedat câțiva mari regizori streini. Cum se gândește, cum iubește, cum se suferă nu se poate învăța în orele de curs și nici atesta prin certificate de absolvire. Elementele modeste, educate cu îngrijire și discernământ, își pot valorifica prin lecții însușirile de rând, obținând acea capacitate standard care face ca majoritatea elevilor intrați într-o școală, fie ea militară, liceu, de bele-arte sau sivicultură, să termine aproape toți, promovând an cu an, automat și cu răbdare. Dar teatrul nu poate fi decât, intens, al personalităților puternice și al dislocărilor de conștiință (restul e distracție și „instituție culturală”). Nu are deci nici o valabilitate obiecția care mi s-a dus: că în artă e de la sine înțeles că firile excepționale n-au nevoie de Conservator, însă această școală este absolut necesară pentru temperamentele modeste. Acest răspuns înseamnă, cred, o contradicție în esență. Căci nu are ce face cu aceste temperaturi modeste (care sunt bune cel mult pentru rolurile secundare și ca să furnizeze scenelor periferice copii după actorii zilei). Arta teatrului are nevoie tocmai de firi de structură excepțională. Din păcate, e știut că tocmai acestea sunt excluse inițial prin însuși caracterul Conservatorului. În definitiv, după ce criterii își aleg profesorii acestor școli elevii? Mai întâi „după fizic”. Există aberația „fizicului în teatru”, înțeles ca fizic frumos. Când arta cere un fizic apropiat rolului: mare pentru Danton, Othello, Holofern, diform pentru Richard III, Smerdiacoff și bufonii din toate piesele, tânăr și frumos pentru Romeo, potrivit și nervos pentru amantul „modern”, burtos pentru comic, când, în sfârșit, arta cere în fizicul actorului tot atâta variație câtă a creat viața, comisia profesorilor admite cu preferință un fel de tip care „are fizicul”, adică nu e nici mare, nici mic, nici gras, nici slab, nici frumos, nici urât, nici alb, nici negru, în sfârșit, ceva desăvârșit mediocru, incolor și neexpresiv, un fel de domn cumsecade de 20 de ani, care nu sugerează nimic și pe care oricând l-ai lua mai curând drept funcționar comercial decât slujitor al artei.

Altă aberație este aceea a „vocii”. Atâți tineri fără ocupație devin actori pentru că au voce, când ar trebui tocmai pentru acest motiv să fie eliminați de la clasele de dramă și comedie. O „voce muzicală”, cu o sonoritate independentă de conținutul frazei, e totdeauna, patognomonic, o dovadă de lipsă de inteligență, de absență a temperamentului și a virilității. Tenorii au o reputație bine stabilită de sărăcie cu duhul, iar până la începutul veacului trecut, cântăreții aleși pentru anumite mari cariere muzicale erau castrați, pentru ca

vocile să le devină și mai frumoase. Autentica frumusețe a glasului e însă cu totul de ordin interior. Ea implică o corespondență (și de aci neregularitatea ei) cu înseși străfundurile emotivității. O femeie – observați în jurul dumneavoastră – are voce frumoasă când vorbește cu cel care-l iubește și voce urâtă, când poruncește servitoarei să aducă apă sau să spele vesele.

Adăugați la aceste criterii de ordin fizic vechea prejudecată a talentului. Talentul se descoperă, conform celor știute, în modul următor: în fața comisiei așezate la o masă lungă, un băietan sau o fetiță sufocată de trac spune fie Latina gintă fie Dușmancele, și după asta domnii examinatori descoperă talentul, cum medicii de pe vremea lui Moliere aflau de ce suferă un bolnav, pipăind piciorul patului.

În modul acesta clasele se populează cu numeroși elevi, dintre care unii încă ar mai avea șansa, datorită neprevăzutului dezvoltării ulterioare, să poată crea în artă dacă n-ar fi obligați de maestrii lor să-i imite, după geniala metodă didactică: „fă ca mine”.

Eu credeam însă că doamna T. Ar fi putut arăta posibilități de mare artistă și aș fi fost bucuros să apară în Act venețian, de pildă. Dificultatea era că pe oricare dintre scene s-ar fi găsit vreo „maestră” care s-o oblige să joace „cum îi arată ea”. Dacă omeneste e de înțeles sinceritatea acestei severe cenzuri – căci e de presupus că maestra nu concepe nimic superior mijloacelor ei – riscam pe de altă parte să ajungem tocmai la o anulare a intențiilor dintâi, pentru că, de vreme ce maestra exista, nu mai aveam nevoie s-o dublăm cu concursul doamnei T. Nu mai vorbim că un spirit critic, chiar mediocru exigent, ar fi găsit de prisos chiar pe maestră, originalul însuși. Găsisem și aici soluția unui teatru particular, condus de un strălucit tânăr comic foarte înțelegător, care admitea spectacolul ca „lever de râdeau” al unei comedii jucate de el, fără nici un alt amestec. Cred că acest spectacol ar fi un început frumos în teatrul românesc.

Nu înaltă și înșelătoare slabă, palidă și cu un păr bogat de culoare castanie (când cădea lumina pe el părea ruginiu) și mai ales extrem de emotivă, alternând o sprinteală nervoasă, cu lungi tăceri melancolice (având, pe deasupra, un comert, la propriu și la figurat, intens cu arta și cetitul), doamna T. Ar fi dat o viață neobicinuită rolurilor de femeie adevărată. Ca fizic, era poate prea personală ca să fie frumoasă în sensul obicinuit al cuvântului. Avea orbitele puțin neregulate, ușor apropiate, pronunțate, cu ochii albaștri ca platina, lucind, fremătând de viață, care când se fixau asupra unui obiect, îl creau parcă. Bărbia feminină, delicată, dar prelungirea ei, întinsă frumos până sub ureche, cam aparentă, căci era lipsită de orice grăsime. Gura, foarte mobilă, vie ca o floare, plină. Gâtul lung, robust cu tendoane lămurite la orice întoarcere a capului. E știut, de altfel, că marile actrițe au fost totdeauna de un soi de frumusețe incertă, am spune „pe muchie de cuțit” (cum sunt, de altfel, și astăzi vreo câteva dintre cele mai repute interpretate ale ecranului, ca Elisabeta Bergner sau Joan Crawford, de pildă). De o tulburătoare feminitate uneori, avea ades o voce scăzută, seacă, dar alteori cu mângâieri de violoncel, care veneau nu – sonor – din cutia de rezonanță a maxilarelor, ca la primadone, ci din piept,

și mai de jos încă, din tot corpul, din adâncurile fiziologice, o voce cu inflexiuni sexuale, care dau unui bărbat amețeli calde și reci.

Firul care mă dusesse la gândul spectacolului era că realiza două dintre indicațiile pe care, în paranteză, le impunem eroinei din Act venețian și pe care eu le socot, în afară de inteligență și cultură, ca adevărate criterii care ar trebui să înlocuiască examenul de admitere în școlile teatrale. Vorbea adică „repede, cu pauze inteligente între propozițiunile frazei”, nu cu acele penibile pauze între silabe care constituie ceea ce se cheamă în lumea teatrală „dicțiunea” și care au aerul unor pronunțări răspicate pentru cretinii din sală. Doamna T. Vorbea foarte repede, păstrând rostirea rărită, ca o subliniere numai pentru esențial, când vocea scădea brusc, lungind, adânc tulburător, vocale. Atunci privirea ei vie ca a unui hipnotizator liniștit, spunea mai întâi singură fraza în așa mod că vorbele „nu făceau parcă decât să repete ce au spus ochii”, chiar cum ceream eu în cealaltă indicație care păruse, mi-am dat seama mai târziu, în timpul repetițiilor, cu altă interpretă, de neînțeles.

Până la capăt, însă doamna T. N-a primit. Poate nu atât dintr-un sentiment de neîncredere în ea, cât dintr-un fel de oroare de exhibiția pe care o complică scena cu rampa ei și care o făcea, după amânări, să-mi spuie cu o răsfrângere cald interioară:

— Lasă-mă te rog, în magazinul meu de mobile. N-am nimic în mine de arătat, de pe scenă, lumii. Mai târziu, după lungi convorbiri, după-amiază între trei și cinci, în refugiul acela cu mobilier geometric și lăcuit de la „Arta decorativă”, am avut de multe ori sentimentul că prin refuzul de expresie al acestei femei, care, preferă în orele pe care le avea libere numai să citească, sau „să trăiască”, de altfel liniștit, pentru ea însăși, se pierde un complex de experiență și frumusețe, inutilă în inefabilul ei voit. Am îndemnat-o atunci să scrie, și cum, întâmplător, avem posibilitatea, m-am oferit, gata să înlesnesc apariția oricărei încercări pe care ar fi făcut-o.

Mă privea uimită și cu un vâl de neîncredere în ochii cu albastru cald.

— Dar e cu puțință ceea ce-mi spui. Glumești.

— De ce?

Și izbucnind într-un surâs, căci nu râdea aproape niciodată, și încă, întotdeauna, oricât de vesel, surâsul ei avea în el un reziduu de tristețe.

— Dar eu nu știu să scriu. Mă întreb dacă n-aș face greșeli de ortografie?

— Arta n-are de-a face cu ortografia. Scrisul corect e pâinea profesorilor de limba română. Nu e obligația decât pentru cei care nu sunt scriitori. Marii scriitori sunt mai abundenți în greșeli de ortografie decât bancherii. Eminescu a scris mai puțin ortografic decât oricare dintre poeți care l-au urmat și l-au imitat. E îndreptat, când e tipărit, de editorii lui critic. Ortografia o poate cunoaște orice elev premial în clasa a cincea de liceu.

Se gândi o clipă și, ca și când nu putea asimila ideea, a respins-o:

— Nu pot. Cum o să scriu? N-am talent.

— Dacă aș vrea să fac o glumă ieftină, aș răspunde: tocmai de aceea. Dar îți spun serios: niciunul dintre marii scriitori n-au avut talent.

—?!

— E purul adevăr. Să zicem că a fost o excepție. Flaubert. Poate și Maupassant. Să adăogăm fără îndoială pe Anatole France. Dar nici nu sunt chiar dintre cei mai mari.

Parcă i-am tulburat puțin limpezimea convingerii. Acum șovăie îngândurată.

— Un scriitor fără stil frumos. Fără nimic?

— Stilul frumos, doamnă, e opus artei. E ca dicțiunea în teatru, ca scrisul caligrafic în știință. Acum e revoltată.

Albastrul cald al primăverii a devenit de platină, fixându-mă.

— Atunci ce e un scriitor?

— Un scriitor e un om care exprimă în scris cu o liminară sinceritate ceea ce a simțit, ceea ce a gândit, ceea ce i s-a întâmplat în viața, lui și celor pe care i-a cunoscut, sau chiar obiectelor neînsuflețite. Fără ortografie, fără compoziție, fără stil și chiar fără caligrafie.

Surăde, așezându-și puloverul bleumarin, cu porțiuni geometrice albăstrii.

— Atunci, dacă înțeleg bine, oricine e sincer poate fi scriitor?

— Da, la vreo câteva.

Foarte grav:

— Nu, dar dumneavoastră da.

Îi străluceau ochii ironic și puțin cochet.

— Asta ai mai spus-o probabil și altor femei?

— Da, la vreo câteva.

— Al căror nas sau pantof ți-au plăcut?

— Nas și pantof ca al lor, și chiar mai frumos, mai întâlnisem. Nasul și pantofii lor, de altfel acceptabili, îmi plăceau, însă consecutiv faptului că gândeam că aceste femei ar avea de exprimat o bogăție lăuntrică, o înflorire a sensibilității lor. Doamnă, trebuie să scrie numai acei care au ceva de spus.

I s-a îngreunat privirea, i s-au imobilizat toate gesturile și pe urmă mi-a spus cu acea voce adâncă și tulburătoare, cu un soi de închidere de iris peste tot ce e în interior. Răspicat și trist:

— Eu n-am nimic de spus.

— Nici chiar brutalitatea cu care mai târziu am publicat – cu mici modificări – fără știrea și învoirea ei, într-o revistă puțin răspândită, scrisorile acestea, care altfel aveau o destinație strict personală și le promisem cu câteva luni înainte, nici buna înțelegere pe care le-au arătat-o câțiva critici n-au înduplecat-o. Oroarea ei de exhibiționism, fie și psihologic, fusese mai tare.

2 Acest T. Nu este o inițială cum s-ar părea, căci a devenit un adevărat nume, și nu știu dacă n-ar fi trebuit să fie scris Te. Mi-a lămurit surâzând, când am întrebat-o, că în aceeași clasă a liceului de fete erau două colege cu numele de Măria Mănescu, de altfel verișoare amândouă, și atunci fetele le deosebeau numai după inițialele părintești. Dar Ve și Te au rămas domnișoarele Măria Mănescu și după ce au sfârșit liceul, ba pentru intimi chiar după ce s-au măritat.

3 Dacă m-am convins că într-adevăr D. „nu forma nici pe departe centrul preocupărilor” corespondentei mele, n-aș putea tăgădui că acel enigmatic * nu

îmi ațâța curiozitatea într-un mod aproape de neîngăduit. Cu scuza vagă a unui interes scriitoricesc, nu m-am lăsat până când, nu numai că l-am identificat, dar l-am cunoscut chiar personal, ba încă, după cum se va vedea, curând am devenit și prieteni. Era fiul aceluia mare industriaș pe care l-am numit convențional în romanul meu Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război Tănase Vasilescu. Avea acel timbru deosebit, acea vibrație melodioasă, calmă, pe care o au toți oamenii, frunțași adevărați în activitatea lor, oricare ar fi ea: artă, politică, militarie, acrobație, dans modern, destin de Don Juan sau box.

De multe ori am stăruit pe lângă el să scrie, fiindcă nu numai că da în convorbire acea impresie unică de trăire adevărată, dar, din ceea ce știam despre viața lui, despre legăturile lui, despre ceea ce făcea din el un adevărat exponent al societății românești de azi, mi se părea că ar da la iveală lucruri de un interes documentar puțin obicinuit. I s-a părut atât de absurdă propunerea mea, făcută cu aceleași

— Du-te, te mai odihnește la poarta Cartierului, că de zburat nu prea se zboară acolo. Aci e greu. Măine divizionul dumatăle trebuie să atace Coșna.

Argumente ca și cea adresată doamnei T., că nici n-a vrut să stea măcar de vorbă. „Eu și scriitor? De ce glumești în modul acesta?”

Într-o zi însă, pe când eram amândoi prin fața Cercului Militar, a trecut pe lângă noi o fostă artistă a Teatrului Național, o stagiară angajată aproape în fiecare an, căci exaspera pe directori prin tot soiul de intervenții, și tot în fiecare an, sistematic eliminată, căci într-adevăr n-avea aproape nimic comun cu arta și nu îndeplinea măcar nici acel minimum social care îngăduie menținerea în cadrele acestei instituții chiar fără talent. A devenit livid.

— O vezi pe asta, pe femeia aceasta cu rochia roșcată? Și s-a întors, făcându-mă și pe mine să mă întorc.

Am ridicat din umeri a nedumerire, dar n-am spus că o cunosc, ca să aflu vreo taină, care altfel nu mi-ar fi fost poate mărturisită.

— Nu, dar ce e cu ea?

A rămas îngândurat, tulburat și nu mi-a răspuns nici când am repetat întrebarea, mereu frământat de amintirea lui.

A reluat abia când trecusem de Teatrul Național, ca să ocolească orice lămurire.

— E prea lung și prea complicat.

Am crezut că mi se oferă prilejul căutat de multă vreme.

— E ceva așa de extraordinar, într-adevăr?

— Poate că nu, poate că da, nu știu. Sunt ca și bolnav, din asta, de o lună de zile. Un adevărat subiect de roman. S-a întors brusc spre mine: Ai iubit vreodată? Și fără să mai aștepte răspunsul, frângând ceva din el: Patru generații dintr-ai mei n-au gândit cât mă frământ eu de o lună.

Am căutat să exercit asupra lui presiunea care mai niciodată nu dă greș în lumea profană.

— Poate că m-ar ispiti să-l scriu eu – romanul acesta – dacă-l socoti atât de interesant.

— Haide atunci la Șosea (era prin septembrie), să luăm masa și să-ți povestesc toată întâmplarea. Am refuzat molatec.

— Nu, dacă mi-o povestești nu mi-e de nici un folos. Subiecte mi se oferă toată ziua. Nu e scriitor căruia să nu i se ofere aproape cotidian subiecte. „Extraordinar. Am să-ți povestesc cazul meu! Să vezi! Ai putea să scoți un roman!” Dacă vrei să-mi fii cu adevărat de folos, povestește-mi totul în scris. Mai mult decât întâmplarea însăși, care nu poate fi mai extraordinară, orice ai spune, decât un război, m-ar interesa amănunte, mai ales cadrul, atmosfera și materialul întâmplării. Firește că nu-ți cer decât o redare, însă e nevoie să fie cât mai amănunțită. Pe urmă eu voi preface totul într-un roman. (Și spunând asta mințeam, căci nu mă gândeam chiar să scriu un roman.)

Era mereu frământat de vederea lui dinăuntru.

— Ai să fii foarte surprins.

— Nu știu; să vedem. Vrei să-mi faci acest mare serviciu? Povestește net, la întâmplare, totul ca într-un proces-verbal. (Căci, cu adevărat, bănuiam mai interesante decât întâmplarea însăși alunecăturile din condei, digresiile.)

A surâs pe gânduri, descurajat, dar era atât de prins de împrejurare, că pe urmă m-a luat de braț.

— Ascultă, am să fac și asta. Deși mă întreb dacă nu ai să arunci ce scriu eu la gunoi.

— Îmi vei fi de folos numai dacă îmi vei da material, cât mai mult, chiar când ți-ar părea încărcat ori de prisos, fii prolix, cât mai prolix. Folosește când vrei să te explici comparația. Încolo nimic.

— Bine, într-o săptămână am să-ți aduc un caiet întreg.

Nu mi l-a adus peste o săptămână, nici peste două, ci abia peste o lună. Ceea ce nădăjduiam s-a realizat. Fred Vasilescu s-a „ambalat” și întâmplarea a luat proporții. Mărturisesc că n-am avut nevoie de prea multe modificări, abia ici-colo de am simțit obligația unor deslușiri, a câtorva întăriri de imagini, de corijat unele lipsuri (căci multe altele or mai fi rămas) și mai ales am schimbat câteva nume și date, complicând puțin lucrurile nude, pe care bănuiesc că el însuși le mai complicase de asemeni, ca să evit indiscrețiile.

Abia când l-am cunoscut mai de aproape am înțeles de ce doamna T. L-a iubit atât, de ce a suferit așa de mult din cauza lui. Nu numai datorită frumuseții lui bărbătești, sportive, cât mai ales pentru un soi de loialitate și delicatețe, un mod de sinceritate a vieții, care nu seducea numai femeile, ci câștiga și prietenia bărbaților lor, căci puteau să sufere din pricina lui, ca și ele, dar nu-l urau. Nu jignea niciodată, nici măcar pe cel căruia îi lua nevasta. Cam prea echilibrat, vorbind rar, dar nu fără o privire stăpână pe sine și ades ironică.

4 La femme nue, tradusă Modelul, melodrama în patru acte de Henry Bataille (1872- 1922), poet, dramaturg mult reprezentat, cu opere originale sau dramatizări, pe diverse scene românești, în perioada interbelică.

5 Poemul dramatic a lui Zaharia Băesan (1878 – 1948).

6 Feeria lui Victor Eftimiu (1889 – 1972).

7 Melodramă de M. Landray

8 Pentru cititori care au mai mult timp liber urmează aci în nota și articolul lui Ladima, care i-a produs neplăceri cu direcția. Are ceva de om înăcrit și privește capitala de atunci, evident. Poate fi citit după lectura întregii cărți.

„La suflet noi ne trebuie casă nouă. E neapărat nevoie să mutăm capitala. Trebuie să nu mai fie nimic tot cum a fost. Cine vrea să înțeleagă, să înțeleagă. Argumentele factice sunt și ele nenumărate.

Din motive de igienă: Bucureștii sunt un oraș cu ierni cumplite și veri care descompun de căldură. Canalizarea e primitivă și complicată, pentru că urmează străzi sucite. Vecinic reparații vor împiedica prin tranșee circulația. Împrejurimile sunt mocirle și praf. Nu e loc de recreație și înviorare. În afară de frumusețea cerului, înalt, totul terfelește imaginația. Dâmbovița e meschină, ca un șanț cu lături. Din iunie până în septembrie orașul acesta miroase ca o ladă de gunoi. Apa de băut îi vine de departe, iar uzinele electrice vor trebui să întindă cabluri de sute de kilometri peste munți și dealuri. În treizeci de ani, circulația va deveni atât de complicată, încât străzile actuale vor mai putea sluji numai pietonilor. Cincizeci de ani de aci încolo, cetățenii vor fi robi expropriilor comercializate și scandaloase. Panamele acestor acestor îndelitniciri vor dezona orașul neîntrerupt, vreme de o jumătate de veac. Calea Victoriei, ale cărei case sunt în interior ruine mucegăite, igrasioase, întunecoase, puturoase și pline de șobolani cât căței (i-am văzut de atâtea ori eu cu ochii mei), va costa bugetul unui stat întreg. Fiecare metru se va plăti cu sute de mii lei.

Visez o capitală ca o inimă nouă. Pe undeva pe Olt în Ardeal, să zicem la o poștă de Brașov, la Feldioara. Adăpostită de viscole, cu verile plăcute ca într-o stație climaterică. Totul se poate începe din nou acolo. Restaurantele nu vor avea bucătăriile în grajduri cu rânđași bolnavi de râie, ci laboratorii de faianță și nichel. Iar sălile de mâncare de mâncare, aerisite, căci nu vor fi cu ferestre spre canal. Se vor lăsa locuri pentru grădini, parcuri și piețe mari. Împrejurimile vor fi dealuri cu vile, sau înspre Brașov, câmpii cu arene și stadioane, un hipodrom al frumuseții. Toată zona apropiată la 30-40 de kilometri, brâul verde și cărunț sus, al Bucegilor. Se va lucra tot anul în cântec și bucurie în această cetate a sănătății.

Și poate că. Nu poate. Sigur. Arhitecții și edilii de acolo vor găsi posibilitatea să facă bulevardele, străzile și piețele așa de frumoase, ca oamenii săraci să aibă și ei momente când să uite de urâtenia vieții. (Aici, în București, este prea mare deosebirea între plăcerea pe care ți-o pot procura cei bogați și înăbușitoarea atmosferă în care trăiesc săracii, fără nimic oferit ochilor lor.)

În zece ani, până în 1936, e de presupus că se vor tripla, prin construcții moderne și mari, numărul și volumul caselor din București. Să le construim aceste vile și palate, de-a dreptul acolo, și în zece ani vom avea un oraș de trei sute de mii de locuitori, asemănători oricărui oraș din Elveția și Germania, care ar îmbogăți frumusețea acestui mare regat. Mussolini vrea să facă nu numai un suflet nou ci și alt fizic italienilor lui. Nu mai îngăduie nici să se vorbească de măreția Romei vechi. Vrea o Italie și italieni noi. Ce avem noi de păstrat din acest București, cerut de turci la îndemâna lor? Mormintele noastre sunt la

Argeș, la Târgoviște, la Suceava. De ce să ne învinuiască mereu cei dezrobiți că sunt robii balcanicilor de la București?

Și din punct de vedere ostășesc această mutare se impune. Acolo, la Feldioara, ar sta între capitală și oricare eventual dușman, zidul înalt al munților. Administrativ? Nu mai încapă îndoială că da. Capitala s-ar găsi chiar în mijlocul țării. Tunelul început la vama Buzăului ar pune Brăila și Galații mai aproape decât sunt azi de capitală cu câteva poște.

Dar nimic nu se va face cu oameni care nu văd dincolo de botul ghetei lor.”

9 O trecem jos, în notă pentru cititorii care vor s-o cunoască.

PATUL LUI PROCUST.

Felie de noroi e ciclul meu, Spre capătul carent arătat cu greu, Fuiorul tors al cretei mi-e povară.

Și de mă apăra, mă și măsoară.

Triunghiul Tău înscrie albatroșii, Și doare mlaștina cu viermii roșii, Mirajul frumuseții nevalente, Când ochiul meu spre cruguri, sus, atent e.

Hrăniți cu putrezime, de asemeni, Se-ngrașe nuferii suavi și gemeni.

Eu, plin de bale și vâscos, greu lupt.

Alătura, din soare să mă-nfrupt.

Cu burtă flască, la urechi rubin, Cu clopoței de slavă și venin, Vecin cu mine se târăște. Totuși, Împărățesc pe baltă albiu lotuși.

Dar ochii mei în mine se întorc, Să mă cuprind, alt fir încep să torc.

Mai mare sunt decât cei mari, și mai frumos decât un crin în miez de mai.

Spre tine, Doamne, gândul îmi înalț.

Nici flori, nici aur nu mi-ai pus în smalț.

Nici gheare. Tu mi-ai dat în loc de ele doar cunoștința mișeliei mele.

10 V. Ca director al Teatrului Național practica anume sistemul audientelor colective pentru ca solicitatorii să se jeneze unii de alții și să poată el scăpa astfel mai ușor.

11 În realitate nici nu ne întâlnisem la teatru, ci la „Capsa”, și mă rugase foarte stăruiitor, aproape umilitor, să accept dublura. De altfel, nu mă interesează decât creatorii rolurilor, căci ei fixează momentul piesei. Restul interesează numai teatrul. Știu că direcția n-a aprobat însă această dublură.

12 Cam în vremea aceea Ladima m-a rugat să-l aștept la plecarea de la o ședință a comitetului S. S. R., ca să mergem împreună. Abia după ce ne-am despărțit de Perpessicius, cu care plecam de obicei, în dreptul hotelului „Athenee Palace” – era în anul când se adăogau trei etaje hotelului. „Splendid” și circulam numai pe partea cealaltă – Ladima, care mă conducea pe nesimțite spre oraș, m-a întrebat, întâi cu un aer indiferent, detașat, cum am petrecut la un „ceai” dat de una dintre tinerele angajate ale Teatrului Național, dacă m-am amuzat bine, ce lume a mai fost și, târziu apoi și cu ocoluri, dacă s-a flirtat, cum mergeau simpatiile, până la ce oră din noapte am stat (căci am înțeles că, după câte știe el, s-a stat până la 9 seara). Bănuiam unde vrea să ajungă, și-a ajuns foarte târziu, cu un surâs galben și exagerat de vioi.

— E adevărat că a fost acolo și un tânăr inginer. Traian Justiniu? Un bun prieten al meu.

Îmi dădeam seama cât de mult ține să afle, și înțelegeam, în aceeași clipă, că nu pot să nu fac parte din acea cumplită coaliție care se formează de la sine împotriva unui bărbat înșelat. Lașitate, simplă dorință de a-ți simplifica existența, teama să nu pari poltron, un sentiment de vulgar orgoliu că ești în clipa aceea deasupra, nu știi ce, m-a împiedicat să-i spun ceea ce știam, lui Ladima. Poate și gândul că l-aș face să sufere – și toți disprețuim la alții suferința din dragoste, o credem nesperioasă și găsim că ni se cere prea mult ca să ne „amestecăm în asta”- m-a făcut, cred, să nu-i spun că Justiniu a stat tot timpul cu Emilia, care i-a făcut și scene de gelozie, că toată lumea fi consideră împreună, că acest ceai s-a sfârșit la nouă, dar a continuat cu o masă la „Roata lumii”, prelungită și ea, că în zorii zilei Justiniu ne-a condus pe toți acasă cu mașina, rămânând cu Emilia, care probabil a dormit la el.

13 Când îl cunoscusem personal pe Tănase Vasilescu, mă surprinsese că poartă ochelarii fumurii și seara chiar. Mi-a explicat un prieten că acești ochelari erau la el o mască, în afară de faptul că îl ajutau să escamoteze drama neștiinței lui de carte, împiedicau pe cel cu care discuta să-i citească intențiile în privire, în schimb el putea examina în voie pe cel din față. Fi pune de aceea, când trata afaceri, chiar seara, în ceea ce privește socoteala, e de reținut că de atunci până acum cifrele au scăzut într-o proporție de 20-25%.

14 Cred că pot să confirm, și din proprie experiență, în viața noastră gazetărească, această impresie că – împotriva așteptărilor – nimeni nu e mai speriat și nu-și pierde capul mai ușor, când e la rândul lui atacat personal, în viața lui proprie, decât un „temut pamfletar” Oamenii aceștia sunt în situația acelor chirurși care opresc hemoragiile organelor rupte în accident, desfac vintrele oamenilor, dar devin palizi și se zăpăcesc când întâmplător se înțepă la deget și văd sângele propriu apărând în picături roșii.

15 E de prisos să mai atragem luarea-aminte că tot romanul aceste este ficțiune pură. Chiar unele întâmplări, aci anonime, sunt născute prin sugestii din altele care s-au întâmplat aivea, dimpotrivă, toate numele autentice, citate negru pe alb, fie ale autorului, fie dintre cele cunoscute, corespund unor momente strict imagine. Acest „dosar de existență”, se înțelege de la sine, este închipuit tot și numai unele necesități de convențional pe care le impune tiparul ne au făcut să i dăm o formă care poate să înșele.

16 Tânărul Fred Vasilescu, fiul unui industriaș de mai bine de o sută de ori milionar, nu știe, pare-se, sensul perfect conturat și fără echivoc al acestui cuvânt în românește, el care la 22 de ani era atașat la legația din Londra (probabil că își închipuia că pe baza meritelor proprii), ca să fie apoi mutat la Geneva, în timp ce atâți dintre camarazii săi, cu aceeași vechime și cu plus de examene, făceau oficiul de copişti în Palatul lui Sturză. Prin urmare, nu știe că românii se împart în două clase distincte: oameni și ceilalți. Un om e cel care are existență civilă, adică își poate valorifica și supravvalorifica orice merit, căci i se face credit prin simpla prezență, pe când ceilalți nici nu sunt încercați. El participă din privilegiul unei foarte restrânse categorii. (Sunt vreo câteva mii de oameni în România, la 18 milioane de locuitori) Dintre oameni se recrutează

miniștri de profesie, deputați din oficiu, personalul legațiilor din străinătate, membrii tuturor celor câteva mii de consilii de administrație, plătiți cu tantieme care echivalează titlurile de noblete, voiajorii speciali în străinătate, sau, scoborând să zicem, între alții, directorul Teatrului Național, directorul Institutului de radio (cum credeți că se recrutează altfel?) și, mai jos, tot soiul de directori și intendenți de muzee și instituții publice, care acordă locuință, luminat, încălzit etc. Fred Vasilescu, care fusese pe front, numai pentru că întâmplător voise el anume asta, nu s-a întrebat deloc după ce criterii sau recrutat atât de numeroși ofițeri tineri, ai tuturor cartierelor generale? S-a ținut oare vreun concurs pentru șefii de popotă? Dar pentru celelalte servicii au fost luați din tren la întâmplare? Înainte de Revoluția Franceză, privilegiul era favoarea regală: titlu, deci avere (mai totdeauna), dar acum formula e mai simplă: avere, deci titlu, adică privilegiu, în războiul pentru-ntregire, soldatul pur și simplu (adică provenit din locuitor) avea dreptul și mai ales datoria să meargă zi de zi în linia întâia de tranșee și de foc, pe când soldatul-om avea dreptul și datoria (neînscrise, e drept, în Constituție, dar fixate printr-un ordin al Ministerului de Război) să cumpere un automobil și să rămână „atașat”, pe lângă el, la cartier, la Iași, Bârlad, Bacău, Roman, Botoșani, sau Onești etc. E adevărat că ordinul publicat în ziare, în mod cinstit, nu fixa nominal pe cei care aveau acest drept și această datorie, dar de vreme ce numai „oamenii” aveau bani să cumpere un automobil, chiar dacă sumele proveneau prin fraudă, e de la sine înțeles că restul locuitorilor erau excluși. Un om are dreptul să fie unde e, chiar dacă altul aduce meritul și soluția. Recent, un ministru nu a invitat oare, de pe banca ministerială, mărturisind că n-are soluții, pe cei care au soluții pentru remedierea crizei, să vie să i le dea, ca să le aplice el, fiindcă el niciodată n-a făcut presupunerea că dacă n-are soluții, n-are dreptul să stea în locul acela, căci el se știa pe sine om? Gheorghidiu avea deci perfectă dreptate și știa bine ce spune: Ladima nu era un om. El nu putea fi numit, de pildă, membru în nici un consiliu de administrație, așa cum sunt numiți și încasează jetoane oameni care n-ar putea să scrie exact titlul mai complicat și mai nuanțat al vreunei instituții, în consiliul căreia figurează. El nu putea fi numit nici director de bibliotecă la vreun Senat, nici la vreun muzeu, nici atașat de presă, ca atâtea zeci, în cine știe ce capitală străină. Nici Eminescu, de pildă, n-a fost om. N-a putut fi făcut mai mult decât revizor școlar (și deși a fost un excelent revizor, n-a putut rămâne nici acolo). Cu toate că a gândit, a formulat și a impus doctrina partidului conservator, el n-a fost niciodată deputat, nefiind, cum am spus, om. Toată lumea îl compătimentește înțelegător pe omul care din pricina vreunei neșanse nu poate „să trăiască după rangul lui”, dar Ladima poate să crape într-o mansardă oarecare, în luna iulie, căci toți ceilalți oameni vor găsi asta aproape firesc. Bănuiesc că, pentru început, acceptându-l în calitate de paj într-ale „omeniei”, Gheorghidiu i-ar fi găsit lui Ladima două-trei sinecure, mai târziu l-ar fi ales poate, cine știe, în vreun consiliu de administrație și, dacă ar fi dovedit însușiri și suficientă domesticitate, poate chiar deputat.

P. S. Atragem doar ca-aminte că tot ce e tipărit cu literă mică în josul paginilor, nu e din cuprinsul caietelor lui Fred Vasilescu, astfel că aceste lungi note, și cele care vor mai urma, pot fi eventual sărite la lectură.

17 Iată după colecția ziarului nota: „D. Periețeanu a făcut marele act de curaj de a atrage atenția că adevăratul dezastru de la C. F. R. Își are obârșia în combustibilul cu care sunt aprovizionate C. F. R.

Cu venirea d-lui Nicu Teodorescu la Direcția Generală a C. F. R. S-a instalat la această direcție o concepție cu totul diametral opusă. Căile noastre sunt furnizate de întreprinderile particulare cu o cantitate de 250 de vagoane de cărbuni anual.

Deocamdată, și din primul moment ținem să se știe, nu avem nici o obiecție de făcut în privința sprijinului, întregului sprijin la care are drept industria minieră. De existența acestei industrii, recunoaștem fără înconjur că sunt legate mari interese de viitor național.

Afirmăm însă, pe baza datelor pe care le posedăm și care vor fi relevate cu ocazia discuției la buget, că foarte ușor și fără nici o atingere serioasă a intereselor industriei miniere se pot reduce cheltuielile la C. F. R. Cu mai multe sute de milioane, ba, prin oarecare eforturi, cu miliarde.

Despre asta pe mâine.”

18 Prin actul de la 4 ianuarie 1926, Parlamentul a votat îndepărtarea prințului Carol de Hohenzollern de la succesiune și recunoașterea fiului său, Mihai, ca principe moștenitor.

19 Mihai Manoilescu (1891-1950), economist, om politic, subsecretar de stat (Finanțe) în guvernul generalului Averescu (30 mart. 1926

3 iunie 1927) și ministru de externe în guvernul profascist Gigurtu (1940). La întoarcerea de la Paris, în noaptea de 23 spre 24 octombrie 1927, a fost arestat, autoritățile descoperind asupra lui 4 scrisori ale prințului Carol către I. I. C. Brătianu (atunci prim ministru), Iuliu Maniu, N. Iorga și Averescu, prin care acesta îi exprima dorința de a reveni în țară. Guvernul a hotărât ca Mihai Manoilescu să fie deferit imediat Curții Marțiale, în favoarea acuzatului, la proces, s-au pronunțat Averescu, Iorga, Iuliu Maniu și I. Mihalache. Completul de judecată, dominat de ofițeri procarliști, la 14 noiembrie 1927, a decis achitarea lui Manoilescu.

20 Articolul din Veacul e într-adevăr de o violență surprinzătoare de la titlu: Portofolii putrede și suflete descompuse, până la afirmația că: „ne aflăm nu numai în fața unui procedeu de un sadic cinism, care impune astăzi statului jefuit să plătească, tot el, păgubașul, comisioanele prevaricatorilor în sumă probabil de miliarde, dar și a unui act de demență politică, sortit să ducă la ruină statul actual, prin secătuirea tezaurului și prin distrugerea oricărui prestigiu de guvernământ”.

În felul ei redacția Veacului era foarte interesantă. Cu discuții vecinice. Cu vizite de actrițe, căci Emilia venea des cu prietene de ale ei. Personal n-am făcut parte dintre redactori. Într-o zi însă, ieșind împreună de la o ședință a comitetului S. S. R., am stat mai mult de vorbă cu Ladima și i-am arătat absolut sincer și fără nici o intenție (deși m-aș fi simțit bine la o astfel de gazetă, căci am aflat abia mai târziu că e a lui Gheorghidiu) cât de mult

prețuiam atitudinea și nervul cu care e scrisă foaia. M-a invitat să colaborez, însă numai după un timp de reflexie vagă, mai mult așa ca o politețe. N-am putut să mi dau seama dacă succesul o zăpăcise într-atât, încât credea că nu mai are nevoie de nimeni, sau dacă nu era poate cumva faptul că, deși eram de atâtea ori de acord, mă prețuia totuși prea puțin. A adăugat mai târziu, e drept puțin cam stânjenit: „Avem un buget penibil. Dă mi din când în când câte un foileton. 500 de lei e tot ce putem plăti.”

Am primit și mă duceam adesea pe la redacție, unde după un timp începuseră să vie câteva figuri de „suprafață politică”, dacă e permis cuvântul. Excesiv sentimental, Gh. Ladima lua drept prietenie gestul acestora de a-l vizita poate era și destul de măgulit de actul lor, de vasalitate oarecum iar ei erau bucuroși ca, pentru două țigări fumate acolo, să-și asigure prietenia unei gazete atât de temute, unde se puteau face dări de seamă interesate, sau publica note, care totdeauna vizau ceva, caricaturi etc. Se făcuse astfel un fel de redacție onorifică, făcută din foști și viitori deputați, secretari generali, ba și vreo doi foști miniștri, care treceau între 12 – 1 și 6 – 7, ca „să mai dea bună ziua campionului.”

Birourile ziarului erau tot așa de primitive ca o baracă improvizată. Pe strada Millo, trei camere mici, de apartament banal, la etajul doi. Una pe dreapta cu anunț: „Administrația”. O masă neagră, mare, pe care veșnic erau hârtii în dezordine și registre încălecate. Expediția o făcea servitorul la o masă rudimentară. Prin colțuri, colecții, pe culoar alte teancuri, în stânga era o măsuță cu mașina de scris. Altă cameră era a secretarului de redacție și a redactorilor. O masă de bucătărie, lungă aproape de la un perete la celălalt și în jurul ei câteva scaune. Nu era vopsită în nici un mod. Bradul purta încă urma rindelei. Era doar acoperită cu hârtie albă de ziar prinsă cu pioaneze.

E adevărat că niciodată nu erau mai mult de doi redactori acolo. Altfel n-ar fi fost de ajuns nici scaunele, nici cuierul.

Și mai era biroul directorial. Foarte mobilat în contrast cu sărăcia improvizată a restului. Dar era ușor să vezi că mobilierul era adunat cu pantahuza, de la proprietari probabil. O canapea și un fotoliu vechi, de piele, scoase din uz, un birou mare de tot, de stejar căptușit cu foițe de nuc, scorjite și căzute ici colo, ca la o casă pereții leproși. Pe jos nici un covor. Pe pereți originalele caricaturilor care apăreau în gazetă, înrămate englezește, cu chenar subțire negru. Se așeza fiecare cum putea. Uneori când musafirul era, de pildă, o fostă excelență care urca scara numai ca să spuie „una bună”, o replică picantă sau o anecdotă, se antrena povestind, până se instala de a binelea în jumătatea de fotoliu a lui Ladima, care și așa se plimba mai mult prin odaie, iar când venea băiatul cu manuscrise sau corecturi, lucra în picioare pe colțul biroului. Am impresia că toată lumea știa a cui e gazeta și credea că și Ladima știe, dar cu toți găseau că are atâta libertate ca să poată fi de folos oricui.

Căci oricine era binevenit la redacție, în afară de o singură categorie de oameni: economiștii. Orice articol de finanțe îl scotea din sărite. Veacul publica din când în când note de bațjocură sângeroasă. Corbii matematici ai mizeriei sau Aventurierii și șarlatanii improvizați medici financiari. O „casetă” grasă cerea pentru economiști o uniformă deosebită: „Oameni buni, faceți-le o

uniformă ca la cioclii. Un soi de frac alb cu șireturi negre, ca să-i cunoaștem din depărtare pe stradă, să ne putem feri de ei.”

E drept că atitudinea lui era privită cu indulgență, căci chiar în redacția onorifică toată lumea era mai mult sau mai puțin economistă, ca de altfel nouă zecimi din românii în haine negre, între anii 1918 – 1928. Deși erau însă de părere contrară, răspundeau directorului cu un surâs de acceptare, care părea să spuie că, dacă nu admit ideile, oricum admiră vehemența lor literară. Ceea ce e sigur e că în această epocă economiștii erau foarte prețuiți și, în orice caz, singurii oameni care aveau, în vremuri așa de grele, lefuri princiare. Mai ales că, asemeni medicilor în timp de epidemie, erau chemați în mai multe locuri o dată și nu era unul să nu fie în cinci, șase consilii de administrație sau comisii deodată. Condiția ca să fii economist era să nu ai nici o profesie și nici carieră marcată, căci atunci erai socotit „diletant”. Făceau bineînțeles excepție de la aceasta inginerii și avocații, care erau dimpotrivă bineveniți. Medicii erau admiși numai dacă nu mai practicaau. Ceea ce e cert e că mai ales cei necunoscuți, în nici un fel, și îndeosebi tinerii se puteau instala, publicând articole cu cifre, drept specialiști.

— Domnule Ladima, cum poți să susții asta?

Ladima se-nfuria și suferea cu adevărat că nu poate convinge. Se plimba furios prin odaie și vocifera. Hainele negre, largi, de pe el, îi dădeau un aer de pledant patetic. Deși gulerul scrobitor era foarte larg, avea ticul de a-l tot lărgi, cu două degete, ca și când tot l-ar fi jenat.

— Domnule, toți avocații fără clientelă, toți studenții care nu și-au încheiat studiile acum au devenit, peste noapte, doctori în științele economice. S-au impus ca niște intendenți escroci în familii burgheze și timorate. Nu e minister fără un oficiu de studii. Ba unele au câte două, trei, și pentru direcțiile generale. Ei bine, asta nu va împiedica statul ca în curând – ascultă-mă, în curând – să facă disperat apel la experți străini.

Un fost deputat, voinic ca un luptător de circ, cu cap de copil, surâdea plin de el.

— Ha, ha, ha. Experți străini. Și-l privea compătitor. Crezi serios asta, domnule Ladima? Dumneata știi că economiștii noștri sunt consultați de către străini? Știi ce impresie extraordinară au făcut în comisiile de la Geneva?

Ladima arunca tocul enervat:

— Asta-i.! Lasă-mă. Lasă-mă, domnule! Ascultă ce-ți spun. Vor fi chemați experți străini. Nu e bancă fără zece economiști improvizați directori, cu birouri americane, cu zeci de dactilografe, cu portari în livrea și cinci călătorii pe an la Berlin Londra Paris. Nu e bancă fără „oficiul ei de studii”. Ei bine, asta nu va împiedica jumătate din ele, cel puțin, să se prăbușească. E un domn director general al uneia, care vrea să ne învețe săptămâna trecută finanțe, la Fundație. Ei bine, prăbușirea ăstuia va fi ceva mai tragicomică.

Și, descoperind ceva în gazetă, ridicând mâinile cu manșete burlane, a trântit foaia pe birou ca jignit personal.

— Uite, domnule, un tartor al economiștilor, raportorul general al bugetului, imbecilul de Oromolu. Uită-te și dumneata. Exprimă în raportul lui

nădejdea revalorizării leului. Ai înțeles? Revalorizarea leului! Miliarde se vor cheltui cu asta. Cu aberația revalorizării monetei. Uite ziarul. Citește.

În timp ce noi ne grămădisem pe foaie, ca să cetim raportul, el a început să-și ciupească mustața, și a potrivit gulerul și a redactat o nouă casetă, cu rânduri groase de tot, pe două coloane: Ministrul „bugetului de așteptare” crede în revalorizarea leului și bazează bugetul pe ea. E naiv, nebun sau de rea/credință. (A doua zi a apărut „Raportorul” în loc de „Ministrul” și asta m-a mirat mult, îndemnându-mă spre tot soiul de presupuneri.)

Altă formulă care-l scotea din sărite era „criza”, într-o seară de ninsoare abundentă și domoală, eram în redacție vreo cinci sau șase inși. Fostul ministru care spunea anecdote picante Emiliei și unei alte colege de la teatru (veniseră să-l ia pe Ladima), un deputat, cunoscut avocat liberal. Ladima, care citea ziarele de seară, și a aruncat ochii pe caricatura dintr-unul, pe care abia îl despăturise. Înfățișa pe Vintilă Brătianu stând de vorbă cu doi cetățeni jigăriți. Avea jos următoarea legendă: „- Lăsați, că dacă facem stabilizarea, o să treacă și criza.

— Domnule ministru de Finanțe, să nu cumva să se stabilizeze. Criza.”

Ladima a început să trântescă tamponul sugătoarei și tot ce a găsit la îndemână, ca un copil înfuriat, căci era, când se aprindea, copilăros, în desenul cu caricatura pe care o zvârlise cu furie pe birou.

— Ce cruntă prostie. Auzi criză!

Deputatul a rămas încremenit, fostul ministru s-a întors și el spre noi, dar cu mâna tot pe umărul actriței.

— Cum, domnule Ladima, dumneata crezi sincer că nu e criză? Poeții ăștia sunt teribili, domnule. Căci am auzit că ești poet. Spunea ieri cineva la „Capșa”.

Ladima publica versuri de mai bine de 20 de ani.

S-a oprit din plimbatul în cameră, parcă avea febră, cu ochii albaștri ca un smalț șters, în orbitele prea mari, cu gulerul scrobit prea larg pentru gât, mustața vie.

— Ce-i aia criză?

Și deputatul avocat, îndesat și mânios:

— Sărăcie generală, domnule. Sărăcie. Ei, drăcia dracului. E țara săracă.

— Asta e criza dumitale! Ei, atunci e fals. Nu e criză, e o idiotenie economică. Ascultă ce-ți spun. Lumea e bogată. E mai bogată ca oricând, orice ar spune economiștii dumitale imbecili. Statul, el, trece însă printr-o criză cumplită. Și asta e cu totul altceva. Nu e o criză economică. E o criză statului românesc, domnule deputat și domnule „fost și viitor ministru.” înțelegeți!

Fosta excelență a surâs indulgent, ca de o enormitate, și a spus fără emfază:

— Statul e sărac, pentru că e lumea săracă.

Ladima striga, gesticulând, de erau să-i sară manșetele.

— Nu e adevărat. E sărac pentru că nimeni nu-și plătește impozitele. Nimeni, înțelegi dumneata? Pentru că toți îl dușmănesc.

— Aci e un cerc vicios. Dacă n-au oamenii, de unde vrei dumneata să plătească?

— Nu-i adevărat. Dovadă că unii plătesc totuși. Culmea e că plătesc cei mai săraci, singurii. Funcționarii.

Sigur de el, tacticos, ca și când ar fi făcut o întrerupere în Parlament, fostul ministru se oferi să aducă un argument decisiv cu blândețe retorică.

— Domnule Ladima. Nu e chiar așa. Impozitul industrial și comercial în 1926 a dat 1.461 de milioane. Anul acesta să zicem că va da 1 miliard. Pe urmă ai avea dreptate. Așa ar fi dacă veniturile statului ar fi scăzut numai la impozitele directe. Partea gravă și care dovedește criza este că au scăzut veniturile indirecte. Dumneata ești poet, cum spune dumnealui, dă-mi voie să-ți explic pe îndelete asta.

— Nu-mi explica nimic.

— Atunci nu putem vorbi nimic. Eu cum te las pe dumneata? A scăzut adică venitul vămilor, al taxelor pe consumație. Au scăzut din cauza sărăciei consumațiile. Și deci și veniturile statului. Numai la alcool de la 1 miliard și jumătate, au scăzut aproape la câteva milioane anual.

Ladima nu se mai putea stăpâni, și nu conținutul discuției, cât această lipsă de disciplină în discuție era pentru cei doi o indicație despre superioritatea lor.

— Ei, bine, asta e nemaipomenit. Crezi dumneata sincer că se consumă azi mai puțin alcool decât înainte? Cu adevărat, crezi dumneata că azi se consumă numai câteva vagoane de alcool în toată țara românească? Știi dumneata câte fabrici avem? Poate că mii și mii. Știi dumneata câte plătesc impozit astăzi? Mă întreb dacă vor fi două trei care să nu fraudeze. Știi că mai toate băncile și industriile lucrează cu două rânduri de registre? (Era în 1927, deci cu câțiva ani înainte de criza mondială.) Aci e jaful cel mai sfruntat. Înțelegeți toți cu agenții statului, nimeni nu mai plătește. Fraudele directe. Evaziunile fiscale vor năruți statul românesc. Să-ți spun eu dumitale, un adevăr, ca fierul înroșit de viu: Nu există dușmani mai mari și mai aprigi ai statului românesc de azi decât ungerii și burghezia românească. Statul e sărac, falimentar. Marea industrie îi fură anual, sub pretext de furnituri naționale, câteva miliarde. Prin jocul taxelor vamale protecționiste, mai jefuiește pe consumatori am cetit un articol foarte interesant în privința asta încă de vreo 8-9 miliarde anual. În schimb, nu știu dacă două trei industrii plătesc impozite. Îți spun eu că niciodată nu au existat un număr mai mare de bogați decât acum. Dacă s-ar desface safeurile băncilor ar ieși la iveală miliarde.

Devenise furios și avea în colțul gurii și puțin pe buza de jos câteva fire de spumă. Mustăța i se zbârlise.

— De unde știi asta. Ai darul Mafaldei?

— Nu e nevoie să fii prea inteligent ca să știi asta. Toată lumea se vaită că lipsesc banii din circulație. Da sau nu? E adevărat că nu sunt destui. Dar și așa. Sunt vreo douăzeci de miliarde. Ghici ghicitoarea bouului: unde se găsesc cel puțin 14 miliarde absente din circulație, azi? Domnule, dacă s-ar publica listele deponenților, ai rămâne uimit de ce ai afla. Dacă s-ar deschide safeurile. Bagă de seamă că nu vorbesc măcar de depunerile în străinătate, nici de valuta străină pusă la adăpost. Acesta e semnul timpului. Burghezia își distruge propriul ei stat. Nici de armată, care e pavăza și formula ei psihologică, nu mai

îngrijește. E în plină criză de inconștiență și iresponsabilitate. Suntem la o răspântie istorică.

Era aplaudat, ca să zic așa, cu surâsuri și glume admirative, în aparență mai mult, căci în fond îl găseau extravagant și-l disprețuiau cu indulgență. Fostul ministru, rotofei și revărsat, l-a bătut pe umăr.

— Simpaticești, domnule. Zi-i poet, și pace. Dar cum îți explici asta. Că toată lumea se vaită? Băncile depun bilanțurile. Concordatele sporesc în fiecare zi.

— Ei și? Ce înseamnă asta? Unul dintre aspectele crizei e și această văicăreală generală, care are cântecul ei. Domnule, să-ți spun ceva semnificativ și uimitor: a apărut la noi în Veacul, acum două săptămâni, un articol optimist și așezat, intitulat Sfârșit de criză? În care se arată că un soi de afaceri cunosc o revenire în Ardeal. Ei bine, redactorul nostru a fost apostrofat tocmai de cel pe care credea că-l obligă: ce vrei, domnule, să deștepți atenția fiscalului?

— Sinuciderile se înmulțesc și dumneata găsești că nu e sărăcie? Ai scris ieri un articol care mi-a dat lacrimi, vorba aia, despre muncitorul de la Petroșani care din cauza mizeriei și-a legat un cartuș de dinamită de pânțele și i-a dat foc. (Fusese o sinucidere care a înfiorat toată opinia publică.) Ai scris singur alt articol despre avocatul acela care s-a sinucis din mizerie. Adineaori erai înduioșat de băiatul care a fost prins furând o pâine și arestat. Cum poți să susții că nu-i mizerie?

— Dar cine a susținut asta? E mizerie cumplită, dar numai într-o parte din populație, pentru că suntem imbecili. Nu e sărăcie generală. Criză. E altceva: e o proastă distribuție. Și ca și când a făcut o descoperire: Uite, mi-am găsit subiect pentru mâine. Trecu la birou unde însemnă vreo două rânduri ca să ție minte.

A doua zi, într-adevăr, Veacul avea în mijloc, cu literă mică, dar neagră, următorul articol:

PROASTA CIRCULAȚIE.

Sergentul din mijlocul străzii ridică și coboară bățul, parodiind în fața Operei pe dirijorul în frac dinăuntru. Automobilele cu fotolii adânci ca mormintele, găsite și iluminate pe dinăuntru ca niște budoare, dintr-o lume ireală, se urmează, cerându-și nerăbdător, cu țipăt aristocratic de claxoane, drum. E astă seară mare manifestare de artă, v-o spunem serios, și fotoliul, scaldat într-o baie de lumină electrică, a fost plătit cu 1.000 de lei, exact prețul a două sute de pâini.

Iată acum, aliniat ca un parter de flori și plante, femeile cu umerii rotunzi, gâturi marmoreane mângâiate de coliere, mâinile albe încheiate cu cătușe de aur și platină. Suntem, domnilor, o țară bogată, fără îndoială. Asta a putut constata ieri și băiețașul care, flămânzind de două zile pe străzile capitalei după ce a privit vreme îndelungată galantarele de la băcăniile împinse până în stradă și până în nările celor flămânzi, s-a decis să fure o pâine de la o gheretă din marginea orașului.

Nu l-au tentat nici homarii și langustele de la Ciobanu, nici șalăul cu spinarea lată de o palmă de la Teișani, nici rodiile, nici perele învelite în vată ca niște păsări bolnave. El nu vrea decât o pâine și e mai greu pentru unii, în

această țară, să aibă o pâine, decât pentru alții să trimită acasă un coș cu icre negre, brânză scump putrezită și pateuri cultivate încă înainte de gătuirea păsării.

Băiatul acesta n-avea decât 16 ani, dar mintea lui necoaptă a putut gândi stupid că e mai bine să fure, cu pereții stomacului uscați și lipiți de foame, o pâine, decât să aștepte și să încerce a obține de la stat o furnitură. Greșeală scump plătită, căci a fost împușcat de către simbolul ordinii noastre sociale, domnul sergent din post. Coliba puturoasă, cu trupuri măcinate de mizerie, alături de palate cu multe camere, în care pe divanuri, pe mescioare, fiecare obiect, aruncat parcă la întâmplare, reprezintă o valoare care ar schimba destinul unui om, asta e capitala simbolică a noastră. E o proastă distribuție în țara asta, ca într-un corp bolnav, distribuția sângelui. Unele organe plesnesc de congestionate ce sunt, pe când altele, care lăncezesc, se atrofiază, se descompun, pentru că până la ele, în același corp, nu ajunge nici o picătură din lichidul nutritiv.

E neîndoios că dacă un aeroplan ar putea zbura deasupra acestei capitale și pilotul ar putea privi, ca în poveste, prin acoperișuri, ar vedea în același timp, alături de așternutul cu zdrențe în care femeia cu trupul mâncat de tuberculoză își alăptează copilul, și dormitorul luxos, cu trupul curtezanei neroade frământat de voluptate, după ce a fost ațâțat de bunătați, plătite din jafal banului public.

Sufletele copiilor se ofilesc de la duhoarea vieții din jurul lor încă de mici. La 16 ani sunt împușcați adolescenți pentru că fură o pâine, iar la 20 de ani studenții își strâng tâmplele în mâini deasupra cărții, nu numai pentru că amețiți nu mai pricep nimic, dar ca să și potolească, printr-o crispă, crampele foamei.

Ce viitor ne pregătește această hidoasă congestie a organismului social, ce posibilități să putem întrevedea în țara lefurilor de 4 milioane anual, care stau în cântar cu pensiile de 500 lei lunar?

Ce suflete pot crește într-o astfel de mocirlă morală?

Lișiță tremurătoare, scoici flasce și nuferi, frumoși poate, dar paralitici, când noi avem nevoie de stejari și brazi, de animale sănătoase, îmbătate de aer proaspăt.

Trebuie să luăm aminte. E prea multă suferință aci și prea multă juisare nerușinată. Organe prea bine nutrite, năclăite de grăsime. Și inimi prea secătuite și deznădăjduite.

Se pare că în asemenea maladii chiar și medicina a revenit acum la anumite procedee terapeutice, care în ultimul timp cereau numai câteva lipitori, dar care într-o vreme foloseau și operații curajoase.

G. D. LADIMA.

P. S. Pentru o mai bună înțelegere a momentului, pentru a face o justificare a violențelor lui Ladima și pentru a realiza mai verosimil atmosfera acestor întâmplări, adăugăm, acum, când se tipărește cartea, la mai bine de patru ani de la moartea lui, și reproducerea întocmai a unei scrisori apărute de curând într-unui din marile cotidiene, sub titlul gros pe două coloane:

ÎN JURUL CUMPĂRĂRII FABRICII „ASTRA” DIN ARAD.

Din partea d-lui general M. Ionescu, directorul general al Căilor Ferate, primim următoarea scrisoare:

Domnule Director, În ziarul Universul, nr. 282, cu data de joi, 13 octombrie 1932, a apărut o notă în care se exprimă surprinderea că în timpurile grele de astăzi se cumpără fabrica „Astra” din Arad pentru suma de 360 mii. Lei.

Pentru lămurirea acestei chestiuni, socotim necesar să vă dăm următoarele lămuriri: Calea Ferată, printre alte contracte de reparațiuni de material rulant, încheiate cu diverse fabrici particulare, are și contracte legi încheiate cu consorțiul „Astra” și „Romloc”, în valoare totală de 445 milioane lei anual, cotă obligatorie și cu o valabilitate a contractului până la 1 mai 1936.

Cum în prezent, prin reducerea traficului, s-au redus implicit și necesitățile de reparațiuni pe de o parte, iar pe de alta o clauză din contract impunând Căilor Ferate să plătească ca beneficiu net 20% din valoarea contractului în cazul că nu se va da în lucru materialul rulant destinat reparațiunii, deși nu a lucrat nimic, și cum contractul cu fabricile „Astra” și „Romloc” se cifrează la suma de 445 milioane lei anual, numai prin faptul nepredării de reparațiuni, Calea Ferată ar trebui să plătească anual suma de lei 89 milioane (0,2 x 445 milioane lei), iar pe întreaga durată a contractului ar urma să plătească 383 milioane lei (89.000.000 x 4,3 ani) fără a avea nimic în schimb, aceasta fiind o penalitate obligatorie a contractului lege, care nu se poate modifica sau anula sub nici o formă.

În asemenea condițiuni, consiliul de administrație a hotărât a se începe tratative pentru cumpărarea fabricilor „Astra” din Arad și „Romloc” din Brașov, pentru lichidarea acestor contracte, în baza ofertei prezentate în acest sens.

Printr-o comisiune compusă din trei membri ai consiliului de administrație, un subdirector general și un delegat al contenciosului, s-a ajuns la înțelegerea ca aceste fabrici să fie cumpărate pentru suma de 360 milioane lei, iar ca rezultat al tratativelor ușor se poate vedea că e mai avantajos să plătim 360 milioane lei și să dobândim în proprietate cele două fabrici cu toate instalațiunile lor decât să plătim 382 milioane lei fără a repara nimic, fiind obligați să respectăm clauzele contractului.

Menționăm că și suma de 360 milioane lei se va plăti tot din cotele anuale ce se înscriu în buget pentru reparațiunile materialului rulant în fabricile particulare, modalitatea de plată a acestei sume globale fiind următoarea: 120 milioane lei se va plăti fabricilor „Astra” și „Romloc” din cota bugetară a anului 1932; 120 milioane lei din cota anului 1933 plătibilă în patru rate, iar restul de 120 milioane lei sunt datorii ale celor două fabrici către Banca Națională, sume pe care Calea Ferată le va lichida ulterior cu aceasta bancă.

Consiliul de administrație, prezidat de d-l ministru al Comunicațiilor, a aprobat tranzacția în forma propusă de acea comisie specială 18 august 1932 (procesul-verbal nr. 35), iar tot dosarul s-a înaintat Ministerului de Comunicații, care urmează a supune chestiunea aprobării Consiliului de Miniștri. În felul acesta, se face o serioasă degrevare a bugetului Căilor Ferate,

iar administrația intră în stăpânirea a două importante fabrici, care vor completa nevoile de reparații ale Căilor Ferate în cele mai bune condițiuni.

Primiți, vă rog, domnule director, încredințarea distinsei mele stime.

Director general C. F. R.

General de divizie M. IONESCU.

N. B. Publicăm această întâmpinare primită prea târziu, rezervându-ne dreptul să revenim în numărul de mâine cu comentarii, din care se va vedea că autorul acestei nemernicii este tot faimosul M., pe care regimul de azi l-a mai cocoțat și delegat la Societatea Națiunilor.

21 Da, spiritual și abil, câtă vreme nu intrase în marile afaceri, care nu numai că îl amuțiseră, dar îl și demascaseră. Evoluția aceasta de la spiritual (aparent) la veros e normală la politicienii români.

22 Succesul lui Gheorghidiu a fost într-adevăr remarcabil. Dacă într-unele gazete, atât interpelarea, cât și răspunsul n-au luat decât abia câteva rânduri mai mult decât o comunicare despre un pod rupt („d-l Gheorghidiu în chestie personală”), Viitorul și gazetele cu tendințe liberale au publicat coloane întregi. Veacul avea firește titlul pe o întreagă pagină. Spulberarea unui sistem de calomnii. Și în cuprinsul paginii, numeroase subtitluri, pe câte două sau trei coloane. Evident că nu e locul să-l redăm aci în întregime, deși ni se pare caracteristic și pentru personaje, și pentru viața politică, și pentru modul în care statul românesc e servit. Iată totuși câteva fraze și momente de la început și altele de la sfârșit: „Domnule președinte, domnilor deputați, Onoratul meu coleg de Galați a pus domnului ministru al Industriei și Comerțului câteva întrebări care denotă la domnia-sa o curiozitate de invidiat aproape, căci psihologia ne învață, domnilor, că această însușire e caracteristică inteligențelor dezvoltate. Peștii, de pildă, s-a dovedit științificește, nu manifestă în nici o împrejurare nici un soi de curiozitate. (Mare ilaritate.)”

Ilaritatea era provocată nu atât de calitatea spiritului cât de agresivitatea aluziei. Căci, chiar în ajun, Veacul publicase niște scrisori din care reieșea că interpelatonul fusese în tinerețe întreținut de o femeie, pe care azi nici măcar nu mai vrea s-o recunoască, deși era, biata, în mizerie.

„Nemuțumit cu răspunsul care i s-a dat, a dezvoltat în fața d-voastră o lungă interpelare, dovedind, cum s-ar zice, grai excesiv (ilaritate), dar, după cum vă vom dovedi, în detrimentul și al său propriu. Și al intereselor țării, și – îngăduiți-mi s-o spun – și al bunului-simț.

Mi-a făcut onoarea unui capitol întreg din romanul d-sale, atât de specializat în romane. (Ilaritate.) Domnilor, nu mă supără că am devenit erou de roman, dimpotrivă, aceasta mă fletează – socot însă că și prin caracterul meu, prin gesturile mele, prin coloritul și prin pitorescul meu natural, înfățișez destule note pentru un roman, și că nu e necesar ca fantezia fără scrupule a unui autor prost să-mi atribuie altele care dovedesc cel mult un spirit sărac de invenție, bineînțeles atunci când nu e în beneficiu propriu. (Ilaritate.)

Trec, domnilor, peste nota naivă, de soi mahalagesc, că aș fi miliardar. Avera mea e mult mai modestă, din păcate, și nu eu, de pildă, aș fi împotriva unui proiect de lege care ar pretinde justificarea averilor. (Aplauze.)

Domnilor, am fost acuzat că am lovit în interesele țării, eu, care totuși am putut pune la dispoziția apărării naționale o fabrică de muniții și pentru reparat materialul de război, în campaniile pentru eliberarea Ardealului, pentru care actualul prim-ministru mi-a adus mulțumirile sale. Sunt acuzat eu, care în vremea neutralității, cu două luni înainte de începerea ostilităților, am izbutit să smulg Germaniei douăzeci și cinci de vagoane de aramă, care s-au transformat în obuze întoarse împotriva năvălitorului. (Aplauze puternice.)

O voce ironică: Dând în schimb o sută de vagoane de grâu.

— Nu știu de unde a venit întreruperea, dar bănuiesc că e a unui om de onoare și de conștiință, fi întreb deci loial: „Crede domnia-sa sincer că a fost o faptă rea acest schimb care sporea cât de puțin mijloacele de luptă, așa de puține, ale unei armate viteze, impunând în schimb oarecare lipsă – ușor de suportat într-o țară agricolă – celor rămași acasă? (Aplauze puternice.)

După război aceeași grijă pentru stat și neam, înscrisă în tradiția partidului nostru, m-a făcut să iau o serie de inițiative, toate menite să sporească mijloacele de apărare ale țării. Că mă lovesc de critici cu atât mai îndârjite cu cât sunt mai nedrepte? Nu trebuie să ne sperie aceasta. Nimeni nu aruncă cu pietre decât în pomii cu rod. De altfel, domnilor, partidul liberal e obicinuit cu astfel de atacuri. Îngăduiți-mi să amintesc, domnilor, un mic episod din trecutul nostru. (E supărătoare această repetare a unor cuvinte, dar e cu totul obicinuită în oratoria parlamentară, ca un tic, care probabil înlesnește ritmul gândirii, sau respirația. De obicei, la corectură, oratorul o suprimă, dar Gheorghidiu n-a făcut-o – N. R.) Domnilor, s-a dus împotriva partidului nostru și îndeosebi împotriva actualului președinte al Consiliului una dintre cele mai sălbatice campanii, s-au ridicat cele mai deșănțate acuzații de necinste împotriva unui om despre a cărui onestitate azi nu e nimeni în cuprinsul României Mari, oricât de adversar, să se mai îndoiască.

De ce era denunțat, de ce trebuia înfierat cu „fierul roșu” primarul Vintilă Brătianu? (Aplauze puternice.) Pentru că dăruise acestei capitale tramvaiele electrice. (Aplauze puternice.) Mai e cineva azi să nu-și dea seama ce binefacere a fost pentru această capitală minată de război, ca să se găsească, după încheierea păcii, măcar cu o rețea de tramvaie, în locul rușinoaselor cotigi cu un cal care îi străbăteau străzile. Asta a fost una din crimele partidului liberal. (Aplauze prelungite.) „

Abilitatea lui Gheorghidiu de a trage în rândul atacaților cu el pe Vintilă Brătianu, pe o chestie care a produs la timpul ei dezbateri atât de pătimase, a fost incontestabil dintre cele mai reale și mai pline de efect, mai ales că reportajul indica în fruntea miniștrilor prezenți. Pe șeful guvernului. Interpelatorul produsese liste întregi de cifre și rapoarte, care dovedeau că fabrica de muniții al cărei președinte de consiliu de administrație era Nae Gheorghidiu, și acea de avioane, al cărei administrator delegat era, nu produc decât foarte puțin, de calitate inferioară și mult mai scump decât am putea obține din străinătate.

Timp de 3 ore Gheorghidiu a citit alte cifre și rapoarte din care rezulta că fabricile produc, că produsele sunt de o calitate excepțională și că nu sunt deloc mai scumpe decât cele străine, dimpotrivă. Și ca o concluzie.

„Dar eu vă întreb altceva. Domnilor. Poate fi prea scumpă o industrie națională, care ne-ar permite în caz de război să fabricăm avioanele și armamentul de campanie în țară, în loc să mai așteptăm, așa ca în 1917, ca ele să ne sosească prin Dardanelele închise sau prin Arhanghelskul înghețat – adică să nu ne sosească, așa cum nu ne-au sosit? (Aplauze îndelungate pe băncile majorității.)

Domnilor, dacă m-au îndurerat atacurile primite în ceea ce privește persoana mea, m-au revoltat cele aduse împotriva intereselor țării.

Domnilor, știu care-c gândul nemărturisit al celor ce mă atacă, dar nenorociri se pot întâmpla oricărei familii. Sublocotenentul în rezervă Ștefan Gheorghidiu și-a găsit pedeapsa în fundul ocnei. Și nimeni dintre noi, dintre cei de același sânge cu el, n-a făcut vreodată cel mai mic demers ca pedeapsa să nu fie executată până la ultima ei literă. Găsesc că este însă o neiertată lipsă de scrupule să fie atacat, fie și numai prin aluzii perfide, unchiul care a contribuit la înarmarea armatei române, pentru vina nepotului care a trădat această armată. (Vii aplauze.)

Domnilor, am fost atacat cum puțini oameni din țara românească au fost. Puțin îmi pasă când știu că acțiunea mea e spre folosul obștesc. Nici n-am căutat să răspund vreodată insultelor, care, recunosc, au devenit, nestânjenite, avalanșe. În ziua însă în care calomniile de cafenea și de club cu cagnotă (aplauze vii) au ajuns până la tribuna Parlamentului, aduse de un om fără răspundere, atunci din respect pentru această adunare m-am simțit obligat să lămuresc acest caz, chiar cu riscul de a-i răpi din prețiosu-i timp (aplauze prelungite), nu fără speranța că asemenea ușuratică acuzații nu vor mai fi formulate aci împotriva nimănui. (Aplauze puternice, repetate.) „

Din pricină că nici o gazetă nu mai îndrăznește, nu să-l atace, dar nici măcar să comenteze atacurile altora, succesul lui Gheorghidiu s-a prelungit și în săptămânile următoare în cercurile politice. A dat câteva zile impresia că e un neînțeles, un nedreptățit, un element de sprijin al statului, calomniat. „Orice-ai zice, îmi spunea un fost ministru, într-o seară, la teatru, dar statele nu se creează și nu durează prin oameni ca Ștefan Gheorghidiu, ca George Ladima (cred că ar fi adăugat și pe Fred Vasilescu, dacă l-ar fi cunoscut), ci prin contribuții pozitive ca Nae Gheorghidiu. Pentru un stat e mult preferabil un constructor, chiar veros, unui individualist oricât de strălucit, dar dizolvant. Nae Gheorghidiu a apărut-asta e impresia mea – într-o altă lumină Camereii, a izbutit să schimbe punctul de vedere, a convins. Și asta a fost cauza succesului lui, care a fost realmente foarte mare, și impresia unanimă e că va fi rechemat pe viitor în orice guvern liberal.”

Adevărul e că s-a vorbit din nou, după ce înainte se ceruse atât de stăruitor, „epurația partidului”, de oamenii de afaceri și de reintroducerea în minister a unor elemente „constructive” ca „deputatul de Oravița”.

23 Avram Imbroane (1880-1938), cunoscut de Camil Petrescu în perioada când politicianul era redactor șef al ziarului Banatul (1919), transformat în Banatul românesc și scos la Timișoara. Stabilizat la București, a colaborat cu articole politice la Epoca, Universul, Adevărul Un timp a fost membru al

partidului averescan, după care s-a înscris în partidul național liberal și a fost ales deputat în 1927 și vicepreședinte al Camerei Deputaților (1931) (N. Ed.).

24 Această reputație de prost și incult, de care se bucura Fred Vasilescu „Lumânăraru”, era una dintre cele mai false din câte se pot închipui. Am vorbit eu cu el foarte adesea și m-a surprins prin spiritul lui domol oarecum, e drept dar foarte aplicat. Nu mai vorbesc de priceperea lui în motoare, electricitate, sau cai de curse, care era cu totul remarcabilă, fi ascultam adesea îndelung, explicându-mi calități, particularități. Dar și așa, cum fusese câțiva ani atașat de legație, călătorise mult, văzuse multe, avea o lectură de tânăr diplomat francez și de amator de cai, englez, în același timp, făcută, în afară de cunoașterea oarecum anecdotică a istoriei, cerută de carieră, și dintr-o lectură de magazin ilustrat englezesc, la curent cu noutățile și curiozitățile practice ale culturii, foarte interesantă. Dar cum lumea arareori admite că o femeie frumoasă e și inteligentă, hotăra că un monden pieptănat, lipsit de spirit (adică incapabil de „spirite, glume, jocuri de cuvinte, căci altfel nu era lipsit în convorbire de un umor abia perceptibil, dar pătrunzător), blond, ca un amoret de teatru englez, uneori prea tăcut, e neapărat prost.

25 În 1927, firește. Căci acum, în 1933, a revenit.

26 E în numărul de pe martie al Cugetului.

SAMARCANDA.

Muntele sticlos din fund e la trei noapți depărtare cu privirea. Șahi răscopți plâng ce-a fost cu ochii scoși. Oigurii mei cresc în vaduri, văile vuiesc de ei.

Merg spre turnul nalt, cât norii albi de grindeni, Margini nu se știu, privilegiștea n-are, Țările vecine-l văd de pretutindeni, Caravanseraiuri fumegă-n hotare.

Sus pe munți spânzurători cât cerul gol cheamă trecătorii șuierând domol.

Muște cât găinile rotesc. Leproșii vămuiesc chervanele, aprind chiparoșii. Curcubeul peste Asia întreagă cheamă-nțelepciunea voastră să aleagă. Iată flăcări, stele, luminează albastre, Nașterea pe scurt a seminției noastre.

Bajazet închis cu amintirea-n cușcă gratiile ca zăbalele își mușcă.

Hoarda, hoarda mea de aur peste tot.

Prapur cu minciună, cepeleag despot.

P. S. Am avut foarte adesea, lungi și nervoase discuții cu Ladima, la redacție, la S. S. R. Sau la cafenea despre poezie. Disprețului meu, de altfel numai verbal, pentru această falacioasă preocupare, el îi opunea un dispreț de mag pentru orice altă formă literară decât poezia, în acest sens, după câte am înțeles, folosea el expresia „poezia pură”, voind adică să însemne cu ea anume opera acelor poeți care n-au scris și nu vor scrie niciodată nici teatru, nici romane, nici critică, genuri, după Ladima, vulgare. El concepea structura sufletească a poetului ca o deosebire de speță, nu ca o simplă polaritate. Creatorul de poezie e un profet, un iluminat, e construit altfel decât ceilalți oameni, are simțuri în plus și darul de a transforma orice atinge. Pentru el frumusețea, tradusă prin muzicalitate, era un rit, îndeplinea un oficiu esoteric.

Ironiilor mele pe care le găsea „lipsite de înțelegere”, le opunea esența imaterialității lui.

Îl indignau poeziile cu înțeles curent, cu „morală” sau chiar cele cu un tâlc oarecare.

— Atunci ești partizantul „poeziei pure”, așa cum o înțelege abatele Bremond, ca o pură incantație muzicală, indiferentă față de conținutul material al vorbelor, prețuind numai unicitatea lor formală, încercam eu să-l determin să-și formuleze sentimentul interior al ordinii lui poetice.

Spre surprinderea mea, protesta cu îndârjire:

— Nici vorbă, nici vorbă! Abatele e un rătăcit, un impostor. Nu există o poezie pur formală. E o aberație. Poezia trebuie să aibă un conținut, trebuie să exprime ceva.

— Dar atunci nu e poezie normală, „impură”, ca să zic așa? Ridica brațele nervos și indignat de cursa pe care i-o întindeam:

— Nu, nu, nu. Înțelege! Ceea ce e normal nu poate fi poezie.

— Atunci ești întocmai de părerea suprarealistului Andre Breton, care socotea că poezia are ca obiect subconștientul, exprimat mai bine în incoherența paralizicilor generali, frenetici, a căror modalitate suprarealiștii caută să o realizeze cu oarecare pietate.

Ladima se îmbufna și declara că nu mai discută cu mine, că sunt iremediabil neînțelegător. Mă prefăceam uimit.

— N-ai spus singur că poezia trebuie să exprime anormalul?

— Da. Nu însă orice anormal. Nu mai sunt și alte stări, supranormale?

— În sensul acesta, un fizician de geniu e și el supranormal. Îi înglobezi activitatea în poezia pură? Hotărât, indignat, mișca brațele ca niște vâsle.

— Nu.

— Atunci?

După o lungă pauză, cu emoție, aproape:

— Dar visul? Conveneam numaidecât, nu fără ipocrizie:

— Acum te înțeleg. Ești un adept al onirismului. E un punct de vedere care se poate susține. Oniricul și orficul au fost delimitate de multă vreme ca perimetre ale poeziei. Dar atunci revii la lipsa de conținut. Visul și muzicalul sunt pură incoherența.

Mă privea cu o adevărată oroare, și explica domol:

— Nu. Nu. Nici chiar așa. Și căutând mereu: Există indivizi care au anumite vise, un fel de realitate transfigurată. Ca viziunea unei supralumi. Nu știu dacă e construită numai cu elemente din realitatea normală, sau e viziunea unui alt plan de existență. E un peisaj deformat, dar nu într-un mod vulgar, ca într-un vis de pensionar care a mâncat mult, ci după un potențial superior, care este de esența poetului.

— Dă-mi un nume de astfel de poet, pe care-l socoti apropiat de dumneata.

— De ce nu? Gerard de Nerval, Edgar Pol, Baudelaire, Huysmans, în proza lui.

— Da. Pare-se că ne apropiem.

— Am să-ți citez o strofă din Gerard de Nerval, care e, dacă vrei, semnul sub care stă destinul versurilor mele:

Je suis le ténébreux, le veuf, l'inconsolé, Le prince d'Aquitaine î la tour abolie.

Ma seule étoile est morte. Et mon luth constellé
Porte le soleil noir de la mélancolie.

— Da. În sfârșit, ne apropiem. E întrebarea dacă e realizat în operă. Așteptăm volumul promis de vreo zece ani. Poeziile dumitale sunt prea risipite prin reviste.

— Nu știu dacă-l voi publica nici zece ani de aci încolo.

27 Sunt două poezii apărute în Logos, numărul pe martie.

CER FINAL

Dar iezerile unul lângă altul sute, Când râd arhipelagurile lumii mute?
Geyserii lungi lumina descompun, Cu munții de cristal și alun.
Iradiază sorii albi, când doi, când patru, Terasale de ape vii în amfiteatru.
Grădinile Semiramidei, lateral, Din răsărit pân' la apus, în sus de val.
Azvârle orgile planetei jerbe grele
De innuri spre spiralele de stele.
Când evantalii latescente trec domol, Ca reci comete dincolo de gol.
Fășii de lumină caută gândind
Sfârșitul lumii. Rar se sting și se aprind.

Așa era. Așa era întâiul ceas.

De nu m-ar fi chemat pe cruce aș fi rămas.

PARAFĂ.

Marea crâncenă de plumb visează salbe

Și resoarbe înveninată spume albe.

Pe deasupra-i sârma-ntinsă între munți, Pentru pașii mei alături, și mărunți.

Doamne, din ce gropi, din ce canal, Mă azvârli ca pe un cadavru, sideral,
Ce descrie cu picioarele lipite

Traietorii în ocol, de monolite?

Timpul se dilată-n gol și vin prin spații

Către mine, flămânzite constelații.

Sorii noi au nimburi tari de sfinți. Eu trec

Ca o pasăre salvată de înec.

Semnul e de aur, știu, blestem de soi.

Negreșit, Steaua Polară. Dar apoi?

28 Se pot da aci în notă, ca să poată fi sărite, două articole, din două reviste dintre cele împrumutate de la Bulgăran și însemnate cu sublinieri de către Ladima, și care, de altfel, se pare că l-au impresionat foarte mult. Cel dintâi e o conferință a savantului sir James Jeans, ținută la Universitatea din Cambridge, sub titlul Soarele care moare.

„Cunoaștem stele care abia de sunt mai mari ca pământul, cele mai multe sunt atât de mari, că sute de pământuri ar încăpea în fiecare din ele și tot ar mai rămâne loc destul; ba ici-colo întâlnim câte o stea uriașă care ar putea cuprinde milioane de pământuri. Și numărul total al stelelor este, fără

îndoială, învecinat cu numărul total al firelor de nisip de pe toate țărmurile tuturor mărilor din lume. Atât e de mică locuința noastră în spațiu în comparație cu substanța totală a universului.

Mulțimea aceasta imensă de stele rătăcește prin spațiu; unele se grupează pentru a călători împreună, dar cele mai multe sunt călătoare solitare. Și ele pribegesc prin universul atât de spațios că apropierea unei stele de alta e un eveniment de o raritate aproape neimaginabilă. Majoritatea lor călătoresc într-o izolare splendidă, ca un vapor pe un ocean pustiu, într-un model în care stelele ar fi ca niște vapoare, fiecare vapor s-ar afla în medie la mai mult de un milion de mile de vecinul său cel mai apropiat, astfel că se înțelege lesne pentru ce asemenea corabie arareori poate ajunge să se întâlnească cu altă corabie.

Noi credeam, totuși, că acum vreo două miliarde de ani acest rar eveniment s-a împlinit și că o stea, în goana sa oarbă prin spațiu, s-a nimerit să se întâlnească cu soarele nostru. Precum soarele și luna provoacă mare pe pământ, lot așa steaua aceasta trebuie să fi stârnit marea pe suprafața solară. Dar cât de deosebite, firește, de mările plâpânde pe care le ridică masa modestă a lunii pe oceanele noastre! Un val gigantic trebuie să fi străbătut suprafața soarelui, spre a alcătui în cele din urmă un munte de o înălțime prodigioasă, mărindu-se neconținut pe măsură ce se apropia cauza acestei tulburări. Apoi, mai înainte ca steaua străină să fi început a se depărta din nou, atracțiunea ei devenise atât de puternică, încât muntele acesta a fost sfărâmat și s-a împrăștiat în fragmente mici până la mari depărtări, întocmai cum coama unui val își aruncă departe spumele. Și de atunci acele mici fragmente gravitează neîncetat împrejurul soarelui, părintele lor. Sunt planetele, cele mari și cele mici, dintre care una e pământul nostru.

Soarele și celelalte stele pe care le vedem pe cer sunt toate de o căldură imensă-mult prea mare ca viața să se poată stabili pe ele. La fel erau, fără îndoială, și fragmente expulzate din soare în clipa sfărâmării lor. Încetul cu încetul, însă, ele s-au răcit atât de mult, că azi nu le-a mai rămas căldură proprie, temperatura lor actuală fiind datorită în întregime radiației pe care le-o dăruiește soarele. Pe urmă, nu știm nici cum, nici când, nici de ce, unul din aceste fragmente în curs de răcire a dat naștere vieții. A început cu organisme simple, care nu erau capabile a face altceva decât să se reproducă și să moară. Din aceste umile începuturi însă a izvorât un curent vital care, progresând prin complexități tot mai mari, a sfârșit prin a produce ființe ce își fac un temei al vieții din emoțiile și ambițiile lor, din judecățile lor estetice și religiile lor, în care sunt conservate cu evlavie speranțele lor cele mai înalte și aspirațiile lor cele mai nobile.

Nu putem afirma nimica, dar e cu totul verosimil că omenirea în acest chip și-a dobândit existența. Instalați pe microscopicul nostru fragment de fir de nisip, am ajuns a ne sili să pătrundem natura și scopul universului care ne înconjoară locuința noastră în spațiu și timp. Prima noastră impresie e ceva ce seamănă cu groaza. Universul ne îngrozește prin imensitatea nesocotită a distanțelor sale, prin lungimea de neconceput a perspectivelor sale de timp, care reduce toată istoria omenirii la durata unei clipiri din ochi, prin extrema

noastră singurătate, prin neînsemnătatea materială a locuinței noastre în spațiu – a milioanea părticică a unui fir de nisip dintre toate firele de nisip de pe toate țărmurile lumii. Dar mai presus de toate ni se pare îngrozitor universul, fiindcă pare a fi indiferent față de orice fel de viață asemănătoare cu a noastră; emoția, ambiția și succesul, arta și religia, toate acestea par străine de planurile sale. Ar trebui poate chiar să se spună că universul pare ostil oricărei vieți asemănătoare cu a noastră. Spațiul gol, în cea mai mare parte, e atât de rece, că distruge prin îngheț orice vietate; partea cea mai mare a materiei răspândită în spațiu e, tocmai dimpotrivă, atât de arzătoare, că face imposibilă orice viață; spațiul e brăzdat și corpurile astronomice sunt bombardate neîncetat de felurite radiații dintre care multe sunt probabil defavorabile vieții, ba chiar sunt capabile s-o nimicească.

Într-un astfel de univers am picat noi oamenii, fără să prea știm cum, dacă nu cumva din greșeală, în orice caz prin efectul a ceea ce se poate numi cu multă dreptate un accident. Întrebuințarea acestui cuvânt nu înseamnă că ar fi surprinzător că pământul nostru există, căci accidente vor fi totdeauna, și dacă universul va mai dura destul timp, e probabil că toate accidentele ce se pot concepe se vor realiza la timpul lor. Huxley, mi se pare, a spus că dacă am pune șase maimuțe să bată, fără nici o noimă, la niște mașini de scris mai multe milioane de milioane de ani, ele ar ajunge în mod fatal, cu timpul, să scrie toate cărțile ce se păstrează la British Museum. Dacă, examinând ultima pagină compusă de o astfel de maimuță, am constata că, întâmplător, țacâneala ei orbească a produs un sonet de Shakespeare, am avea dreptul să socotim acest accident remarcabil, dar dacă am trece în revistă milioanele de pagini, produse într-un număr imens de milioane de ani, noi putem fi siguri dinainte că undeva se va găsi un sonet de Shakespeare, produs al jocului orb al întâmplării. La fel e și cu milioanele de milioane de stele ce rătăcesc orbește timp de milioane de milioane de ani prin spațiu; prin firea lucrurilor ele trebuie să întâmpine tot felul de accidente posibile; așa încât vor trebui în mod necesar să dea naștere, cu timpul, unui număr determinat de sisteme planetare. Totuși, numărul acestora va fi infim în comparație cu numărul total al stelelor de pe cer.

Raritatea aceasta a sistemelor planetare e un punct important, fiindcă, după câte vedem, viața, așa cum o cunoaștem noi, nu poate lua ființă decât pe planete ca pământul nostru. Ca ea să poată apărea, trebuiesc condiții fizice convenabile, între care cea mai importantă e tot temperatura care să permită corpurilor să existe în stare lichidă.

Stelele însele trebuiesc date la o parte, fiindcă sunt prea calde. Le putem socoti ca o imensă multitudine de focuri împrăștiate prin spațiu, răspândind căldură într-un climat care nu trece de circa patru grade peste zero absolut, cam 269°C , și care e chiar mai rece în vastele spații ce se întind dincolo de Calea Laptelui. Departe de focurile stelare stăpânește acest frig inimaginabil de sute de grade; în apropierea lor e însă o căldură de mii de grade, care face să se topească toate corpurile solide și să se evaporeze toate lichidele.

Viața nu poate exista decât înlăuntrul unei zone temperate ce înconjoară pe fiecare dintre focurile acestea cerești la o distanță anume. În afară de zonele

acestea, viața ar fi ucisă de frig, mai înlăuntru ea ar fi arsă de căldură. Un calcul sumar arată că zonele înlăuntru cărora viața este posibilă, adunate toate laolaltă, formează mai puțin de o miliardime de milionime a spațiului întreg. Apoi chiar înlăuntru acestor zone viața trebuie să fie extrem de rară, căci faptul de-a proiecta departe planete, cum a fost soarele nostru, e un accident atât de puțin frecvent pentru un soare, încât probabil de abia una la 100.000 de stele posedă o planetă care se învârtește în jurul ei în zona aceasta redusă unde viața e posibilă.

Pentru acest motiv pare imposibil ca universul să fi fost conceput la origine cu scopul de a produce viața; dacă ar fi fost așa, ne-am fi putut aștepta să găsim o proporție mai echitabilă între enormitatea mecanismului și rezultatul obținut. La prima vedere cel puțin, viața pare a fi numai un subprodus fără nici o importanță; noi, ființele vii, suntem într-un fel alături de linia principală.

Nu știm dacă niște condiții fizice convenabile sunt suficiente în sine pentru a produce viața. O anume școală pretinde că pe măsură ce pământul s-a răcit, a fost natural și aproape inevitabil să se nască viața. Alta susține că un prim accident dând ființă pământului, un al doilea a fost necesar pentru a produce viața. Constituanții elementari ai unei ființe vii sunt atomi chimici cu totul ordinari: carbon, așa cum îl găsim în seu ori în funingine, hidrogen și oxigen, așa cum se găsesc în apă; azot, așa cum alcătuiește cea mai mare parte a atmosferei; și așa mai departe. Toate felurile de atomi necesari vieții au trebuit să existe pe pământul nou-născut. Din când în când întâmplarea a putut face ca un grup de atomi să se grupeze întocmai în felul cum sunt grupați în celula vie. De fapt, într-un răstimp suficient de lung, trebuia cu certitudine să se grupeze astfel, cu aceeași certitudine cu care cele șase maimuțe trebuiau într-un răstimp suficient să sfârșească prin a tapa pe mașinile lor un sonet de Shakespeare. Dar atunci atomii aceștia astfel grupați alcătui-vor oare ei o celulă vie?

Cu alte cuvinte, o celulă vie este ca o simplă grupare de atomi ordinari potriviți într-un fel insolit oarecare, sau este ceva mai mult? Este ea numai un ansamblu de atomi, sau ansamblu de atomi plus viața? Sau iarăși, cu alte cuvinte, un chimist suficient de abil ar putea oare crea viața plecând de la atomii necesari, cum un copil creează o mașină cu piesele din cutia de jucării, și pe urmă să o facă să funcționeze? Ignorăm răspunsul. Când va veni, el ne va indica dacă alte lumi nu sunt locuite ca a noastră și, prin urmare, va influența considerabil interpretarea noastră asupra sensului vieții; s-ar putea chiar ca acest răspuns să producă mai mare revoluție în gândirea umană decât sistemul astronomic al lui Galilei sau doctrina biologică a lui Darwin.

Ceea ce știm perfect totuși este că dacă materia vie se compune din atomi cu totul ordinari, aceia din care se compune în mare parte au o aptitudine specială de a se coagula în grupări, în „molecule” deosebit de voluminoase.

Cei mai mulți atomi nu posedă proprietatea aceasta. Atomii de hidrogen și de oxigen, de pildă, se pot combina pentru a forma moleculele de hidrogen (H_2 sau H_3), de oxigen sau de ozon (O_2 sau O_3), de apă (H_2O), sau de apă oxigenată (H_2O_2), dar niciunul din acești compoziți nu cuprinde mai mult de

patru atomi. Adăogirea azotului nu schimbă mare lucru: compușii hidrogenului, oxigenului și azotului cuprind toți relativ puțini atomi. Dar o adăogire ulterioară de carbon transformă complet tabloul; atomii de hidrogen, de oxigen, de azot și de carbon se combină pentru a forma niște molecule cuprinzând sute, mii și chiar zeci de mii de atomi. Corpurile vii sunt alcătuite în esență din asemenea molecule. Cu vreun secol în urmă se admitea încă, obicinuît, că ar fi necesară un fel de forță „vitală” pentru a produce aceste molecule, uriașe, precum și celelalte substanțe care intră în compoziția corpurilor vii. Dar iată că Wohler, în laboratorul său și prin procedurile firești ale sintezei chimice, a produs ureea (CO_2) (NH_2), care este un produs tipic animal; pe urmă s-a realizat sinteza și altor elemente ale corpurilor vii. Azi fenomenele ce se atribuiau odinioară „forței vitale” se interpretează unele după altele prin mijlocirea procedeelor ordinare ale fizicii și ale chimiei. Deși problema e încă departe de soluția ei, devine din ce în ce mai probabil că ceea ce deosebește special materia corpurilor vii este prezența, nu a unei „forțe vitale”, dar a acestui element cu totul banal, carbonul, totdeauna în combinație cu alți atomi, cu care împreună formează molecule excepțional de voluminoase.

Dacă este așa, atunci viața nu există în univers decât pentru că atomul carbonului posedă anume proprietăți excepționale. Interesul pe care-l prezintă carbonul din punct de vedere chimic rezidă, fără îndoială, în faptul că acest element formează un fel de tranziție între metale și metaloide, dar până acum nu se cunoaște în constituția fizică a atomului de carbon nimic ce ar putea explica aptitudinea-i cu totul specială de a lega împreună alți atomi. Atomul de carbon se compune din șase electroni care se învârtesc în jurul unui sâmbure central ca șase planete gravitând în jurul unui soare; el pare a nu se deosebi de cei doi vecini ai săi mai apropiați în tabloul de elemente chimice, atomii de bor și de azot, decât că posedă cu un electron mai mult decât primul și cu un electron mai puțin decât al doilea. Totuși această ușoară diferență trebuie să explice în ultimă instanță toată diferența dintre viață și absența de viață. Fără îndoială, rațiunea pentru care atomul cu șase electroni posedă aceste proprietăți remarcabile își are originea în vreo lege primordială a naturii, pe care fizica matematică încă n-a ajuns s-o pătrundă.

Chimia mai cunoaște și alte cazuri similare. Fenomenul magnetismului permanent apare într-un grad exagerat în fier și într-un grad mult mai redus la vecinii săi, nichelul și cobaltul. Atomii acestor elemente posedă câte 26, 27 și 28 de electroni. Proprietățile magnetice ale celorlalți atomi sunt, în comparație, aproape neglijabile. S-ar părea deci că, deși nici aici fizica matematică n-a lămurit încă chestiunea, magnetismul ar depinde de proprietățile particulare ale atomilor cu 26, 27 și 28 de electroni, și mai cu seamă de ale celui dintâi. Un al treilea exemplu ni-l oferă radioactivitatea care se limitează, în afară de excepții aproape neînsemnate, la grupul de atomi posedând de la 83 la 92 electroni; „ici aici nu știm pentru ce. Astfel singurul lucru ce ni-l poate spune chimia este că viața trebuie pusă în aceeași categorie ca magnetismul și radioactivitatea. Universul e construit în așa fel, încât să funcționeze după anumite legi. După aceste legi, atomii care posedă anume număr definit de electroni, adică 6, de la 26 la 28 și de la 83 la 92, au anume proprietăți speciale

care se manifestă în fenomenele vieții, ale magnetismului și ale radioactivității. Un creator atotputernic, pe care nu l-ar fi împiedicat nici o limitare, n-ar fi fost redus la legile care guvernează universul actual; el ar fi putut alege să construiască un univers conform cu oricare din infinita multiplicitate de grupuri de legi posibile. Dacă ar fi adoptat un alt ansamblu de legi, alți atomi particulari ar fi putut poseda alte proprietăți speciale legate de constituția lor. Nu putem spune care anume, dar că viața și magnetismul și radioactivitatea, poate să nu fie decât o consecință accidentală a grupului particular de legi care cârmuiește universul actual.

Este adevărat că cuvântul „accidental” se pretează la discuții. Căci pentru ce creatorul universului n-ar fi ales un grup special de legi, tocmai pentru că aceste legi aveau să tragă jupă ele apariția vieții? De ce n-ar fi fost acesta felul său de a crea viața? Atâta timp cât considerăm pe creator o ființă antropomorfică, animată de sentimente și de interese asemănătoare cu ale noastre, nu se poate răspunde la obiecția aceasta decât cel mult prin observația că, o dată admis postulatul unui astfel de creator, nici o discuție nu poate adăuga mare lucru la ceea ce s-a acceptat dintru început. Dar dacă alungăm din spiritul nostru orice urmă de antropomorfism, nu mai avem nici un motiv să presupunem că legile actuale ar fi fost alese înadins pentru a produce viața. Ar fi fost tot atât de rațional, de pildă, să gândim că ele au fost alese pentru a produce magnetismul sau radioactivitatea ba chiar mult mai rațional, fiindcă, după toate aparențele, fizica joacă în natură, incomparabil, un rol mai mare decât biologia. Dacă o considerăm dintr-un punct de vedere strict material, extrema neînsemnătate a vieții ar putea contribui mult la distrugerea opiniei că viața aceasta ar fi putut interesa cândva deosebit pe marele arhitect al universului.

O comparație familiară va limpezi poate mai bine situația. Un marinar fără imaginație, obicinuit a face noduri, nu ar putea crede în posibilitatea trecerii oceanului dacă n-ar exista posibilitatea de a face noduri. O funie însă nu se poate înnoda decât într-un spațiu cu trei dimensiuni: nici un nod nu e susceptibil de a se realiza într-un spațiu de 1, 2, 3, 4, 5, sau orice alt număr de dimensiuni. De aci marinarul nostru fără imaginație ar putea deduce că un creator binefăcător trebuie să fi luat pe marinari sub protecția sa deosebită; că acest creator a voit ca spațiul să aibă trei dimensiuni, anume pentru ca în universul creat de dânsul să se poată face noduri și să se treacă oceanul – cu un cuvânt, că spațiul are trei dimensiuni pentru ca să poată exista marinari. Acest raționament pare a avea aceeași valoare la argumentul de mai sus; într-adevăr viața, considerată în ansamblul ei, și facultatea de a face noduri au cam aceeași importanță; și una și cealaltă nu alcătuiesc decât o fracțiune cu totul fără însemnătate a activității totale a universului material.

Deci, după actualele date ale științei, în acest fel surprinzător am ajuns să existăm. Iar mirarea noastră nu poate decât să sporească, îndată ce căutăm să trecem de la problema originilor la aceea a scopului existenței noastre, adică dacă încercăm să prevedem ce rezervă rasei noastre destinul.

Viața, așa cum o cunoaștem, nu poate exista decât în condiții convenabile de lumină și căldură; noi înșine nu existăm decât pentru că

pământul primește de la soare exact cantitatea necesară de radiație; dacă s-ar rupe echilibrul într-un sens sau altul, exces sau lipsă, viața ar dispărea inevitabil de pe globul nostru. Și trăsătura esențială a situației este că echilibrul se poate rupe foarte lesne.

Omul primitiv trăind în zona temperată a pământului a trebuit să vadă cu un fel de groază epoca de gheață coborând peste așezările lui; în fiecare an ghețarii ajungeau mai jos în văi; în fiecare an soarele părea mai puțin capabil de-a furniza căldura pe care o reclama viața. Pentru el, ca și pentru noi, universul părea a fi ostil vieții.

Noi, care trăim acum în zona îngustă temperată din jurul soarelui și care căutăm să străbatem depărtările viitorului, vedem că suntem amenințați de o epocă de gheață cu totul diferită. Întocmai precum Tantal, stând în picioare într-o apă destul de adâncă încât aproape să-l înece, era totuși condamnat să moară de sete, la fel este destinul tragic al rasei noastre de a fi condamnată să moară de frig în timp ce cea mai mare parte a substanței universului va rămâne atât de arzătoare că în ea viața nu se va putea adăposti. Soarele, neavând nici o sursă exterioară de căldură, va emite fatal din ce în ce mai puține radiații generatoare de viață și prin aceasta chiar zona temperată a spațiului în care viața poate exista va trebui să se reducă încetul cu încetul și să alunece spre frig și spre întunecimile exterioare.

Pe cât putem prevedea ele vor continua să activeze până când frigul va fi ucis viața pe pământ afară dacă vreo ciocnire sau vreun cataclism nu vor interveni și nu vor distruge viața mai curând printr-o moarte mult mai rapidă. Acest destin în perspectivă nu e rezervat numai pământului nostru; alți sori vor muri ca și al nostru și viața care ar putea exista pe alte planete va avea și acolo același sfârșit fără glorie.

Fizica ne ține același limbaj ca și astronomia. Căci independent de orice considerație astronomică, principiul general al fizicii, cunoscut sub numele de a doua lege a termodinamicii, prezice că universul nu poate avea decât un singur sfârșit, o „moarte termică”, atunci când energia totală a universului va fi distribuită uniform și când toată substanța sa va avea aceeași temperatură. Temperatura aceasta va fi însă atât de joasă, că va face imposibilă orice viață. N-are importanță pe ce cale se va ajunge la această stare finală; toate drumurile duc la Roma și sfârșitul călătoriei nu poate fi altul decât moartea universală.

Dar atunci la atâta se reduce viața? A cădea aproape din greșeală într-un univers care n-a fost făcut pentru viață și care, după toate aparențele, îi e complet indiferent sau chiar hotărât ostil. A rămâne cramponați pe un fragment de fir de nisip până ce frigul morții ne va fi nimicit; a ne pavana un răstimp de o oră pe teatrul nostru minuscul, știind foarte bine că aspirațiile noastre sunt toate condamnate la un eșec final și că tot ce vom fi făcut va trebui să piară împreună cu rasa noastră, lăsând universul ca și când noi n-am fi existat?

Astronomia pune întrebarea, dar cred că răspunsul trebuie să-l cerem fizicii. Căci astronomia poate să ne demonstreze aranjamentul actual al universului, vidul și imensitatea spațiului și neînsemnătatea locului ce-l ocupăm noi într-însul; ea poate chiar să ne spuie câte ceva și despre natura schimbărilor produsă de trecerea timpului. Dar trebuie să pătrundem adânc în

natura fundamentală a lucrurilor înainte de a putea spera un răspuns la întrebarea noastră. Iar aceasta nu mai ține de domeniul astronomiei; dimpotrivă, ancheta aceasta ne duce de-a dreptul în inima fizicii moderne.”

Fragmentul de mai jos e scos din celălalt articol împrumutat de Bulgăran, publicat într-o mare revistă franceză, și intitulat Evoluția e oare revolută?

„Ființele vii sunt departe de a fi toate capodopere. Cum notase deja Theophraste d'Eresos, sunt în natură multe lucruri rău făcute, sunt multe note false în pretinsa „simfonie a adaptărilor”, care ar fi lumea animată.

Se cunosc animale care se împiedică în ghearele lor prea lungi, altele care pot abia să se miște, abia să mănânce, sau abia să se reproducă; în sfârșit, animale atât de defectuoase și de greșit făcute, cât pot să fie, așa cum sunt ele. Nedințatele și cetaceele sunt, spune Guye'not, „colecții de monstruozi”; furnicarul merge greu pe cioatele lui cu gheare. Mezoplodonul are dinți mediani și îndoși înăuntru, care îi închid aproape cu totul gura; Leneșul are gheare așa de mari, că nu poate să meargă și e silit să rămâie agățat de ramurile arborilor.

Iată păsări dăruite cu ciocuri straniu de incomode: Rhyncops, a cărui mandibulă inferioară întrece cu mult pe cea superioară; Anastomus, cu ciocul deschis, Cataoul, cu ciocul prea masiv, Avocetta, cu ciocul prea subțire. Iată tritonii Molge, Waltalii și Tylotriton, ale căror coaste sunt așa de ascuțite, că le găuresc pielea. Iată Cetoniile crematoșilide și clavigeride, pe care o gură prea astupată le face incapabile să trăiască fără ajutorul furnicilor. Iată fluturi, frigani și efemere care n-au trompă. Iată larve de monstrilide lipsite de tub digestiv. Alături de aceste ființe, care abia trăiesc, iată încă ființe baroce prevăzute cu structuri fanteziste inutile și jenante: Rhynchophores, cu gâtul peste măsură de mare, Macrophtalmes, cu ridicole peduncule oculare, Sophonyophore, cu uimitoare excrescențe frontale, Acanthocines, cu antene nedefinite.

În prezența acestor creaturi schiloade, pocite, caricaturale, cum să nu convii cu ipoteza mutaționistă care face să iasă lumea vie dintr-o serie de întâmplări greu cenzurate de moarte?”

SFÂRȘIT